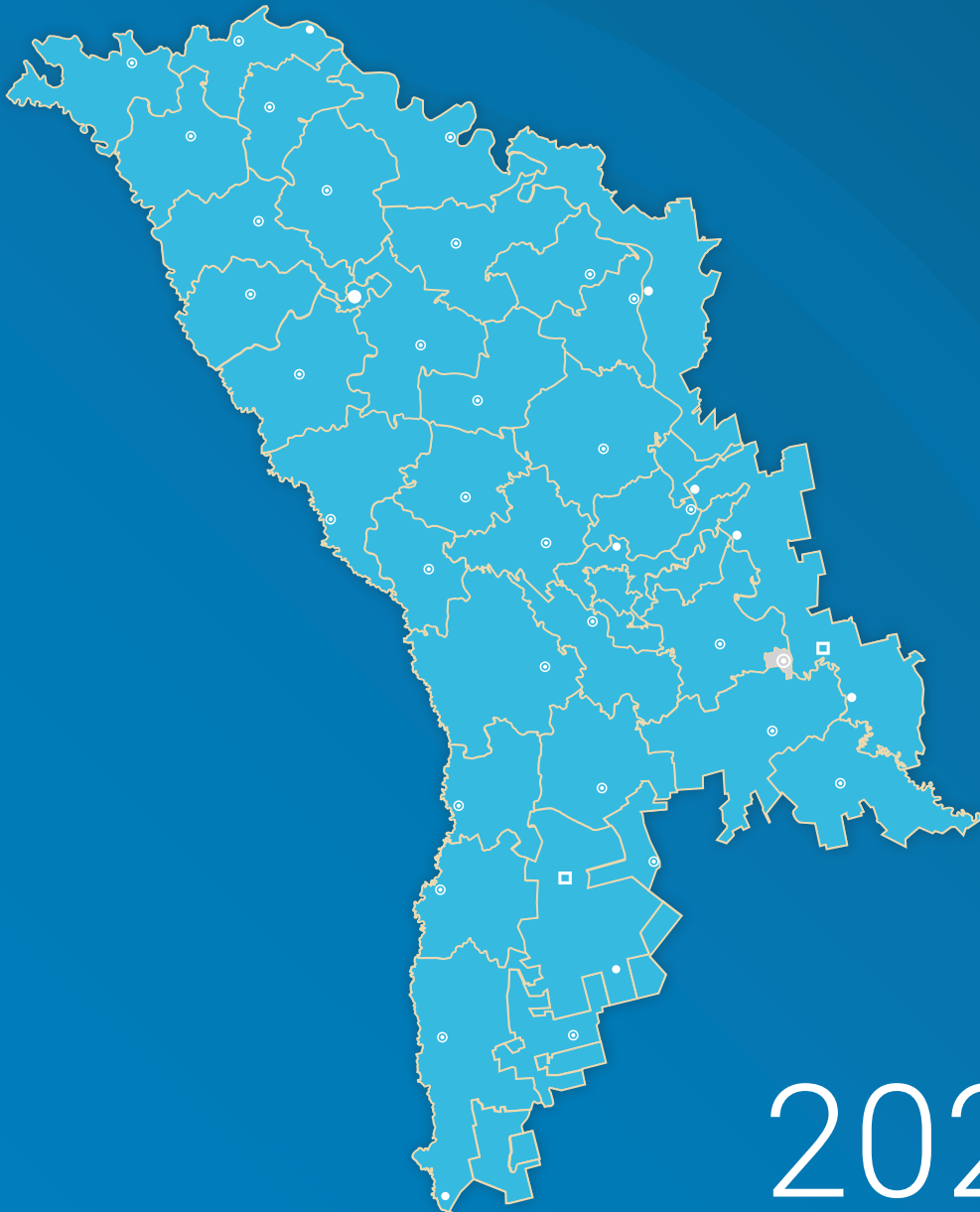

NAȚIUNILE UNITE
MOLDOVA

ANALIZA COMUNĂ DE ȚARĂ

2020

CUPRINS

REZUMAT EXECUTIV	6
I. INTRODUCERE	7
II. CONTEXTUL DE DEZVOLTARE AL MOLDOVEI	9
Contextul politic	10
Drepturile omului.....	14
Dezvoltarea socială și economică durabilă.....	15
III. VIZIUNEA NAȚIONALĂ PENTRU DEZVOLTAREA DURABILĂ	16
IV. REVIZUIRE ANALITICĂ A PROVOCĂRILOR DE DEZVOLTARE ȘI A PROGRESULUI SPRE AGENDA 2030	18
OAMENII	19
Tendințe demografice	19
Sărăcia și asistența socială.....	27
Asistența medicală de calitate bună	33
Accesul la educație de calitate bună, competențe și învățare pe tot parcursul vieții.....	40
Inegalitățile de gen	53
PROSPERITATE	56
Dezvoltarea economică durabilă.....	56
Industria și productivitatea	62
Cercetare și dezvoltare (C&D).....	66
Tehnologia informației și comunicațiilor (TIC)	70
Agricultura	71
Piața muncii	74
Remitențe.....	79
<i>Oportunități de dezvoltare economică mai incluzivă</i>	81
PLANETA	83
Mediul, adaptarea la schimbările climatice și atenuare efectelor acestora	83
Gestionarea riscurilor de dezastre	85
Accesul la apă curată.....	86

PACEA ȘI PARTENERIATELE	92
Finanțarea pentru dezvoltare	92
Parteneriate pentru agenda ODD	94
Guvernarea și statul de drept.....	96
Coeziunea socială	97
Responsabilizarea.....	98
Legi echitabile și soluționarea litigiilor accesibilă și imparțială	98
Guvernare deschisă.....	98
Participarea cetățenilor.....	99
Participarea femeilor la guvernare	100
Reforma administrației publice	101
Guvernarea subnațională	102
Guvernarea electronică și accesul la serviciile publice	103
Justiția	104
Corupția	106
Rata încarcerării.....	107
Consolidarea capacităților	107
V. OAMENI LĂSAȚI ÎN URMĂ ÎN MOLDOVA.....	108
Consultații.....	109
Oamenii care trăiesc în sărăcie	110
Minoritățile etno-lingvistice.....	113
Populația de etnie romă	113
Persoanele cu dizabilități.....	115
Femeile victime ale violenței	117
Copiii vulnerabili.....	121
Solicitanții de azil, refugiații și apatrizii	122
Migranții reveniți, familiile dependente de remitențe și victimele traficului de persoane	129
Persoanele care trăiesc cu și sunt afectate de HIV	131
Persoanele în etate	134
Persoanele în detenție	135
Persoanele LGBTI	136
Micii producători agricoli.....	137
Oamenii care locuiesc în zonele rurale.....	138
VI. ANALIZA RISCURILOR DE DEZVOLTARE A ȚĂRII.....	142
VII. ANEXE	147
Anexa 1 – Tabele.....	148
Anexa 2 – Metodologia ACȚ	151
Anexa 3 – Lista OSC-urilor și ONG-urilor consultate în timpul elaborării ACȚ	153

ECHIPA DE ȚARĂ A ORGANIZAȚIEI NAȚIUNILOR UNITE MOLDOVA

CEE ONU	Comisia Economică a Organizației Națiunilor Unite pentru Europa	www.unece.org
CIC	Centrul internațional de comerț	www.intracen.org
FAO	Organizația Națiunilor Unite pentru Alimentație și Agricultură	www.fao.org
FMI	Fondul Monetar Internațional	www.imf.org
ICNUR	Înaltul Comisariat al Națiunilor Unite pentru Refugiați	www.unhcr.org
IFAD	Fondul Internațional pentru Dezvoltare Agricolă	www.ifad.org
ILO	Organizația Internațională a Muncii	www.ilo.org
OHCHR	Oficiul Înaltului Comisar al Națiunilor Unite pentru Drepturile Omului	www.ohchr.org
OIM	Organizația Internațională pentru Migrație	www.iom.int
OMS	Organizația Mondială a Sănătății	www.who.int
PNUD	Programul Națiunilor Unite pentru Dezvoltare	www.undp.org
UIT	Uniunea Internațională pentru Telecomunicații	www.itu.int
UNAIDS	Programul Comun al Organizației Națiunilor Unite privind HIV/SIDA	www.unaids.org
UNCTAD	Conferința Organizației Națiunilor Unite pentru Comerț și Dezvoltare	www.unctad.org
UNDRR	Biroul Organizației Națiunilor Unite pentru reducerea riscurilor de dezastre	www.undrr.org
UNEP	Programul Națiunilor Unite pentru Mediu	www.unep.org
UNESCO	Organizația Națiunilor Unite pentru Educație, Știință și Cultură	www.unesco.org
UNFPA	Fondul Națiunilor Unite pentru Populație	www.unfpa.org
UNICEF	Fondul Națiunilor Unite pentru Copii	www.unicef.org
UNIDO	Organizația Națiunilor Unite pentru Dezvoltare Industrială	www.unido.org
UNODC	Oficiul Națiunilor Unite privind Combaterea Drogurilor și a Criminalității	www.unodc.org
UNOPS	Biroul Organizației Națiunilor Unite pentru Servicii de Proiect	www.unops.org
UN WOMEN	Entitatea Națiunilor Unite pentru Egalitatea de Gen și Abilitarea Femeilor	www.unwomen.org

ACRONIME

ACT ONU	Analiza comună de țară a Organizației Națiunilor Unite pentru Republica Moldova
APL	Autoritate publică locală
BC	Boli cardiovasculare
BSB	Bărbații care fac sex cu bărbați
BNS	Biroul Național de Statistică
BNT	Bolile netransmisibile
BSG	Bugetare sensibilă la gen
C&D	Cercetare și dezvoltare
CCONUSC	Convenția-cadru a Organizației Națiunilor Unite privind schimbările climatice
CDESC	Comitetul pentru drepturile economice, sociale și culturale
CDPD	Comitetul pentru drepturile persoanelor cu dizabilități
CEDF	Comitetul pentru Eliminarea a Discriminării împotriva Femeilor
CIR	Centrul de implementare a reformelor
CND	Contribuție Națională Determinată
CPDD	Cadrul de parteneriat pentru dezvoltare durabilă
CSI	Comunitatea Statelor Independente
DEEE	Deșeurile de echipamente electrice și electronice
ECE	Europa Centrală și de Est
ENV	Evaluarea Națională Voluntară
EPU	Evaluarea periodică universală
ERL	Evaluare regională lunară
EȚONU	Echipa de Țară a Organizației Națiunilor Unite
FSO	Furnizori publici de servicii de ocupare a forței de muncă
GDS	Gestionarea deșeurilor sanitare
GES	Gaze cu efect de seră
GRM	Guvernul Republicii Moldova
IDAM	Indicele de Deprivare a Ariilor Mici

IFI	Instituțiile financiare internaționale
IGI	Indicele Global al Inovației
IOSDU	Inițiativa Oxford pe Sărăcie și Dezvoltare Umană
ISD	Investițiile străine directe
ISM	Indicele sărăciei multidimensionale (ISM)
ITS	Infecțiile Transmise pe cale Sexuală
ÎPT	Învățământ profesional tehnic
LGBTI	Persoane lesbiene, gay, bisexuale, transgen și intersexuale
MIMM	Microîntreprinderi, întreprinderi mici și mijlocii
MP	Membru al Parlamentului/Deputat
NEET	Neîncadrați în învățământ, muncă sau formare
OCDE	Organizația pentru Cooperare și Dezvoltare Economică
ODD	Obiectivele de dezvoltare durabilă
ODIMM	Organizația pentru Dezvoltarea Sectorului ÎMM
OSC	Organizație a societății civile
PBP	Plăți din buzunarul propriu
PCID	Persoane care își injectează droguri
PCTH	Persoanele care trăiesc cu HIV
PDM	Partidul Democrat din Moldova
PFM	Participarea forței de muncă
PIB	Produsul Intern Brut
POB	Programul Omul și Biosfera
PRSE	Planul de răspuns socio-economic la COVID-19
PSRM	Partidul Socialiștilor din Republica Moldova
RAP	Reforma administrației publice
RSESE	Rețeaua de sănătate din Europa de Sud-Est
SDER	Strategia de dezvoltare cu emisii reduse
STAS	Structurile teritoriale de asistență socială
TB MDR	Tuberculoza multidrorezistentă
TIC	Tehnologia Informației și comunicării
UE	Uniunea Europeană
UTAG	Unitatea Teritorială Autonomă Găgăuzia
VAB	Valoarea adăugată brută
ZLSAC	Zona de liber schimb aprofundat și cuprinzător

REZUMAT EXECUTIV

Republica Moldova (în continuare Moldova) este o țară mică fără ieșire la mare de 2,6¹ milioane de oameni care este amplasată între România și Ucraina, la intersecția culturală, geografică și economică dintre estul și vestul Europei. Populația Moldovei este formată din 51,8% femei și 48,2% bărbați, și aproape 11% din întreaga populație sunt persoane cu vârsta peste 65 de ani. Moldova este o țară diversă și multi-etnică: cel puțin 25% din populația sa aparține minorităților în mare parte vorbitoare de limbă rusă.

În iulie 2020, Guvernul Moldovei a prezentat prima Evaluare Națională Voluntară a țării (ENV) a implementării Agendei 2030. În ultimii ani, țara a înregistrat progrese semnificative întru realizarea ODD 1, 8, 13 și 17, în timp ce progresele întru realizarea ODD 2, 3, 5, 7, 9 și 11 au fost modeste. Deși s-au întreprins eforturi pentru realizarea rezultatelor dezvoltării în toate domeniile sociale, s-au înregistrat progrese mai puțin vizibile întru realizarea ODD 4, 6, 10, 12, 15 și 16. Mai mult, în 2019, Indicele de dezvoltare umană al Moldovei, de 0,750, a fost sub media de 0,753 pentru țările din grupul de dezvoltare umană ridicată, dar și sub media de 0,791 pentru regiunea Europa și Asia Centrală.

Unele dintre cele mai provocările majore cu care se confruntă Moldova sunt următoarele:

Accesul la asistență medicală de bună calitate este o provocare, în special pentru grupurile vulnerabile și pentru cei care trăiesc în zonele rurale: Acest lucru afectează negativ rezultatele sănătății populației și contribuie la scăderea speranței la viață a moldovenilor în comparație cu semenii lor europeni. Accesul la asigurarea medicală obligatorie s-a îmbunătățit în mod continuu în ultimii ani.

Moldova este una dintre cele mai sărace țări din Europa de Est: Deși sărăcia s-a redus în ultimii ani, transferurile sociale reprezintă încă o cotă semnificativă din venitul gospodăriilor. Stratul clasei de mijloc este încă foarte subțire și multe gospodării rămân vulnerabile la șocurile economice care le-ar putea împinge înapoi în sărăcie.

Declinul populației: Moldova se confruntă cu provocări semnificative din cauza migrației la scară largă, a scăderii ratelor fertilității și creșterii cotei persoanelor în etate. Se estimează că populația Moldovei va continua să scadă în medie cu 0,6% până la 1,6% anual până în 2035.

Deteriorarea capitalului uman a devenit o preocupare majoră pentru competitivitatea țării: Provocările cheie se referă la îmbătrânirea populației, exodul creierelor, nepotrivirea competențelor pe piața muncii, precum și la sistemul de educație ineficient și calitatea suboptimală a educației.

Economia Moldovei este dependentă de remitențe pentru stimularea consumului: Acestea fiind spuse, investițiile străine directe (ISD) sunt în continuă creștere, iar investițiile guvernamentale în infrastructură devin tot mai semnificative. În timp ce Guvernul a făcut progrese semnificative în eliminarea eșecurilor politice care captează țara într-un ciclu al migrației și creșterii fără locuri de muncă, multe încă rămân de făcut. Moldova trebuie să sporească exporturile sectorului agro-alimentar și să-și crească valoarea exportând pe piețe cu valoare mai mare, precum și să dezvolte exporturile de servicii pentru a oferi oportunități de locuri de muncă tinerilor absolvenți subangajați.

Deficiențele din climatul investițional al Moldovei afectează negativ profitabilitatea întreprinderilor și, în consecință, perspectivele atragerii de noi investiții străine și promovării exporturilor. Printre principalele provocări se numără supra-reglementarea afacerilor, respectarea deficitară a drepturilor de proprietate, riscurile sporite de expropriere a întreprinderilor și crearea de monopoluri, în special pentru exportul și distribuția produselor agricole (prin acordarea de licențe și reglementare), ca urmare agricultorii obținând niște prețuri de producător reduce.

Schimbările climatice au un impact semnificativ asupra agriculturii din Moldova, afectând mijloacele de trai ale oamenilor: Costul măsurilor de adaptare la schimbările climatice este relativ ridicat, dar costul inacțiunii este dublu. Pe lângă efectele adverse legate de încălzirea globală care sunt dificil de atenuat, Moldova se confruntă cu provocări legate de utilizarea nesustenabilă a resurselor: defrișări, gestionarea ineficientă a deșeurilor și poluarea terenurilor; precum și creșterea emisiilor de gaze cu efect de seră.

Coeziunea socială în țară este fragilă: potrivit Indicelui Coeziunii Sociale și Reconcilierii al ONU Moldova (SCORE).² Atitudinile negative față de femei, persoanele cu dizabilități, persoanele LGBTI și toleranța socială continuă să aibă un impact asupra coeziunii sociale generale, la fel ca și conflictul prelungit din regiunea transnistreană.

---

1 BNS, [Populația și procesele demografice](#). 2020

2 ONU Moldova, [Indicele Coeziunii Sociale și Reconcilierii în Moldova](#). 2018.

Foto: UN Moldova

1

INTRODUCERE

Analiza comună de țară a Organizației Națiunilor Unite pentru Republica Moldova (ACT ONU) analizează dezvoltarea socio-economică și contextul politic al țării, împreună cu provocările critice și cauzele fundamentale, și a fost realizată în comun de organizațiile Națiunilor Unite care activează în Republica Moldova. Este destinată să servească ca bază pentru viitorul cadru de cooperare și programele de lucru anuale comune ale Echipei de Țară a Organizației Națiunilor Unite (EȚONU). ACT ONU 2020 se bazează pe datele disponibile și dovezile recente și a implicat organizațiile societății civile în identificarea domeniilor prioritare de intervenție în Cadrului de parteneriat Republica Moldova-Națiunile Unite pentru dezvoltare durabilă 2018-2022.³

ACT ONU se bazează pe contribuțiile și expertiza a 23 de agenții, fonduri și programe ale Organizației Națiunilor Unite, cu conducerea și coordonarea Biroului Coordonatorului Rezident din Moldova. Se bazează în jurul principiului de a nu lăsa pe nimeni în urmă. Analiza comună de țară ONU este, de asemenea, aliniată la Strategia națională de dezvoltare "Moldova 2030" și se bazează în mare parte pe concluziile recenteii Evaluării Naționale Voluntare (ENV)⁴ a Moldovei privind implementarea agendei Obiectivelor de dezvoltare durabilă (ODD). Mai mult, principiile drepturilor omului, egalității de gen și abilitării femeilor, rezilienței și sustenabilității, responsabilizării, neabandonării nimănui, transformărilor economice și creșterii și colaborarea dezvoltare-umanitar-pace au fost integrate în tot documentul pentru a evidenția aspectele de dezvoltare deseori neglijate, dar totuși importante. În plus, analiza integrează date din peste 25 de evaluări de impact al COVID-19, efectuate de EȚONU în 2020.

Cercetarea de birou a fost completată de un proces consultativ cu organizațiile societății civile, care a oferit informații despre principalele provocări cu care se confruntă grupurile defavorizate și vulnerabile. În plus, ACT ONU s-a bazat pe rezultatele consultărilor efectuate în scopul raportării ENV cu privire la ODD-uri, cu implicarea în special a tinerilor și persoanelor cu dizabilități și cu

nevoi speciale, precum și a grupurilor defavorizate din zonele rurale.

ACT ONU începe cu o imagine de ansamblu asupra contextului național general, al drepturilor omului și al dezvoltării socio-economice naționale **Capitolul I**. Este urmată de o scurtă descriere a provocărilor naționale în **Capitolul II** analizând, printre altele, Strategia "Moldova 2030" și raportul ENV care au ghidat elaborarea ACT ONU. O analiză și o evaluare mai detaliate a provocărilor de dezvoltare și a progreselor în direcția implementării agendei ODD se conțin în **Capitolul III** care descrie situația demografică, sărăcia și inegalitate, precum și sectoarele de asistența medicală și educație. Subsecțiunea de dezvoltare economică acoperă aspecte macroeconomice și include o analiză detaliată a sectoarelor economice, împreună cu productivitatea industriei, inovațiile și piața muncii. Analiza din secțiunea de mediu simplifică impactul schimbărilor climatice, în timp ce partea privind guvernarea și statul de drept analizează transparența, responsabilizarea, drepturile omului și problemele de gen. O descriere a riscurilor și externalităților apare în **Capitolul IV**, iar **Capitolul V** conține o analiză a grupurilor vulnerabile, bazată pe o abordare a drepturilor omului și pe principiul de a nu lăsa pe nimeni în urmă.

ACT ONU 2020 se îndepărtează de analiza statică a situației socio-economice a țării către o analiză dinamică, orientată spre viitor, promovând o înțelegere comună între agențiile ONU și identificând legăturile cu părțile interesate cheie.

³ Disponibil online la <https://moldova.un.org/en/22103-partnership-framework-sustainable-development-2018-2022-pfsd>

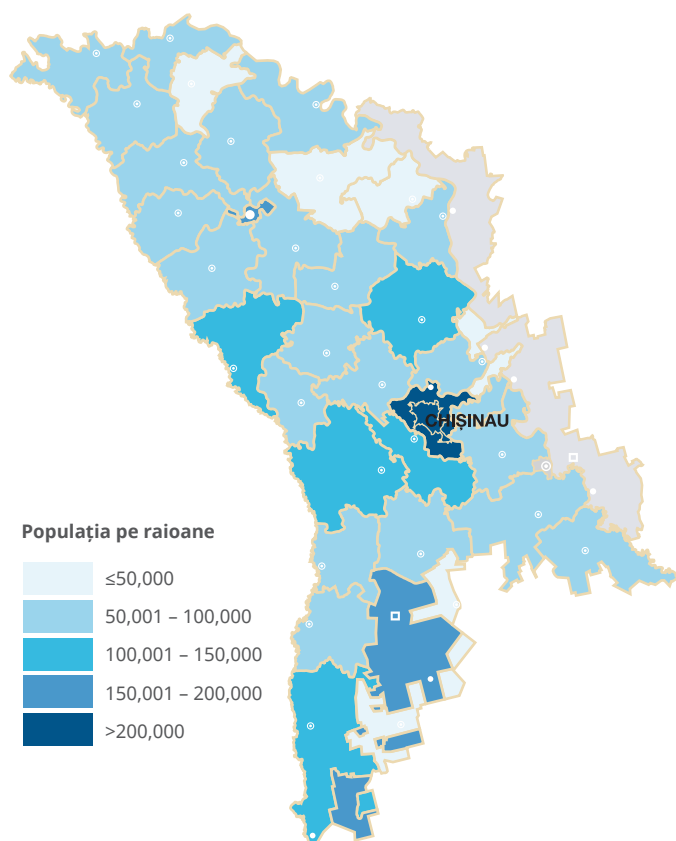
⁴ ONU în Moldova, 'Raportul privind evaluarea națională voluntară a progresului în Republica Moldova în 2020'. 2020.

2

CONTEXTUL DE DEZVOLTARE AL MOLDOVEI

Republica Moldova este o țară mică fără ieșire la mare cu populația de 2,6⁵ milioane de oameni care este amplasată între România și Ucraina, la intersecția culturală, geografică și economică dintre estul și vestul Europei. Populația Moldovei este formată din 51,8% femei și 48,2% bărbați, iar aproape 11% din întreaga populație sunt persoane cu vârsta peste 65 de ani. **Republica Moldova este o țară diversă și multi-etnică:** cel puțin 25% din populația sa aparține minorităților în mare parte vorbitoare de limbă rusă. Structura administrativ-teritorială a țării cuprinde 898 de unități administrativ-teritoriale, 32 de raioane și două regiuni cu statut special. O astfel de fragmentare creează costuri administrative ridicate legate de administrarea publică, dar duce și la furnizarea mai puțin eficientă a serviciilor de asistență medicală și de asistență socială. Coeziunea socială generală în țară este fragilă, potrivit Indicelui Coeziunii Sociale și Reconcilierii al ONU Moldova (SCORE).⁶ Ratele ridicate ale migrației și rezultatul exodului de creiere, atitudinile represive față de femei și toleranța socială slabă continuă să aibă impact asupra coeziunii sociale generale, la fel ca și conflictul prelungit din regiunea transnistreană.

Figura 1: Distribuția populației pe raioane (2019)

Sursa: BNS

CONTEXTUL POLITIC

În ultimii ani, Republica Moldova a fost afectată în mod semnificativ de instabilitate politică, niveluri ridicate de corupție și capacitate administrativă slabă în instituțiile publice. Până în 2009, puterea politică din Republica Moldova era concentrată în mâinile Partidului Comunist, care balansa între căutarea unor legături mai puternice cu Rusia și prioritizarea integrării europene. În 2009, forțele politice pro-europene au venit la putere și Republica Moldova a făcut progrese semnificative către integrarea cu UE. În 2014, Uniunea Europeană și Republica Moldova au semnat un Acord de asociere, care, printre altele, a creat o „Zonă de Liber Schimb Aprofundat și Cuprinzător”⁷, deschizând piața europeană pentru mărfuri moldovenești.

În aceeași perioadă, o oligarhie s-a transformat într-o puternică forță politică și economică, controlând pre-

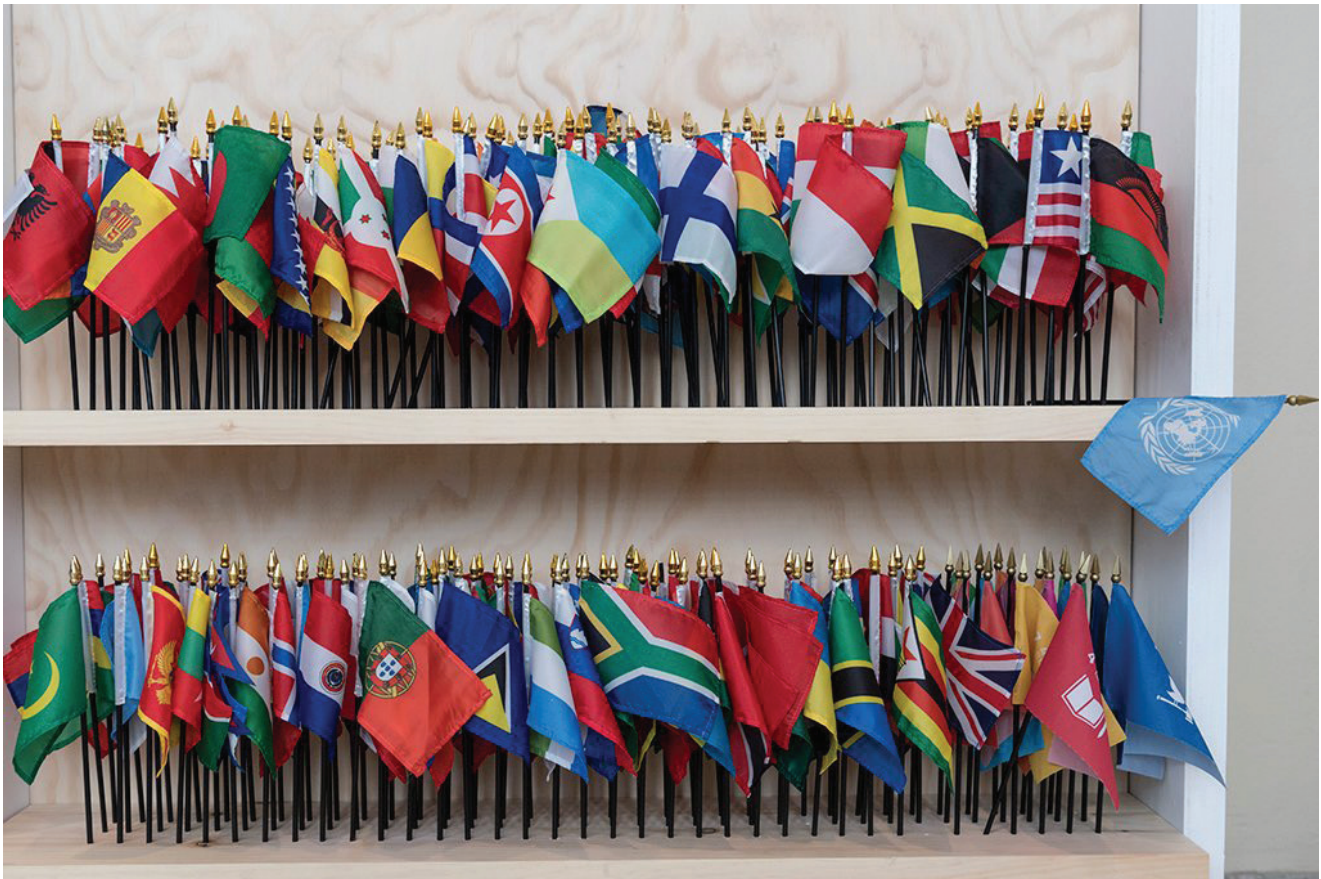
ponderent puterea de stat din spatele scenei, sub fațada promovării unor legături mai strânse cu Occidentul. La sfârșitul anului 2014, un furt financiar fără precedent pe scară largă a fost organizat de acești actori, implicând peste 1 miliard de dolari (echivalent cu 14% din PIB-ul Moldovei) de la Banca de Economii deținută de stat și două bănci private, ceea ce a subminat eforturile Moldovei spre integrarea europeană și i-a compromis grav obiectivele de dezvoltare națională, expunând niște provocări grave aferente guvernării și statului de drept.

În plus, în 2014, tensiunile dintre Guvernul central și regiunea autonomă Găgăuzia au crescut când autoritățile Unității Teritoriale Autonome Găgăuzia (UTAG) au organizat două referendumuri consultative și legislative regionale în Găgăuzia pe probleme cheie legate de statutul său autonom. Statutul autonom al UTAG este garantat prin constituție, cu toate acestea, acest statut are nevoie de legislație suplimentară atât la nivel național, cât și la nivelul UTAG pentru a-i defini mai clar parametrii.

5 BNS, [Populația și procesele demografice](#). 2020

6 ONU Moldova, [Indicele Coeziunii Sociale și Reconcilierii în Moldova](#). 2018.

7 [Acordul de liber schimb cu Uniunea Europeană](#).

Referendumurile organizate au avut un impact asupra relațiilor dintre Chișinău și Comrat (centrul administrativ al Găgăuziei), precum și au creat incertitudine cu privire la orice statut viitor al regiunii transnistrene în cadrul Moldovei. De atunci, relațiile dintre Găgăuzia și guvernul național s-au îmbunătățit în urma unor negocieri ulterioare în cadrul grupului permanent de lucru mixt dintre Parlamentul Republicii Moldova și Adunarea Populară a Găgăuziei, înființat în 2015.⁸

La mijlocul lunii noiembrie 2016, Dl. Igor Dodon, liderul Partidului Socialiștilor (PSRM), a câștigat Președinția, învingând-o la limită pe adversara sa, Dna Maia Sandu, de la Partidului Acțiune și Solidaritate (PAS). Președintele Dodon **s-a angajat să lucreze pentru „normalizarea” legăturilor economice cu Rusia.** Alegerile din 2016 au fost primul scrutin popular direct al Moldovei pentru un șef de stat din 1996.

În 2017, a fost adoptată modificarea sistemului electoral de la un sistem proporțional la unul mixt prin votul comun al PDM, PSRM și membrii grupului Partidului Popular European. Modificarea în cauză a fost puternic criticată de societatea civilă, de partidele de opoziție din interiorul și din afara Parlamentului, precum și de orga-

nizațiile internaționale, inclusiv Comisia de la Veneția, care a susținut că modificarea electorală a dezavantajat partidele care nu erau reprezentate în Parlament și a încurajat corupția electorală.

Alegerile parlamentare din 2019 au fost organizate pe baza acestui nou sistem mixt de vot și au dat rezultate neașteptate. Alegerile i-au acordat Partidului Socialiștilor (PSRM) 35 de locuri, în timp ce Partidul Democrat (PDM) a obținut 30 de locuri, blocul ACUM - 26 de locuri, iar Partidul Șor - șapte locuri; au fost și trei candidați independenți. Cu un astfel de echilibru de forțe, nu a existat o majoritate clară în Parlament, ceea ce a dus la o perioadă de incertitudine, deoarece partidele nu au putut forma o coaliție. A urmat o criză constituțională care a survenit când s-a format o coaliție parlamentară surpriză între pro-occidentalul ACUM și Partidul Socialiștilor pro-rus. Partidul Democrat care guvernă nu a recunoscut această coaliție și a refuzat să renunțe la putere, ceea ce a dus la două guverne concurente. Cu toate acestea, noua coaliție, cu sprijinul SUA, Rusiei și Uniunii Europene, s-a opus cu succes guvernului oligarh al PDM, iar Vladimir Plahotniuc a fugit din țară. A urmat o tranziție pașnică a puterii către coaliția ACUM/Socialistă, care a instaurat un nou guvern, condus de Maia Sandu.

⁸ Hotărârea Parlamentului privind crearea grupului de lucru pentru asigurarea, în cadrul normelor constituționale, a funcționalității unității teritoriale autonome Găgăuzia și a prevederilor legislative ale Republicii Moldova în raport cu statutul special al UTA Găgăuzia nr. 206 din 20.11.2015, în: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 330-331 art. 633.

Alegerile locale desfășurate în octombrie 2019 și în special victoria candidatului socialist la alegerile pentru Primăria Chișinău au avut implicații semnificative atât pentru situația politică locală, cât și pentru cea națională. Relațiile dintre partenerii coaliției erau fragile și tensiunile au crescut în urma alegerilor locale. În fața eforturilor anticorupție, în special în privința reformei procuraturii, coaliția dintre "ACUM" și socialiști s-a prăbușit. În 8 noiembrie 2019, Partidul Socialiștilor a depus o moțiune de neîncredere în Guvern, cu sprijinul a 63 de deputați din Partidul Socialiștilor și cel Democrat. La scurt timp după aceasta, un nou prim-ministru, Ion Chicu și un cabinet de miniștri au fost numiți de socialiști în care Partidul Democrat, aflat acum într-o coaliție liberă cu Partidul Socialiștilor, a obținut și câteva ministere. Alegerile parlamentare și locale din 2019 au afectat în mod semnificativ viteza de implementare a reformelor structurale și au generat tensiuni între elitele politice. În 2019, Moldova a avut trei Guverne reprezentând trei partide politice diferite. Instabilitatea politică și corupția persistentă au afectat protecția drepturilor omului⁹ și au afectat încrederea populară în Guvern, partide politice și sistemul de justiție. Această problemă a încrederii a fost evidențiată în sondajul Barometrului Opiniei Publice, în care respondenții au exprimat cea mai mică încredere (adică, deloc încredere) în partidele politice (48,4%), urmată de Guvern (48,1%) și de sistemul de justiție (42,6%).¹⁰

Instabilitatea politică a continuat în 2020. Două probleme principale au dominat începutul anului, poziționarea diferitelor partide pentru alegerile prezidențiale și „migrația” mai multor parlamentari care au părăsit Partidul Democrat pentru nou-formatul partid de opoziție "Pro-Moldova". Această migrație a fost în primul rând a deputaților care l-au susținut pe fostul oligarh și aproape a dus la pierderea majorității în Parlament de către coaliția de guvernare dintre Socialiști și Democrați. Cu toate acestea, în toamnă, socialiștii și-au consolidat controlul asupra majorității în parlament înainte de alegerile prezidențiale.

În primul tur al alegerilor prezidențiale din 1 noiembrie 2020 au fost reprezentate opt partide, liderul partidului PAS Maia Sandu și actualul președinte Igor Dodon ajungând în turul al doilea. Al doilea tur al alegerilor prezidențiale a avut loc duminică, 15 noiembrie. După ce s-au numărat toate voturile, **Maia Sandu a fost declarată câștigătoare cu 57,75% din voturi, comparativ cu 42,25% pentru Igor Dodon. Prezența totală la alegeri a fost de 52,78% sau 1.650.131 de alegători participanți.** Diaspora a contribuit cu 262.739 de voturi, ceea ce reprezintă cu peste 100.000 mai mult decât în primul

La mijlocul lunii decembrie, 34 de deputați de opoziție din PAS, Partidul Democrat și platforma DA au depus o moțiune în Parlament pentru a cenzura cabinetul. Moțiunea a cerut guvernului să demisioneze și a cerut alegeri anticipate.

tur și reprezintă 15,2% din numărul total de alegători. Acesta a fost un record pentru participarea diasporei, iar 95% au votat-o pe Maia Sandu. În pofida victoriei Dnei Sandu, Partidul Socialiștilor rămâne partidul dominant în parlament și continuă să controleze guvernul.

Înainte de al doilea tur de scrutin, Partidul Democrat și-a anunțat retragerea din coaliție și a miniștrilor săi din guvern după alegeri, determinând Partidul Socialiștilor să numească miniștri noi care să îi înlocuiască pe cei care au fost retrași din funcție.

Înainte ca Parlamentul să poată discuta moțiunea, Prim-Ministrul Ion Chicu și-a anunțat decizia de a demisiona într-un briefing din 23 decembrie, afirmând că Guvernul și-a îndeplinit rolul și a adoptat legile bugetare pentru 2021 și măsurile noii politici fiscale care ar asigura funcționarea normală a sistemului de stat. El a acceptat să rămână în funcție până în 31 decembrie.

În pofida implementării noului sistem mixt de vot, numărul parlamentarilor care reprezintă minorități și alte grupuri subreprezentate în Parlament nu a crescut. Acestea fiind spuse, au fost aleși pentru prima dată un parlamentar etnic polonez, un parlamentar etnic armean și un parlamentar etnic rom, pe lângă etnici moldoveni, ucraineni, găgăuzi, ruși și bulgari.¹¹ De asemenea, este de remarcat faptul că participarea și reprezentarea politică a femeilor s-au îmbunătățit atât în timpul alegerilor parlamentare, cât și în cadrul alegerilor locale: femeile au obținut 26 de locuri în Parlament (25,7%) și 21,8% din mandatele de primar. În plus, la alegerile locale din 2019, doisprezece reprezentanți din comunitățile romilor au fost aleși ca consilieri locali în opt localități în mare parte rurale, iar șase dintre aceștia sunt femei. Totuși, aceasta reprezintă o îmbunătățire destul de limitată, deoarece există 185 de localități în întreaga țară cu popu-

9 "Raportul Avocatului Poporului privind respectarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului în Republica Moldova în 2019", 2020.

10 Institutul de Politici Publice, "Barometrul Opiniei Publice", iunie 2020 (p. 21)

11 Comitetul pentru eliminarea discriminării rasiale, "Rapoartele periodice douăsprezece - paisprezece prezentate către CEDR de Republica Moldova în conformitate cu Articolul 9 al Convenției, preconizate pentru 2020 (CERD/C/MDA/12-14)", iunie 2020. [în rusă].

lații mari de romi.¹² Când Partidul Socialiștilor a format o nouă coaliție de guvernământ cu Democrații și a dat la o parte partidul PAS, ponderea femeilor în Cabinetul de Miniștri a scăzut de la 58,3%¹³ la 16,7%.¹⁴

Persoanele cu dizabilități sunt încă subreprezentate în viața politică. La alegerile locale din 2019, doar 20 de candidați cu dizabilități au participat la alegeri ca consilieri locali și au fost aleși nouă candidați (șapte femei și doi bărbați).¹⁵ Deși se îmbunătățește, ponderea reprezentării între femei și bărbați, inclusiv prin afilierea minoritară, este încă sub obiectivele convenite la nivel internațional la toate nivelurile de guvernare.

Conflictul transnistrean nerezolvat prelungi¹⁶ reprezintă un factor major pentru stabilitatea generală a Moldovei și a regiunii. La începutul anului 2019 procesul de soluționare transnistreană¹⁷ a recâștigat o anumită dinamică blocată anterior, cu o speranță reînnoită pentru implementarea unor măsuri adiționale de con-

solidare a încrederii; cu toate acestea, progresele anterioare nu s-au tradus în noi acorduri cu privire la alte domenii restante. Această lipsă de impuls în discuții și tensiunile politice rezultate au continuat până în 2020, afectând în mod negativ eficacitatea răspunsului la nivel local la pandemia de COVID-19 de pe ambele maluri ale râului Nistru. În ultimele luni nu au avut loc întâlniri la nivel politic în formatul 5+2, împiedicând progresul în abordarea problemelor restante și a noilor provocări considerabile care au apărut. În pofida retoricii negative și a tensiunii crescute, grupurile de lucru tehnice¹⁸ au continuat să se întrunească, după o scurtă pauză la începutul crizei COVID-19. Patruzeci la sută dintre membrii grupurilor tehnice de lucru sunt femei, iar unele dintre grupuri sunt conduse de femei. Deși Organizația Națiunilor Unite nu are un mandat politic în procesul de soluționare transnistreană condus de OSCE (așa cum îl identifică OSCE), ONU sprijină pe deplin eforturile în curs legate de procesul de pace în formatul 5+2.

Foto: UNDP Moldova

12 Ion Duminica, "Raport privind monitorizarea alegerilor locale din 2019 în ceea ce privește incluziunea romilor", 2019. [în rusă]. Numărul Localităților este identificat în Informarea de către Grupul tehnic al romilor din Republica Moldova la cererea Cancelariei de Stat, [Petiția nr. 084601/10 din 29 septembrie 2010](#), ANEXA 1, p. 12. [în română].

13 În perioada iunie-noiembrie 2019, Cabinetul Dnei Sandu

14 Datele UN Women

15 Fundația Est-Europeană (EEF), [Raport privind monitorizarea alegerilor locale generale din 20 octombrie 2019 din perspectiva incluziunii persoanelor cu dizabilități](#), 2019

16 Regiunea transnistreană și-a declarat independența față de Moldova în 1990 și niște lupte limitate au izbucnit între forțele regiunii pro-transnistrene susținute de Rusia și poliția și armata moldovenești. Luptele s-au intensificat în martie 1992 și au durat până când s-a instituit o încetare a focului neliniștită, dar durabilă, pe 22 iulie 1992. Ca parte a acordului, a fost creată o Comisie mixtă de control tripartită pentru a supraveghea aranjamentele de securitate din zona demilitarizată, cuprinzând douăzeci de localități de ambele părți ale râului.

17 Din 2005, OSCE prezidează procesul de negociere între părți în formatul 5+2 care include OSCE, Rusia, Ucraina, Uniunea Europeană și Statele Unite ca mediatori și observatori.

18 Există 11 grupuri de lucru tematice care susțin măsurile de consolidare a încrederii la nivel tehnic între cele două părți.

DREPTURILE OMULUI

Moldova a ratificat șapte din cele nouă tratate de bază ale ONU privind drepturile omului. Cele două Convenții care rămân neratificate sunt Convenția cu privire la protecția tuturor persoanelor contra disparițiilor forțate și Convenția internațională privind protecția drepturilor tuturor lucrătorilor migranți și ale membrilor familiilor acestora.¹⁹ Moldova se implică activ în mecanismele internaționale de monitorizare a drepturilor omului și este la zi în raportarea sa către acestea.

În plus, Moldova a primit un set de recomandări din partea mecanismelor internaționale privind drepturile omului care monitorizează punerea în aplicare a tratatelor pe care țara le-a ratificat. Pe baza acestora, Planul național de acțiune privind drepturile omului pentru 2018 - 2022²⁰ a fost elaborat de Guvern. Planul include prevederi pentru un mecanism de monitorizare și coordonare, Consiliul Național pentru Drepturile Omului (Consiliul), care este prezidat de Prim-Ministru. Consiliul, care s-a întrunit pentru prima dată în septembrie 2020, este susținut de Secretariatul permanent pentru drepturile omului (Secretariat), o funcție executată de Direcția coordonare în domeniul drepturilor omului și dialog social, direcție din cadrul Cancelariei de Stat.

Moldova este considerată o țară parțial liberă. Se clasează pe locul 60 conform Indicelui libertății în lume, din 100 de țări, drepturile politice obținând 26 de puncte din 40 și libertățile civile 34 din 60.²¹

Luarea deciziilor în țară este în principal centralizată, iar autoritățile locale nu sunt de obicei consultate înainte de luarea deciziilor la nivel central.²²

Libertatea de exprimare este în general respectată, cu excepția cazului când este legată de exprimarea punctelor de vedere critice cu privire la guvernul aflat la putere. Potrivit raportului anual al Oficiului Avocatului Poporului

(Ombudsman) pentru 2019, oamenii s-au putut bucura de dreptul lor de a-și exprima liber opiniile. În același timp, până în iunie 2019, titularii de drepturi s-au temut că exprimarea punctelor de vedere critice față de Guvernul aflat atunci la putere ar avea consecințe negative.²³

Dreptul de acces la informații este formal bine-reglementat. În practică, Avocatul Poporului a menționat că acest drept a continuat să fie limitat în 2019. De exemplu, informațiile nu sunt accesibile în mod obișnuit minorităților lingvistice. Oficiul Avocatului Poporului a constatat că, în unele cazuri, autoritățile au refuzat să furnizeze informații de interes public solicitate de presă și societatea civilă, justificându-și refuzul pe motivul protejării datelor cu caracter personal sau a secretelor de stat. În unele cazuri, autoritățile au continuat să trateze cererile de acces la informații ca pe niște simple petiții.²⁴

Numeroase provocări în domeniul asigurării dreptului la un proces echitabil și dreptul de a nu fi supus torturii și tratamentelor inumane și degradante au persistat în 2019 și 2020. Persoanele private de libertate nu s-au bucurat de toate garanțiile legale fundamentale de la începutul detenției, inclusiv de a fi private în practică de accesul la un avocat în timpul ședințelor de judecată.²⁵

Studiile privind inegalitățile din 2017²⁶ și 2019²⁷ arată că persoanele în etate, persoanele cu dizabilități, copiii și femeile sunt printre cei mai săraci oameni din Moldova. Persoanele aparținând unor grupuri vulnerabile la încălcarea drepturilor omului se bucură de un nivel chiar mai scăzut de acces la drepturile economice și sociale decât majoritatea populației. Acesta este în special cazul persoanelor care locuiesc în zonele rurale, a persoanelor în etate, femeilor vulnerabile, romilor și persoanelor cu dizabilități, pentru a numi câteva dintre ele. De asemenea, gradul de insecuritate personală, socială și economică este mai ridicat în rândul grupurilor vulnerabile. Ponderele celor care nu se simt în siguranță fizică este mai mare în rândul romilor, persoanelor cu dizabilități, femeilor, persoanelor în etate și gospodăriilor ne-rome în localitățile cu populație predominant de romi.²⁸

Capitolele care urmează oferă o revizuire completă a progreselor și a regreselor privind realizarea drepturilor omului în diferite domenii (educație, sănătate, mijloace de trai, printre altele).

19 Pentru mai multe informații cu privire la statutul ratificării de către Republica Moldova, consultați [Baza de date a organismelor prevăzute de tratatele ONU](#) - Statutul de ratificare pentru Republica Moldova.

20 Disponibil aici: <https://www.coe.int/t/commissioner/source/NAP/Moldova-National-Action-Plan-on-Human-Rights-2018-2022.pdf>

21 Freedom House, "Raportul Libertății în Lume 2020".

22 Congresul autorităților locale și regionale, "Democrația locală și regională în Republica Moldova", 2019.

23 Avocatul Poporului din Moldova, "Raportul privind respectarea drepturilor și libertăților omului în Republica Moldova în 2019", 2020, p. 55.

24 Ibid. p. 57.

25 Comitetul împotriva torturii, "Observații finale asupra celui de-al treilea raport periodic al Republicii Moldova (CAT/C/MDA/CO/3)", alin.8 (a).

26 Fundația Est-Europeană, "Studiul „Inegalitățile în Republica Moldova: Provocări și oportunități”, 2017.

27 Fundația Est-Europeană, "MOLDOVA INEGALĂ. Analiza celor mai relevante inegalități din Republica Moldova", 2019.

28 Ibid.

Foto: ILO Moldova

DEZVOLTAREA SOCIALĂ ȘI ECONOMICĂ DURABILĂ

Moldova se confruntă cu provocări semnificative legate de emigrarea la scară largă, de scăderea ratei de fertilitate și de o pondere crescută a persoanelor în etate. Se estimează că populația Moldovei va continua să scadă în medie cu 0,6% până la 1,6% anual până în 2035.

Deteriorarea capitalului uman a devenit o preocupare majoră pentru competitivitatea țării. Provocările-cheie se referă la îmbătrânirea populației, exodul creierilor, nepotrivirea competențelor pe piața muncii, precum și la un sistem de educație ineficient și calitatea suboptimală a educației. În consecință, productivitatea muncii este scăzută și există puține stimulente pentru lucrători de a se recalifica. În mod similar, există o lipsă de stimulente pentru angajatori de a investi în îmbunătățirea competențelor angajaților lor, limitând în cele din urmă competitivitatea pe termen lung a țării.

Accesul la asistență medicală de bună calitate este o provocare, în special pentru grupurile vulnerabile și pentru cei care trăiesc în zonele rurale. Acest lucru afectează negativ rezultatele sănătății populației și contribuie la scăderea speranței de viață pentru moldoveni în comparație cu semenii lor europeni. Accesul la asigurarea medicală obligatorie s-a îmbunătățit în mod continuu în ultimii ani. Sectorul informal alcătuiește în continuare o cotă ridicată în economie, ceea ce înseamnă că asigurarea integrală rămâne o provocare, în special pentru cele mai sărace grupuri de populație.

Moldova a realizat progrese bune în ceea ce privește avansarea dezvoltării umane în ultimele decenii. În perioada 1990 - 2019, valoarea Indicelui de dezvoltare umană (IDU) al Republicii Moldova a crescut de la 0,690 la 0,750, o creștere de 8,7%. În această perioadă, speranța de viață la naștere în Moldova a crescut cu 4,3 ani, media anilor de școlarizare a crescut cu 3,7 ani și anii

de școlarizare preconizați s-au redus cu 0,4 ani. VNB-ul Moldovei pe cap de locuitor a scăzut cu circa 3,6% în perioada 1990 - 2019.²⁹

Ca țară cu venituri medii mici și o economie cu resurse limitate, Moldova este cea mai săracă țară din Europa de Est. Deși inegalitatea a scăzut în ultimii ani, transferurile sociale încă reprezintă o pondere semnificativă din venitul gospodăriilor. Stratul clasei de mijloc este încă foarte subțire și multe gospodării rămân vulnerabile la șocurile economice care le-ar putea împinge înapoi în sărăcie.

Economia Moldovei este dependentă de remitențe pentru stimularea consumului. Acestea fiind spuse, investițiile străine directe (ISD) sunt în continuă creștere, iar investițiile guvernamentale în infrastructură devin tot mai semnificative. Sectorul privat este încă în mare parte dominat de agricultură, cu o productivitate scăzută și subinvestiții în inovație și tehnologie. Cu toate acestea, sectorul IT și construcțiile au apărut ca sectoare cu valoare adăugată ridicată și în dezvoltare dinamică.

Schimbările climatice au un impact semnificativ asupra agriculturii din Moldova, afectând mijloacele de trai ale oamenilor. Deși costul măsurilor de adaptare la schimbările climatice este destul de ridicat, costul inacțiunii este dublu. Pe lângă efectele negative legate de încălzirea globală care sunt greu de atenuat, Moldova se confruntă cu provocări legate de utilizarea nesustenabilă a resurselor: defrișări și eroziunea solului ca urmare a practicilor agricole nesustenabile; managementul ineficient al deșeurilor și poluarea terenurilor; precum și creșterea emisiilor de gaze cu efect de seră.

O descriere completă a dezvoltării sociale și economice în țară este furnizată în secțiunea următoare.

29 [Notă informativă pentru țări cu privire la Raportul de dezvoltare umană 2020](#), PNUD

Foto: UN Moldova

3

**VIZIUNEA NAȚIONALĂ
PENTRU DEZVOLTAREA
DURABILĂ**

În septembrie 2015, Moldova s-a angajat să pună în aplicare Agenda de dezvoltare durabilă 2030. În 2019, Guvernul a început să lucreze întru Evaluarea Națională Voluntară (ENV) a țării a implementării agendei 2030 în Moldova.³⁰ După consultări multiple și discuții tematice, ENV a fost prezentată în iulie Forului politic la nivel înalt al Organizației Națiunilor Unite. Raportul a evidențiat progrese semnificative întru realizarea ODD 1, 8, 13 și 17, iar progresele întru realizarea ODD 2, 3, 5, 7, 9 și 11 au

fost modeste. Deși s-au întreprins eforturi pentru realizarea rezultatelor dezvoltării în toate domeniile sociale, realizarea ODD-urilor 4, 6, 10, 12, 15 și 16 a înregistrat progrese mai puțin vizibile.

În același timp și în paralel cu procesul ENV, Biroul Național de Statistică (BNS) a elaborat o listă de indicatori ODD naționalizați care vor permite monitorizarea progresului către implementarea Agendei 2030.³¹

Figura 2: Evaluarea ODD și tendințe

Tendințe

Legend: ↑ On track or maintaining SDG achievement   ↗ Moderatly improving   → Stagnating   ↓ Decreasing   ● Trend information unavailable

Sursa: <https://dashboards.sdgindex.org/profiles/mda>

Strategia Națională de Dezvoltare „Moldova 2030” oferă o viziune strategică pentru traiectoria dezvoltării socio-economice a țării pentru anii următori și se bazează pe un set de dimensiuni prioritare care măsoară calitatea vieții pentru populația sa.³² Strategia a fost aprobată de Guvern și așteaptă în prezent aprobarea Parlamentului. Acest document servește drept reper strategic și strategie-cadru pentru toate documentele de politică națională, regionale și locale și vizează realizarea ODD-urilor și asigurarea faptului că nimeni nu este lăsat în urmă în acest proces. Cele 10 domenii prioritare vizează: (1) creșterea durabilă a veniturilor și

reducerea inegalităților economice; (2) îmbunătățirea infrastructurii publice, utilităților și locuințelor; (3) îmbunătățirea condițiilor de muncă și reducerea șomajului; (4) asigurarea calității educației și promovarea învățării pe tot parcursul vieții; (5) asigurarea drepturilor fundamentale la sănătatea fizică și mentală; (6) dezvoltarea unui sistem solid și incluziv de protecție socială; (7) asigurarea echilibrului muncă-viață privată; (8) stabilirea unei guvernări eficiente și incluzive și a statului de drept; (9) promovarea unei societăți pașnice, sigure și incluzive; și (10) asigurarea dreptului fundamental la un mediu sănătos și sigur.

30 ONU în Moldova, „Raportul privind evaluarea națională voluntară a progresului în Republica Moldova în 2020”, 2020.

31 Guvernul Republicii Moldova și BNS, „Naționalizarea indicatorilor pentru monitorizarea obiectivelor de dezvoltare durabilă”, 2017.

32 Guvernul Republicii Moldova, [Strategia Națională de Dezvoltare „Moldova 2030”](#).

4

REVIZUIRE ANALITICĂ
A PROVOCĂRILOR
DE DEZVOLTARE ȘI
A PROGRESULUI
SPRE AGENDA 2030

OAMENII

ALINIERE LA OBIECTIVELE DE DEZVOLTARE DURABILĂ

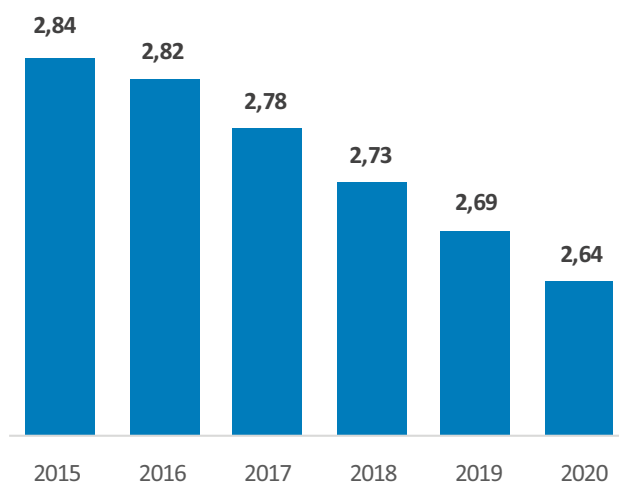
TENDINȚE DEMOGRAFICE

Moldova este o țară diversă și multi-etnică. Deși peste trei sferturi din populație sunt moldoveni, țara găzduiește și români (7% din populație, pe baza auto-identificării), ucraineni (6,6%), găgăuzi (4,6%), ruși (4,1%), bulgari (1,9%), romi (0,3%) și alte grupuri etno-lingvistice (0,5%).³³ În plus, în Moldova locuiesc etnici bieloruși, polonezi, armeni și evrei, și alte minorități etnice și religioase.³⁴ În timp ce găgăuzii și bulgarii sunt preponderent concentrați în sudul Moldovei, alte naționalități sunt răspândite în toată țara, deși majoritatea ucrainenilor și rușilor locuiesc în cele mai mari orașe, municipiile Chișinău și Bălți. Regiunea transnistreană este populată de etnici moldoveni, ruși și ucraineni în proporții aproximativ egale.

Moldova se află în topul țărilor cu populația care se micșorează cel mai rapid din lume. În ultimele decenii, Moldova s-a confruntat cu o scădere accelerată a populației din cauza migrației masive, a mortalității ridicate și a natalității mai scăzute, ceea ce a dus la o pondere în creștere a populației în etate. Din 2004 până în 2014, Moldova a pierdut 11,4% din populație (adică 385,100 de persoane), iar în ultimii cinci ani populația rezidentă³⁵ a scăzut cu 7,2% (de la 2,844,000 în 2015 la 2,640,400 în 2020). Aceste dinamici demografice au dus la o scădere medie anuală a populației de 1,8%, expunând la provocări semnificative situația demografică a țării și dezvoltarea socio-economică viitoare a acesteia.

Unul dintre factorii cheie care contribuie la declinul populației este emigrarea către alte țări. Oamenii pă-

Figura 3: Populația rezidentă în Moldova (în milioane)

Sursa: BNS

rădesc în mod constant Moldova din anii 1990, ceea ce a dus la faptul că, cumulativ, peste un sfert din populația țării locuiește în prezent în străinătate.³⁶ În cadrul acestui grup există aproximativ 346.400 de lucrători migranți circulari, majoritatea în vârstă de muncă și predominant din Moldova rurală, care se deplasează în Rusia și Europa în căutarea oportunităților de muncă.

În perioada 2014-2018, rata migrației nete negative a crescut cu circa trei sferturi, cu cea mai mare pondere

33 Aceste cifre nu includ raioanele estice și orașul Bender. Pentru informații mai detaliate, consultați: BNS, "[Rezultatele recensământului populației și locuințelor din Republica Moldova, 2014](#)".

34 Grupurile etnice pentru care populația depășește 1.000 de persoane.

35 BNS, cu sprijinul UNFPA, a recalculat populația în 2020, pe baza unei noi metodologii care include populația rezidentă în mod obișnuit, formată din cei care au locuit în principal pe teritoriul Republicii Moldova în ultimele 12 luni, indiferent de absențele temporare.

36 BNS sugerează că există 860.000 de migranți (începând cu 1 ianuarie 2020) pe baza datelor de trecere a frontierei, cu toate acestea, OIM estimează numărul total de migranți temporari și permanenți la aproximativ 1 milion de persoane.

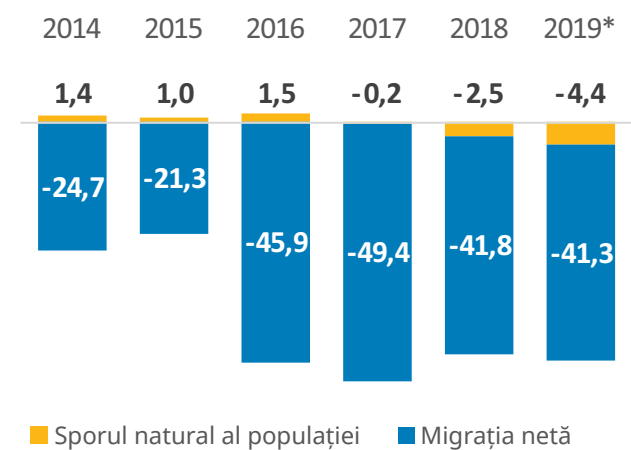

în rândul persoanelor cu vârste cuprinse între 20 și 29 de ani.³⁸ În 2018, 76,3 la sută din totalul migranților din Moldova erau în vârstă aptă de muncă (cu vârste cuprinse între 15 și 59 de ani), iar piramida populației pentru 2019 prezintă un model clar al unei populații active în vârstă aptă de muncă în scădere (cu vârste cuprinse între 30 și 54 de ani). O astfel de emigrație ridicată a persoanelor capabile de muncă are efecte negative asupra structurii forței de muncă care rămâne în țară și accelerează îmbătrânirea populației, pe măsură ce ponderea persoanelor în etate este în creștere. În perioada 2015-2019³⁹, ponderea persoanelor în etate de 16-56/61⁴⁰ a scăzut cu 9,2%, iar proporția persoanelor în etate cu vârstă de pensionare din populație (cu vârsta peste 57 de ani pentru femei și 62 de ani pentru bărbați) a crescut rapid (cu 1,3%) .

Mai mult, în 2019 ponderea populației în vârstă de 14-34 de ani a scăzut la doar 26,9%. Tinerii Moldovei emigrează în străinătate în scopuri de studii, iar majoritatea celor care studiază în străinătate aleg să rămână să lucreze acolo, stabilindu-se cu traiul peste hotare, astfel contribuind la pierderea de capital uman calificat și a forței de muncă. Anual, în jur de 10% dintre absolvenții școlii caută oportunități de educație în străinătate, în principal în România (90%), urmată de Rusia și Bulgaria. Mai mult, peste trei sferturi dintre tinerii cu vârste cuprinse între 14-18 ani speră să plece din Moldova la un moment

dat, au prieteni sau familie care intenționează să-și facă o viață mai bună în altă parte sau au mulți prieteni sau membri ai familiei care au emigrat pentru a căuta o viață mai bună.⁴¹ O populație de tineri mai mică se va traduce în mai puțini nou-intrați în forța de muncă, iar acest lucru va crea probabil presiuni substanțiale asupra sistemelor sociale și economice.

Figura 4: Componentele creșterii populației (în mii)

*Date provizorii

Sursa: BNS

38 Migrația netă este numărul de imigranți minus numărul de emigranți. În Moldova, estimările nu includ regiunea transnistreană. BNS a publicat datele preliminare pentru 2019, care dezvăluie o tendință de migrație netă pozitivă limitată în comparație cu 2017, rezultat al unor rate mai mari de imigrație comparativ cu migrația.

39 În termeni nominali, ponderea populației active din punct de vedere economic (în vârstă de 16-56/61) a scăzut de la 1.740.500 de persoane la 1.580.300 de persoane în perioada 2015-2019.

40 Vârsta de pensionare pentru femei în perioada de referință a fost 57 ani, iar pentru bărbații - 62 de ani.

41 UNICEF, rezultatele UN YOUTH SCORE, 2018.

În ultimii cinci ani, **ponderea persoanelor în vârstă de peste 65 de ani din totalul populației rezidente a crescut de la 11,4% (în 2015) la 14,5% (în 2020)**, depășind țări precum Albania și Macedonia de Nord (14,1%), Armenia (11,9%) și Kosovo⁴² (8,5%).⁴³ Mai mult, **în ultimii cinci ani, coeficientul de îmbătrânire a populației⁴⁴ a crescut cu 3,7%**: de la 18,1% (în 2015) la 21,8% (în 2020).

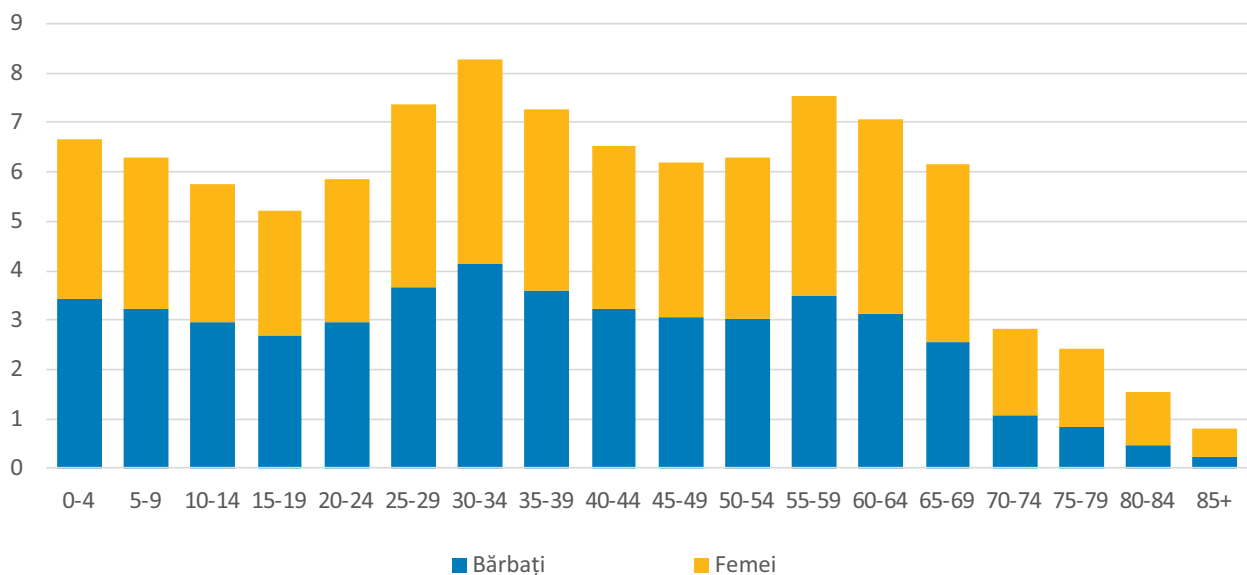
În timp ce populația îmbătrânește, speranța de viață este încă mai mică decât media din UE.⁴⁵ În pofida ponderii mari a persoanelor în etate din Moldova, ponderea adulților cu vârsta peste 70 de ani este destul de mică, sugerând că, deși populația în etate crește, această rată de creștere nu este proporțională cu o creștere semnificativă a speranței de viață. În timp ce speranța de viață în UE-27 a crescut cu 1,2 ani de la 79,8 (a. 2010) la 81,0 (a. 2018),⁴⁶ în Moldova a crescut de la 69,6 (2010) la 71,8 (2018), sugerând că va fi puțin probabil să convergă cu media europeană, chiar și pe termen lung. În special, femeile trăiesc mai mult decât bărbații, ceea ce duce la disparități substanțiale de gen în ceea ce privește structura populației. Speranța de viață este de 76 de ani pentru femei și de 67,5 ani pentru bărbați, rămânând în continuare în urma mediilor UE (83,5 ani și, respectiv, 78,3 ani). Acest fenomen este explicat de rezultatele generale slabe în sănătate, ducând la rate de mortalitate ridicate, în special la bărbați. Normele patriarhale puternice și stereotipurile de gen influențează comportamentele

femeilor și ale bărbaților, cu impact diferențiat asupra sănătății lor.⁴⁷ **Pe măsură ce populația îmbătrânește, își asumă o „față feminină”**: din toate persoanele cu vârsta peste 65 de ani, aproape două treimi (62,1 la sută) sunt femei cu vârste cuprinse între 65 și 69 de ani (25,2 la sută din totalul populației peste 65 de ani), în timp ce numărul femeilor cu vârstă avansată (peste 80 de ani) este de două ori mai mare decât cea a bărbaților.

În consecință, **în Moldova, vârsta medie crește într-un ritm mult mai rapid decât în țările vecine.** Vârsta medie a populației țării este de 38,8 ani: 35,9 ani pentru bărbați și 39,3 ani pentru femei (2019). În ultimii cinci ani, vârsta mediană a crescut în medie cu peste un an (37,4 ani în 2014), totuși, este încă mai mică decât vârsta medie a UE (42,6 ani).

Scorul Indicelui de îmbătrânire activă a Moldovei⁴⁸ este de 27,1 puncte (sub media UE de 33,9 puncte). Acest Indice arată că există decalaje de abilitare pentru persoanele cu vârsta peste 55 de ani în ceea ce privește participarea la viața socială și economică, limitând beneficiile pe care le-ar putea primi dintr-un proces de îmbătrânire activ și sănătos. Potențialul persoanelor în etate este, de asemenea, limitat de **provocările legate de drepturile persoanelor în etate, și anume accesul limitat al persoanelor în etate la serviciile publice de îngrijire și de barierele în calea**

Figura 5: Distribuția populației după grupul de vârstă și gen (procente, 2019)

Sursa: BNS

42 Kosovo în temeiul Rezoluției 1244 a Consiliului de Securitate al ONU.

43 EUROSTAT [Proportion of population aged 65 and over, după grupul de vârstă](#), 2020

44 Potrivit BNS, coeficientul de îmbătrânire a populației este numărul de persoane cu vârsta peste 60 la 100 de locuitori

45 Îmbătrânirea unei populații este legată de creșterea ponderii persoanelor în etate în populație și de creșterea longevității acestora.

46 Creșterea speranței de viață în UE-27 în perioada 2010-2018 se bazează pe [datele Eurostat](#).

47 Mai multe detalii despre speranța de viață sunt furnizate în secțiunea privind calitatea asistenței medicale de mai jos.

48 Definiția Indicelui de îmbătrânire activă: [UNECE, Indicele de îmbătrânire activă](#).

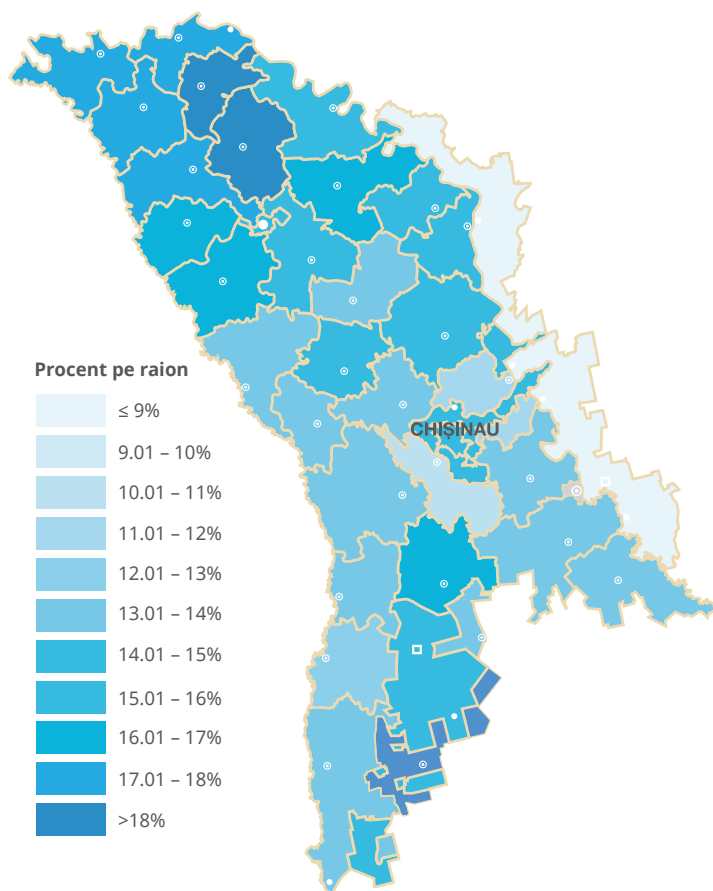
participării mai îndelungate în piața muncii (inclusiv barierele legislative). Același lucru este valabil și pentru copii și persoane cu dizabilități.⁴⁹ Persoanele în etate sunt percepute în general pozitiv în societate. Majoritatea respondenților într-un studiu întreprins de Consiliul pentru egalitate a menționat că și-ar clasifica atitudinea față de persoanele în etate drept „bună” sau „foarte bună”; totuși, fiecare al cincilea respondent din același studiu a declarat că nu va accepta o persoană în etate ca coleg de muncă.⁵⁰

Una din 10 gospodării din Moldova este formată dintr-un singur adult cu vârsta peste 60 de ani. Din toate gospodăriile, 13,1% (125.200) constau dintr-un singur adult cu vârsta peste 60 de ani, din care cea mai mare pondere aparține gospodăriilor formate din persoane cu vârsta peste 63 de ani (11,5% din totalul gospodăriilor, adică 110.200) și gospodăriilor compuse dintre femei cu vârsta peste 60 de ani (10% din totalul gospodăriilor, adică 96.100).

Distribuția persoanelor în etate în Moldova este inegală, regiunea de nord a Moldovei fiind mai dens populată cu persoane în etate. Cea mai mare pondere a populației peste 65 de ani locuiește în raionul Dondușeni (18,5%), iar cea mai mică pondere a persoanelor în etate locuiește în raionul Ialoveni (9%), situat în imediata apropiere a Chișinăului.⁵¹ De menționat că aproape jumătate din raioanele Moldovei, inclusiv municipiul Bălți, ‘îmbătrânesc’ într-un ritm mai rapid decât media națională.

Numărul copiilor din populația Moldovei este în scădere, în primul rând ca urmare a scăderii natalității. În 2019, numărul nașterilor a scăzut cu 7,8% față de anul precedent, iar rata natalității a scăzut la un nivel minim de cinci ani, de 12,2 prunci la 1 000 de locuitori. Cu toate acestea, unele studii sugerează că populația de copii scade atât de repede din cauza migrației, deoarece copiii emigrează împreună cu părinții lor sau sunt născuți în afara Moldovei (în țara de destinație a migranților).⁵² Ponderea copiilor în totalul populației rezidente este de fapt în continuă creștere, dar numărul absolut de copii este în continuă scădere, indicând rate ridicate de scădere a populației adulte. Pe termen mediu, mai puțini copii duc la un număr mai mic de elevi la școli (în 2019/20 numărul copiilor la școală a scăzut cu 16% față de 2010/11) și la universități (în ultimul deceniu numărul studenților aproape s-a înjumătățit), iar pe termen lung,

Figura 6: Ponderea populației 65+ pe raioane (procente, 2020)

Sursa: BNS

acesta duce la un număr mai mic de absolvenți care intră în forța de muncă.⁵³ Mai mult, numeroase cohorte de oameni care s-au născut în „baby boom” după cel de-al doilea război mondial au ajuns deja la vârsta de pensionare, soldându-se cu o creștere rapidă a proporției persoanelor în etate și a persoanelor care nu lucrează avându-și domiciliul în Moldova. În același timp, în pofida scăderii constante a numărului copiilor, datele arată că a existat o tendință generală ascendentă la nivel național a numărului de copii vulnerabili, de la 31.117 în 2015 la 34.443 în 2017.⁵⁴

49 Comisia pentru drepturi economice, sociale și culturale, „Observații finale privind al treilea raport periodic al Republicii Moldova (E/C12/MDA/CO/3), 2017, alin. 25.

50 Pentru mai multe detalii, a se vedea: Parteneriatul UE și CE pentru Bună Guvernare, [Studiu de evaluare a atitudinilor populației generale față de persoanele în etate](#), 2018, p. 5.

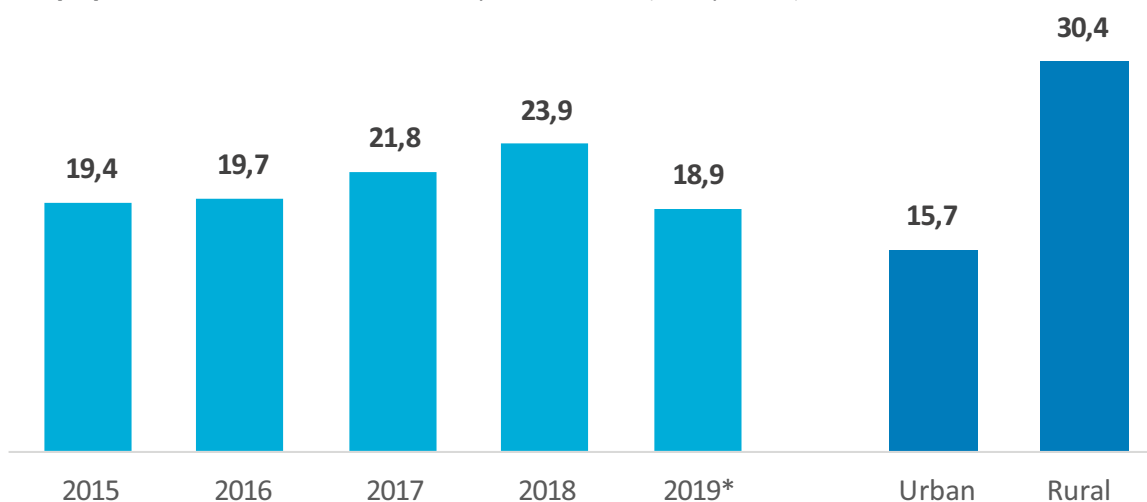
51 Calculul ponderii populației în etate de peste 65 de ani pe raioane se bazează pe numărul stabil al populației din 2019. În pofida inexactităților, se preconizează că raioanele cu cea mai mare și cea mai mică pondere a persoanelor cu vârsta peste 65 de ani să fie aceleași.

52 Deși nu există statistici clare care să sprijine o analiză detaliată a migrației copiilor, câteva ipoteze sunt prezentate în: Comitetul pentru Drepturile Copilului, „[Examinarea rapoartelor prezentate de statele părți în temeiul articolului 44 din Convenție Raportul periodic al patrulea și al cincilea al statelor părți de prezentat în 2015 Republica Moldova \(CRC/C/MDA/4-5\)](#)”, 2016, alin. 88.

53 Un raport de dependență mai mare înseamnă o presiune mai mare asupra populației active pentru a oferi contribuții pentru protecția socială a persoanelor în etate.

54 Fundația Soros Moldova, „[Studiu de bază privind serviciile sociale pentru persoanele cu dizabilități intelectuale și psihosociale și copiii din grupuri vulnerabile](#)”, 2017.

Figura 7: Ponderea gospodăriilor cu copii cu cel puțin un membru al gospodăriei în străinătate, după an și după profil urban/rural (date din 2018 pentru distribuție după locația urbană/rurală)

* Datele nu sunt comparabile cu anii precedenți

Sursa: BNS

Numărul familiilor monoparentale crește în Moldova.

În perioada 2014-2018 numărul gospodăriilor monoparentale cu un copil a crescut de la 6,4% la 7,0%, această pondere fiind mai mare în zonele urbane. Cu toate acestea, ponderea copiilor născuți în afara căsătoriei a scăzut cu 3,6 la sută în ultimul deceniu, iar ponderea copiilor născuți de mame sub vârsta de 17 ani aproape s-a înjumătățit⁵⁵.

Numărul gospodăriilor cu copii afectați de migrație a crescut în ultimii ani, implicând o creștere a numărului de copii abandonați.

Din 2015 până în 2018, ponderea gospodăriilor cu copii cu cel puțin un membru al gospodăriei în străinătate a crescut de la 19,4% la 23,9%; această pondere a fost mai mare în mediul rural (30,4%) decât în mediul urban (15,7%).⁵⁶ Copiii din aceste gospodării au fost mai susceptibili de a fi expuși riscurilor legate de educație, sănătate și probleme psihosociale, inclusiv deteriorarea performanței academice și frecventarea scăzută a școlii, ceea ce le reduce potențialul de capital uman. Cu toate acestea, ponderea gospodăriilor cu copii în care cel puțin un membru se află în străinătate a scăzut substanțial în 2019 la 18,9%. Acest lucru poate indica faptul că familiile s-au alăturat celor care au migrat deja în țările de destinație, sau că migrează mai puține persoane cu copii.⁵⁷ Este important de menționat că ponderea gospodăriilor cu copii în care cel puțin o persoană a migrat în orașe a scăzut. Opusul este cazul în zonele rurale, unde în ultimii trei ani are loc o creștere continuă, și numărul unor astfel de gospodării este

acum de trei ori mai mare decât în mediul urban (75,2 la sută față de 24,8 la sută). Mai mult, majoritatea gospodăriilor cu cel puțin un membru al cărei a migrat au unul sau doi copii, în timp ce ponderea gospodăriilor monoparentale migrante a crescut constant până la 9,4%.

Migrația nu este neutră în funcție de gen în Moldova.

Datele privind trecerea frontierei indică faptul că 46% dintre migranții moldoveni sunt bărbați, iar 54% sunt femei.⁵⁸ Majoritatea migranților pe termen scurt sunt bărbați (67,5%) și aproape o cincime dintre migranții circulari respectivi sunt angajați ilegal.⁵⁹ Dat fiind că femeile sunt de obicei responsabile în mod disproporționat de munca casnică neplătită, inclusiv îngrijirea copiilor, ceea ce le limitează mobilitatea, ele tind să caute oportunități de migrație la o vârstă mai înaintată decât bărbații. În consecință, creșterea migrației negative este mai mare în rândul femeilor în vârstă de 35-54 ani (-3.334 persoane) decât al bărbaților din acest grup de vârstă (-2.422 persoane), în timp ce creșterea migrației negative este ușor mai mare în rândul bărbaților cu vârsta cuprinsă între 15 și 34 de ani decât în rândul femeilor din acest grup de vârstă (-12.062 pentru bărbați comparativ cu -11.569 pentru femei). Migrația feminină depinde de obicei de condițiile de trai ale familiei și este determinată de niveluri de trai scăzute, șomaj și lipsa oportunităților de muncă. În ultimii ani, modelele de migrație s-au mutat de la migrația circulară a forței de muncă (adică temporară) la stabilirea cu locul de trai (adică permanentă), iar ponderea bărbaților și a femeilor lucrători migranți care

55 BNS, date din 2019.

56 BNS și UNICEF Moldova, „Analiza sărăciei monetare și a bunăstării gospodăriilor cu copii”, 2020.

57 Cu toate acestea, o altă presupunere ar putea fi aceea că mai puțini oameni au migrat, în special cei din gospodăriile cu copii. Mai mult, datele nu sunt direcți comparabili cu anii precedenți din cauza modificărilor metodologiei Anchetei bugetelor gospodăriilor.

58 Ministerul Afacerilor Interne al Republicii Moldova, Raportul vizând profilul migrațional extins, publicat la sfârșitul anului 2019.

59 Aproximativ 20% din totalul migranților pe termen scurt sunt moldoveni care călătoresc în străinătate cu pașaport biometric și care lucrează fără contract formal.

s-au stabilit permanent peste hotare peste un an a ajuns la 55 și, respectiv, 60 la sută.

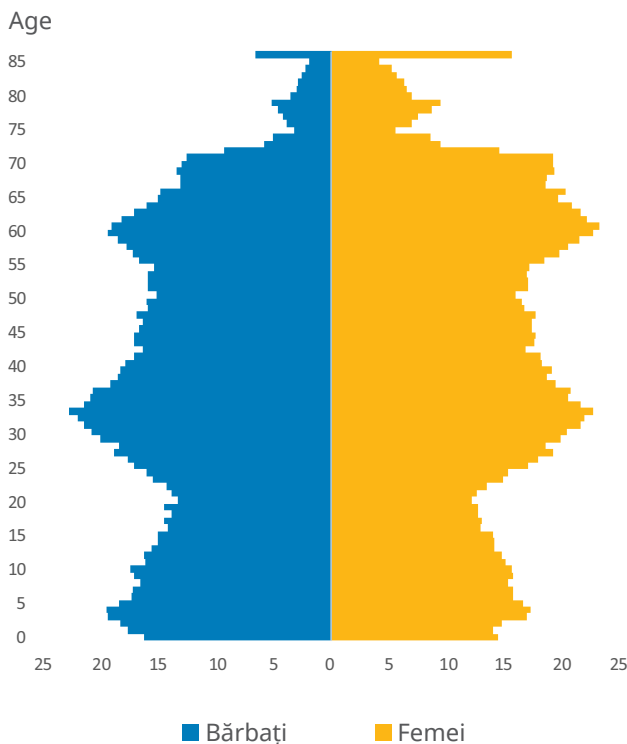
Emigrația are un impact multidimensional asupra populației rezidente, contribuind printre alți factori la depopularea în zonele rurale (peste trei sferturi dintre migranți provin din zone rurale); dezechilibre de gen, în special în grupul de vârstă reproductivă; scăderea natalității⁶⁰ o scădere a numărului de căsătorii; rate mari de divorț, parțial datorate migrației soților; și schimbarea stilului de viață. De exemplu, în Moldova, o căsătorie din două se încheie cu divorț, iar în UE-27, această rată este de circa 40%.⁶¹

Exodul vast de creieri este o caracteristică a emigrației din Moldova, plasând țara în topul celor 10 țări din regiunea europeană în ceea ce privește emigrarea forței de muncă calificate. Datele arată că rata de emigrație a lucrătorilor cu înaltă calificare este aproape de 40% în Moldova și este cea mai mare în rândul lucrătorilor medicali. Deși mobilitatea profesioniștilor cu înaltă calificare generează beneficii în ceea ce privește remitențele, este probabil ca emigrația extinsă și susținută să aibă efecte negative pe termen lung, deoarece epuizează capitalul uman și îi reduce competitivitatea generală pe termen lung.

În contextul crizei economice și de sănătate publică legate de pandemia de COVID-19, **circa 150.000 de muncitori migranți vor reveni în Moldova în 2020**,⁶² ceea ce reprezintă circa 10% din populația rezidentă cu vârsta de muncă. Unii dintre acești oameni vor căuta oportunități de reintegrare, iar ceilalți vor „re-emigra” (într-un sondaj recent al OIM, 76% dintre respondenți și-au declarat intenția de a călători din nou în străinătate⁶³) și vor căuta căi de migrație în condiții de siguranță, ordonate și regulate. Circa 65.000 de persoane au revenit și au rămas în Moldova de la izbucnirea COVID-19 (și anume în perioada martie - septembrie 2020), dintre care 57 la sută sunt bărbați și 43 la sută sunt femeile (37.050 și respectiv 27.950). Această cohortă de oameni are experiență și abilități de angajare diferite și, dacă sunt capabili să se integreze eficient pe piața muncii, acest lucru ar putea facilita înființarea unei noi clase de mijloc.

COVID-19 a afectat comportamentul migrațional al tuturor lucrătorilor migranți: migrația circulară a locuitorilor din mediul rural în căutare de venituri pentru a-și întreține gospodăriile, migrația tinerilor către țările europene, în special România, în căutarea accesului la perspective mai bune de educație și ocupare a forței de muncă, și emigrația profesioniștilor cu înaltă calificare

Figura 8: Populația la 1 ianuarie 2020 după vârstă și gen (în mii)

Sursa: BNS

care obțin un loc de muncă formal în afara Moldovei, stimulând astfel exodul de creieri. Cu toate acestea, pandemia a afectat într-o măsură mai mică categoria emigranților cu înaltă calificare, majoritatea dintre care și-au păstrat locul de muncă sau au fost eligibili pentru beneficii de protecție socială legate de angajarea formală. În același timp, deși mulți muncitori migranți au revenit și au fost disponibili pentru a se angaja pe piața muncii din Moldova, nu au existat prea multe oportunități, întrucât țara a fost, de asemenea, afectată economic de pandemie. În plus, oportunitățile de afaceri nu au fost prea atractive din cauza nivelului ridicat de incertitudine legat de curmarea COVID-19. Prin urmare, migranții circulari cu calificare scăzută revin treptat la activitatea lor obișnuită, în timp ce situația cu tinerii studenți este ușor diferită. Mulți tineri au preferat să se înscrie la învățământul superior din Moldova (în special pentru specialități medicale și tehnice), ceea ce ar putea fi o oportunitate de angajare și prevenire sau amânare a migrației masive a tinerilor moldoveni.

60 Datorită migrației femeilor în vârstă fertilă, rata natalității a scăzut de la 19,2 în 1991 la 9,9 în 2019.

61 S-a demonstrat că divorțul diminuează competența viitoare a unui copil în toate domeniile vieții, inclusiv relațiile de familie, educație, bunăstarea emoțională și puterea de câștig pe viitor.

62 Estimările OIM din mai 2020.

63 OIM, Studiu privind impactul COVID-19 bazat pe mobilitate, numărul și profilurile migranților reveniți, precum și vulnerabilitățile specifice ale grupurilor afectate de scăderea remitențelor, Chișinău, 2020.

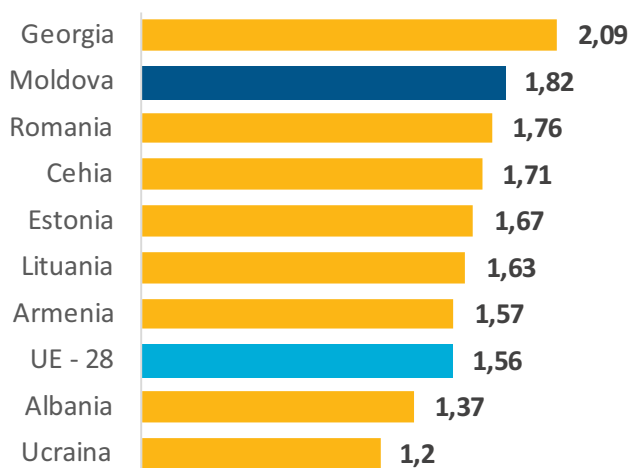
Pentru a oferi oportunități migranților reveniți de a rămâne în țară, EȚONU a identificat o serie de acțiuni în Planul RSE COVID-19 pentru promovarea integrării economice a acestei populații:

- Analiza profilului și a numărului migranților reveniți;
- Dezvoltarea abilităților și capacităților tehnice pentru înființarea și dezvoltarea afacerilor inovatoare ecologice
- Promovarea abilităților și recalificării migranților reveniți și a activității independente a șomerilor calificați, inclusiv în sectorul agricol;
- Condiții sigure și organizate care vor fi negociate cu trei țări de destinație ale migranților moldoveni, facilitând „re-migrația” persoanelor revenite care se confruntă cu dificultăți și șomaj la întoarcerea în Republica Moldova;
- Reintegrarea migranților reveniți este facilitată prin dezvoltarea și testarea unui pachet de reintegrare compus din servicii specifice și bazate pe nevoi, în special în zonele rurale, prin campanii extinse de sensibilizare și informare cu privire la serviciile existente și oportunitățile de angajare.

Alături de migrația externă, **Republica Moldova se confruntă cu presiuni de migrație internă, deoarece oamenii migrează din zonele rurale către capitală și localitățile urbane.** Optzeci și opt la sută din totalul migranților interni au vârste cuprinse între 20 și 49 de ani. În cursul anului 2019, populația urbană a crescut cu 8.100, odată cu migrația oamenilor din zonele rurale. Majoritatea migranților interni au fost femei, adică 56,2%. **Cu toate acestea, Moldova rămâne o țară rurală, cu cel mai scăzut nivel de urbanizare din Europa.** Rata de urbanizare a fost de doar 0,7% în ultimii cinci ani, fiind foarte scăzut în comparație cu media din UE. Cea mai mare parte a populației urbane este concentrată în două municipii, Chișinău și Bălți, care oferă oportunități economice mai mari și o concentrare a infrastructurii sociale. Circa 57% din populația Moldovei locuiește în sate, de două ori mai mare decât media europeană (28% în 2015) și aproximativ aceeași rată ca Lituania (țara UE cu cea mai mare populație rurală). Inegalitățile dintre populația urbană și cea rurală sunt printre factorii care determină migrația internă și depopularea zonelor rurale.

Rata fertilității în Moldova⁶⁵ este sub nivelul de înlocuire a populației, dar totuși, este una dintre cele mai înalte din țările Europei Centrale și de Est. Rata totală a fertilității în 2018-2019 a menținut un nivel stabil de 1,8 nașteri pe femeie, fiind sub rata de 2,1 nașteri pe femeie necesară pentru a menține o populație stabilă în timp, și sub rata dorită a fertilității de 2,8. Deciziile privind numărul copiilor se bazează pe diverși factori, inclusiv accesul la servicii de îngrijire a copiilor de calitate, echilibrul dintre viața profesională și viața personală, politicile prietenoase familiilor la locul de muncă, egalitatea de gen la nivel de gospodărie și public. Pe lângă rate ale fertilității sub pragul de înlocuire, **rata natalității a continuat să scadă, atingând valoarea cea mai joasă dintr-o perioadă de cinci ani în 2019**, când

Figura 9: Rata fertilității (țări selectate, 2018)

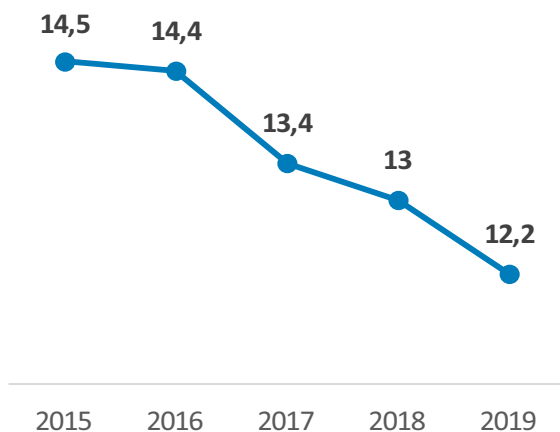
Sursa: BNS

s-au înregistrat 12,2 nașteri vii la 1.000 de locuitori, cu 1,2 mai puține decât în 2018. La nivel național, în 2019 au fost 32 022 de nașteri vii, cu 6.588 mai puține decât în 2015 (o scădere de 17,06%). Modificările comportamentului reproductiv înseamnă că în 2017-2018 s-a înregistrat o creștere a cotei copiilor născuți al doilea, al treilea și al patrulea în ordinea nașterii, comparativ cu anii precedenți, când copiii născuți primii în ordinea nașterii au reprezentat cea mai mare cotă.

În anii următori, provocarea îmbătrânirii populației în Moldova va fi simțită mai acut. Se așteaptă declinul populației în continuare, prognozele recente ale UNFPA arătând că, de acum până în 2035 se așteaptă ca populația să scadă în medie cu 0,6% anual în scenariul de creștere ridicată și cu 1,6% în scenariul de creștere scăzută.

65 Rata fertilității este numărul mediu de copii pe femeie necesar pentru ca fiecare generație să se înlocuiască exact, fără a fi nevoie de imigrație internațională.

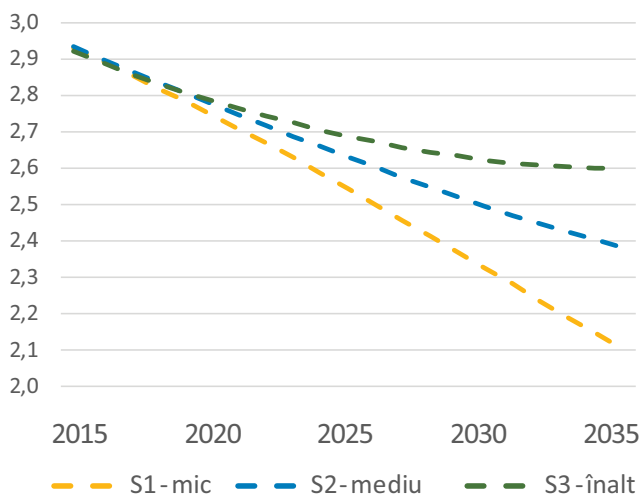
Figura 10: Natalitatea (la 1000 de oameni)

Sursa: BNS

Scenariul de creștere scăzută se bazează pe următoarele ipoteze: (i) că rata fertilității va fi de 1,65 copii pe femeie în vârstă de reproducere; (ii) că rata mortalității va fi moderată, în timp ce speranța de viață va crește de la 64,9 ani la 67 de ani pentru bărbați și de la 73,7 ani la 75,8 ani pentru femei; și (iii) că fluxul net de migrație va fi cuprins între -1% și -1,3%. **Scenariul de creștere a populației medii** ia în considerare: (i) o creștere moderată a ratei fertilității de la 1,65 la 1,85 copii pe femeie până în 2035; (ii) o reducere a ratelor mortalității și o creștere a speranței de viață (până la 69,1 ani pentru bărbați și până la 77,9 ani pentru femei); și (iii) reducerea treptată a emigrației nete de la -1 la sută la -0,5 la sută. Un al treilea **scenariu de creștere ridicată** se bazează pe proiecții optimiste de: (i) creșterea ratei fertilității la nivelul de 2,1 copii pe femeie în vârstă de reproducere; (ii) o reducere substanțială a ratelor de mortalitate și o creștere a speranței de viață (până la 71 de ani pentru bărbați și până la 80 de ani pentru femei); și (iii) reducerea emigrației nete la zero spre sfârșitul perioadei de proiecție.

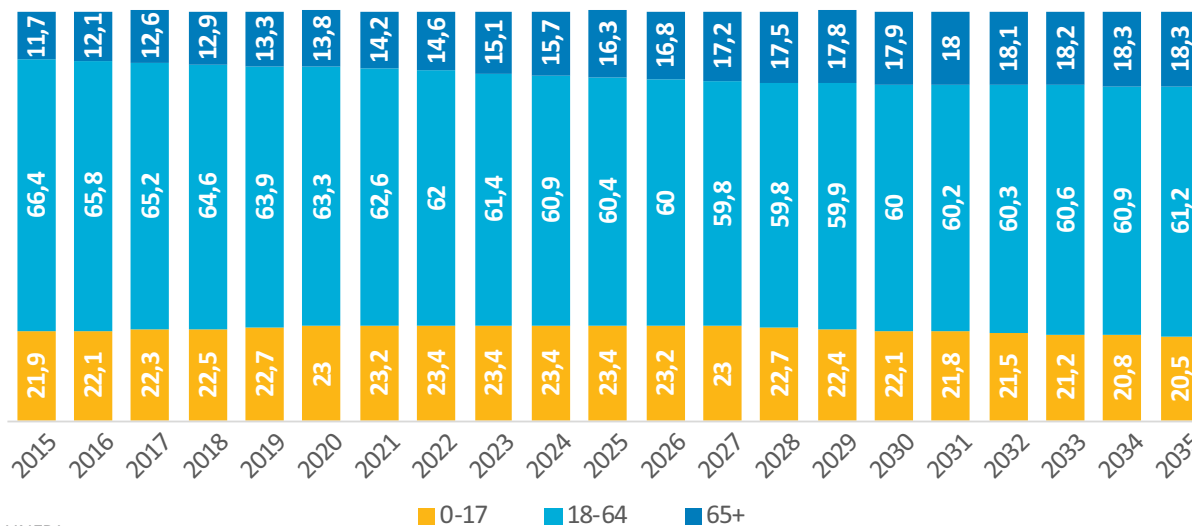
Figura 11: Proiecțiile populației (în milioane)

Sursa: UNFPA

În general, se așteaptă ca populația Moldovei să se micșoreze în continuare, iar ponderea persoanelor în etate (populația cu vârsta peste 65 de ani) se va extinde. Este puțin probabil ca **creșterea preconizată a speranței de viață să încetineze rata declinului populației**. În contextul pandemiei de Covid-19, rezultatele slabe ale sănătății, dificultățile de accesare a asistenței medicale și lacunele substanțiale în tehnologia sănătății înseamnă că este puțin probabil ca îmbunătățirile longevității să fie substanțiale. Chiar dacă speranța la viață se îmbunătățește, ponderea persoanelor în etate va fi în continuare mare, ceea ce va duce la provocări structurale ale populației. În consecință, **populația Moldovei va fi mai mică, cu o pondere crescută a persoanelor în etate**. Acest lucru va afecta veniturile care acoperă sistemele de asigurări sociale și asistență socială, deși, în același timp, ele vor necesita mai multe resurse pentru a acoperi nevoile populației în etate. Pe termen lung, forța de muncă va fi limitată, competitivitatea țării va fi contestată și, în cele din urmă, creșterea sa economică ar putea fi amenințată.

Figura 12: Proiecțiile populației după grupul de vârstă (procente)

Sursa: UNFPA

SĂRĂCIA ȘI INEGALITATE

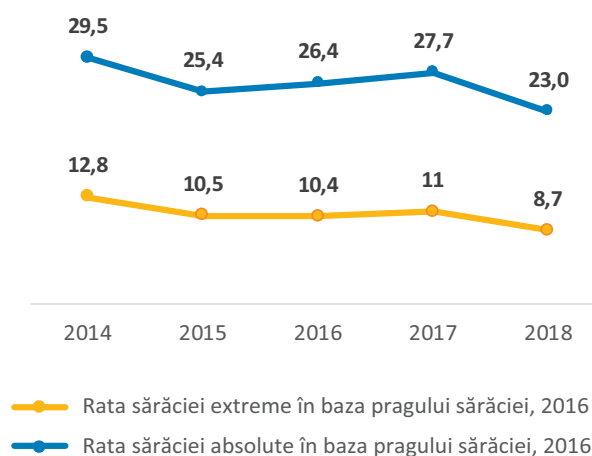
În ultimul deceniu, Moldova a făcut progrese substanțiale în direcția reducerii sărăciei. Rata sărăciei absolute a scăzut de la 29,5% în 2014 la 23% în 2018. În același timp, rata sărăciei extreme a scăzut de la 12,8% la 8,7% în aceeași perioadă.

În 2018, pragul sărăciei absolute a fost estimat la 1.998,4 lei pe lună pe persoană, iar pragul sărăciei extreme a fost în medie de 1.611,7 lei.

Atât în zonele rurale, cât și în cele urbane, rata sărăciei este în scădere. În 2018, rata absolută a sărăciei a fost de 31,6 în zonele rurale, comparativ cu 10,6% în zonele urbane. Comparativ cu 2017, rata sărăciei în mediul urban a scăzut cu 1,2 puncte procentuale, iar în mediul rural cu 7,2 puncte procentuale. Totuși, acest declin nu este rezultatul unei ocupări mai mari, ci al extinderii programelor de asistență socială.

Domiciliul rămâne un factor important în determinarea bunăstării economice. Populația rurală este expusă unui risc mult mai mare de sărăcie decât populația urbană. Mai mult, cartografia sărăciei efectuată de Banca Mondială sugerează că ratele sărăciei variază în funcție de diferitele regiuni ale Moldovei.⁶⁶ Regiunile centrale și sudice ale țării au cel mai mare număr de oameni săraci, urmate de regiunea nordică. Municipiul Chișinău este cea mai bogată zonă.

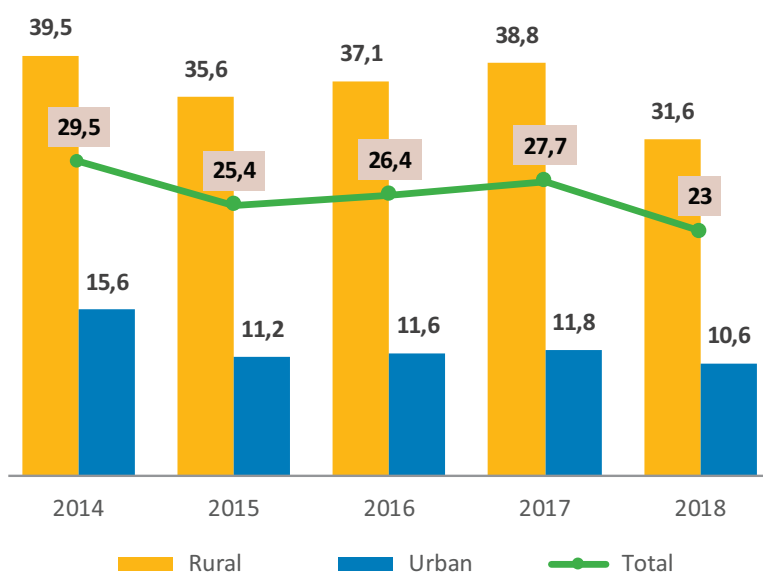
Figura 13: Rata sărăciei absolute și extreme bazată pe populația cu reședință obișnuită (procente)

Sursa: BNS

O treime din oamenii care trăiesc în sărăcie sunt pensionari. În ceea ce privește sursele de venit pentru persoanele care trăiesc în sărăcie, au avut loc puține schimbări din 2014, cu o creștere mică pentru persoanele care lucrează în sectorul agricol. Pensionarii reprezintă cea mai mare pondere a persoanelor care trăiesc în sărăcie (32,2 la sută din total), urmate de cei angajați în sectorul agricol (17 la sută în 2018).⁶⁷

Figura 14: Rata absolută a sărăciei după locație urbană/rurală (procente)

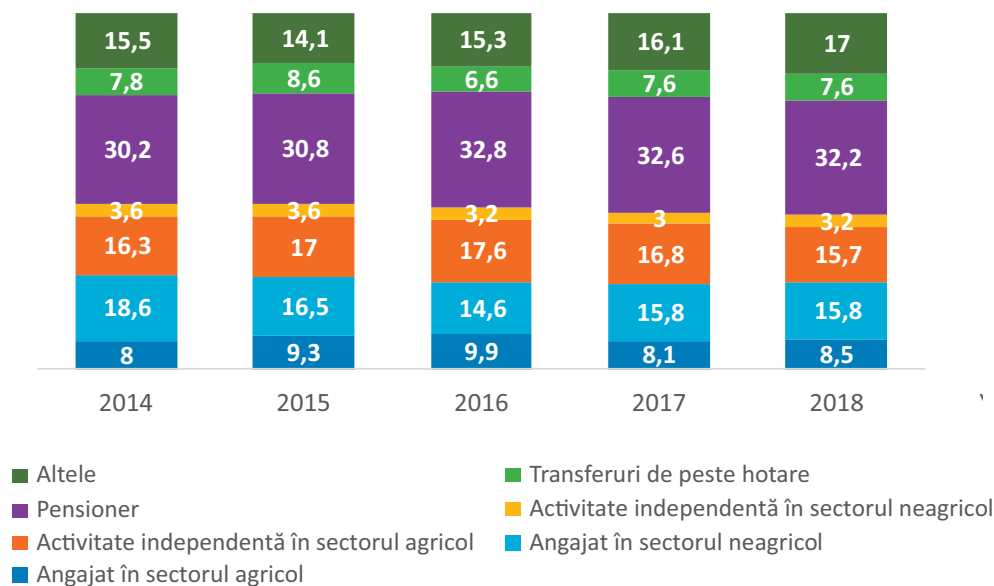

Sursa: BNS

66 Banca Mondială Moldova, [Harta sărăciei, o aplicație de estimare a suprafețelor mici](#), iunie 2019 și statistica BNS privind sărăcia.

67 Date BNS privind „Nivelurile sărăciei în Republica Moldova în 2014-2018”, 2020.

Figura 15: Structura populației care trăiește în sărăcie după principala sursă de venit a persoanei (procente)

Sursa: BNS

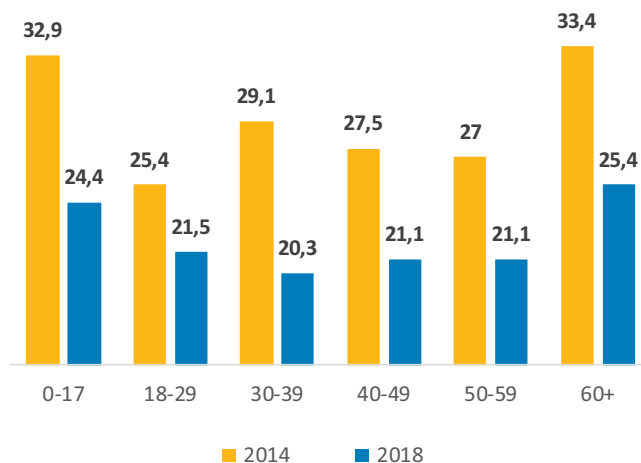
Sărăcia afectează în principal copiii și persoanele în etate. Deși a existat o scădere clară a ratei sărăciei pentru toate grupele de vârstă, 24,4 la sută dintre copii și 25,4 la sută dintre persoanele în etate trăiesc încă sub pragul sărăciei. **Sărăcia rămâne deosebit de răspândită printre pensionari în zonele rurale**, programele de transfer bănesc 'Ajutor Social' acoperă doar jumătate din populația eligibilă. Beneficiile în numerar sunt cu mult sub nivelul minim de subsistență, iar criteriile de eligibilitate sunt excesiv de restrictive.⁶⁸

Situația copiilor diferă semnificativ în funcție de zona de reședință. Copiii din zonele rurale prezintă un risc mult mai mare de sărăcie decât copiii din zonele urbane: rata sărăciei în rândul copiilor din zonele rurale a fost de 34,7% în 2018, comparativ cu 9,4% în cazul copiilor din zonele urbane.⁶⁹ Ratele sărăciei în rândul copiilor romi care trăiesc în principal în zonele rurale, sunt de două ori mai mari decât cele pentru copiii non-romi.⁷⁰

Persistă mari disparități în ceea ce privește accesul la serviciile publice, deficiențele în asigurarea bunăstării și accesul la servicii în localități urbane și rurale și în rândul minorităților etnice; femeile rome sunt în mod deosebit dezavantajate.⁷¹ Oamenii care locuiesc în zonele rurale au acces limitat la asistența medicală și educație.⁷²

În 2019, 75% dintre romii înregistrați ca șomeri aveau doar studii primare.⁷³ Studiile recente sugerează că 95% dintre femeile rome care trăiesc în zonele rurale, cu vârsta peste 50 de ani și un nivel scăzut de educație, sunt cel mai vulnerabil grup social din punct de vedere financiar.⁷⁴

Figura 16: Rata sărăciei după grupul de vârstă (procente)

Sursa: BNS

68 Comitetul pentru drepturile economice, sociale și culturale, „Observații finale privind al treilea raport periodic al Republicii Moldova (E/C.12/MDA/CO/3), 2017, alin. 48.

69 BNS și UNICEF Moldova, „Analiza sărăciei monetare și a bunăstării gospodăriilor cu copii”, 2020.

70 UNICEF Moldova, „Copiii din Republica Moldova: o analiză a situației”, 2016, p.7.

71 UN Moldova, „Efectele crizei provocate de pandemia COVID-19 asupra populației de etnie romă”, Chișinău, iunie 2020

72 PNUD Moldova, „Inegalități urbane și rurale în Moldova: dincolo de venituri și medii, analizând viitorul inegalităților”, 2020.

73 Comitetul pentru Eliminarea Discriminării Rasiale, „Raportare periodice combinate al doisprezecelea și al paisprezecelea, prezentate de Republica Moldova în conformitate cu articolul 9 al Convenției, care urmează să fie prezentate în 2020 (CERD/C/MDA/12-14)”, iunie 2020.

74 UN Moldova, „Efectele crizei provocate de pandemia COVID-19 asupra populației de etnie romă”, Chișinău, iunie 2020

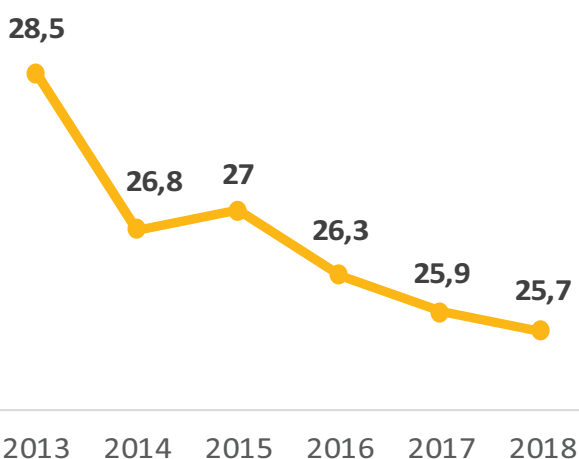
Este necesar să se asigure o abordare intersectorială pentru reducerea vulnerabilităților [cu care se confruntă] romii și alte minorități din Moldova.

(Note din consultările cu OSC-urile din Republica Moldova)

Persoanele cu dizabilități sunt printre cei mai săraci oameni din Moldova, alături de persoanele în etate. Ei își obțin cea mai mare parte a veniturilor mai degrabă din sistemele de protecție socială, decât din ocuparea forței de muncă și/sau activități independente. În 2018, profunzimea sărăciei în Republica Moldova a constituit de 3,09%,⁷⁵ ceea ce indică procentul de consum al populației care trebuie sporit pentru a depăși sărăcia, în condițiile menținerii sau reducerii nivelului actual de inegalitate. În același timp, gravitatea sărăciei a fost de 0,85%. Ambii indicatori s-au redus din 2017.

Coeficientul Gini a scăzut de la 28,5% în 2013 la 25,7% în 2018⁷⁶, atât în privința venitului personal disponibil, cât și a cheltuielilor de consum. Cu toate acestea, rămân inegalități semnificative în ceea ce privește venitul disponibil, în special venitul disponibil în numerar. În același timp, coeficienții Gini pentru cheltuielile de consum sunt sub 0,3 și chiar ajung la 0,25 dacă se iau în considerare cheltuielile totale de consum, indicând un nivel moderat de inegalitate. În 2020 se preconizează că coeficientul Gini va crește ca urmare a impactului COVID-19 asupra remitențelor și ocupării forței de muncă.

Figura 17: Indicele Gini (procente)

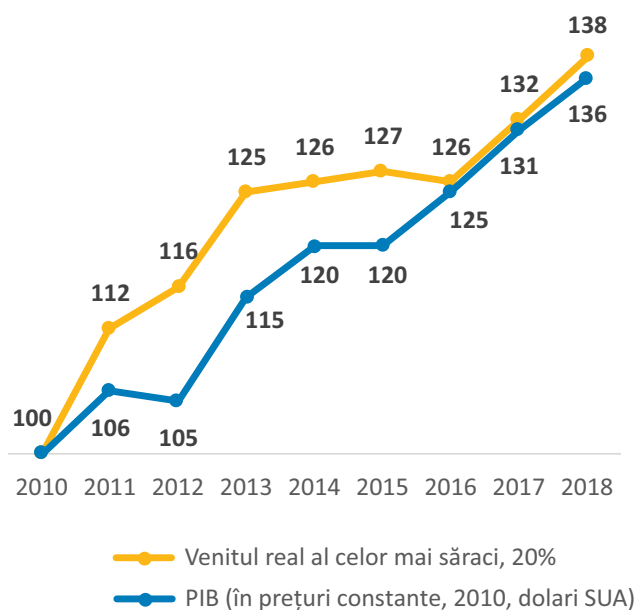

Sursa: Banca Mondială

75 Datele BNS privind „Nivelul sărăciei în Republica Moldova în 2014-2018”, 2020.

76 Banca Mondială, [Indicele Gini](#) măsoară inegalitatea de la 0 (egalitate perfectă) la 1 (inegalitate maximă).

Figura 18: Creșterea veniturilor celor mai săraci 20% din gospodării și a PIB-ului (2010 = 100 procente)

Sursa: BNS

Evaluarea Națională Voluntară pentru Moldova subliniază că **nivelurile de venit pentru cele mai sărace gospodării sunt în creștere**. Nivelul venitului real (ajustat pentru inflație) al celor mai săraci 20% din gospodării a fost cu 38% mai mare în 2018 decât în 2010. Mai mult, nivelul și rata creșterii venitului pentru cele mai sărace gospodării au urmat relativ îndeaproape creșterea produsului intern brut (PIB), indicând că cele mai sărace gospodării au beneficiat de creștere economică.

Creșterea remitențelor și a asistenței sociale au dus la venituri mai mari pentru cele mai sărace gospodării. Remitențele au reprezentat 14,5% din venitul celor mai sărace 20% dintre gospodării în 2018, comparativ cu doar 9,3% în 2010. Asistența socială a devenit, de asemenea, o sursă importantă de venit, în timp ce salariile, ca pondere din venitul total, au scăzut ușor în aceeași perioadă.

Mărimea gospodăriilor este un factor care determină bunăstarea la nivel individual. Gospodăriile cu cinci sau mai multe persoane se confruntă cu un risc sporit de sărăcie (39,6% în 2018), dat fiind că ratele sărăciei sunt de 2,2 ori mai mari decât gospodăriile cu o singură persoană (18,2%).

Pentru gospodăriile cu copii, nivelul veniturilor depinde de mai mulți factori, cum ar fi numărul de copii și tipul gospodăriei. Unul dintre cei mai importanți factori este

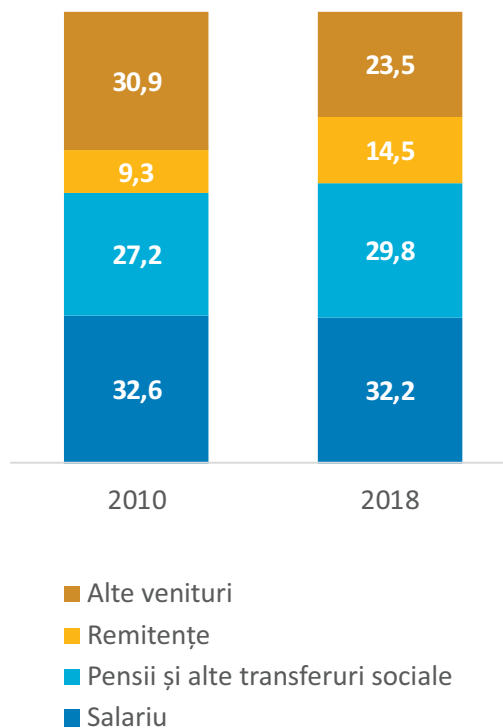
amplasarea gospodăriei. Gospodăriile cu un copil se află într-o situație mai bună, cu un venit lunar de 2.325,3 lei pe persoană, comparativ cu gospodăriile cu trei sau mai mulți copii, unde venitul mediu lunar este de 1.384,1 lei.⁷⁷ În special, gospodăriile cu mai mult de trei copii și cele cu cel puțin o persoană în etate sunt cele mai sărace. În ceea ce privește tipul de gospodărie, gospodăriile formate din mai multe familii au cele mai scăzute niveluri de venit: 1.887,9 lei pe persoană pe lună (Figura 19).

Sărăcia variază, de asemenea, în funcție de nivelul de educație al capului gospodăriei. Probabilitatea de a fi sărac este mai mică în cazul gospodăriilor în care principalul întreținător are un nivel de educație mai ridicat. Riscul sărăciei scade cu fiecare nivel suplimentar de educație atins de capul gospodăriei. În cazul gospodăriilor în care capul gospodăriei are studii superioare, riscul de a cădea în sărăcie este redus cu 5,2%, în timp ce acest risc poate ajunge până la 48,5% în cazul gospodăriilor în care capul gospodăriei nu are studii primare sau este fără studii.

Principala sursă de venit a capului gospodăriei afectează și nivelul sărăciei gospodăriei. Cele mai dezavantajate gospodării sunt cele în care capul gospodăriei lucrează pe cont propriu în sectorul agricol (42,2%), urmate de gospodăriile în care capul gospodăriei este angajat în sectorul agricol (39,9%) sau pensionar (28,9%).

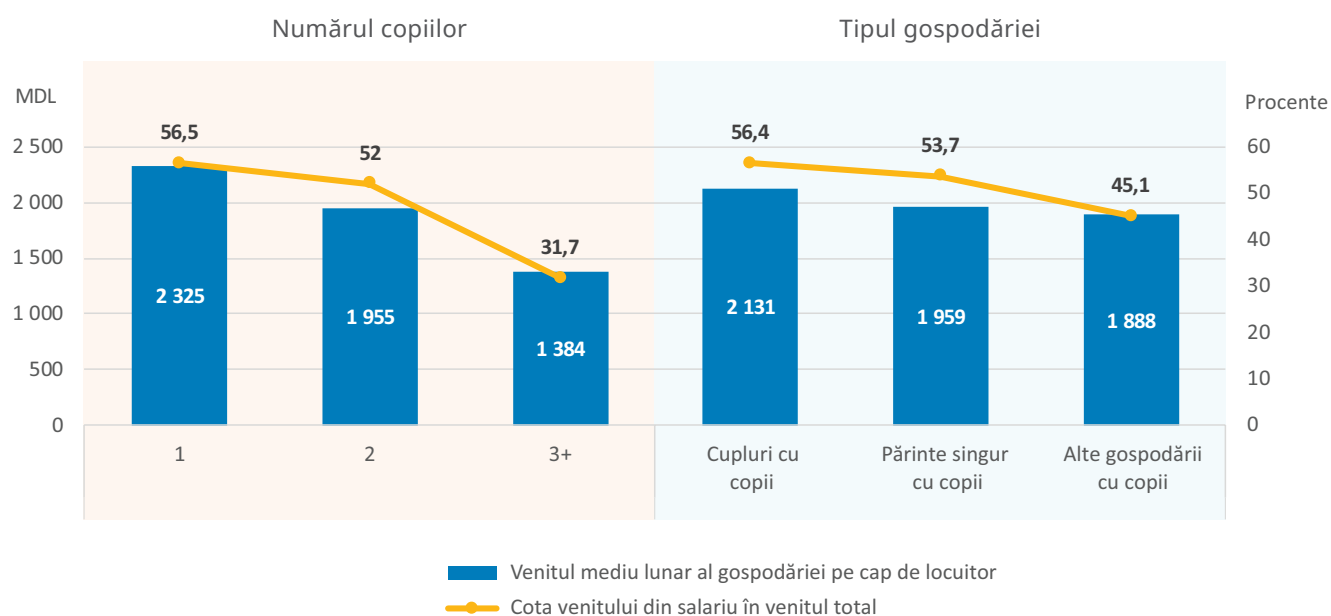
Gospodăriile conduse de bărbați sunt mai susceptibile să își poată permite cheltuieli neprevăzute (de 5.000 lei sau mai mult) decât gospodăriile conduse de femei (13,9 la sută, comparativ cu 9,8 la sută, în 2018).

Figura 19: Componența veniturilor celor mai sărace 20% din gospodării (procente)

Sursa: BNS

Figura 20: Venitul mediu al gospodăriilor cu copii după numărul de copii și tipul de gospodărie (2018)

Sursa: BNS

77 BNS și UNICEF Moldova, „Analiza sărăciei monetare și a bunăstării gospodăriilor cu copii”, 2020.

Abuzul de alcool al părinților este un factor de sărăcie cu care se confruntă gospodăriile cu copii. Lipsa supra-vegherii și abuzul emoțional și fizic din partea părinților sunt factori care determină atât abandonul copiilor, cât și faptul că aceștia fug de acasă și ajung în stradă. De exemplu, cei mai mulți beneficiari ai Serviciului de asistență rutieră din cadrul Direcției municipale pentru protecția drepturilor copilului din Chișinău au fugit de acasă la vârsta de 8 - 13 ani.

Gospodăriile sărace suferă de privări multiple și au vulnerabilități notabile care se suprapun, în special copiii și persoanele în etate.⁷⁸ Gospodăriile cu mai mult de 3 copii au cea mai mare rată a sărăciei în rândul oricărui alt grup vulnerabil (42%). Un punct de plecare care, în virtutea resurselor reduse, le limitează capacitatea de adaptare la pandemia de COVID-19. Mai mult, familiile sărace cu mulți copii au o vulnerabilitate de bază legată de dieta lor zilnică (în special, cu 20-100 la sută mai puțin din fiecare nutrient esențial per membru al familiei față de chintilele cu venituri mai mari). Aproximativ 12% dintre gospodăriile sărace consultate în recentul studiu de evaluare a impactului COVID-19 au înregistrat o scădere a veniturilor de la 75 la 100%, iar 76% dintre gospodăriile sărace nu au venituri sau economii suficiente pentru a-și acoperi cheltuielile lunare recurente.⁷⁹

În pofida progreselor semnificative din ultimii ani, disponibilitatea și accesibilitatea serviciilor sociale pentru persoanele vulnerabile și în etate trebuie îmbunătățite în continuare. O cartografiere a serviciilor sociale pentru copiii din grupurile vulnerabile din cele 33 de unități administrativ-teritoriale ale țării a relevat servicii sociale inegale și insuficiente la nivel local.⁸⁰ Lipsa sau accesibilitatea limitată a acestor servicii pentru beneficiari, inclusiv în raioanele cu acoperire ridicată a serviciilor, este cauzată de: lipsa specialiștilor care să ofere servicii specializate; distanța mare de la domiciliu la furnizorii de servicii disponibili; lipsa transportului, inclusiv vehicule special adaptate pentru copiii cu dizabilități; discrepanța dintre cererea și oferta de servicii specifice, în ceea ce privește tipul de serviciu și numărul de persoane care au nevoie de serviciu; timp de așteptare îndelungat pentru a accesa serviciile sociale; proceduri birocratice excesive, determinând deseori potențialii beneficiari să se dezică; și lipsa informațiilor cu privire la disponibilitatea serviciilor. Până în prezent, majoritatea structurilor teritoriale de asistență socială (STAS) au extins furnizarea de servicii de asistență la domiciliu pentru copii și/sau pentru a preveni abandonul copiilor (cum ar fi echipe mobile, asistență personală, îngrijire

Accesul limitat al copiilor cu dizabilități senzoriale la tehnologiile de asistență necesare, serviciile de asistență și lipsa de profesioniști specializați pentru a lucra cu copiii cu dizabilități senzoriale reprezintă o provocare semnificativă.

(Note din consultările cu OSC-urile din Republica Moldova)

temporară, centre de zi, centre părinte-copil) și au optat pentru crearea sau extinderea serviciilor de îngrijire de tip familial (cum ar fi asistență parentală profesionistă, cămine de tip familial). În același timp, există o nevoie clară de a înființa centre comunitare multifuncționale, precum și necesitatea de servicii specializate pentru copiii aflați în conflict cu legea și pentru copiii cu probleme de comportament, ambele lipsind în prezent. În pofida îmbunătățirilor, mecanismul de cooperare intersectorială trebuie îmbunătățit în continuare pentru a aborda mai bine dificultățile și nevoile persoanelor vulnerabile.

Moldova se clasează pe locul 90 din 189 de țări conform Indicelui dezvoltării umane (IDU) pentru 2019.⁸¹ IDU măsoară progresul național în sănătate, educație și venituri. Valoarea IDU a Moldovei pentru 2019 a fost de 0,750, ceea ce plasează țara în categoria cu dezvoltare umană înaltă. În regiunea Europei și Asiei Centrale, Moldova, conform clasamentului IDU din 2019 se apropie de performanțele Turkmenistanului și Uzbekistanului.

Conform Indicelui inegalității de gen, Moldova s-a clasat pe locul 46 din 162 de țări în 2019, cu un scor de 0.204 puncte.⁸² Acest clasament scăzut sugerează că, în pofida multor progrese realizate în direcția realizării egalității de gen, Moldova încă rămâne în urmă.

În 2019, Moldova a pierdut încă 10,4% din progresul dezvoltării umane din cauza inegalităților persistente.⁸³ Scorul mediu al privării persoanelor care se confruntă cu sărăcie multidimensională - lățimea (intensitatea) privării - este de 37,4% în Republica Moldova. Sărăcia veniturilor povestește doar o parte a istoriei.

78 PNUD, "Evaluarea impactului socio-economic al COVID-19 în Republica Moldova" 2020.

79 Barometrul Opiniei Publice, desfășurat de Institutul de Politici Publice în iunie 2020, a constatat că 36,6% din gospodăriile cu statut socio-economic scăzut nu își pot permite cheltuielile lunare, iar 43,1% abia le gestionează. Aceste cifre scot în evidență gradul crescut de vulnerabilitate a respondenților din eșantionul VBG.

80 Fundația Soros Moldova, "Studiu de bază privind serviciile sociale destinate persoanelor cu dizabilități intelectuale și psihosociale și copiilor din grupuri vulnerabile", 2017.

81 PNUD, Notă informativă pentru țări cu privire la Raportul de Dezvoltare Umană 2020. 2020.

82 Indicele inegalității de gen măsoară pierderea în dezvoltarea umană din cauza inegalității dintre realizările femeilor și ale bărbaților. PNUD, „Tabelul 5: Indicele inegalității de gen (IIG)”, 2019.

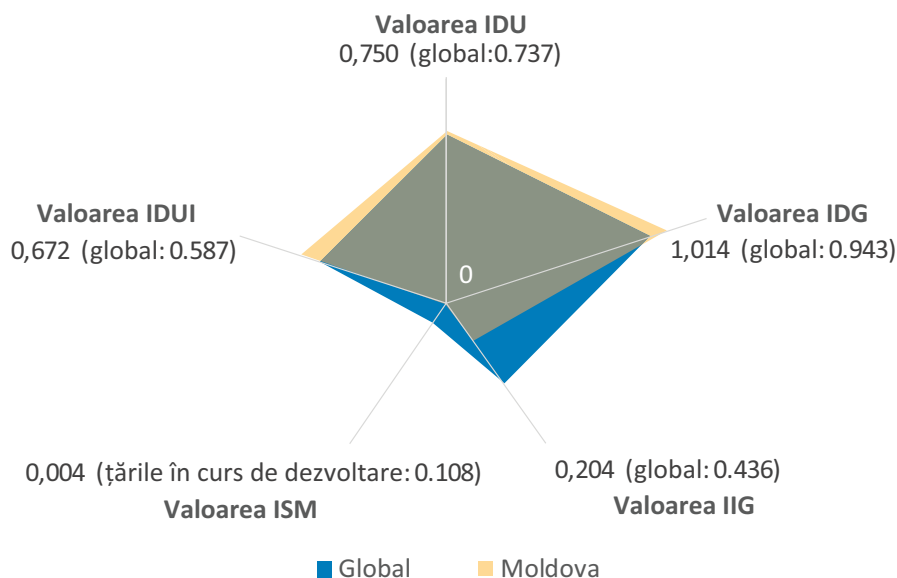
83 PNUD, Indicatorii și indicii de dezvoltare umană: Actualizare statistică pentru Moldova pentru 2018. 2019

Rata sărăciei multidimensionale pe cap de locuitor în Moldova este cu 0,8 puncte procentuale mai mare decât sărăcia de veni. Aceasta implică faptul că persoanele care trăiesc peste pragul sărăciei veniturilor pot suferi în continuare de privări multiple în ceea ce privește sănătatea, educația și/sau nivelul de trai. În Moldova, PNUD lucrează la elaborarea unui indice național al sărăciei multidimensionale (ISM) care va fi lansat în T1-2 2021, ca parte a unui efort de colaborare între PNUD, IOSDU și Biroul Național de Statistică.

În concluzie, deși discrepanța între ratele nivelului de trai de bază se reduce, alte forme de inegalitate rămân o provocare pentru grupurile de populație mai sărace și mai vulnerabile. Acestea includ accesul inegal la educație, asistență medicală, muncă și participarea la viața publică și tehnologie, pentru a menționa doar câteva. Aceste provocări sunt exacerbate de criza climatică. O analiză aprofundată a diferitelor aspecte care constituie sărăcia multidimensională va fi acoperită în următoarele capitole.

Figura 21: Comparație după IDU

Sursa: PNUD

IMPACTUL PANDEMIEI COVID-19 ASUPRA CELOR CARE TRĂIESC ÎN SĂRĂCIE

Pandemia de COVID-19 a exacerbat vulnerabilitățile pre-existente și a sporit expunerea grupurilor de populație existente și celor noi la riscurile specifice sărăciei, excluziunii și limitărilor drepturilor omului. Un număr de grupuri deja vulnerabile în special au fost puternic afectate, cum ar fi persoanele care trăiesc în sărăcie, persoanele în etate, persoanele cu dizabilități, romii, tinerii neîncadrați în învățământ, muncă sau formare (NEET) și femeile vulnerabile, printre altele.

Gospodăriile sărace au fost afectate mai grav de pandemie, deoarece nu dispun de resursele necesare pentru a atenua riscul de infectare cu COVID-19 și impactul economic și social al restricțiilor legate de pandemie. În martie s-a constatat că principalul program anti-sărăcie al Guvernului este insuficient și că acoperă prea puțini dintre cei mai săraci pentru a atenua situația. Cei cu mai puțin spațiu și acces la apă și salubritate - precum și echipamente de protecție și igienă - au mai puține oportunități de a adopta măsuri preventive și de izolare. Toate acestea se întâmplă într-un context deja dificil.

În ceea ce privește securitatea alimentară, pentru mulți copii, în special pentru copiii din familiile care trăiesc în sărăcie și copiii romi, programele de alimentară școlară au fost o parte importantă a consumului zilnic de alimente. Închiderea școlilor, combinată cu venituri reduse, poate însemna o înrăutățire a ratelor de malnutriție în țară. Înainte de criză, s-a raportat că fiecare al optulea adolescent avea un exces de greutate corporală, iar fiecare al cincilea era subponderal, în timp ce doar jumătate dintre adolescenți iau micul dejun în fiecare zi. Peste 20% dintre femeile și bărbații care au participat la o evaluare rapidă au raportat că se confruntă cu bariere în calea accesului la alimente din cauza restricțiilor de COVID-19.⁸⁴

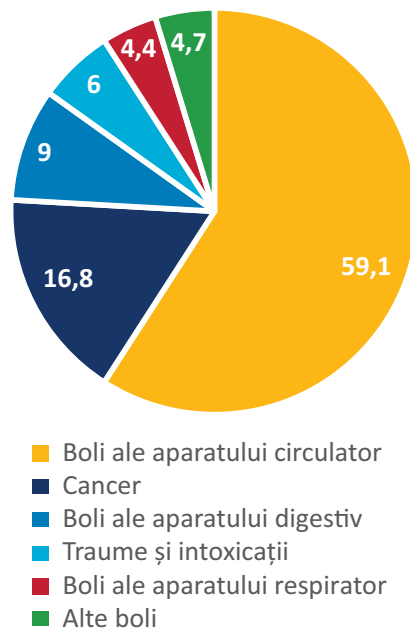
84 Organizația Națiunilor Unite Moldova, „Planul de Acțiune pentru Răspuns și Redresare Socio-Economică COVID-19 al ONU Moldova - versiune actualizată”, 2020.

ASISTENȚA MEDICALĂ DE CALITATE BUNĂ

În ultimii ani s-au înregistrat progrese pozitive în direcția accesului universal la asistența medicală, care are drept scop să asigure o viață sănătoasă și bunăstare a populației. Acestea fiind spuse, Moldova mai are multe de făcut în ceea ce privește obținerea unor rezultate mai bune în domeniul de sănătate publică. În pofida unei îmbunătățiri pozitive lente și constante a speranței la viață în ultimii ani, **cu o speranță la viață de 70,9 (2019), oamenii din Moldova trăiesc în medie cu 10 ani mai puțin decât semenii lor din UE**, unde speranța la viață este de 80,9 (2019).⁸⁵ Speranța de viață la naștere a crescut cu o medie anuală de 1,6 ani în ultimii șase ani, în principal datorită scăderii ratelor mortalității infantile.

Totuși, anii suplimentari de viață câștigați prin longevitate sporită nu se traduc într-un trai cu o sănătate mai bună în anii respectivi. **Numărul de ani de viață sănătoasă trăiți de moldoveni este cel mai scăzut din Europa de Est, chiar în spatele Rusiei și al Ucrainei.** Este de remarcat faptul că bărbații petrec o proporție mai mare din viață în condiții de sănătate precară (11,2 ani) comparativ cu femeile (8,6 ani).⁸⁶ Oamenii care locuiesc în zonele rurale din Moldova trăiesc în medie cu patru ani mai puțin decât oamenii din mediul urban.⁸⁷ Sănătatea populației rurale pare să rămână în urmă în comparație cu locuitorii din mediul urban, cu diferențe importante de gen. **Moldova se confruntă cu o povară semnificativă a bolilor, care apare în special din bolile netransmisibile (BNT)** cauzate de factori comportamentali și de alți factori socio-economici. În 2019, circa 93 la sută din toate decesele au fost atribuite BNT-urilor, cu o mortalitate totală egală cu 1040 cazuri la 100.000 de locuitori. Aceasta reprezintă o povară majoră a mortalității și a bolilor în rândul populației. Bolile cardiovasculare (BCV) reprezintă 59,1% din totalul mortalității, urmate de cancer (16,8%) și traume și intoxicații (6%). BNT-urile au un impact diferit asupra bărbaților și femeilor: probabilitatea ca un bărbat să moară prematur din cauza BCV, cancer, diabet sau boli respiratorii cronice este de 33,7%, de două ori mai mare decât riscul pentru femei (17,3%). BCV și cancerul sunt principalele cauze ale decesului în rândul persoanelor în etate, iar în rândul copiilor cea mai mare povară a bolilor este atribuită tulburărilor neonatale, leziunilor neintenționate, deficiențelor nutriționale și bolilor infecțioase la copii. Infecțiile reprezintă aproximativ 1 la sută din toate cauzele de deces ale populației.

Figura 22: Structura mortalității (procente, 2019)

Sursa: BNS

Ratele mortalității variază între regiuni. Numărul persoanelor care decedază din cauza BCV este de două ori mai mare în nordul Moldovei decât la Chișinău.

Hipertensiunea arterială, riscurile legate de alimentația incorectă și tutunul (urmate de un indice ridicat de masă corporală, consumul de alcool și glicemia ridicată în condiții de repaus alimentar) **sunt principalii factori de risc care determină mortalitatea și dizabilitatea.**⁸⁸ Circa 50% dintre adulții moldoveni au tensiune arterială ridicată. Dintre adulții tineri și persoanele la vârsta activă de maxim randament, aproape jumătate din toți bărbații fumează și aproape jumătate consumă alcool în mod excesiv. Cîca 10% din decese sunt cauzate de consumul de alcool, de două ori mai mult decât media globală. Aproximativ 56% din decesele cauzate de ciroză hepatică, 9% din decesele provocate de cancer, 25% din decesele cauzate de bolile cardiovasculare și 51% din leziunile intenționate (ca urmare a unor acte premeditate de violență împotriva propriei persoane sau a altora) și leziunile neintenționate (inclusiv accidente rutiere, înec, arsuri, intoxicații și căderi) pot fi atribuite consumului de alcool.

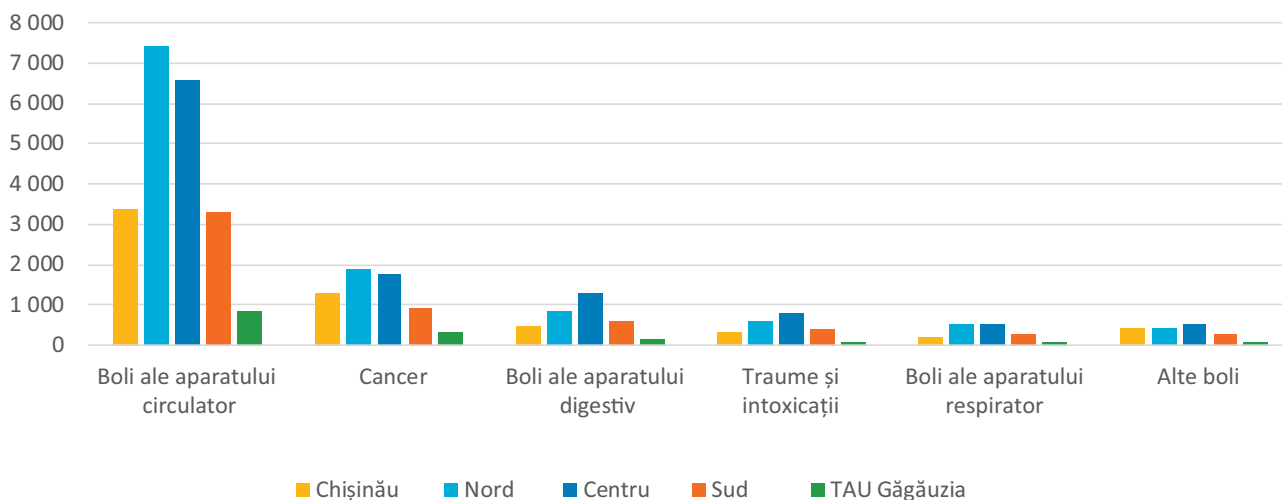
85 Eurostat, [Speranța de viață după gen](#), 2020.

86 GBD 2017 DALYs and HALE Collaborators, 'Global, regional, and national disability-adjusted life-years (DALYs) for 359 diseases and injuries and healthy life expectancy (HALE) for 195 countries and territories, 1990-2017: a systematic analysis for the Global Burden of Disease Study 2017'. Lancet vol. 392,10159, 2018, pp.1859-1922.

87 Datele BNS pentru 2016

88 IMES, [Institutul de Metrică și Evaluare a Sănătății](#), Republica Moldova.

Figura 23: Decesul pe motive de boală pe regiuni (2019)

Sursa: BNS

Prevalența excesului de greutate și a obezității în Moldova a crescut în ultimii ani. Dintre populația adultă, 47% dintre persoanele cu vârsta peste 18 ani au fost supraponderali și 15% sunt obezi. Un sondaj privind comportamentul sănătății în rândul copiilor de vârstă școlară (SCCȘ, 2014) a indicat faptul că doar o treime dintre respondenți (33%) au indicat că mănâncă fructe zilnic, iar o cincime (21%) au raportat că mănâncă fructe o dată pe săptămână sau mai rar⁸⁹. Oamenii din mediul rural consumă mai multă sare (25,2%) decât cei din mediul urban (23,4%).

În pofida progreselor constante în îmbunătățirea mortalității infantile, aceasta încă rămâne a fi de 2-3 ori mai mare decât media UE. În 2019, rata mortalității infantile în Moldova a fost de 9,7 la 1000 de nașteri vii,⁹⁰ comparativ cu media UE de 3,32 la 1000 de nașteri vii.⁹¹ **Mortalitatea infantilă depășește țările vecine din Europa de Est (Belarus, Ucraina, Rusia).** **Rata mortalității la copiii cu vârsta sub cinci ani** la 11,1 per 1.000 de nașteri vii în 2019 este cu mult sub ținta ODD 3.2,⁹² dar mai presus de toate celelalte țări din Europa de Est.⁹³ Pe de altă parte, **mortalitatea maternă a crescut** de la 15,3 per 100.000 de nou-născuți vii în 2018 la 16,8 per 100.000 de nou-născuți vii în 2019.

Acoperirea cu imunizare în Moldova continuă să fie o problemă pentru toate bolile care pot fi prevenite prin vaccinare și a devenit o problemă din 2013, când 91% dintre copii au primit vaccinul împotriva rujeolei/orieionului/rubeolei, comparativ cu 95% în Regiunea eu-

ropeană a OMS și în CSI. Acest indicator fluctuează încă în jur de 90% (87,1% în 2018; 90,3% în 2019), ducând la 90 de cazuri de rujeolă înregistrate în Moldova în 2019. Rata de imunizare a copiilor contra poliomielitei urmează o tendință similară; aceasta a constituit 92 la sută în 2013, de la trei până la patru puncte procentuale sub media regională și CSI, în timp ce în 2019 a existat o rată de acoperire de 90,9 la sută cu imunizare primară și rate de revaccinare de până la 96-97,3 la sută. Focarele de rujeolă și rubeolă (2002), oreion (2008) și tetanos (2010) indică necesitatea îmbunătățirii programelor de imunizare, astfel încât acoperirea vaccinului să ajungă la 95% din populația țintă.⁹⁴

Moldova are o morbiditate în scădere pentru bolile infecțioase la diferite grupuri de vârstă. Infecțiile au reprezentat aproximativ 1% din totalul deceselor în 2019, cu toate acestea, se preconizează că până la sfârșitul anului 2020 acest număr va crește ca urmare a izbucnirii focarului de COVID-19: 2,19% din populație a fost infectată cu Covid-19 în 2020 și rata mortalității din cauza COVID-19 este de circa 2,7%.⁹⁵

În același timp, **Moldova rămâne printre primele 30 de țări ale lumii cu poveri ridicate ale tuberculozei multidrogrezistente (TB MDR) și se numără printre cele 18 țări cu prioritate înaltă din regiunea europeană a OMS pentru controlul TB.** Incidența estimată a TB (86 de cazuri la 100.000 de locuitori în 2018, a doua cea mai mare din regiune) și mortalitatea (5,1 decese la 100.000 de locuitori în 2018) sunt în scădere de la mijlocul anilor

89 Consumul mediu zilnic de fructe și legume a fost de 4,2 porții în zonele rurale comparativ cu 3,9 porții în zonele urbane.

90 Datele BNS.

91 Portalul EUROSTAT, [Ratele mortalității infantile](#).

92 Guvernul Republicii Moldova, ['Nationalization of Indicators for Sustainable Development Goals'](#), 2017.

93 OMS, [European health information gateway](#).

94 Biroul regional al OMS pentru Europa, [„Republica Moldova: Profilul sănătății și bunăstării”](#), Copenhaga, 2016. 1

95 Rata mortalității din cauza COVID-19 de 2,7% este conform datelor din septembrie 2020.

2000 Cu toate acestea, ratele sunt încă foarte mari, în principal datorită mortalității ridicate în rândul pacienților cu TB MDR. În 2019 au existat 2.865 de cazuri noi și recidivante de TB, adică o rată de notificare a cazurilor de 71,7 la 100.000 de locuitori (aceasta reprezentând o reducere de 5% față de 2018 și o reducere de 20% față de 2015).⁹⁶ Majoritatea persoanelor afectate de epidemia de TB în Moldova au vârsta cuprinsă între 18 și 64 de ani, iar notificarea este mai mare în anumite grupuri de risc, inclusiv deținuții, migranții și persoanele co-infectate cu TB-HIV. În Moldova, TB afectează în principal bărbații: 74% din cazurile notificate erau bărbați în 2019. Numărul absolut de noi cazuri de TB notificate la copii (0-18 ani) în 2019 a fost de 136, sau 4,7 la sută din numărul total.

Tuberculoza și HIV/SIDA rămân o povară pentru instituțiile penitenciare. O treime din toți deținuții au o boală cronică și principalele cauze ale decesului sunt leziunile (inclusiv leziunile auto-provocate), afecțiunile cardiovasculare și cancerul. Până la 40% dintre deținuți sunt înregistrați ca având probleme de sănătate mintală, 16% au boli cardio-vasculare, 14% au boli ale sistemului digestiv, 5% sunt dependenți de alcool sau droguri și 4,5% dintre deținuți sunt HIV pozitivi și 1% au cancer.

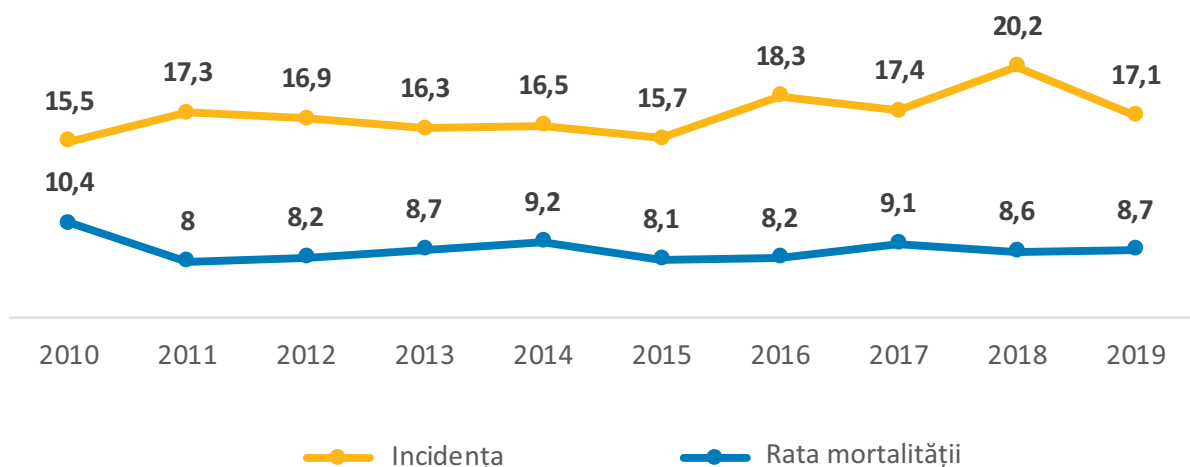
Prevalența HIV este printre cele mai mari în Europa și a doua cea mai mare după Ucraina, reprezentând 9,4 la sută din anii de viață pierduți (AVP) în grupul de vârstă 15-49. Moldova se confruntă cu o epidemie de HIV concentrată, cea mai mare parte a infecțiilor noi aparând în rândul a trei populații cheie: (i) persoanele care injectează droguri (PCID); (ii) bărbații care fac sex cu bărbați (BSB); și (iii) femeile care lucrează în industria sexului (FLIS), clienții lor și partenerii lor sexuali. Conform

estimărilor SPECTRUM,⁹⁷ prevalența HIV în populația adultă este de 0,6 la sută (0,3 la sută în rândul femeilor și 0,6 la sută în rândul bărbaților), iar infecțiile noi apar mai ales în populația adultă cu vârsta de peste 24 de ani. Cel mai recent număr estimat de persoane care trăiesc cu HIV (PTHIV) în Moldova este de 14.589, fiind mai mic decât estimarea anterioară de 17.000 (2018); această scădere este atribuibilă recalcului pe baza datelor recensământului din 2014.

Conform statisticilor naționale, din 1987 pe ambele maluri ale râului Nistru a fost înregistrat un număr total cumulativ de 13.656 de persoane cu HIV; 4.437 de cazuri de SIDA și 3.879 de decese. Prevalența reajustată pe baza noilor estimări ale populației este de 310 la 100.000 de persoane.⁹⁸ În 2019 au fost înregistrate 922 de cazuri noi de HIV (cu 31% mai mult comparativ cu 2010), la fel ca 206 decese legate de SIDA. Dintre noile cazuri înregistrate, 58% erau bărbați, 42% erau femei, iar 21% erau tineri cu vârste cuprinse între 15 și 24 de ani. Există o variație semnificativă a epidemiei HIV între malul drept și stâng al râului Nistru: incidența a fost de 20 de cazuri la 100.000 de locuitori pe malul drept și de 47 la 100.000 de locuitori în regiunea transnistreană (malul stâng). Transmiterea de la mamă la copil a fost mai mică de 2% în ultimul deceniu. În termeni absoluți, între 10-20 de nou-născuți sunt diagnosticați cu HIV în fiecare an. Cu toate acestea, în 2019, rata înregistrată de transmitere de la mamă la copil (TMC) a fost de 4,8%.

Moldova a făcut progrese în prevenirea cancerului de col uterin în rândul femeilor. Aceasta include implementarea unui program de screening cervical, incluzând dezvoltarea capacității furnizorilor de servicii medicale, elaborarea protocoalelor clinice în conformitate cu

Figura 24: Incidența și prevalența cancerului de col uterin la 100.000 de locuitori

Sursa: Institutul Oncologic / Agenția Națională pentru Sănătate Publică

96 O diferență atât de mare între cazurile de TB estimate și înregistrate (adică o rată scăzută de detectare a cazurilor) trebuie interpretată cu o anumită prudență, deoarece estimările OMS se bazează pe o mărime generală a populației supraestimată.

97 Modulul de impact SIDA susținut de UNAIDS conține softul SPECTRUM care asistă țările în monitorizarea epidemiilor lor de HIV.

98 Agenția Națională pentru Sănătate Publică 2020.

standardele internaționale și dotarea laboratoarelor pentru a îmbunătăți precizia diagnosticului, printre alte măsuri. Incidența cancerului de col uterin a fluctuat în ultimii doi ani, iar rata mortalității a scăzut în ultimii trei ani. Utilizarea serviciilor de screening cervical este încă scăzută în comparație cu alte țări europene și acest lucru se datorează lipsei de cunoștințe. Doar 24% dintre femeile cu vârste cuprinse între 25 și 61 de ani știu despre serviciile existente și doar 47% sunt conștiente că serviciile sunt gratuite, ceea ce afectează și utilizarea. Sunt necesare eforturi suplimentare pentru a susține investițiile și eforturile care au fost făcute, inclusiv creșterea cererii de servicii de screening ca măsură de prevenire.

În rândul femeilor, utilizarea metodelor contraceptive moderne este încă destul de scăzută, în pofida progreselor semnificative în asigurarea accesului la informații și servicii de sănătate sexuală și reproductivă. Doar 31,6% dintre femei folosesc metode contraceptive moderne, comparativ cu media de 52% în țările din Europa de Est. Cele mai ridicate rate ale nevoilor nesatisfăcute de contraceptive moderne sunt în rândul celor care locuiesc în zonele rurale, în nordul țării, în rândul celor cu cele mai scăzute niveluri de educație și, în mod semnificativ, în rândul celor mai săraci 20% din populație. Rata natalității în rândul adolescentelor a scăzut în ultimii ani, dar rămâne a fi de trei ori mai mare decât media europeană, de 28,64 nașteri la 1000 de fete cu vârste cuprinse între 15 și 19 ani.⁹⁹ Majoritatea nașterilor la adolescente au loc în zonele rurale.

Fetele și femeile cu dizabilități se confruntă cu obstacole deosebite în realizarea drepturilor lor sexuale și reproductive. Nu toate instituțiile care oferă servicii de sănătate sexuală și reproductivă sunt accesibile din punct de vedere fizic și adesea le lipsesc încăperile și echipamentele de examinare ginecologică care să fie adaptate nevoilor femeilor cu dizabilități, în special ale celor cu dizabilități locomotorii. Fetele și femeile cu dizabilități se confruntă, de asemenea, cu atitudini discriminatorii în rândul furnizorilor de asistență medicală cu privire la drepturile lor de a naște copii; acest lucru afectează în special femeile cu dizabilități intelectuale și psiho-sociale. Fetele și femeile cu dizabilități au, de asemenea, acces limitat la informații despre drepturile lor sexuale și reproductive și despre serviciile disponibile.

O rețea de 41 de clinici de sănătate prietenoase tinerilor a contribuit la progrese substanțiale în abordarea problemelor de sănătate ale adolescenților. Așa-numitele „Clinici ale tineretului” oferă o varietate de servicii de îngrijire a sănătății și consiliere pentru tineri și permit integrarea acestora în sistemul de asistență medicală primară. Spectrul problemelor de sănătate cu care se confruntă adolescenții și tinerii este foarte divers și include utilizarea substanțelor psihoactive, ITS și HIV, sarcini neplanificate, probleme de sănătate mintală, violență, traume și stigmatizare și discriminare.

Starea de sănătate a adolescenților și tinerilor rămâne o preocupare, cu privire la următoarele aspecte, printre altele:

- În ultimii ani, incidența HIV în rândul tinerilor cu vârste cuprinse între 15 și 24 de ani a crescut. Deși a avut loc o scădere ușoară a incidenței în rândul fetelor și femeilor tinere (26,8 cazuri la 1000 de femei cu vârste cuprinse între 15 și 24 de ani în 2018 comparativ cu 27,2 la 1000 de femei în 2014), incidența în rândul băieților și bărbaților tineri a crescut de aproape două ori, de la 12,4 per 1.000 în 2014 la 22 per 1.000 în 2018.
- Mai puțini adolescenți activi sexual (15-17 ani) folosesc prezervative, ratele de utilizare scăzând de la 74% în 2014 la 62% în 2018.
- Tulburarea nutrițională în rândul adolescenților a crescut: dacă în 2014 fiecare al patrulea adolescent cu vârsta cuprinsă între 11-17 ani avea un indice de masă corporală anormal, în 2018 deja fiecare al treilea adolescent suferea de tulburări nutriționale, în primul rând diferite niveluri de obezitate.
- Fumatul este în creștere în rândul adolescenților (în special în rândul fetelor), inclusiv fumatul de cannabis. Șapte la sută dintre adolescenții cu vârsta cuprinsă între 11 și 17 ani au raportat că au fumat în 2018, comparativ cu 5 la sută în 2014.
- Adolescenții raportează cel mai frecvent că comit agresivități împotriva semenilor lor sau că sunt intimidati (4 din 10 adolescenți în 2018), inclusiv intimidarea cibernetică (fiecare al 6-lea adolescent implicat în ultimele 2 luni).

Aceste **tendențe negative sunt explicate parțial de faptul că peste o treime dintre adolescenți au cel puțin un părinte care lucrează în străinătate, iar circa 10% dintre adolescenți au ambii părinți care lucrează în străinătate.** Tinerii respectivi prezintă un risc mai mare de a dezvolta comportamente nesănătoase și trebuie sprijiniți pentru a trece în siguranță la maturitate. Accesul la informații și educație cu privire la drepturile omului, abilitățile de viață și sănătatea, inclusiv educația sexuală cuprinzătoare în școli, rămâne limitat, ducând la concepții greșite dăunătoare cu privire la egalitatea de gen și sexualitate și comportamente de sănătate riscante în rândul tinerilor. Subminarea dreptului adolescenților și tinerilor de a accesa informații adecvate vârstei, bazate pe drepturi, referitoare la sănătatea sexuală și reproductivă și la drepturi, duce la sarcini și avorturi la adolescente, relevanța ITS, inclusiv HIV, violența de gen și agresivitatea.

99 Datele Biroului Național de Statistică.

Printre altele, principalele bariere în calea accesului la asistență medicală adecvată sunt lipsa unor servicii de asistență medicală primară în zonele rurale, emigrația înaltă a forței de muncă din domeniul sănătății care facilitează inegalitatea geografică în ceea ce privește disponibilitatea asistenței medicale specifice, plățile neformale mari din buzunarul pacientului, precum și o alocare redusă pe cap de locuitor pentru asistență medicală.¹⁰⁰

Acoperirea slabă a pachetului de prestații pentru sănătate cu servicii de asistență medicală creează bariere în calea accesului. În special, unele servicii de asistență medicală sunt acoperite doar parțial de asigurările medicale, fie că nu sunt disponibile în instituțiile medicale publice, sau fiind disponibile rîndul de așteptare este foarte lung. Respectarea protocoalelor de tratament clinic poate duce la suportarea de către pacienți a unor cheltuieli suplimentare din buzunarul propriu pentru a avea acces la tratament de la prestatori privați, chiar și atunci când au asigurare medicală. Această situație este deosebit de dificilă pentru persoanele vulnerabile. De exemplu, există o lipsă de servicii de îngrijiri paliative, în special pentru copii, inclusiv lipsa controlului și gestionarea adecvată a bolilor la etapa terminală. Acest lucru crește suferința copiilor și impune părinții să facă față îngrijirii copilului fără ajutor profesional, administrând adesea opioide fără nicio supraveghere medicală. Bolile rare la copii nu sunt adesea diagnosticate corect și/sau lipsa serviciilor adaptate în mod specific nevoilor fiecărui copil înseamnă că acesta nu beneficiază de sprijin pentru reabilitare. Sprijinul financiar acordat familiilor care cresc copii cu dizabilități este insuficient pentru a le oferi un nivel de trai adecvat. În mod similar, în pachetul de beneficii este inclusă o listă limitată de servicii de îngrijire dentară: adulții plătesc prețul integral pentru îngrijirea dentară, cu excepția serviciilor de urgență și a vizitelor preventive, în timp ce copiii cu vârsta de până la 12 ani beneficiază de acces gratuit la îngrijirea dentară finanțată public, dar trebuie să plătească prețul integral pentru orice restaurare dentară și ortodonție.

Accesul la asistență medicală pentru moldoveni este inechitabil din cauza barierelor fizice și geografice în calea accesului la servicii, a unui pachet de beneficii limitat și a plăților mari din buzunarul propriu (PBP). În pofida creșterii cheltuielilor publice de-a lungul timpului și a raportului dintre cheltuielile publice pentru sănătate și PIB, care este relativ înalt după statutul de țară cu venituri medii inferioare, ponderea plăților din buzunarul propriu a cheltuielilor curente pentru sănătate este ridicată, la 46% în 2018. Utilizarea serviciilor ambulatorii și în staționar continuă să fie puternic corelată cu nivelurile de consum ale gospodăriei, indicând

accesul inechitabil la serviciile de îngrijire a sănătății. Potrivit studiului OMS, ponderea populației care vizitează medicii de familie a crescut de la 51% în 2008 la 65% în 2016. Cu toate acestea, apelarea la medicul de familie scade odată cu venitul, iar apelarea la specialiști crește odată cu creșterea veniturilor. Cei mai săraci 20% din populație au avut acces redus la asistența primară și spitalicească în 2016 decât în 2012.¹⁰¹ Persoanele din chintila populației celei mai bogate au de două ori mai multe șanse de a apela la asistența ambulatorie de specialitate decât persoanele din chintila populației celei mai sărace, și de cinci ori mai multe șanse de a apela la medicii stomatologi. Un motiv al inegalității în accesarea asistenței medicale specializate este posibil să fie variația substanțială a ofertei de medici în țară. Lipsa medicilor din zonele rurale, împreună cu mecanismele de referire ineficiente, contribuie la dezechilibre în accesarea sistemului de sănătate. Emigrația masivă a lucrătorilor medicali a avut, de asemenea, un impact asupra accesului și acest lucru este agravat de o distribuție inegală a lucrătorilor medicali în asistența medicală primară și în special în asistența medicală specializată. În 2016, numărul medicilor la 10.000 de locuitori a fost în medie de 37, dar acesta scade la șase în zonele rurale, comparativ cu 78 în zonele urbane.¹⁰² Probabilitatea este mai mică ca persoanele care locuiesc în zonele rurale să apeleze la specialiști, farmaciști și stomatologi decât persoanele care locuiesc în zonele urbane. Barierele de acces în zonele rurale pot fi corelate și cu distanța până la instituții, calitatea proastă a drumurilor și lipsa mijloacelor de transport în comun; aceste tipuri de bariere au un impact mai mare asupra unor grupuri de persoane, inclusiv pensionari, șomeri și persoane cu dizabilități.

Accesul la asistență medicală aproape s-a dublat în toate chintilele populației în ultimii ani, dar încă depinde în mare măsură de faptul dacă persoana are sau nu asigurare medicală. Majoritatea persoanelor neasigurate locuiesc mai degrabă în zone rurale (31%) decât în zone urbane (16%).¹⁰³

Accesibilitatea fizică a instituțiilor de asistență medicală pentru romi și alte minorități și persoane cu dizabilități și cu nevoi speciale reprezintă încă o provocare.

(Note din consultările cu OSC-urile din Republica Moldova)

100 Mijatović D (2020). Comisar pentru drepturile omului al Consiliului European. [Raport în urma vizitei sale în Republica Moldova în perioada 9-13 martie 2020. Strasbourg: Consiliul European, alin. 102, p.27.](#)

101 Banca Mondială, [Note de politici privind Republica Moldova pentru 2019: susținerea stabilității și relansarea creșterii.](#) 2019, p. 94.

102 Agenția Națională pentru Sănătate Publică, 2019

103 BNS, Idem.

Accesibilitatea asistenței medicale pentru romi și alte minorități¹⁰⁴ rămâne o problemă. Adulții romi sunt adesea angajați informal sau sunt șomeri de mult timp, ceea ce le face dificil accesul la sistemul de asigurări în medicină. Ponderea populației rome cu asigurări medicale (48,8%) este substanțial mai mică decât ponderea persoanelor asigurate care nu sunt rome (72,3%).¹⁰⁵ Acest lucru se traduce printr-un scor al Indicelui de acces și calitate a serviciilor medicale de 67,4 în 2016, cel mai scăzut dintre țările din Rețeaua de sănătate din Europa de Sud-Est (SEEHN), media pentru țările SEEHN fiind de 76,1. Comitetul Națiunilor Unite pentru Drepturile Economice, Sociale și Culturale a abordat acest lucru drept o preocupare în evaluarea Republicii Moldova din 2017.¹⁰⁶ Comitetul a menționat, de asemenea, că Republica Moldova se confruntă cu alte probleme sistemice legate de asistența medicală, cum ar fi: (i) restricționarea accesului la serviciile de asistență medicală pentru persoanele din mediul rural accentuată de procesul de optimizare în sectorul sănătății; (ii) calitatea generală slabă a serviciilor medicale și lipsa mecanismelor de monitorizare și supraveghere a instituțiilor medico-sanitare publice; și (iii) discriminarea în accesarea serviciilor de îngrijire a sănătății față de romi, persoanele cu dizabilități, persoanele care trăiesc cu HIV sau SIDA, refugiații și solicitanții de azil și alte persoane și grupuri defavorizate și marginalizate.

Deși există un cadru legal pentru furnizarea asistenței medicale integrate, în practică există o integrare insuficientă a asistenței medicale și sociale, prima fiind axată în primul rând pe copii și cea din urmă pe adulți. Integrarea asistenței medicale și sociale este deosebit de importantă pentru grupurile de populație vulnerabile și persoanele cu dizabilități sau cu nevoi speciale de toate vârstele.

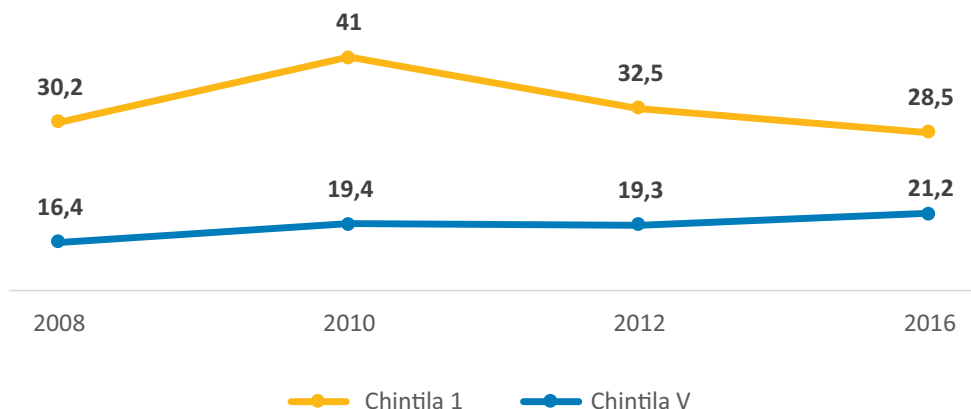
Sistemul actual de finanțare a sănătății nu garantează o acoperire universală a sănătății pentru toți și,

Disponibilitatea limitată a serviciilor de asistență medicală adaptate grupurilor vulnerabile și persoanelor cu nevoi speciale (de ex., centre socio-medicale integrate) și dezvoltarea serviciilor și a politicilor [nu se întâmplă] în strânsă colaborare cu comunitățile de pacienți.

(Note din consultările cu OSC-urile din Republica Moldova)

în consecință, pune o povară financiară disproporționată asupra celor mai sărace grupuri ale populației. Întrucât accesul la serviciile medicale s-a îmbunătățit în general, sporind gradul de utilizare a serviciilor medicale de către oameni, protecția financiară s-a deteriorat în timp și a sporit, de asemenea, expunerea pacientului la plăți din buzunar, în special pentru medicamente. Trebuie menționat faptul că **fiecare a patra persoană care nu este asigurată raportează că acest lucru se datorează costului ridicat al asigurării medicale și protecției financiare reduse pe care o oferă.** Mai mult, pacienții raportează că au de suportat plăți mari, uneori catastrofale, din buzunarul propriu pentru asistența ambulatorie și în staționar. Cîca 17 la sută din toate gospodăriile s-au confruntat cu cheltuieli pentru sănătate catastrofale în 2016, în creștere față de 14 la sută în 2008, iar aproape 7 la sută din gospodării erau sărăcite sau sărăcite în continuare după suportarea cheltuielilor din buzunarul propriu pentru asistență medicală¹⁰⁷. Cheltuielile catastrofale sunt, de asemenea, puternic

Figura 25: Ponderea persoanelor care nu au asigurare medicală pe chintile (procente)

Sursa: BNS

104 Barierele de acces la asistența medicală pentru romi au fost, de asemenea, confirmate în timpul procesului de consultare al ACT ONU, sugerând că romii, printre altele, se confruntă cu bariere fizice în calea accesului la instituțiile medicale.

105 Fundația Est-Europeană, "MOLDOVA INEGALĂ Analiza celor mai relevante inegalități din Republica Moldova", 2019, p.38.

106 Comitetul pentru drepturi economice, sociale și culturale, "Observații finale asupra celui de-al treilea raport periodic al Republicii Moldova (E/C.12/MDA/CO/3)", 2017, alin. 56.

107 OMS, [Își permit oamenii să plătească pentru asistență medicală?](#) (noi dovezi privind protecția financiară în Republica Moldova, 2020)

concentrate în rândul persoanelor care trăiesc în zonele rurale și al pensionarilor.

Deși nu există date actualizate, **plățile informale sunt un lucru ordinar în Moldova, afectând în mod inevitabil disproporționat cele mai sărace gospodării**, din cauza naturii lor regresive. Dat fiind că sănătatea precară este direct corelată cu dezvoltarea redusă și creșterea economică, este imperativ de axat pe accesul echitabil la sănătate. Acest lucru va spori creșterea economică

generală și dezvoltarea țării și va asigura că nimeni nu va fi lăsat în urmă.

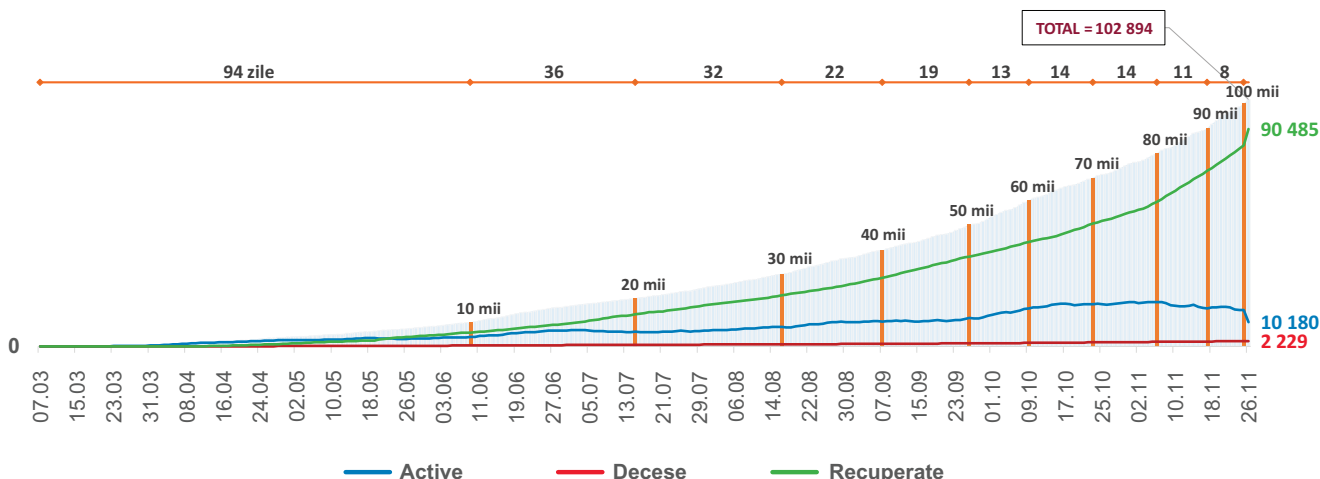
În general, **oamenii din Moldova consideră că dreptul la cel mai înalt standard de sănătate realizabil este dreptul cel mai puțin respectat în țară**: 71,6% din populație consideră că dreptul la sănătate are nevoie de mai multă atenție din partea societății.¹⁰⁸

IMPACTUL PANDEMIEI DE COVID-19 ASUPRA ACCESULUI LA SĂNĂTATE

- Sistemul de sănătate din Republica Moldova a funcționat relativ bine, având în vedere presiunea uriașă exercitată asupra acestuia de către pandemie. Ministerul Sănătății, Muncii și Protecției Sociale a elaborat un Plan Național de Pregătire și Răspuns la Urgențe, care a fost aprobat de Comisia națională extraordinară de sănătate publică în 13 martie 2020.¹⁰⁹ O actualizare a Planului a fost aprobată în septembrie 2020.¹¹⁰
- Comisia Națională pentru Situații Excepționale (CNSE) a declarat stare excepțională în 17 martie 2020,¹¹¹ până în 15 mai 2020, cu măsuri stricte de carantină și sanitare impuse.
- În Moldova, 71,6 la sută din spitale nu au medic epidemiolog, iar numărul specialiștilor în controlul infecțiilor la 250 de paturi este de doar 0,8.
- Din martie 2020, când focarul de COVID-19 a ajuns în Moldova, numărul total de cazuri a ajuns la 101.203 (26.11.2020),¹¹² iar rata mortalității se ridică la 2,2%, mai mică decât în țara vecină România (2,4%), dar mai mare decât în Ucraina (1,7%).¹¹³
- Inițial, gestionarea cazurilor clinice de COVID-19 a avut loc doar în spitale desemnate, celelalte spitale continuând să ofere îngrijiri medicale regulate. Totuși, pe măsură ce pandemia evolua, capacitatea spitalelor pentru alte servicii a fost redusă, iar serviciile de sănătate ordinare au fost suspendate pentru a evita contactul personal și pentru a concentra resursele asupra pandemiei. Acest lucru a provocat întârzieri și chiar lipsă de îngrijire pentru o mare parte a populației.
- Estimările preliminare ale impactului pandemiei de COVID-19 asupra serviciilor de TB și HIV și morbidității aferente TB și HIV în țară arată o scădere cu 30-50% a accesibilității în scopuri de control/diagnostic și asistență medicală, care se reflectă asupra numărului total a cazurilor depistate precum și a ratelor mortalității.

COVID-19 Cazuri: total, active, recuperate și decese

108 PNUD Moldova, "Percepția populației cu privire la respectarea drepturilor omului în Republica Moldova nu s-a schimbat semnificativ în ultimii doi ani", 10 decembrie 2018.

109 Guvernul Moldovei a elaborat [Planul național de pregătire și răspuns la COVID-19](#) cu sprijinul OMS.

110 Guvernul Moldovei, „[Planul național de pregătire și răspuns la infecția cu Coronavirus de tip nou \(COVID-19\) Republica Moldova Versiunea 2](#)”, 2020.

111 Parlamentul Republicii Moldova, [Hotărârea nr. 55 din 17 martie 2020](#).

112 Worldometer, Moldova – [Cazurile de coronavirus](#).

113 Centrul de Resurse în domeniul coronavirusurilor John Hopkins, [Analize ale mortalității](#).

ACCESUL LA EDUCAȚIE DE CALITATE BUNĂ, COMPETENȚE ȘI ÎNVĂȚARE PE TOT PARCURSUL VIEȚII

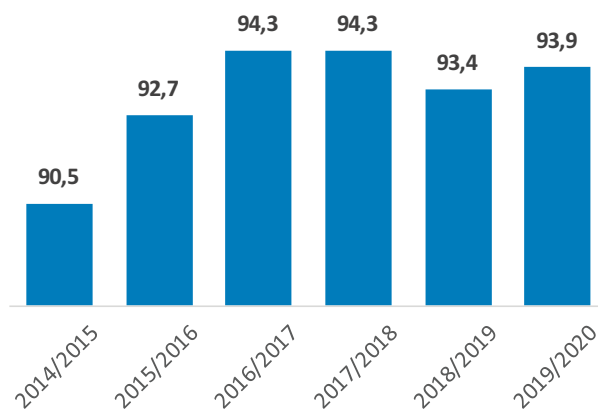
La începutul anului școlar 2020/21, sistemul de învățământ al Moldovei era format din 1.241 instituții de învățământ, inclusiv 106 școli primare, 787 gimnazii, 338 licee și 10 școli pentru copii cu dizabilități intelectuale, fizice și senzoriale. În anul școlar 2019/20 numărul elevilor a scăzut cu 1.000 față de anul anterior; 333.100 de elevi au fost înscriși în învățământul general și secundar, reprezentând 90,2 la sută din populația cu vârsta cuprinsă între 7-18 ani, cu reședință obișnuită în țară.

A. EDUCAȚIA PREȘCOLARĂ

Moldova are una dintre cele mai ridicate rate de înscriere preșcolară dintre țările din regiunea¹¹⁴ ECE-CSI. Rata de înscriere preșcolară pentru copiii cu vârste cuprinse între 3 și 6 ani este de circa 93,9%¹¹⁵ (comparativ cu doar 44% în 2000) și este relativ ridicată în comparație cu alte țări din regiune. Ratele de înscriere s-au accelerat între 2010 și 2020, ca urmare a creșterii cu 8% a numărului de instituții preșcolare, în special în zonele rurale. Acestea fiind spuse, disparitățile în disponibilitatea și accesul la instituțiile preșcolare între zonele rurale și urbane continuă să se mărească, crescând de la 27% în 2010 la 41% în 2019.¹¹⁶ Aproape o treime din copiii din zonele rurale nu frecventează instituțiile de educație timpurie, comparativ cu accesul aproape universal la grădinițe în zonele urbane.¹¹⁷

Creșterea numărului de instituții preșcolare de la 1.381 la 1.486 în perioada 2010 - 2019 nu a ținut pasul cu cererea, cu deficite persistente și dezechilibre urban-rurale.¹¹⁸ Ocuparea preșcolară în zonele rurale este sub capacitate, ajungând în medie la 73%; în același timp, există aproximativ 150 de sate fără instituții preșcolare. Aceasta reprezintă o preocupare semnificativă, având în vedere importanța apropierii geografice a instituțiilor educaționale pentru copiii foarte mici. Instituțiile preșcolare în zonele urbane, în special municipiul Chișinău, funcționează în mod constant la capacitate excesivă, ceea ce indică un deficit de instituții preșcolare în zonele urbane.¹¹⁹ Creșterea cererii, asociată cu lipsa capacității, duce la supraaglomerare în instituțiile

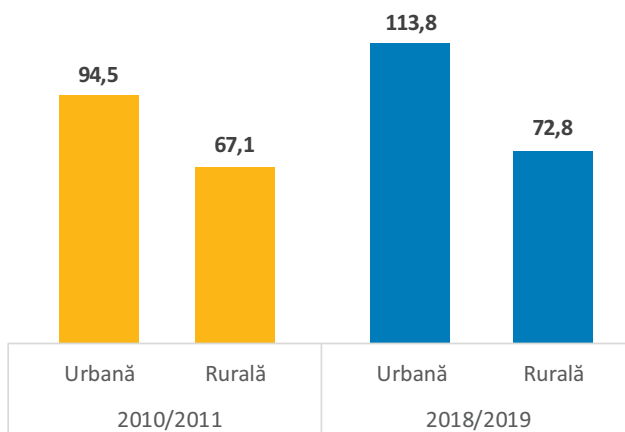
Figura 26: Rata brută de înscriere în învățământul preșcolar (procente)

* Date bazate pe numărul populației rezidente. Datele din 2019 sunt preliminare.

Sursa: BNS

Figura 27: Rata brută de înscriere în învățământul preșcolar după locația urbană/rurală (procente)

Sursa: BNS data

114 Europa Centrală și de Est și Comunitatea Statelor Independente

115 Biroul Național de Statistică, Educația în Republica Moldova, publicație electronică, 2019/2020.

116 Biroul Național de Statistică, Educația în Republica Moldova, publicație electronică, 2018/2019.

117 Prezența preșcolară este semnificativ mai mică în zonele rurale (64%) decât în mediul urban (82%), cu cel mai mare număr de înscrieri la Chișinău, de 90%. A se vedea UNICEF Moldova, [Dezvoltarea timpurie a copiilor](#).

118 Instituțiile de educație timpurie în 2019, Biroul Național de Statistică

119 Fondul Națiunilor Unite pentru Copii (2016).

preșcolare, afectând calitatea educației oferite. Trei sferturi din instituțiile preșcolare au clase pentru copii cu vârsta cuprinsă între 3 și 6 ani, care sunt mai mari decât standardul pentru rapoartele elev-profesor pentru acest grup de vârstă, stabilit de Ministerul Educației, Culturii și Cercetării. Instituțiile preșcolare respective se află în principal în zonele urbane. În unele cazuri, în aceeași sală sunt educați 25 - 45 de copii,¹²⁰ standardul stabilit de Ministerul Educației, Culturii și Cercetării fiind de maximum 15 copii per grup pentru copiii cu vârsta cuprinsă între 0-2 ani și 20 pentru copii cu vârste între 3-6 ani.

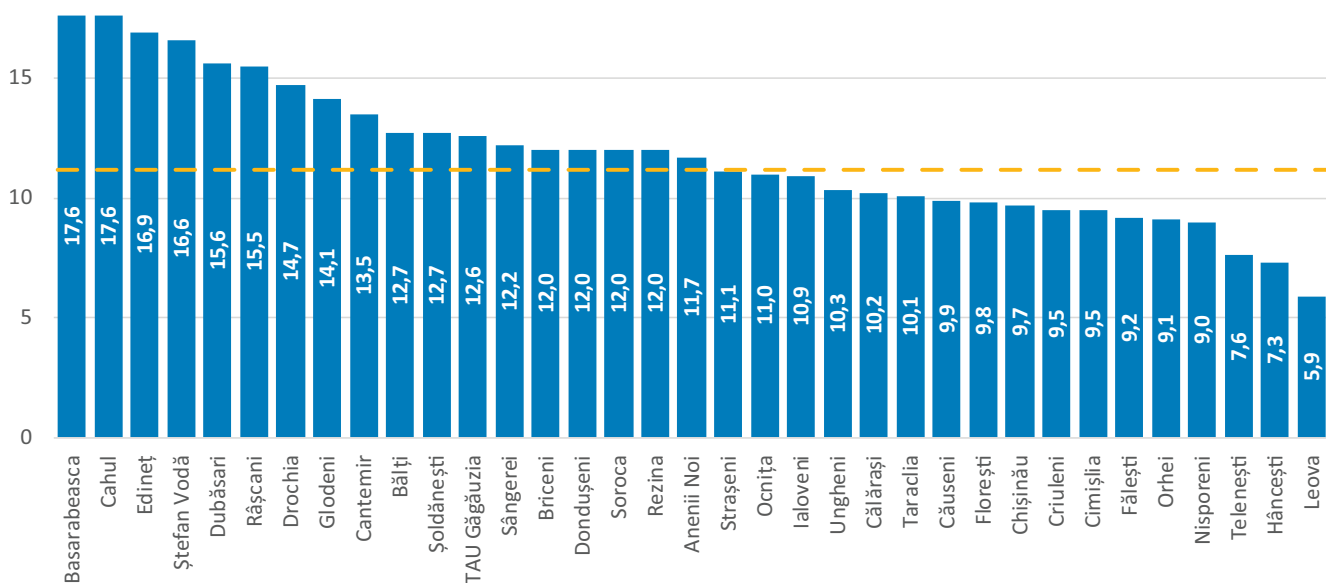
În perioada 2017-2019 în Moldova s-au născut circa 103.000 de copii. În baza acestui fapt putem estima că circa 75.000 de familii nu au reușit să beneficieze de serviciile de îngrijire a copiilor cu vârsta de până la trei ani, ceea ce face mai dificilă revenirea la muncă a părinților. Printre motivele care au determinat această rată scăzută a accesului la serviciile de îngrijire a copiilor mici se numără numărul limitat de locuri în creșe (sau creșe-grădinițe combinate), condițiile scăzute ale instituțiilor respective și distribuția inegală a serviciilor de educație timpurie a copiilor în toată țara. La Chișinău, rata de înscriere a copiilor până la vârsta de trei ani la educația timpurie este sub media pe țară. La nivel național, rata medie de acces la serviciile de educație timpurie a copiilor pentru copiii cu vârsta de până la 3 ani este de numai

11,2%. În Chișinău, unde sunt înregistrați cei mai mulți angajați din totalul țării, rata de înscriere este sub 10%.

Copiii romi, copiii cu dizabilități și copiii din gospodăriile defavorizate încă se confruntă cu bariere în calea accesului la educația preșcolară.¹²¹ Doar 20 la sută dintre copiii romi cu vârsta cuprinsă între 3 și 6 ani frecventează instituțiile preșcolare, comparativ cu 80 la sută dintre copiii ne-romi.¹²² Doar 11% din cei 2.169 de copii cu vârsta cuprinsă între 3 și 6 ani înregistrați ca având dizabilități au fost înscriși în instituțiile preșcolare în 2019.¹²³ În Găgăuzia, 45,58 la sută dintre copiii cu dizabilități de la 0 la 6 ani nu frecventează instituțiile de învățământ (marea majoritate a celor care nu sunt incluși în educația preșcolară locuiesc în două din cele trei raioane din Găgăuzia: Ceadir-Lunga - 39 din 70 și Vulcănești - 8 din 13).¹²⁴ Pandemia de COVID-19 a afectat în mod semnificativ accesul la educația timpurie și a agravat și mai mult problemele existente.

Există relativ puține instituții de educație timpurie administrate privat,¹²⁵ din cauza lipsei unui cadru legislativ de reglementare. Multe instituții private funcționează în prezent ca entități non-profit și nu sunt supuse acelorași controale de calitate și cerințe privind standardele de învățământ ca și instituțiile preșcolare publice.

Figura 28: Rata de înscriere în educația timpurie pentru copii sub 3 ani după raion (procente, 2019)

Sursa: BNS

120 Fondul Națiunilor Unite pentru Copii (2016c). Op. cit.

121 Evaluarea cuprinzătoare a sectorului educației, paginile 47-48.

122 UNICEF Moldova, [Copiii de etnie romă. Incluziunea și reintegrarea copiilor romi în sistemul de învățământ.](#)

123 Estimările UNICEF pe baza datelor administrative privind copiii cu dizabilități furnizate de MSMPS în 2019.

124 Datele Direcției principale de învățământ a Găgăuziei (DÎG), noiembrie 2019.

125 Instituțiile private reprezintă doar 1% din numărul total de instituții preșcolare, Instituțiile de educație timpurie în 2019, Biroul Național de Statistică.

Există un decalaj socio-economic semnificativ în ceea ce privește **accesul la educație timpurie**: 88% dintre copiii care trăiesc în cele mai bogate gospodării frecventează instituțiile preșcolare, cifra scăzând la 50% în rândul copiilor care trăiesc în cele mai sărace gospodării unde nevoia de educație preșcolară este cea mai înaltă. De asemenea, șansele de a fi înscriși pentru copiii mamele cărora au studii superioare sunt mai mari decât pentru copiii mamele cărora au doar studii medii.¹²⁶ Un alt grup vulnerabil sunt copiii la care cel puțin un părinte biologic locuiește în străinătate.

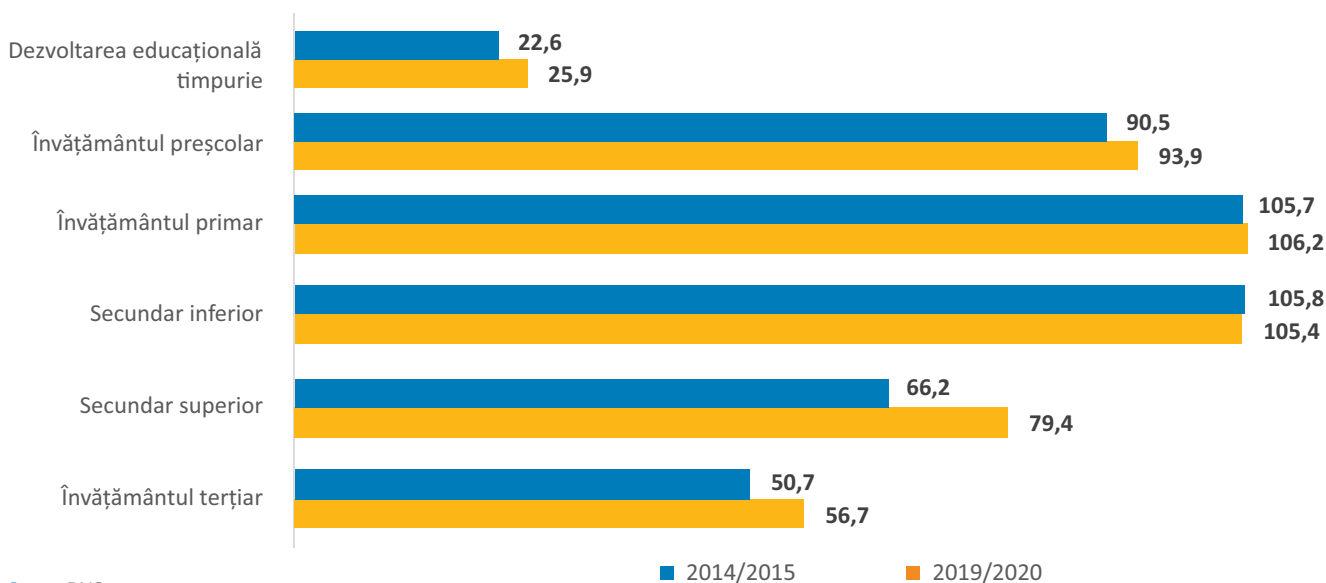
Maturitatea școlară s-a îmbunătățit, ajungând la 97% în 2019,¹²⁷ ca urmare a creșterii constante a numărului de copii care frecventează instituțiile preșcolare și a îmbunătățirii finalităților învățării copiilor.¹²⁸ Cu toate acestea, datele arată că copiii romi sunt semnificativ de slab pregătiți să înceapă învățământul primar în comparație cu colegii lor non-romi, în special din cauza că foarte puțini sunt înscriși în învățământul preșcolar (21% în 2011).¹²⁹ Într-adevăr, dacă copiii romi frecventează învățământul preșcolar, ei întrunesc cerințele pentru înscrierea la școala primară, subliniind importanța accesului la serviciile de dezvoltare în copilăria timpurie pentru a asigura finalități îmbunătățite ale învățării pentru toți copiii ulterior în viață.¹³⁰

B. ÎNVĂȚĂMÂNTUL PRIMAR ȘI SECUNDAR

Ratele de înscriere pentru învățământul primar, secundar și terțiar s-au îmbunătățit între 2014-2015 și 2019-2020,¹³¹ deși accesul la învățământ primar și secundar de bună calitate rămâne relativ scăzut în comparație cu alte țări din regiune.

Problemele legate de calitatea educației și barierele în calea accesului copiilor cu dizabilități și nevoi educaționale speciale persistă. În 2017, Comitetul pentru Drepturi Economice, Sociale și Culturale (CDESC) și-a exprimat îngrijorarea cu privire la asigurarea dreptului la educație, în special nivelul scăzut de școlarizare în rândul tinerilor din zonele rurale, accesul copiilor romi la educație de bună calitate și rate ridicate ale abandonului școlar, inclusiv în rândul copiilor lucrătorilor migranți moldoveni din străinătate, la toate nivelurile de educație. CDESC a subliniat, de asemenea, furnizarea insuficientă de educație incluzivă pentru elevii cu dizabilități, oportunități limitate de educație în limbile regionale și calitatea slabă și starea nesatisfăcătoare a materialelor educaționale și a instituțiilor școlare.¹³² Și sărăcia are un impact semnificativ asupra școlarizării, diferența dintre chintila cea mai săracă și cea mai bogată fiind de aproape 30 de puncte procentuale pentru instituțiile preșcolare și 67 de puncte procentuale pentru învățământul secundar superior.¹³³

Figura 29: Ratele de înscriere după nivelul de educație (procente)

Sursa: BNS

126 Analiza analitică a guvernării, furnizării și calității serviciilor de educație timpurie la nivel local în țările Europei Centrale și de Est și Raportul Comunității Statelor Independente/de Țară pentru Moldova, Universitatea Yale/UNICEF, 2018.

127 Analiză succintă a instituțiilor de învățământ primar și secundar general în anul de studii 2019-2020, Biroul Național de Statistică, decembrie 2019.

128 Biroul Național de Statistică (2015). Educația în Republica Moldova în 2014/15. Publicație statistică.

129 Organizația Națiunilor Unite Moldova (2013). Op. cit.

130 UNICEF, „Evaluarea participativă a barierelor pentru copiii romi și familiilor acestora în accesarea serviciilor”, 2015.

131 Rata brută de școlarizare sugerează că cu cât acest indicator se apropie de 100 (sau chiar depășește această cifră în unele cazuri), cu atât este mai bun accesul la acest nivel de educație. Școlarizarea brută poate fi peste 100%, deoarece este calculată pe baza numărului total de copii de toate vârstele, înscriși la un nivel de educație împărțit la numărul total de copii de vârstă școlară pentru acel nivel de educație specific.

132 Comitetul pentru drepturi economice, sociale și culturale, „Observații finale privind al treilea raport periodic al Republicii Moldova (E/C.12/MDA/CO/3)”, 2017, alin. 70.

133 UNICEF, „Copiii din Republica Moldova. Analiza situației 2016”, pagina 6.

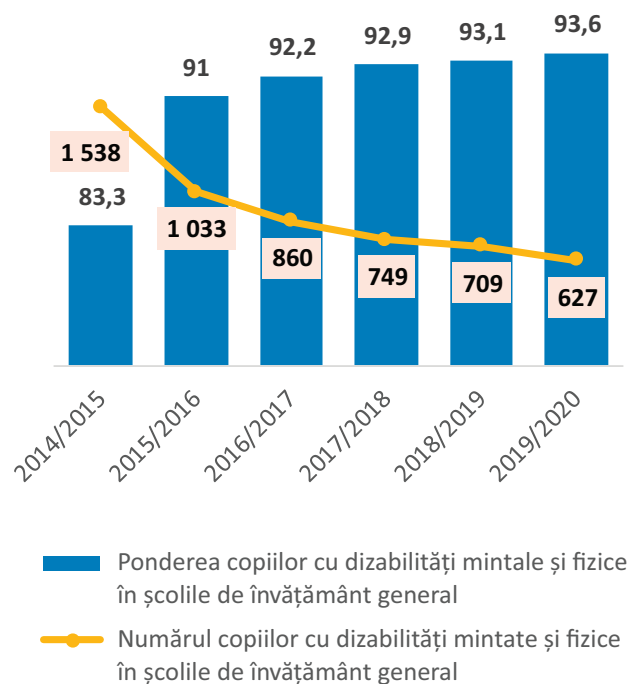
C. INCLUDEREA GRUPURILOR VULNERABILE ÎN SISTEMUL EDUCAȚIONAL

În pofida progreselor substanțiale, includerea grupurilor vulnerabile - inclusiv a persoanelor cu dizabilități - în sistemul educațional din Moldova rămâne o problemă. Deși proporția elevilor cu nevoi educaționale speciale (NES) și cu dizabilități înscriși în instituțiile de învățământ general a crescut de la 83,3% în 2014 la 93,6% în 2019, majoritatea instituțiilor de învățământ nu sunt adaptate pentru a întruni standardele de educație incluzivă. În anul de studii 2019/2020, în total 9.800 de elevi cu NES și dizabilități au fost înscriși în instituții de învățământ, inclusiv 9.200 de elevi în instituții de învățământ general și 600 în școli pentru copii cu dizabilități de dezvoltare intelectuală sau fizică.

În Găgăuzia, doar o instituție preșcolară este adaptată pentru educația incluzivă și doar 20 din 49 de școli primare și secundare au centre de resurse pentru educație incluzivă. Rampe au fost instalate în 27 din 49 de școli și în 10 din 54 de instituții preșcolare.¹³⁴ De menționat că majoritatea copiilor cu dizabilități din raionul Vulcănești nu frecventează instituțiile de învățământ secundar superior. Mai mult, **din 174 de copii în situații de risc** (din familii social vulnerabile; copii din grupuri minoritare etnice; copii ai migranților; copiii străzii; copii cu SIDA) în 2018-2019 **doar șase au beneficiat de sprijin psiho-pedagogic.**¹³⁵

În pofida unor progrese realizate în ultimii ani, rămân bariere în calea accesului la educație. Acestea includ lipsa infrastructurii fizice adaptate nevoilor speciale de educație și dizabilități; lipsa materialelor didactice adecvate și a sprijinului specializat; și capacitatea limitată a cadrelor didactice de a lucra cu copii cu nevoi speciale de educație, în special copii cu dizabilități grave, tulburări ale spectrului autist, dizabilități de învățare și intelectuale și dizabilități senzoriale. Persistă și stigmatizarea și agresiunea printre semenii. Comitetul pentru Drepturile Persoanelor cu Dizabilități (CDPD) și-a exprimat îngrijorările cu privire la sprijinul limitat acordat copiilor cu dizabilități și NES pentru a avea acces la educația incluzivă în 2017.¹³⁶ De asemenea, în 2020, Comitetul pentru eliminarea discriminării împotriva femeilor (CEDF) și-a exprimat îngrijorările legate de numărul limitat de femei și fete cu dizabilități în educația generală și incluzivă, din cauza lipsei clădirilor școlare și a facilităților de transport

Figura 30: Copiii cu nevoi educaționale speciale și cu dizabilități în sistemul de învățământ

Sursa: BNS

accesibile, precum și a lipsei de formare privind educația incluzivă pentru profesori și personalul din școli.¹³⁷ Resursele umane și financiare inadecvate creează, de asemenea, bariere în calea sprijinirii incluziunii copiilor cu dizabilități în școlile generale. Toți copiii care frecventează școala primară primesc mese gratuite, dar acest lucru nu continuă în mod obișnuit dincolo de nivelul primar. Multe școli secundare nu oferă alimentația gratuită copiilor cu dizabilități și cu NES, chiar dacă provin adesea din familii aflate în situații financiare foarte slabe.¹³⁸ Excepție este în Găgăuzia, unde toți copiii de la învățământul preșcolar până la învățământul general secundar beneficiază de mese gratuite.¹³⁹

Problemele cu care se confruntă copiii cu dizabilități persistă, în pofida existenței unui cadru legislativ și de politici puternic. Aceste probleme sunt abordate într-o serie de documente strategice, legi și reglementări naționale. Moldova și-a reformat legile privind protecția copilului și acestea sunt acum aliniate la standardele internaționale și europene. A fost instituit un cadru de reglementare, cu capacități instituționale emergente de a

134 Direcția principală de învățământ din Găgăuzia, DÎG. [Educația incluzivă](#). Date statistice, iunie 2018-noiembrie 2019.

135 Disponibil la [date statistice pentru educația incluzivă în Găgăuzia](#).

136 Comitetul pentru drepturile persoanelor cu dizabilități, „[Observații finale privind raportul inițial al Republicii Moldova \(CRPD/C/MDA/CO/1\)](#)”, 2017.

137 Comitetul pentru eliminarea discriminării împotriva femeilor, „[Observații finale privind al șaselea raport periodic al Republicii Moldova \(CEDAW/C/MDA/CO/6\)](#)”, 2020.

138 Mese gratuite sunt oferite tuturor copiilor din învățământul primar. Furnizarea de mese școlare gratuite grupurilor vulnerabile specifice dincolo de învățământul primar este reglementată prin alte mecanisme, implementate în consultare și cu sprijinul administrației publice locale.

139 Legea locală a UTA Găgăuzia privind [Fondul „Generație sănătoasă” nr. 13](#), 10 noiembrie 2017; [Legea locală a UTA Găgăuzia privind compensarea taxelor părințești pentru mesele copiilor în instituțiile de învățământ preșcolar, instituțiile de învățământ general cu programe educaționale combinate nr. 49](#), 17 decembrie 2019.

pune în aplicare aceste cerințe. Cu toate acestea, rămân provocări, după cum a menționat CDPD în Observațiile sale finale pentru Moldova (2017). Comitetul și-a exprimat îngrijorarea cu privire la: i) stigmatizarea atitudinilor față de copiii cu dizabilități; ii) lipsa serviciilor comunitare; și iii) faptul că copiii cu dizabilități nu participă în mod sistematic la luarea deciziilor care le afectează viața și că le lipsesc oportunitățile de a-și exprima opinia cu privire la chestiuni care le aparțin în mod direct.¹⁴⁰

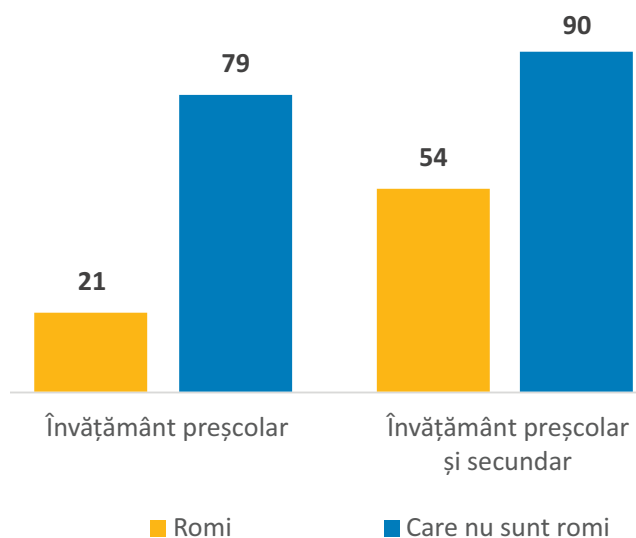
Grupuri specifice de copii, în special fetele din zonele rurale, inclusiv fetele rome și fetele cu dizabilități, prezintă un risc ridicat de a rămâne neșcolarizate.¹⁴¹

De exemplu, în medie, doar jumătate dintre copiii rome frecventează școala primară și gimnazială, comparativ cu 90% dintre copiii non-romi.¹⁴² Minoritatea romă este unul dintre cele mai vulnerabile grupuri ale populației și adesea membrii adulți ai gospodăriilor sunt analfabeți și/sau foarte săraci. Drept urmare, copiii din numeroase familii de rome au nevoie de sprijin curricular și extra-curricular (de ex., grupuri de studiu după ore) pentru a se asigura că finalitățile învățării acestora sunt proporționale cu ale colegilor lor. Uneori, copiii rome le lipsește spațiu sau materiale pentru a-și face temele (cum ar fi un birou și rechizite), ceea ce poate duce la imposibilitatea de a îndeplini cerințele programului școlar sau chiar la abandonul școlar.¹⁴³ Din acest motiv, în 2020, Comitetul CEDF a recomandat adoptarea unor măsuri speciale temporare pentru a accelera accesul egal la educație și a oferi programe incluzive de reintrare pentru femeile și fetele care au abandonat școala, inclusiv în zonele rurale și în comunitățile de rome.¹⁴⁴ Pentru a aborda unele dintre nevoile materiale cu care se confruntă elevii rome, administrațiile locale din Chișinău, Călărași, Bălți, Glodeni, Drochia, Hâncești, Basarabeasca și Râșcani alocă resurse pentru asigurarea de mese gratuite copiilor rome la toate nivelurile de educație.¹⁴⁵

Abandonul școlar este mai ridicat în rândul fetelor (10,3 la sută) decât al băieților (9,8 la sută).¹⁴⁶ Puțin peste un sfert dintre femeile tinere (25,2 la sută) nu sunt încadrate în muncă sau educație, la fel ca 30,2 la sută din bărbății tineri.¹⁴⁷ Fetele și băieții rome reprezintă o parte semnificativă din acești tineri.

Numărul copiilor care trăiesc în instituțiile rezidențiale a scăzut în ultimii ani, în timp ce în același timp,

Figura 31: Rata brută de participare a copiilor rome și non-romi la educație (procente, 2011)

Sursa: UNICEF (pe baza raportului PNUD/BM/CE din 2011 „Situția romilor în comunitățile populate de rome”)

mai mulți copii sunt separați legal de părinți. Copiii încă se confruntă cu bariere în calea realizării drepturilor lor. Peste 6.000 de copii trăiesc în centre rezidențiale (4.500 de copii în 49 de instituții mari și 1.557 de copii în 27 de cămine cu grupuri mici). În observațiile sale finale privind Moldova din 2017, Comitetul pentru Drepturile Copilului (CDC) a recunoscut rezultatele reformelor de dezinstituționalizare și adoptarea măsurilor legislative și de politici privind protecția copilului. În același timp, Comitetul a exprimat următoarele ca preocupări tot mai mari: numărul în creștere de copii separați legal de părinți; un număr mare de nou-născuți abandonați; faptul că un număr mare de copii locuiesc încă în instituții, în special sugari sub vârsta de trei ani; și copiii abandonați de părinții care migrează în străinătate.¹⁴⁹ Lipsa planurilor individuale de îngrijire, împreună cu monitorizarea inadecvată a plasării instituționale a copiilor, minimizează șansele copilului de reintegrare în cadrul unei familii. Lipsa sprijinului adecvat pentru copii

140 Comitetul pentru drepturile persoanelor cu dizabilități, „Observații finale privind raportul inițial al Republicii Moldova (CRPD/C/MDA/CO/1)”, 2017.
 141 În 2017, Comitetul ONU pentru drepturile economice, sociale și culturale a recomandat ca Republica Moldova să abordeze ratele scăzute de școlarizare în rândul copiilor și tinerilor rome din zonele rurale și ratele ridicate ale abandonului la toate nivelurile de educație.
 142 UNICEF, „Copiii din Republica Moldova. Analiza situației 2016”, p. 53.
 143 Nevoia de a organiza cluburi extracurriculare pentru rome și alte minorități etnice a fost evidențiată în timpul consultărilor ACT ONU.
 144 Comitetul pentru eliminarea discriminării împotriva femeilor, „Observații finale privind al șaselea raport periodic al Republicii Moldova (CEDAW/C/MDA/CO/6)”, 2020, Recomandarea nr. 19.
 145 Comitetul pentru eliminarea discriminării rasiale, „Raportele periodice doisprezece - paisprezece prezentate către CERD de Republica Moldova în conformitate cu articolul 9 al Convenției, preconizate pentru 2020 (CERD/C/MDA/12-14)”, iunie 2020. [în rusă]
 146 Forumul Economic Mondial, Raportul mondial privind inegalitatea de gen 2017, 2017, p. 239.
 147 Ibid.
 148 Comitetul pentru Drepturile Copilului, „Observații finale privind raportul periodic combinat al patrulea și al cincilea al Republicii Moldova (CRC/C/MDA/CO/4-5)”, 2017.
 149 Oficiul Avocatului Poporului din Republica Moldova, „Raport privind respectarea drepturilor copilului în Republica Moldova în 2019. Raportul Ombudsmanului pentru Drepturile Copilului”, 2020. http://ombudsman.md/wp-content/uploads/2020/08/Raport_anual_copii_2020-coper-ta-20.08.2020.pdf

care părăsesc sistemul de îngrijire la împlinirea vârstei de 18 ani și trec la viața independentă le sporește vulnerabilitatea, deoarece mulți dintre tinerii respectivi nu dispun de resurse de bază necesare pentru a trăi independent, cum ar fi locuințe și/sau surse financiare pentru supraviețuire. Mai mult, atunci când tinerii se înscriu la studii profesionale, ei nu mai primesc alocația socială lunară de 1.400 de lei (echivalentul a 80 de dolari SUA pe lună), după cum subliniază tutorii și asistenții parentali profesioniști ai acestora care le sunt tutori legali. Lipsa accesului la locuințe pentru tinerii de 18 ani care părăsesc sistemul de îngrijire este un impediment considerabil pentru protejarea drepturilor lor: la 18 ani ei, prin definiție, nu mai sunt copii și, prin urmare, nu sunt eligibili pentru sprijin pentru locuințe.

CDC a exprimat, de asemenea, îngrijorări cu privire la dezinstituționalizarea copiilor cu dizabilități din Centrele de plasament temporar pentru copii cu dizabilități din raioanele Hâncești și Orhei. După cum se evidențiază în raportul Avocatului Poporului, aceste instituții sunt destinate găzduirii copiilor cu dizabilități grave. În prezent, însă, un număr mult mai mare de adulți decât copiii trăiesc în aceste centre, în contradicție cu dispozițiile internaționale privind protecția copilului și care pot pune în pericol viața și sănătatea copiilor.¹⁵⁰

D. REDUCEREA NUMĂRULUI DE ELEVI

Conform previziunilor scenariului de bază realizate de Centrul de Cercetări Demografice, până în 2035 populația cu vârsta sub 24 de ani va scădea cu aproape 33%, comparativ cu estimările Centrului pentru 2014. Reducerea cea mai drastică este anticipată în populația din educație timpurie (preșcolară), cu aproape 50%.

Principalul factor al acestei reduceri a populației este reducerea anticipată a ratelor fertilității, agravată de reducerea populației feminine totale.¹⁵¹

În conformitate cu tendințele generale ale populației și din cauza factorilor agravanți detaliați mai sus, segmentele populației de vârstă școlară au suferit un declin semnificativ. Numărul persoanelor cu vârste cuprinse între 0 și 23 de ani a scăzut de la 1,38 milioane de persoane în 2003 la 949.000 în 2018, sau cu circa 31%. Segmentul de vârstă 16-18 ani a scăzut cu circa 48%, iar cel de vârstă 7-15 ani a scăzut cu 38%. Excepție este grupul de vârstă a copiilor de la 3 la 6 ani, care a crescut cu 9%. Acesta este cel mai probabil un efect temporar al unei generații de "baby boomers" (cei născuți în anii 1980) care au intrat în vârsta fertilă spre începutul secolului.¹⁵¹

O scădere continuă a numărului de elevi din ultimele decenii a avut un impact negativ asupra eficienței sistemului de învățământ, impunând optimizarea infrastructurii școlare și introducerea finanțării per capita. La rândul său, acest lucru a dus la o scădere a cheltuielilor guvernamentale pentru educație ca pondere din PIB de la 9% în 2009 la 5,8% în 2019. Mecanismul de finanțare per capita se bazează pe principiul „banii urmează elevul”, în baza căruia resursele alocate pentru fiecare elev sunt transferate la instituția de învățământ unde acesta este înscris. Introducerea unei noi formule de finanțare a eficientizat finanțarea „școlilor de circumscripție” și a facilitat modernizarea infrastructurii școlare.

În ultimii ani, finanțarea alocată pentru modernizarea școlilor și pentru reparații a neutralizat economiile generate de optimizarea rețelei școlare; totuși, prioritizarea continuă a modernizării infrastructurii școlare a inversat tendința și a crescut ușor ponderea cheltuielilor aferente educației în PIB în 2019.

Tabelul 1: Reducerea efectivă și preconizată a populației de tineri până în 2035, în mii.

Grupul de vârstă	Estimări			Proiecții		
	2004	2014	2020	2025	2030	2035
0 ani	34.9	35.7	31.9	25.5	21.4	19.8
1-3 ani	101.9	114.3	101.9	82.6	67.1	59.7
4-6 ani	110.7	114.1	107.4	93.1	74.3	62
7-11 ani	233.2	167.2	187	172.1	145.2	115.6
12-16 ani	306.6	167.1	165.8	181.5	166.7	14.0
17-19 ani	197.7	119.9	89.8	98.3	103.6	94.9

Sursa: Analiza situației populației în Republica Moldova, Centrul de Cercetări Demografice, Chișinău, 2016

150 Centrul de Cercetări Demografice, "Analiza situației populației în Republica Moldova", Chișinău, 2016

151 Ibid.

Tabelul 2: Cheltuieli guvernamentale pentru educație, 2018/2019

Tipuri de cheltuieli	2018	2019 ¹⁵²
Cheltuieli aferente educației ca pondere din totalul cheltuielilor GRM, %	17.5	18.4
Cheltuieli pentru învățământul preșcolar ca pondere din cheltuielile GRM pentru educație, %	24.4	N/A
Cheltuieli pentru învățământul primar ca pondere din cheltuielile GRM pentru educație, %	23.3	N/A
Cheltuieli pentru învățământul secundar ca pondere din cheltuielile GRM pentru educație, %	36	N/A
Cheltuieli pentru învățământul terțiar ca pondere din cheltuielile GRM pentru educație, %	11.9	N/A
Cheltuielile GM pentru educație ca % din PIB, %	5.5	5.8

În pofida implementării măsurilor de eficiență, reducerii mărimii claselor și scăderii populației de copii, nu a existat o reducere a personalului școlar didactic și nedidactic, așa cum s-ar fi putut aștepta. În ultimii ani, Moldova și-a îmbunătățit raportul elev-profesor, care în prezent reprezintă 11,9:1 în toate segmentele sectorului educației. Cu toate acestea, această optimizare a nivelului de personal ar necesita mai mult timp și efort pentru a spori în continuare eficiența prin redistribuirea facturilor salariale către: (i) salarii mai mari pentru profesori mai calificați și competenți și (ii) alocații sporite pentru instruirea și reinstruirea profesorilor.

E. PERFORMANȚA ELEVILOR

Performanța Moldovei în cadrul Programului pentru evaluarea internațională a elevilor (PISA)¹⁵³ este o ilustrare de fond a provocărilor cu care se confruntă în prezent sistemul în ceea ce privește calitatea educației pe care o primesc copiii din Moldova. În pofida unor progrese realizate în 2015, de atunci s-au făcut puține îmbunătățiri. **Potrivit PISA 2018, elevii din Moldova au obținut un scor mai mic decât media OCDE la citire, matematică și știință.**¹⁵⁴

Majoritatea moldovenilor cu vârsta de 15 ani nu au abilități de bază pentru a participa eficient și productiv în societate: 43 la sută dintre elevii moldoveni sunt analfabeți funcțional (adică, patru din zece elevi cu vârsta de 15 ani nu pot rezuma și sistematiza în mod eficient informațiile) și 43 la sută nu au cunoștințe minime în știință. Mai mult decât atât, doar 2% dintre elevi au obținut un scor la Nivelul 5 sau mai mare la matematică, față de media OCDE de 11% și cu mult în urma semenilor lor din China (44%), Singapore (37%) și Coreea (21%). Disparitățile în

învățare sunt, de asemenea, legate de zona de reședință și statutul socio-economic, acesta din urmă fiind un puternic predictor al performanței în matematică și științe a elevilor moldoveni. În ceea ce privește genul, fetele depășesc băieții la lectură și știință, dar obțin punctaje egale la matematică. Există diferențe substanțiale în toate cele trei domenii (lectură, matematică, știință) între elevii care frecventează școlile rurale și urbane:¹⁵⁵ decalajul dintre elevii din mediul rural și cel urban este egal cu aproximativ 1,4 ani de școlarizare.¹⁵⁶

În plus, există disparități clare în ceea ce privește performanța în funcție de statutul socio-economic al familiei copilului, în timp ce copiii din zonele rurale au performanțe mai slabe decât semenii lor din mediul urban, iar fetele depășesc de obicei băieții.

Discrepanțele în ceea ce privește obținerea statutului socio-economic sunt legate de capacitatea părinților de a plăti pentru cursuri suplimentare în afara orelor sau alte activități pentru copiii lor. Estimările arată că părinții cu copii de vârstă școlară plătesc anual circa 232,8 milioane de lei pentru cărți și caiete suplimentare, 332,6 milioane de lei pentru lecții individuale în școală sau în afara școlii, 44,8 milioane de lei pentru cadouri oferite profesorilor, 90,5 milioane de lei pentru evenimente școlare, 77,9 milioane de lei pentru cercuri și secții sportive.¹⁵⁷ Potrivit unui sondaj recent finanțat de Fundația Soros Moldova, la fiecare 1 leu cheltuit de Guvern pentru educația copiilor, părinții contribuie cu 0,9 lei. Trebuie menționat faptul că pentru 35 la sută din familii, aceste plăți suplimentare reprezintă o povară financiară substanțială, iar pentru 37 la sută din familii, suma plătită este acceptabilă. Mai mult, nivelul cheltuielilor se corelează cu disponibilitatea accesului la activități extrașcolare suplimentare; în zonele rurale acestea deseori nu sunt disponibile.

152 Publicația BNS, „Educația în Republica Moldova, publicație statistică, 2019/2020”, Chișinău, 2020.

153 Programul pentru evaluarea internațională a elevilor (PISA) este un sondaj trienal al elevilor de 15 ani care evaluează măsura în care aceștia au dobândit cunoștințele și abilitățile esențiale pentru participarea deplină în societate. Evaluarea se axează pe competența în citire, matematică, știință și un domeniu inovator (în 2018, domeniul inovator era competența globală), precum și pe bunăstarea elevilor.

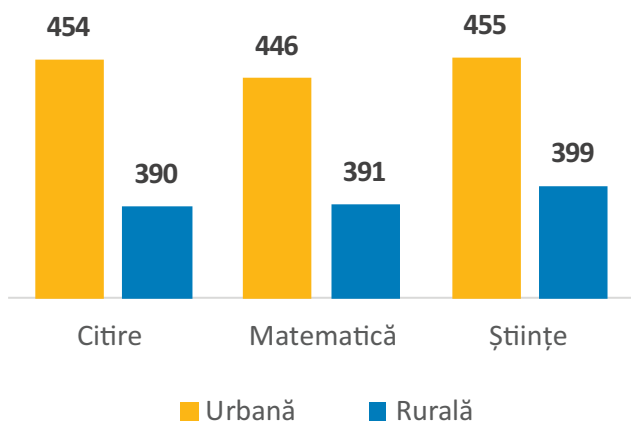
154 OCDE, „Programul pentru evaluarea internațională a elevilor (PISA). Rezultatele PISA 2018: Notă de țară pentru Republica Moldova”, 2018.

155 Ministerul Educației, Culturii și Cercetării, „Republica Moldova în PISA 2018”, Chișinău, 2018.

156 Banca Mondială, „Analiza cheltuielilor publice în educație”, 2018.

157 SOROS-IPP, „Studiu privind plățile informale în școli”, 2020.

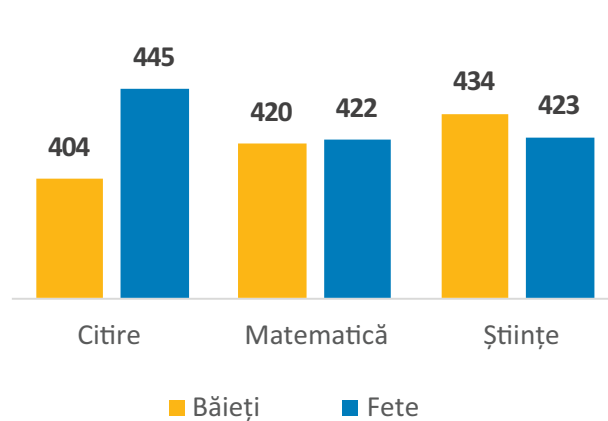
Figura 32: Inegalități urbane/rurale în performanța academică (scor, 2018)

Sursa: PISA, OECD

Rezultatele suboptime la PISA sunt cauzate de curriculum-urile inadecvate și de calitatea slabă a predării: cea din urmă este considerată a fi unul dintre cei mai importanți factori care contribuie la îmbunătățirea performanțelor elevilor. Cele mai recente date de nivel școlar de la BNS arată că în instituțiile de învățământ general din țară sunt angajați 27.400 de profesori, două-treimi dintre care dețin un fel de certificare pedagogică și 19% sunt de vârstă post-pensionare.¹⁵⁸

Figura 33: Inegalitățile de gen în performanța academică (scor, 2018)

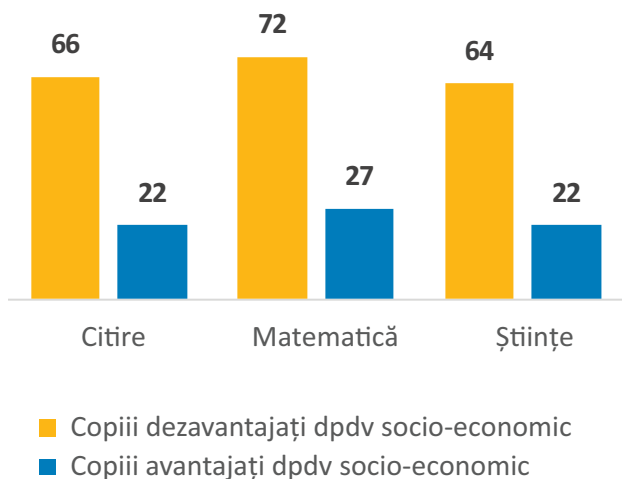

Sursa: PISA, OECD

Ponderea cadrelor didactice în vârstă de pensionare s-a dublat în ultimul deceniu, indicând o îmbătrânire rapidă a profesiei.

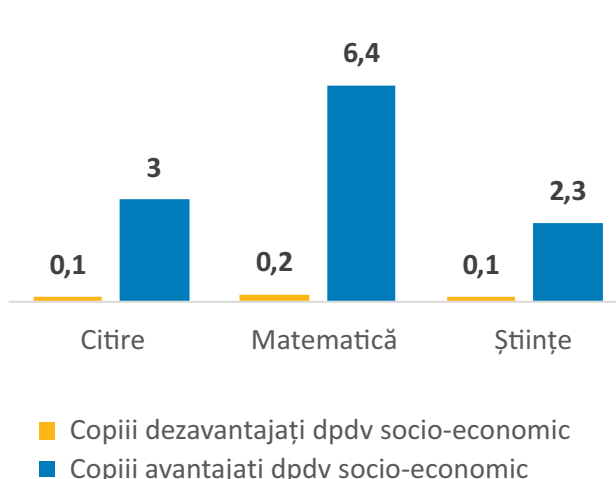
Cadrele didactice angajate în activități pedagogice timp de 20 de ani și mai mult au reprezentat 57,7% din numărul total de persoane angajate în sistemul de învățământ. În ansamblu, 86,9% dintre profesori sunt femeii și femeile ocupă 91,3% din funcțiile de conducere.¹⁵⁹

Figura 34: Procentul copiilor cu performanțe slabe după mediul socio-economic (2018)

Sursa: PISA, OECD

Figura 35: Procentul copiilor cu performanțe înalte după mediul socio-economic (2018)

Sursa: PISA, OECD

158 BNS, „Activitatea instituțiilor de învățământ primar și secundar general în anul de studii 2019/20”, 2019.

159 Ibid.

F. INFRASTRUCTURA

Infrastructura rețelei școlare din Moldova este învechită, punând deseori în pericol sănătatea copiilor. În special, multe școli rurale nu sunt conectate la canalizare și nu au blocuri sanitare bine echipate. Toaletele sunt de obicei situate în afara clădirii și nu sunt sigure, în special pentru fetițele mici care ulterior, la o vârstă mai mare, pot cu ușurință dezvolta boli cronice ale sistemului reproductiv. Din totalul de 1.240 de școli, 1.048 au instalații sanitare în interior.¹⁶⁰ Cu toate acestea, doar 80% (879) dintre aceștia respectă cerințele sanitare. Dintre toate școlile, **doar 24% au instalații sanitare adaptate nevoilor copiilor cu dizabilități. În Găgăuzia există 7 din 45 de școli, în principal în zonele rurale, fără instalații sanitare, și doar 26 au condiții sanitare bune.**

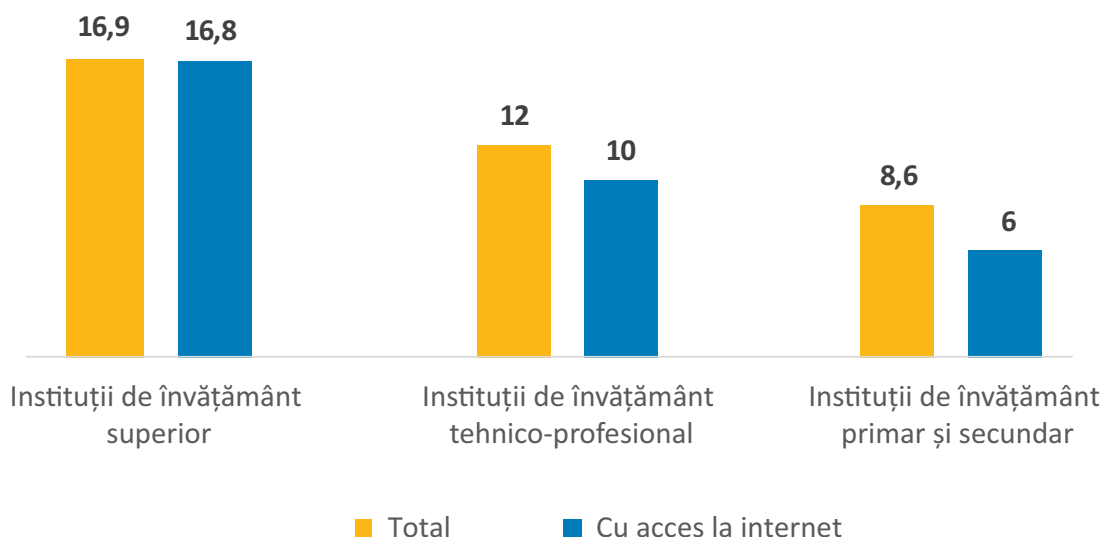
Pandemia de COVID-19 a dezvăluit că sistemul educațional nu dispune de instrumente și competențe pentru a oferi educație de bună calitate de la distanță. Majoritatea școlilor au identificat lipsa echipamentelor necesare și a infrastructurii de comunicații și a abilităților IT elementare ca provocări cheie în răspunsul la noile cerințe de formare online. Circa 16.000 de elevi (4,8 la sută) și 3000 de profesori (10,6 la sută din total) nu au avut acces sau au avut acces limitat la tehnologiile TIC (laptop/tabletă sau acces la internet).¹⁶¹ Acest lucru a făcut imposibilă predarea sau primirea instrucțiunilor (cu atât mai puțin organizarea lecțiilor și monitorizarea și evaluarea progresului învățării) pentru o parte substan-

țială a elevilor și profesorilor. Familiile cu copii de vârstă școlară care trăiesc în zone unde ratele de conexiune la internet sunt mai mici sunt potențial cele mai afectate, de exemplu, cele din zonele rurale (74,5% din gospodării au conexiune la internet în zonele rurale, comparativ cu 86,1% în zonele urbane), familiile cu niveluri de educație mai scăzute (64,7 per persoană care nu a reușit să finalizeze învățământul secundar are conexiune la internet, comparativ cu 94 la sută în rândul celor cu studii superioare) și gospodăriile cu venituri mici (56,7 la sută conectivitate la internet în rândul celor cu un venit lunar sub 3.000 de lei, comparativ cu 96.5 la sută în gospodăriile cu un venit de peste 6.000 de lei pe lună).

Genul are impact asupra accesului la un computer la domiciliu, întrucât gospodăriile conduse de femei au cu 11,7% mai puține șanse de a avea un computer acasă decât gospodăriile conduse de bărbați. Cu timpul, aceste diferențe se accentuează: numărul gospodăriilor conduse de bărbați cu acces la computere și la Internet crește mai repede decât numărul gospodăriilor conduse de femei care au acces la aceste resurse. În zonele rurale, cu 24,1% mai puțini oameni au acces la un computer acasă decât cei care locuiesc în localitățile urbane. Serviciile publice sunt accesate mai frecvent de bărbați (28% în 2016) decât de femei (21%).¹⁶²

În consecință, elevii fără acces la tehnologie (precum și copiii și adolescenții cu dizabilități) sunt cel mai tare expuși riscului de a rămâne în urma semenilor lor în ceea ce privește viitoarele performanțe academice.¹⁶³

Figura 36: Computers per 100 students (2019/2020)

Sursa: BNS

160 Date administrative de la administrațiile publice locale la data de 1 octombrie 2020.

161 Consiliul Național al Elevilor din VET, „Evaluarea învățământului la distanță în rândul elevilor VET”, iunie 2020.

162 BNS, „Accesul și utilizarea de către populație a tehnologiei Informației și comunicațiilor (TIC)”, n.d. https://statistica.gov.md/public/files/publicatii_electronice/Femei_barbati_TIC/5_Accesul_utilizarea_TIC_de_populatie.pdf

163 Guvernul Republicii Moldova, „Raportul privind evaluarea națională voluntară a progresului în Republica Moldova în 2020”, 2020, p.31.

G. TINERII NEÎNCADRAȚI ÎN EDUCAȚIE, MUNCĂ SAU FORMARE (NEET)

În Moldova, 27,4 la sută dintre tineri nu sunt încadrați în educație, muncă sau formare (NEET).¹⁶⁴ Aceasta este de peste două ori media UE.¹⁶⁵ Trebuie menționat că ponderea adolescenților NEET cu vârsta cuprinsă între 15-19 ani (16%) este mai mică decât ponderea tinerilor NEET cu vârsta cuprinsă între 20-24 ani (25%). Fetele și femeile tinere sunt mai susceptibile de a fi NEET decât băieții și bărbații tineri: cifrele sunt de 35,5% pentru fete și femei tinere și de 19,4% pentru băieți și tineri. Tinerii care locuiesc în zonele rurale sunt, în general, mai predispuși să fie NEET. La Chișinău, regiunea cu cele mai multe oportunități de studiu și muncă, circa o treime dintre femeile cu vârste cuprinse între 15 și 29 de ani nu lucrează, nu studiază și nu sunt înscrise la nicio formare. În regiunea de sud a Moldovei, ponderea NEET în rândul femeilor tinere este chiar mai mare - circa 35%.

Provocările cu care se confruntă tinerii nu sunt abordate suficient în procesul de elaborare a politicilor: (i) programele pentru tineret sunt subfinanțate, în timp ce autoritățile publice locale (APL) nu alocă resurse pentru sprijinirea și dezvoltarea tinerilor, din cauza lipsei unei implementări eficiente la nivel local; (ii) nu există un mecanism pentru implicarea eficientă a tinerilor în luarea deciziilor la nivel local (tinerii și OSC-urile care îi reprezintă nu sunt consultați suficient în timpul implementării politicilor locale).

O analiză mai aprofundată a factorilor care duc la o rată atât de mare a NEET în Moldova arată că provocările sunt legate de lipsa oportunităților pe piața muncii, rezultată din criza economică și socială din ultimii ani, venituri mici care nu asigură un trai decent și inegalitățile la locul de muncă. Mulți tineri sunt descurajați sau nu văd nicio perspectivă de succes viitor pe piața internă a muncii și, prin urmare, aleg să lucreze în străinătate sau caută un loc de muncă în străinătate.¹⁶⁶ Dintre studenții din cele mai sărace medii, 22 la sută caută să se înscrie

la universitate, comparativ cu 77 la sută dintre studenții din grupuri cu venituri mai mari. Un număr semnificativ de tineri nu au acces la învățământul post-secundar. Potrivit PISA, în Moldova, cam unul din trei studenți cu studii superioare din medii defavorizate nu se așteaptă să finalizeze învățământul terțiar, comparativ cu unul din 10 studenți cu studii superioare din medii favorizate.

H. ÎNVĂȚĂMÂNTUL SUPERIOR

Înscrierea în sistemul de învățământ superior din Moldova a scăzut în ultimul deceniu. În 2019/2020, doar 56.840 de studenți au fost înscrși în învățământul terțiar din Moldova (cu excepția străinilor), dintre care 85% studiază la instituțiile de învățământ publice.¹⁶⁷ Circa 58% dintre studenții înscrși sunt femei. Numărul de studenți la 10.000 de locuitori a scăzut de la 312 la 222 în perioada 2014-2018. Emigrarea înaltă a tinerilor în scopuri educaționale (accesarea oportunităților de obținere a bursei sau profitarea de dubla cetățenie pentru a studia la o universitate din UE) a fost unul dintre motivele acestui fapt, printre altele. În conformitate cu tendințele demografice și schimbările comportamentale legate de căutarea unei calități mai bune a educației în altă parte, se preconizează că ponderea persoanelor înscrise ca studenți la instituțiile de învățământ superior va continua să scadă în medie cu 8-10% anual.

Provocarea majoră cu care se confruntă sistemul de învățământ superior al Republicii Moldova este legată de ineficiența sa financiară internă și de calitatea slabă a predării. Ponderea cheltuielilor pentru învățământul terțiar în cheltuielile Guvernului Republicii Moldova pentru educație este de circa 11% (2018), fiind mai mare decât în țările similare din regiune (Belarus, Armenia, Georgia). Deși ponderea cheltuielilor pentru învățământul terțiar a scăzut în ultimii ani, în termeni reali cheltuielile per student au crescut, deoarece se înscriu mai puțini studenți. Aceste modificări, însă, nu s-au tradus în îmbunătățiri ale calității. Mai mult, 90 la sută din bugetul total alocat pentru învățământul superior este utilizat pentru a plăti salariile profesorilor și ale personalului nedidactic, în timp ce pentru măsurile de îmbunătățire a performanței academice este rezervată o sumă foarte mică. Ponderea studenților înscrși în universități în anul de studii 2019/20 a ajuns la 56.840, ceea ce este cu 30% mai puțin decât în 2015/16.¹⁶⁸ Cu toate acestea, pe fondul pandemiei de COVID-19, multe instituții de învățământ au înregistrat o ușoară creștere a numărului de studenți, iar acest dividend trebuie folosit ca o oportunitate de îmbunătățire.

164 BNS, „Tinerii în Republica Moldova în anul 2019”, 2020.

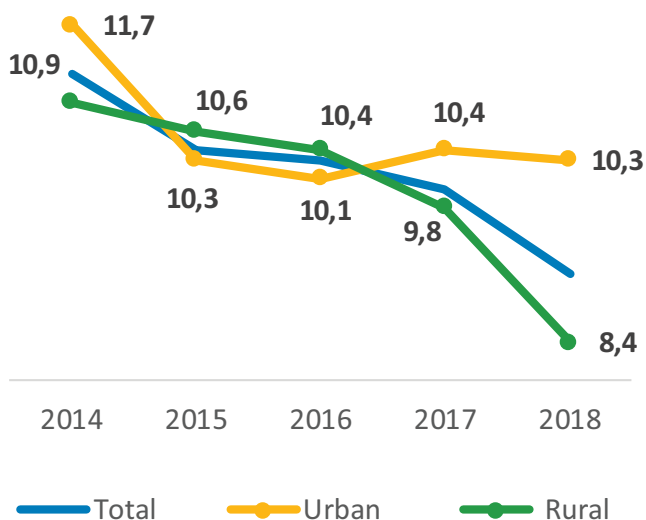
165 Media UE: 12,9 la sută dintre tinerii de 15-29 de ani și 10,5 la sută dintre cei de 15-24 ani.

166 PNUD, UNFPA, CNTM, INCE, „Incluziunea tinerilor aflați în afara sistemului de educație, formare și ocupație profesională (tineri NEET): Studiu sociologic”, Chișinău, 2017, p.12.

167 BNS, „Activitatea instituțiilor de învățământ superior în anul de studii 2019/20”, 2019. <https://statistica.gov.md/newsview.php?l=ro&id-c=168&id=6547>

168 BNS, „Tinerii din Republica Moldova în 2019”, 2020.

Figura 37: Rata de participare a tinerilor și adulților la învățarea continuă formală și non-formală pe sexe (procente)

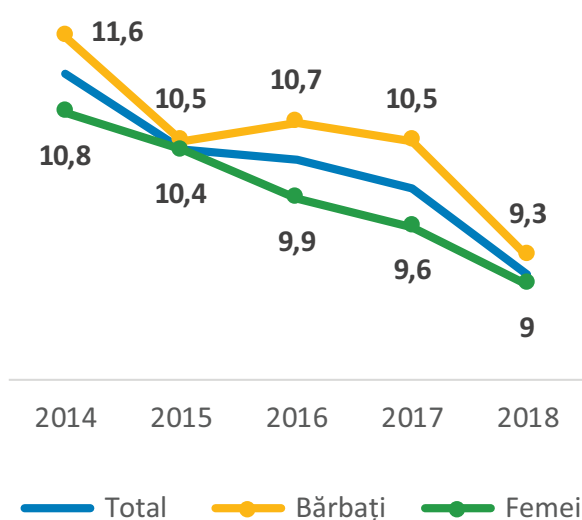
Sursa: BNS

Sistemele de învățământ superior și învățământ profesional tehnic (ÎPT) din Moldova nu întrunesc cerințele pieței muncii în ceea ce privește combinația de competențe. În ultimii 10 ani, numărul total de înscrieri în ÎPT a scăzut cu 20%, iar numărul de înscrieri în ÎPT secundar a scăzut de la 24.270 de elevi în 2008/09 la 14.700 de elevi în 2019/2020. În aceeași perioadă, și ÎPT post-secundar a înregistrat un declin. Înscrierile la aceste niveluri au scăzut de la 32.683 de elevi în 2008/09 la 28.900 de elevi în 2019/2020.¹⁶⁹

Calitatea scăzută a educației oferite în Moldova constrânge accesul tinerilor pe piața muncii. Barierele de pe piața muncii includ: (i) tranziție mai lungă și mai nesigură de la școală la muncă; (ii) incapacitatea de a întruni cerințele angajatorilor care au nevoie de o forță de muncă calificată și experimentată într-un mediu de economie de piață; (iii) corelație insuficientă între oferta educațională și cerințele pieței muncii, ceea ce duce la angajarea tinerilor în locuri de muncă care necesită calificări mai mici decât calificările pe care aceștia le dețin; (iv) nivelurile salariale oferite de angajatori fiind sub nivelul scontat; și (v) migrația implicită care a modelat societatea moldovenească în ultimele două decenii.¹⁷⁰

Învățarea pe tot parcursul vieții nu a fost încă îmbrățișată pe deplin, întrucât societatea din Moldova a pierdut legătura cu cultura și tradițiile voluntariatului și serviciului comunitar. În plus, există puține oportunități și sti-

Figura 38: Rata de participare a tinerilor și adulților la învățarea pe tot parcursul vieții, formală și non-formală, după locație urbană/rurală (procente)

Sursa: BNS

mulente pentru a dobândi competențe și cunoștințe noi, în special pentru adulții în etate.

Provocările legate de deficiențele sistemului educațional, precum și lipsa unei culturi a învățării pe tot parcursul vieții, au dus la o nepotrivire a competențelor pe piața muncii din Moldova. Pentru circa 40% din întreprinderile moldovenești, deficitul de competențe reprezintă o constrângere majoră sau gravă pentru dezvoltarea afacerii lor; acesta este unul dintre cele mai înalte niveluri din Europa și Asia Centrală. Mai mult, actualul model de educație pe tot parcursul vieții perpetuează inegalitățile structurale pe piața muncii și nu asigură în mod eficient accesul egal la educație pentru grupurile vulnerabile, în special romii, tinerii (în special femeile tinere), cei angajați în agricultură și persoanele cu vârsta peste 50 de ani.¹⁷¹

Participarea adulților la învățarea pe tot parcursul vieții este în scădere atât în rândul bărbaților, cât și al femeilor, precum și în cazul celor din mediul urban și rural. Foarte puțini adulți participă la învățarea pe tot parcursul vieții, în special în rândul adulților în etate. Doar 0,3% dintre persoanele cu vârste cuprinse între 55-74 de ani sunt implicate în activități de învățare continuă. Obligațiile familiale și costurile financiare limitează accesul la învățarea pe tot parcursul vieții, în special pentru femei: mai mult de jumătate dintre femei au raportat că nu pot accesa învățarea pe tot parcursul vieții din aceste

169 BNS, „Activitatea instituțiilor de învățământ primar și secundar general în anul de studii 2019/20”, 2019.

170 Guvernul Republicii Moldova, „Raportul privind evaluarea națională voluntară a progresului în Republica Moldova în 2020”, 2020, pp.29-30.

171 Centrul Parteneriat pentru Dezvoltare, „Calea incertă spre calificarea adulților - o analiză a inegalităților de învățare pe tot parcursul vieții în Republica Moldova”, Chișinău 2020, p.3.

motive. Bariera legată de îndatoririle familiale este mai puternică în zonele rurale (52,3 la sută, comparativ cu 28 la sută în zonele urbane). În același timp, intenția persoanei de a accesa educația formală este influențată și de un șir de factori externi, cum ar fi starea financiară slabă, accesul în termeni geografici sau barierele în calea ocupării forței de muncă (fie programul de lucru nu se potrivește cu programul de studiu, fie angajatorul nu încurajează aceste activități).¹⁷²

În general, milenialii (20-39 de ani) sunt mai bine educați decât generația Baby Boomer (55-74 de ani): 13,7% din numărul total al persoanelor cu studii superioare au vârste cuprinse între 20-39, în timp ce 5,4 la sută au vârste cuprinse între 55 și 74 de ani. În schimb, 3,6 la sută din totalul persoanelor care au doar studii primare sau nu au deloc studii au vârsta cuprinsă între 55 și 74 de ani, comparativ cu 1,8 la sută cu vârsta cuprinsă între 20 și 39 de ani.

I. PATRIMONIU ȘI ACTIVITĂȚI CULTURALE

Interesul pentru patrimoniul cultural crește în societatea Moldovei, chiar dacă progresul în acest sector necesită alinierea la standardele minime în vigoare în Europa și progrese în implementarea standardelor internaționale relevante. Acestea includ convențiile internaționale în domeniul culturii la care Moldova este parte. **Finanțarea publică alocată Ministerului Educației, Culturii și Cercetării pentru educație și cultură este destul de modestă**, reprezentând 0,5% din bugetul de stat (aproximativ 35 de milioane de euro în 2018). Guvernele locale au o autoritate extinsă în domeniul culturii, dar investesc și contribuie modest la sectorul cultural.

Consumul cultural al gospodăriilor este foarte scăzut: sondajele arată că 80% din populație a menționat că nu au asistat sau participat la vreun eveniment cultural (cinema, activități artistice, muzee, expoziții de artă etc.) în ultimul an. Canalele TV românești și rusești sunt mai populare decât televiziunile locale datorită capacității lor mai mari de a investi în conținut. Un program specific (modest) de finan-

țare a fost creat pentru a sprijini industria cinematografică și Centrul Național al Cinematografiei din Republica Moldova (CNC). Filmele de lung metraj internaționale sunt disponibile pe scară largă gratuit prin intermediul platformelor web pirat stabilite în Rusia vecină, ceea ce contribuie la slăbirea industriei audio-vizuale din țară.

Ministerul Educației, Culturii și Cercetării gestionează un număr considerabil de instituții culturale care consumă 80% din resursele sale financiare. Acestea cuprind 16 teatre și săli de concert, nouă instituții de artă (educație), cinci muzee și două biblioteci. Majoritatea acestor instituții rămân subfinanțate și nu au capacitatea de a investi în dezvoltarea sectorului de artă, cultură și divertisment. Infrastructura culturală la nivel local a fost în mare parte moștenită din perioada sovietică, iar menținerea acesteia nu are prioritate. Moldova a participat la Programul "Europa Creativă - Cultura" din 2015.¹⁷³ Țara beneficiază de ajutor financiar extern din țări individuale, precum și din UE, prin diferite programe (Europa Creativă, Parteneriatul Estic, programul de cooperare transfrontalieră cu Ucraina și România, Programul de consolidare a încrederii în legătură cu patrimoniul cultural).¹⁷⁴ Cu toate acestea, există o nevoie clară de a dezvolta educația culturală a Moldovei, în sensul integrării culturii, a patrimoniului cultural și a artelor în sistemul educațional și în instituțiile culturale, precum și valorificarea culturii atât în cadrul educației formale, cât și a celei neformale.

Pandemia de COVID-19 a avut un impact substanțial asupra sectorului culturii. Multe instituții și organizații culturale, precum și artiști independenți, și-au transferat conținutul cultural online (filme, înregistrări de spectacole de teatru, concerte, colecții de muzeu și biblioteci etc.), explorând noi canale de comunicare cu publicul pentru a-și promova activitățile și a-și distribui produsele. Platformele digitale precum Facebook sau YouTube au devenit și mai importante canale de distribuție pentru produsele culturale. Instituțiile culturale aflate în administrarea Ministerului Educației, Culturii și Cercetării au pus la dispoziția publicului o serie de concerte, spectacole, resurse digitale și expoziții online. Majoritatea bibliotecilor și-au redirecționat activitatea și către spațiul virtual, contribuind la dezvoltarea serviciilor online pentru utilizatori.

172 Guvernul Republicii Moldova, "Raportul privind evaluarea națională voluntară a progresului în Republica Moldova în 2020", 2020, pp.51-53.

173 Moldova nu a devenit încă membru al Eurimages (calitatea de membru nu este considerată a fi o prioritate având în vedere starea industriei cinematografice locale, precum și costul aderării - 130 000 de euro pe an.

174 Consiliul Europei, "Evaluarea politicilor culturale ale Republicii Moldova: Către o strategie pentru dezvoltarea culturii și a industriilor creative", Chișinău, 2019.

Ca răspuns la izbucnirea focarului, Guvernul Moldovei a închis toate școlile pe 11 martie. La circa 434,000¹⁷⁵ de elevi din toate instituțiile academice de la toate nivelurile li s-a cerut să rămână acasă, iar școlile au fost însărcinate să ofere oportunități de învățare la distanță.

Închiderea instituțiilor de educație timpurie, preșcolară și școlară a însemnat că mulți părinți – în special mame – au trebuit să părăsească temporar munca sau să fie eliberați de la muncă pentru a avea grijă de copiii mici. Această situație agravează situația financiară a familiilor cu copii mici și împinge familiile tinere în sărăcie profundă, afectând negativ bunăstarea copiilor.

Elevii din toate grupurile de vârstă nu au avut acces egal la educație online de bună calitate, din cauza lipsei de dispozitive, a problemelor de conectivitate și a nefamiliarizării multor profesori cu metodele de predare online.

Peste 150.000 de copii de vârstă preșcolară nu au putut să meargă la grădiniță și să își continue studiile la școală.

În iunie 2020, aproape 50% dintre elevii din sistemul ÎPT au raportat feedback constructiv limitat de la profesorii lor, 16% raportând feedback foarte limitat și alți 7% raportând lipsa completă a feedback-ului. Acest lucru i-a demotivat pe elevi și le-a sporit nivelul de incertitudine și frustrare.¹⁷⁶

Pandemia de COVID-19 are impact și asupra bunăstării psiho-emoționale a tinerilor. Tinerii s-au confruntat deja cu probleme legate de bunăstarea psiho-emoțională înainte de apariția pandemiei. Măsurat pe o scară de la 0 la 10, nivelul perceput de satisfacție cu privire la viață în rândul tinerilor cu vârste cuprinse între 15 și 29 de ani a fost de doar 6,5 puncte în 2015. Potrivit unui studiu realizat în 2018, circa 36% dintre tinerii din Moldova erau privați și nemulțumiți de situația lor într-una sau mai multe dimensiuni ale bunăstării: sănătate, educație, angajare, participare și incluziune. Problemele legate de bunăstarea psiho-emoțională persistă în 2020: 1 din 10 tineri este nemulțumit de viață, atât din perspectivă socială, cât și economică. Odată cu răspândirea pandemiei, anxietatea, depresia și tulburările emoționale s-au înrăutățit: 20% dintre tineri au raportat o agravare a bunăstării lor psiho-emoționale în timpul crizei pandemice, comparativ cu primele luni ale anului (ianuarie-februarie). Efectele negative ale măsurilor de izolare au fost cele mai pronunțate pentru fete și femeile tinere, tinerii din zonele urbane și cei cu venituri modeste. De asemenea, tinerii s-au angajat în comportamente riscante mai intens și mai frecvent în perioada de izolare decât înainte de survenirea crizei. Din numărul total de tineri care consumau tutun în perioada pre-pandemică (24%), circa 38% au făcut acest lucru mai des în timpul crizei pandemice. Dintre cei care s-au auto-vătămat anterior (6,5%), circa 13% au menționat că au făcut mai multe încercări în perioada de izolare. De asemenea, în timpul pandemiei, ratele de violență au crescut, soldându-se cu o deteriorare considerabilă a bunăstării psiho-emoționale a tinerilor. Schimbările în bunăstarea și comportamentul psiho-emoțional necesită sprijin urgent: o treime dintre tineri au simțit că au nevoie de ajutor în timpul crizei pandemice pentru a depăși sau a atenua anxietatea și depresia, dar și pentru a-și menține integritatea emoțională. Nevoia de sprijin este mai mare în rândul fetelor, care au fost cele mai afectate psiho-emoțional de criza pandemică (43% dintre fete și 17,9% dintre băieți au raportat că se simt afectate).¹⁷⁷

175 BNS, 'Educația în Republica Moldova, publicație periodică statistică (2019/2020)', 2019.

176 Consiliul Național al Elevilor ÎPT, Evaluarea învățământului la distanță în rândul elevilor ÎPT, iunie 2020

177 UNFPA și Centrul Parteneriat pentru Dezvoltare în coordonare și cu sprijinul RCO, SDC și Ministerul Educației, Culturii și Cercetării, „COVID-19 și tinerii: Efectele pandemiei asupra bunăstării psiho-emoționale”, Chișinău, 2020.

INEGALITĂȚILE DE GEN

Inegalitățile de gen încă persistă în Moldova. În pofida faptului că reprezintă 51,8% din populație, femeile continuă să fie subreprezentate în Parlament, consiliile raionale și locale, precum și în guvernele centrale și locale. Participarea la forța de muncă a femeilor încă este mai mică decât cea a bărbaților, chiar dacă numărul studentelor este mai mare decât a studenților în învățământul terțiar. După cum s-a menționat deja, disponibilitatea limitată și accesibilitatea instituțiilor de îngrijire a copiilor cu vârsta sub trei ani, nepotrivirea existentă între calificări și cererea de muncă, precum și barierele existente și discriminarea bazată pe gen în accesul la ocuparea forței de muncă limitează participarea deplină a femeilor pe piața muncii și capacitatea acestora de a asigura venituri. Decalajul salarial între femei și bărbați este de 14%, ceea ce e ușor peste media OCDE, dar în unele sectoare, cum ar fi finanțele, acesta ajunge la 38%. Implicarea femeilor în sectorul privat și dezvoltarea afacerilor este predominant în întreprinderile mici și mijlocii. Femeile continuă să reprezinte majoritatea supraviețuitorilor violenței de gen.

Normele sociale patriarhale și stereotipurile de gen au un impact diferit asupra vieții femeilor și bărbaților, fetelor și băieților. Rolurile construite social atribuite de obicei femeilor și fetelor în sfera casnică privată, neplătită, iar bărbaților și băieților în sfera de muncă publică, plătită. Studiul "Barometru de Gen" din 2017, realizat în Moldova, a constatat că doar 20,5% dintre respondenți nu au fost de acord cu stereotipurile comune de gen legate de rolurile de luare a deciziilor în familie și percepțiile cu privire la rolul bărbaților în calitate de întreținători primari. La dezagregarea în funcție de sex, probabilitatea era cu aproape cinci puncte procentuale mai mică pentru femei decât pentru bărbați de a avea percepții stereotipizate cu privire la rolurile genurilor. Pe de altă parte, 58,3% au fost de acord cu cel puțin unul dintre următoarele două roluri de gen stereotipizate: (i) bărbații au mai multă responsabilitate de a aduce bani în casă și (ii) deciziile trebuie luate în principal de un singur gen (adică, bărbați). În general, 21,2% dintre respondenți au susținut ambele afirmații, cu o diferență mică între respondenții bărbați și femei.¹⁷⁸ În ultimii 10 ani, percepțiile

Foto: UNFPA Moldova

178 Centrul „Parteneriat pentru dezvoltare” (CPD), 2017, Barometru de gen. „Elaborarea politicilor și luarea deciziilor de către femei și bărbați?”, UN Women/PNUD, p. 10; 22.

despre rolurile tradiționale de gen nu s-au îmbunătățit semnificativ. În 2016, 64% dintre respondenți au fost de acord cu declarația că „este responsabilitatea bărbatului să aducă bani acasă” și „este datoria femeii să aibă grijă de familie și gospodărie”. În 2006, 67% dintre respondenți au fost de acord cu aceste afirmații, reprezentând o schimbare de doar 3% a percepției pe parcursul a 10 ani.¹⁷⁹ Astfel de percepții și convingeri exercită o presiune puternică asupra bărbaților și modelează așteptările de masculinitate, contribuind la obiceiuri nesănătoase și la o speranță la viață mai scurtă. Bărbații se confruntă cu bariere în exercitarea drepturilor părintești pe picior de egalitate cu femeile. Pe de altă parte, femeile poartă o povară disproporționată a muncii de îngrijire neremunerată la domiciliu, ceea ce afectează deseori capacitatea lor de a asigura independența economică și creează numeroase bariere în calea implicării femeilor în viața publică. Relațiile de putere inegală care există în familie și în societate duc la discriminare pe criterii de gen și violență de gen. Inegalitățile respective se reflectă diferit în bunăstarea generală a femeilor și a bărbaților.

Grupuri specifice de femei, precum **femeile rome, femeile cu dizabilități, femeile din zonele rurale, femeile care trăiesc cu HIV și mamele singure se confruntă cu forme multiple și intersectate de discriminare în funcție de genul lor și alte caracteristici**, cum ar fi vârsta, etnia, starea de sănătate, dizabilitatea, domiciliul, orientarea sexuală etc. În timp ce abandonul școlar este înregistrat atât în rândul băieților, cât și al fetelor rome, procentul este mai mare în rândul fetelor. Femeile cu dizabilități se confruntă cu provocări suplimentare și diferite în ceea ce privește accesul la serviciile de sănătate sexuală și reproductivă și se confruntă cu stigmatizare și discriminare în ceea ce privește recunoașterea drepturilor lor sexuale și reproductive. În ansamblu, 30,4% dintre femei și 38,9% dintre bărbați lucrează în sectorul informal. Bărbații prevalează în rândul lucrătorilor independenți (60,5 la sută), iar femeile în rândul lucrătorilor casnici neremunerați (72,5 la sută).

Moldova a înregistrat progrese în reducerea inegalităților de gen în ultimii 10 ani prin introducerea unui cadru normativ și de politici îmbunătățit. Reprezentarea femeilor în Parlamentul și Guvernul național s-a îmbunătățit (numărul femeilor în Parlament a crescut cu 5,1%), dar este foarte dependentă de influențele politice. La nivel local, reprezentarea femeilor este în continuare creșterea. Pentru prima dată, participarea politică a femeilor din grupurile excluse a crescut: 16 femei rome și opt femei cu dizabilități au participat la recente alegeri locale, și șase femei rome și șase femei cu dizabilități au fost alese ca consiliere.¹⁸⁰ Deși partidele

politice sunt încă înclinate să includă bărbați în funcții câștigătoare pe listele electorale, aplicarea unei cote duble (40% cota de gen și dispoziții privind plasarea) a contribuit pozitiv la creșterea ponderii femeilor pe listele electorale și în funcțiile alese. Cu toate acestea, femeile candidate la alegeri, precum și femeile care sunt alese sau numite în funcții se confruntă cu diferite forme de violență și hărțuire bazate pe gen, cum ar fi discursurile de ură, hărțuirea sexuală, fiind excluse sau plasate mai jos pe listele electorale, fără notificare prealabilă, și cu stereotipuri sexiste în mass-media.¹⁸¹

Participarea femeilor în afaceri s-a îmbunătățit cu 6,4%, deși bărbații beneficiază în continuare mai mult de sprijinul statului pentru antreprenariat. Există din ce în ce mai multe tinere care ocupă roluri în Știință, Tehnologie, Inginerie și Matematică (STIM), precum și care intră în așa-numitele sectoare „non-feminine”, cum ar fi aplicarea legii, securitatea și apărarea. **Legislația națională a fost modificată pentru a elimina prevederile discriminatorii, precum și pentru a consolida prevenirea, protecția și urmărirea penală a violenței în bază de gen**, în conformitate cu cadrul normativ global. Cu toate acestea, ratele de raportare pentru violența domestică și de gen sunt foarte scăzute: una din trei femei supraviețuitoare ale violenței domestice și una din cinci femei care sunt victime ale violenței din partea unei persoane care nu este partenerul ei intim nu a raportat niciodată violența.¹⁸²

40% dintre femei au raportat că au fost victime ale violenței fizice comise de actualul sau cel mai recent soț/partener.

Progresul este prea lent și, în ritmul actual, țara nu va putea îndeplini obiectivele, scopurile și țintele privind egalitatea de gen pe care și le-a stabilit. În consecință, Moldova nu va putea îndeplini scopurile și obiectivele stabilite în Agenda 2030, având în vedere centralitatea egalității de gen în Agendă.

Datele privind violența în familie transmit o imagine alarmantă. Aproape 40% dintre femei raportează violență fizică din partea soțului sau partenerului actual

179 Centrul „Parteneriat pentru dezvoltare” (CPD). Idem.

180 Îmbunătățirea reprezentării femeilor din diferite grupuri vulnerabile se află încă în etapele inițiale. Patruzeci și opt de femei cu dizabilități și 51 de femei rome și-au sporit încrederea și abilitățile de a candida la alegerile locale prin participarea la un program complex de consolidare a capacităților. În total, 16 femei rome și opt femei cu dizabilități au candidat la alegeri, dintre care șase rome și șase femei cu dizabilități au fost alese consilieri locale.

181 Platforma pentru Egalitate de Gen, „Raport prealabil privind violența împotriva femeilor în alegerile locale generale 2019”, 2019.

182 BNS, PNUD, UNWOMEN, „Profilul femeilor victime ale violenței”, 2016.

sau recent pe parcursul vieții; 9% au suferit de violență din partea unui partener sau fost partener în ultimele 12 luni. Ratele violenței fizice sunt deosebit de ridicate în zonele rurale. Femeile cu vârste cuprinse între 45 și 59 de ani sunt cele mai vulnerabile la violența fizică de-a lungul vieții, în timp ce femeile cu vârsta cuprinsă între 15 și 34 de ani sunt mai susceptibile să fi suferit de violență în ultimele 12 luni. Femeile divorțate și separate au raportat rate mai mari de abuz sexual comis de soți sau parteneri comparativ cu femeile căsătorite și văduvele.

Mecanismele naționale ale femeilor și mecanismele de egalitate de gen nu au putere de decizie, capacități umane suficiente și resurse financiare pentru a implementa angajamentele țării față de egalitatea de gen. **Egalitatea de gen nu a fost integrată în procesele la nivel central și local pentru planificarea strategică,** elaborarea politicilor și bugetarea. Această problemă a fost plasată la periferie în locul centrului proceselor decizionale. Nivelul mediu de integrare a egalității de gen în politicile publice în 2015-2016 a fost de 0,88 dintr-un maxim de patru puncte posibile și a arătat un nivel scăzut al abordării de gen în politicile publice. Potrivit rezul-

Nivelul mediu de integrare a egalității de gen în politicile publice în 2015-2016 a fost de 0,88 din 4.

tatelor obținute, din 13 politici evaluate, opt au fost la un nivel incipient și cinci la un nivel intermediar de integrare a egalității de gen. Majoritatea politicilor publice evaluate în această analiză nu au integrat dimensiunea de gen în definiția problemei, nu au abordat diferențele existente și nu au prezentat o analiză a cauzelor diferențelor respective. La etapa de definire a problemei și de înțelegere a contextului acesteia, autorii de politici nu au întreprins analize ale nevoilor specifice genului și nici nu au colectat date dezagregate în funcție de sex pentru toate aspectele socio-economice relevante. În consecință, dimensiunea de gen nu a fost integrată în planurile de implementare și nu a apărut în rezultatele politicii.¹⁸³

IMPACTUL COVID-19 ASUPRA INEGALITĂȚILOR DE GEN

Necesitatea integrării egalității de gen în planificarea și bugetarea politicilor devine și mai importantă în lumina diferitelor moduri în care COVID-19 are impact asupra femeilor și bărbaților. Impactul asupra ocupării forței de muncă și al veniturilor a afectat puternic securitatea economică a femeilor, iar cota de îngrijire și lucru casnic neplătit pentru femei a crescut. Proporția femeilor (60%) care au raportat provocări în acoperirea cheltuielilor de bază, cum ar fi achiziția alimentelor sau plata chiriilor și utilităților, este alarmantă. Cel puțin jumătate dintre femeile care au nevoie de servicii de planificare familială au raportat dificultăți majore în accesarea acestor servicii, din cauza restricțiilor de călătorie și a perioadelor de izolare.

De asemenea, multe femei au raportat o creștere a incidenței violenței domestice în timpul izolării și provocări în accesarea numărului deja limitat de servicii de sprijin. Deși au fost căutate soluții alternative pentru continuarea furnizării de servicii și au fost oferite prin intermediul sectorului societății civile în cooperare cu Guvernul, acestea sunt soluții pe termen scurt care atenuează impactul pandemiei. Soluții pe termen mai lung pentru prevenirea lărgirii inegalităților de gen trebuie căutate prin integrarea drepturilor omului și a egalității de gen în politica de redresare după COVID 19, dar și în procesele generale de elaborare a politicilor și bugetare ale administrației centrale și locale.

¹⁸³ Fundația Est-Europeană și Centrul Parteneriat pentru Dezvoltare, „AM REDUS INEGALITĂȚILE DE GEN? Indexul integrării dimensiunii de gen în politicile publice 2013-2016”, 2016. http://www.progen.md/files/3229_index_dimensiunea_de_gen_in_politici_2013-2016.pdf

PROSPERITATE

ALINIERE LA OBIECTIVELE DE DEZVOLTARE DURABILĂ

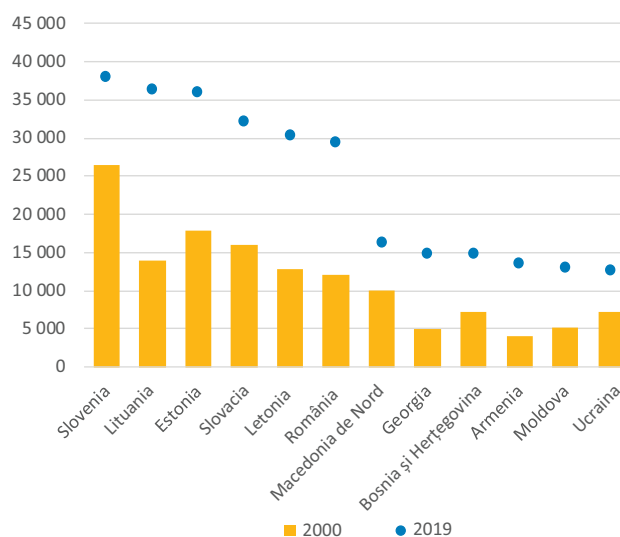
DEZVOLTAREA ECONOMICĂ DURABILĂ

Moldova rămâne una dintre cele mai sărace țări din Europa, cu cel mai mic PIB pe cap de locuitor în regiune (aproximativ 4.498,50 în prețurile curente). În perioada 2016 - 2019, PIB-ul real al țării a crescut cu o rată medie de 4,15%,¹⁸⁴ propulsat de consum și alimentat de remitențe. Deși economia Moldovei s-a orientat spre redresare după criza economică din 2015 din Rusia, rata de creștere era deja încetinită.

În 2019, PIB-ul Moldovei a crescut cu 3,6%, în principal datorită investițiilor și consumului privat ca urmare a salariilor mai mari, a alocațiilor sociale și a remitențelor. Declinul de la o medie anuală de 4,15 la sută a reflectat printre alți factori decelerarea în Europa și Asia Centrală (o rată de creștere de 2,2 la sută), declanșată de o încetinire în Rusia și Turcia, două economii regionale majore.

În perioada 2016-2019, creșterea PIB-ului a fost încurajată de tendințe pozitive în toate sectoarele și componentele care au contribuit la generarea producției, însă cu dinamici diferite. În special, contribuția valorii adăugate brute (VAB) la PIB a crescut de la 83% (2017) la 89% (2019), crescând cu o rată medie anuală de 4,14%. Impozitele nete au afectat în mod pozitiv creșterea PIB-ului, însă între 2017 și 2019 contribuția lor în termeni reali a scăzut de la 16,6% la 10,56% ca urmare a implementării unor măsuri noi de politică fiscală.¹⁸⁵ Rata medie a acestui declin (4,3%) a depășit ușor rata medie de creștere a PIB-ului. În ceea ce privește industria, creșterea valorii adăugate brute (VAB) a fost susținută în principal în sectorul construcțiilor, care a crescut în medie cu 12,4% (în termeni reali), pentru a reprezenta 24% din PIB în 2019 față de 9,41% în

Figura 39: PIB pe cap de locuitor, PPP (prețuri constante 2017, țări selectate)

Sursa: Banca Mondială

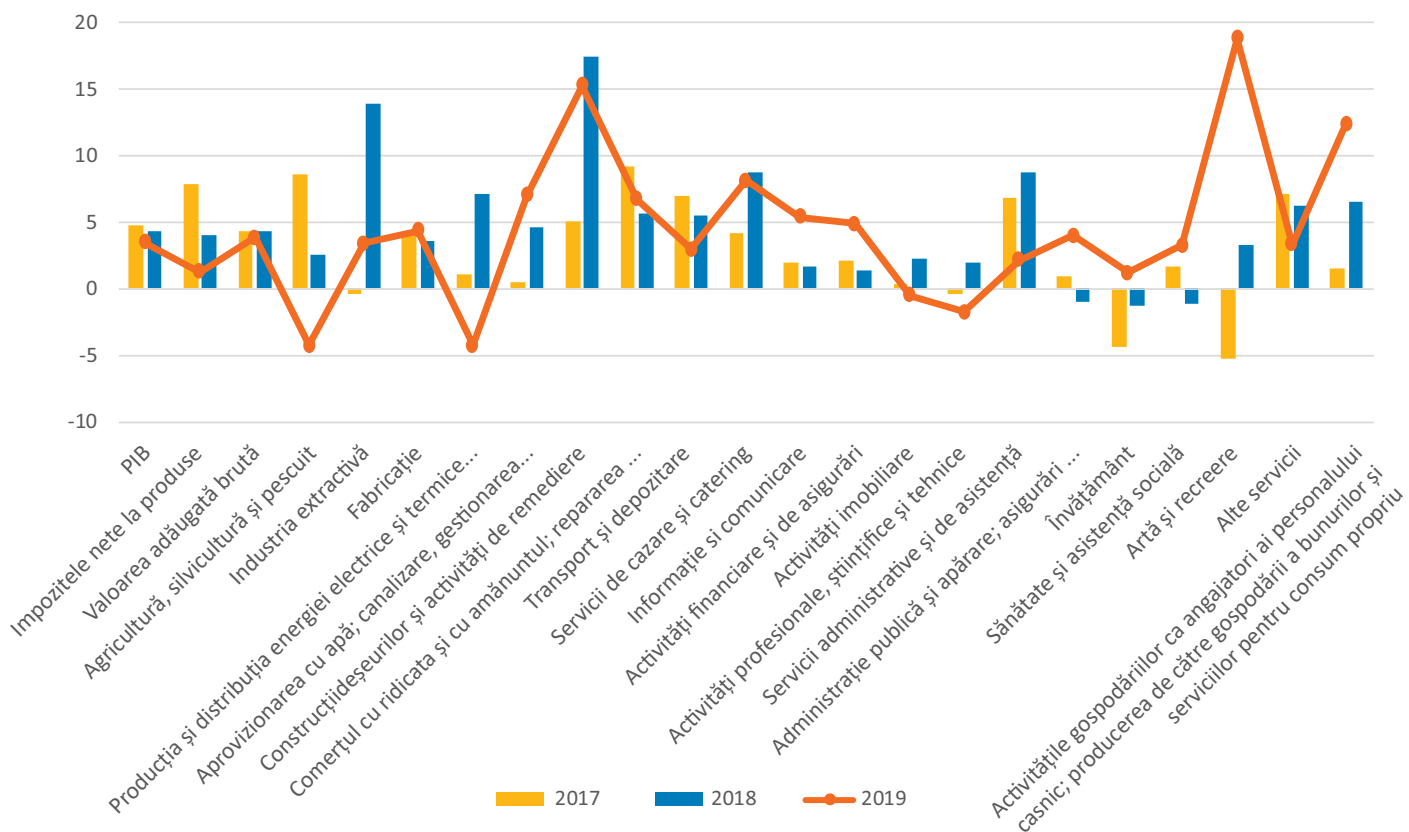
2017. În pofida acestei creșteri, există riscul ca industria construcțiilor să își atingă capacitatea maximă în următorii ani. Comerțul cu ridicata a crescut în medie cu 7,2% și, prin urmare, a crescut ușor și contribuția acestuia la PIB, de la 14,2% în 2016 la 15,7% în 2019. În pofida tradiției sale agricole îndelungate, contribuția agriculturii, silviculturii și pescuitului la PIB-ul Moldovei a scăzut de la 13,1% în 2016 la 9,5% în 2019.¹⁸⁶

¹⁸⁴ PIB-ul în termeni reali a crescut de la 160,1 la 210,1 miliarde lei în perioada 2016-2019.

¹⁸⁵ În octombrie 2018, Guvernul a adoptat un set de măsuri de politică fiscală care au redus impozitul pe venitul persoanelor fizice de la rata de 18% în creștere progresivă la rata unică de 12%. Alte măsuri au inclus reducerea impozitului pe profit pentru sectorul ospitalității și introducerea car-telelor alimentare scutite de taxe.

¹⁸⁶ BNS, [Produsul intern brut în 2019 și în al patrulea trimestru al anului 2019](#).

Figura 40: Dinamica PIB și VAB, variație procentuală de la an la an

Sursa: BNS

În mod cumulativ, contribuția sectorului agricol la PIB a fost negativă în ultimii ani,¹⁸⁷ dar a menținut în continuare o rată medie de creștere de 2%. Această contribuție negativă a fost amplificată în 2019, iar intensitatea acesteia neutralizează contribuția pozitivă din anii precedenți. Pe de altă parte, VAB produs de sectorul producător a crescut în medie cu 4,0% în 2019 comparativ cu 2016, iar contribuția sa la PIB a scăzut în medie cu 3% (de la 11,5 la 8,8%). Trebuie menționat faptul că sectorul TIC aduce acum o contribuție substanțială la PIB: 8,9% în 2019 față de doar 3,7% în 2017. Același lucru este valabil și pentru administrația publică, apărare și asigurări sociale (a crescut de la 2,4% în 2017 la 5,5% în 2019) și educație, sănătate și asistență socială. Sectorul artelor și a divertismentului a înregistrat o creștere de 18,9% a VAB în 2019, însă contribuția acesteia la creșterea PIB a fost de doar 1,9%, deoarece ponderea sa în PIB este relativ mică (0,7% în 2019). În ansamblu, tendințele PIB-ului țării sugerează că economia Moldovei se îndepărtează treptat de o economie tradițională, bazată pe agricultură, spre diversificare în alte sectoare.

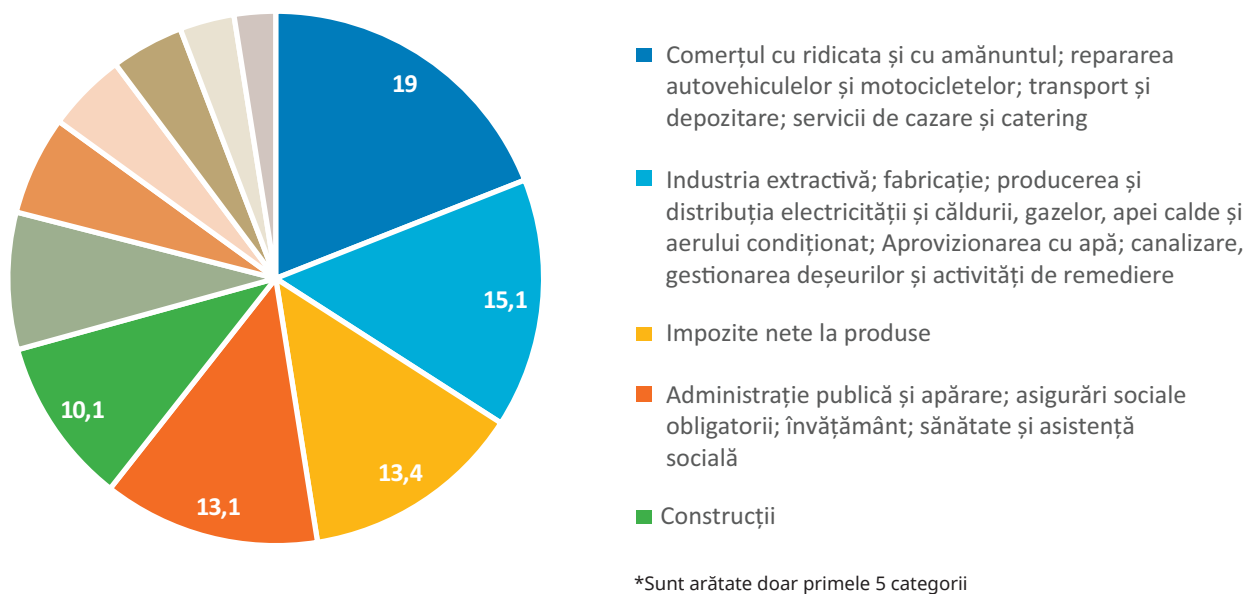
După o creștere destul de solidă din ultimii ani, criza COVID-19 a lovit puternic economia Moldovei, decelerând activitatea economică, slăbind finanțele publice și provocând stabilitatea macroeconomică. izbucnirea focarului de COVID-19 a lovit economia prin întreruperile lanțului de aprovizionare și contractarea producției și a comerțului intern. În primul trimestru al anului 2020, PIB-ul a scăzut cu 7,3% și și-a continuat tendința descendentă în al doilea trimestru, scăzând cu 14% (în termeni bruti) comparativ cu 2019. În primul semestru al anului 2020, PIB-ul a fost afectat negativ de o scădere de 2,1% a comerțului, întreținerea și reparația vehiculelor, transportul și depozitarea și ospitalitatea, ceea ce a dus la o scădere a VAB de 10,7%. În plus, o scădere a PIB-ului de 1% a fost declanșată de încetinirea activității în sectoarele extractiv, producător, de producție și aprovizionare cu energie, de gestionare a deșeurilor, ducând la o scădere a VAB de 6,8%.¹⁸⁸

Mai mult, măsurile legate de COVID-19 și reducerea remitențelor în primul trimestru al anului 2020 au dus la o

187 În perioada 2000-2016, ponderea agriculturii în PIB aproape s-a înjumătățit de la 29% la 14%, iar, pe de altă parte, ponderea sectorului serviciilor a crescut de la 49% la aproape 70% din PIB.

188 BNS, [Produsul Intern Brut în al doilea trimestru și prima jumătate a anului 2020](#).

Figura 41: Contribuția la formarea PIB (în procente, T1 2020)

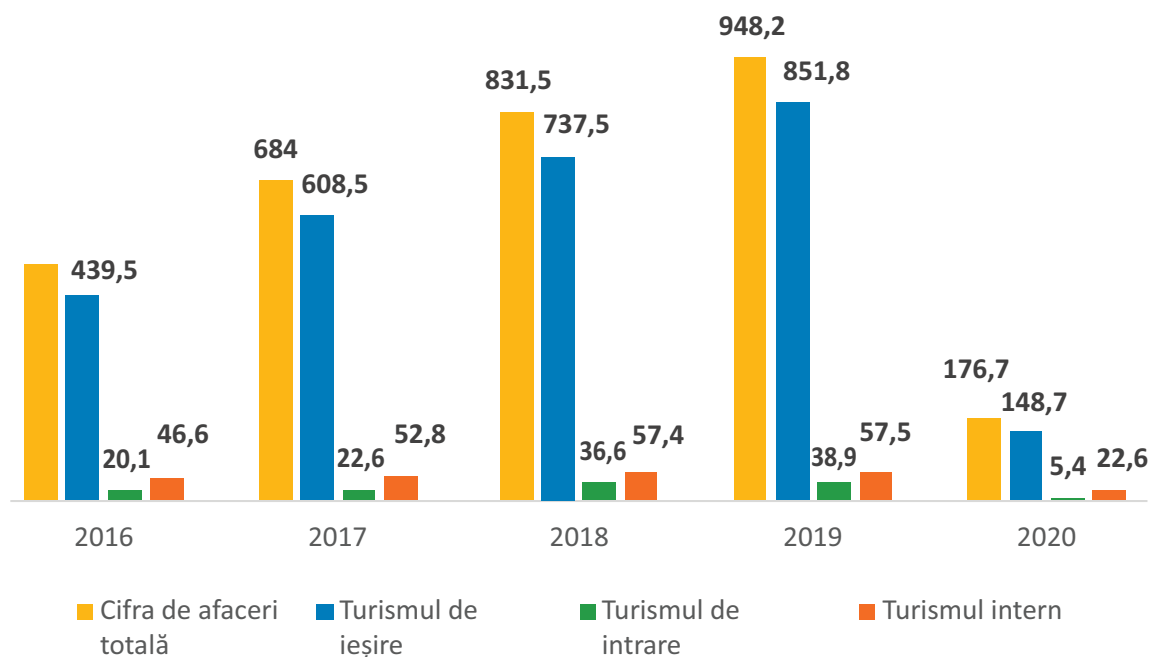
Sursa: BNS

scădere de 9,7% a consumului gospodăriilor în prima jumătate a anului 2020, împingând PIB-ul în jos cu 8,1%. În mod similar, formarea capitalului fix s-a redus cu 6,4%, contribuind în același timp la scăderea PIB-ului cu 1,7%.

Dat fiind că **sectorul serviciilor reprezintă peste 57% din economia Moldovei și în același timp este unul dintre cele mai afectate de COVID-19, este probabil ca impactul economic general să fie înalt.** Mai mult, deși contribuția turismului și a sectorului hotelier la PIB

este scăzută (sub 1%), acest sector a fost identificat ca unul dintre cele cu creșterea cea mai rapidă; dacă va fi afectat de măsurile de carantină, sectorul își va pierde dinamismul în anul ce urmează. Restricțiile legate de pandemia de COVID-19 au dus la un declin de peste două treimi în sectorul turistic: turismul de ieșire a scăzut cu 84,3 la sută, turismul intern a scăzut cu 46,3 la sută și turismul de intrare a scăzut cu 20,2 la sută. Acest lucru a dus la o scădere substanțială a veniturilor companiilor de turism (-81,4% față de 2019), cu cel mai

Figura 42: Cifra de afaceri în sectorul turistic (în milioane lei)

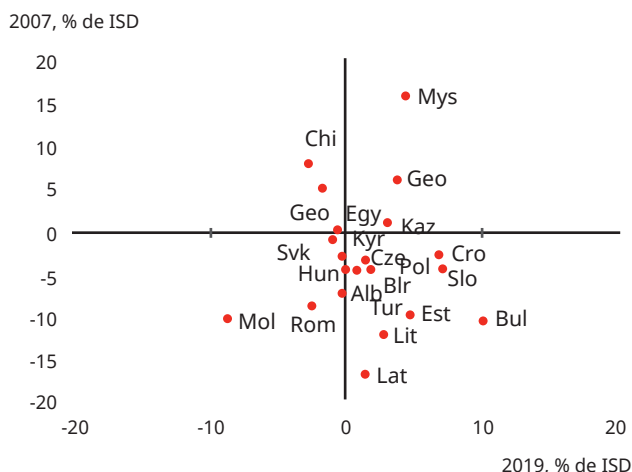
Sursa: BNS

mare declin pentru turismul de ieșire (-86,1%) și cel de intrare (-82,5%), urmat de o scădere a turismului intern de 60,6% în perioada ianuarie - iunie 2020. În mod similar, angajații din sectorul ospitalității au fost printre cei mai afectați din economia generală, în special cei care lucrează în zonele urbane. Numărul mediu de angajați a scăzut în al doilea trimestru al anului 2020 (comparativ cu perioada similară din 2019) cu peste 60%¹⁸⁹.

Proiecțiile pentru impactul preconizat al crizei COVID-19 asupra creșterii economice a Moldovei sunt destul de pesimiste. În special, Banca Europeană pentru Reconstrucție și Dezvoltare (BERD) prezice o scădere economică de 5,5% în 2020, urmată de o recuperare a creșterii PIB-ului de 3,5% în 2021.¹⁹⁰ Banca Mondială prezice o scădere economică ușor mai gravă de 5,8% din PIB, urmată de o redresare a creșterii PIB-ului de 3,6% în 2021 și de 4% în 2022.¹⁹¹ Între timp, Fondul Monetar Internațional (FMI) prezice o scădere economică de 4,5 la sută, care ar fi mai mică decât cea proiectată în țările vecine România și Ucraina, urmată de o revenire în anul următor, cu o creștere a PIB de 4,1 la sută.

În perioada 2016 - 2019, performanța în sectorul bancar s-a îmbunătățit substanțial, astfel poziționând Moldova mai bine pentru a face față crizei COVID-19 decât alte țări din Europa și Asia Centrală. Înainte de criză, ponderea împrumuturilor neperformante s-a redus la jumătate,¹⁹² sugerând că: portofoliile băncilor au devenit mai sănătoase; lichiditatea acestora a continuat să crească pe măsură ce volumul depozitelor de la persoane fizice a crescut;¹⁹³ capitalul băncilor s-a îmbunătățit, iar profitabilitatea generală a băncilor a crescut. Deși numărul împrumuturilor emise a crescut constant în ultimii ani, totalul împrumuturilor către sectorul real al economiei este încă redus, din cauza politicilor de riscuri rigide și a deficitului de proiecte bancabile. În același timp, împrumuturile acordate de instituțiile nefinanciare au crescut de la 14% din totalul împrumuturilor în 2016 la 20% în 2019, neutralizând efectele cerințelor de reglementare mai rigide pentru băncile comerciale și reflectând cererea de finanțare în economie. COVID-19 a afectat sectorul, ponderea împrumuturilor neperformante crescând ușor; această cotă ar putea crește, deoarece este probabil ca situația financiară a companiilor private să se deterioreze până la sfârșitul anului 2020. Probabilitatea este mai mare ca băncile comerciale mici să fie afectate de criză, în timp ce situația financiară mai puternică a celor mai mari bănci le va permite să își mențină poziția.¹⁹⁴

Figura 43: Balanța contului curent (net de ISD)

Sursa: Oxford Economics/Haver Analytics

Datoria publică ca proporție din PIB a scăzut treptat, ajungând la 27,4% până la sfârșitul anului 2019; acest lucru este relativ scăzut în comparație cu alte țări din regiune. Totuși, **se preconizează că, în contextul crizei COVID-19, datoria publică va ajunge la 36% din PIB până la sfârșitul anului 2020.**¹⁹⁵

Înainte de criza economică provocată de pandemia de COVID-19, **spațiul fiscal disponibil pentru finanțarea cheltuielilor de capital era limitat din cauza ponderii mari a cheltuielilor curente și a capacității reduse de absorbție a proiectelor de investiții.** Pentru a stimula economia, Guvernul a dublat investițiile în fondul rutier, iar extinderea împrumuturilor în cadrul programului „Prima casă” a stimulat o creștere a investițiilor private în construcții cu aproximativ 18%.

În anii recentți **deficitul contului curent s-a redus de la 10,6% din PIB în 2018 la 9,7% în 2019. Acesta rămâne înalt în comparație cu țările similare din regiune și este probabil să se extindă până la sfârșitul anului 2020** ca urmare a unei contracții a exporturilor și a scăderii preconizate a remitențelor. Dacă remitențele vor scădea, țării îi va fi mai greu să finanțeze deficitul de cont curent.

În perioada ianuarie - iunie 2020, cererea slabă din partea principalilor parteneri comerciali ai țării¹⁹⁶ a redus exporturile cu 14%, iar contracția consumului

189 PNUD, „Evaluarea impactului socio-economic al COVID-19 în Republica Moldova” 2020.

190 BERD, „Perspective economice regionale în regiunile BERD. Covid-19: estimări timpurii ale pagubelor, perspective incerte,” Londra, septembrie 2020.

191 Banca Mondială, „Moldova - Noutăți din domeniul economic”, 7 mai 2020.

192 Ponderea împrumuturilor neperformante a scăzut de la 18,5% în 2017 la 8,8% până în iunie 2020 din cauza politicilor de riscuri mai stricte și prudente implementate de băncile comerciale.

193 Volumul depozitelor bancare a ajuns la 40 de miliarde de lei, iar depozitele în valută străină au ajuns la 1,6 miliarde de dolari SUA până la sfârșitul anului 2019.

194 În Moldova există patru bănci comerciale mari, toate având capital străin: MAIB, MICB, Victoriabank și Mobiasbanca.

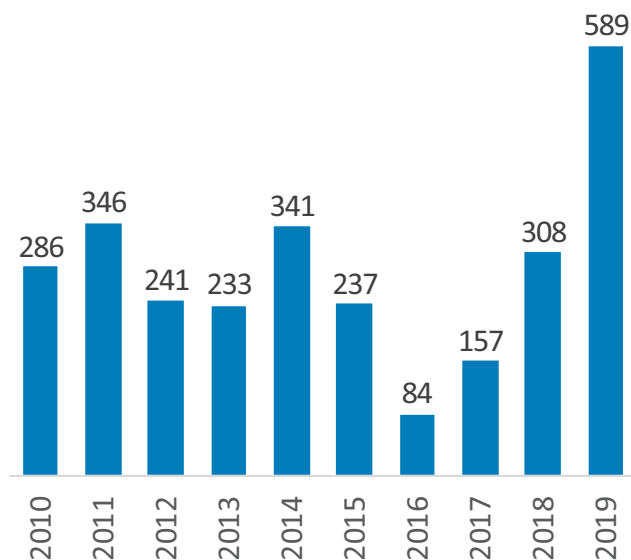
195 La data de 30 iunie 2020, datoria publică a atins 31,7% din PIB (date ale Ministerului Finanțelor).

196 Partenerii comerciali cheie ai Moldovei sunt România, Italia, Rusia, Germania, Polonia și Turcia.

local a dus la o scădere a importurilor de 14,8%. Cele mai afectate au fost exporturile de componente ingineresti (cum ar fi cabluri, fire, generatoare etc.) care fac parte din lanțurile de aprovizionare auto europene¹⁹⁷ și reprezintă 20% din totalul exporturilor Moldovei.¹⁹⁸ Scăderea exporturilor articolelor de vestimentație și îmbrăcăminte - un alt sector principal de export care alcătuiește circa 11% din totalul exporturilor - a contribuit în mod semnificativ la contracția exporturilor în prima jumătate a anului 2020. Cu toate acestea, în iulie, comerțul exterior a prezentat semne de redresare: exporturile au crescut cu 10,3% față de iunie 2020, iar importurile, tradițional fiind mai mari decât exporturile, au fost aproape de două ori mai mari (20,2%) comparativ cu iunie 2020.

Investițiile străine directe (ISD) au crescut constant între 2016 și 2019, dar sunt încă suboptimale, și Moldova rămâne în urmă față de țările similare, atât în ceea ce privește volumul, cât și numărul proiectelor. Afluxul de ISD a crescut de la 84 milioane de dolari SUA în 2016 la 589 milioane de dolari SUA în 2019. Creșterea ISD se explică în principal prin integrarea în lanțurile regionale din țările Europei de Est și din Germania, precum și prin mai multe proiecte de ISD spre interior vizând producția de automobile orientată spre export, precum și turismul. Este foarte probabil ca aceste sectoare să se confrunte cu consecințe grave ca urmare a pandemiei de COVID-19 și a impactului acesteia asupra lanțurilor valorice globale și regionale, iar această tendință pozitivă de ISD va fi probabil afectată.

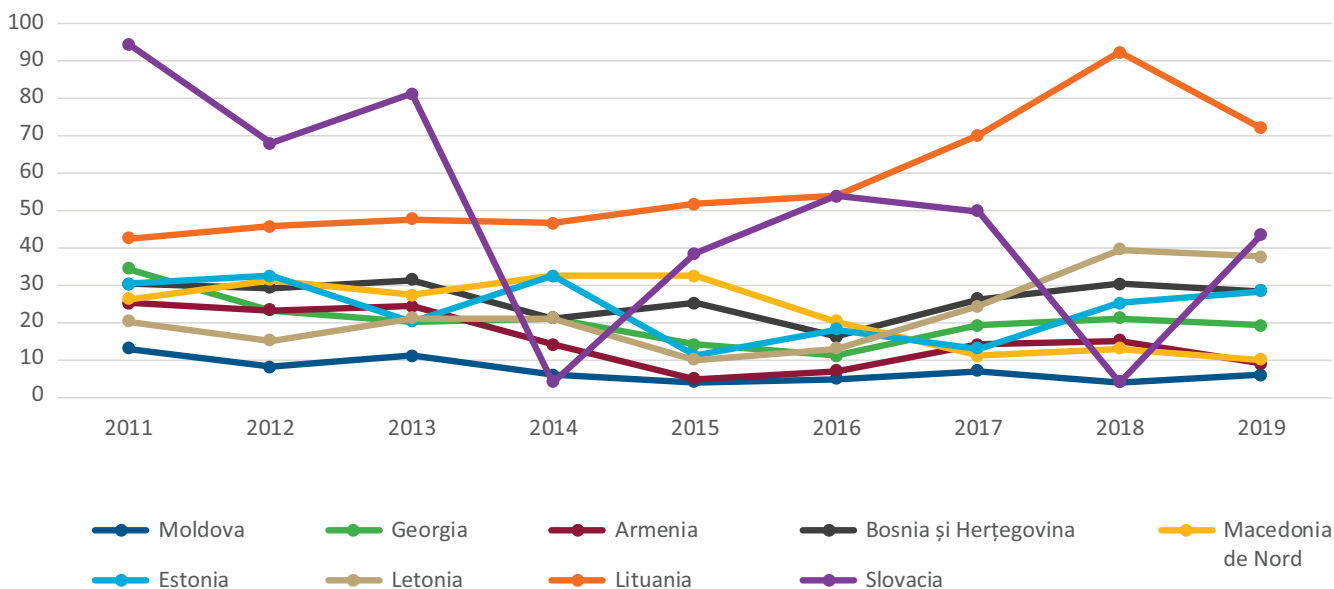
Figura 44: Investițiile străine directe
(în milioane dolari SUA)

Sursa: UNCTAD

În pofida creșterilor recente, ISD rămân scăzute în comparație cu alte țări din regiune. În termeni relativi (adică pe cap de locuitor, pe PIB de 1.000 de dolari SUA și ca procent din formarea de capital fix), afluxul de ISD în Moldova rămâne mai mic decât în câteva țări compa-

Figura 45: Numărul de proiecte greenfield de investiții străine anunțate

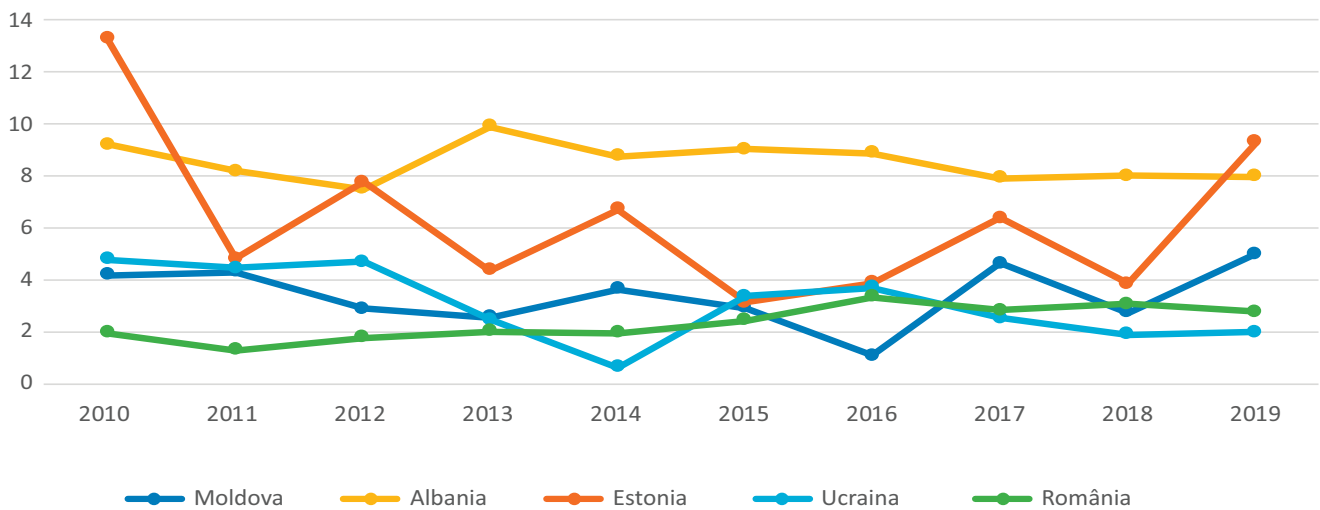

Sursa: UNCTAD

197 Unele companii afiliate au fost nevoite să reducă sau să suspende producția cu repercursiuni asupra exporturilor țării

198 Exporturile de componente electrice, cum ar fi cabluri, fire și componente ale aparatelor de uz casnic, au scăzut cu peste o treime, în timp ce exporturile de textile au scăzut cu un sfert în primul semestru al anului 2020.

Figura 46: Investițiile străine directe (ca procent din PIB)

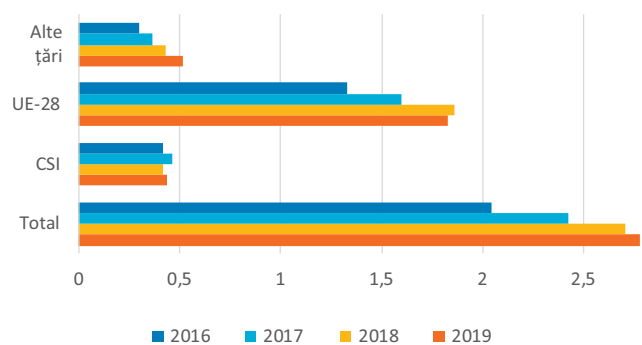
Sursa: UNCTAD

ratoare, inclusiv Albania, Estonia, România și Ucraina. Datele arată, de asemenea, că aceste statistici pentru Moldova sunt mai mici decât media pentru țările cu economia în tranziție. Deficiența afluxului de ISD poate fi explicată parțial prin utilizarea insuficientă a potențialului de export al țării, în special din cauza competitivității scăzute a întreprinderilor moldovenești, precum și a instabilității politice, a protecției slabe a investițiilor străine și a cunoașterii insuficiente a potențialului țării.

Implementarea acordului de liber schimb cu UE (Zona de liber schimb aprofundat și cuprinzător - ZLSAC, 2014) a îmbunătățit relațiile comerciale dintre UE și Moldova în ultimii ani, și UE cumpără în prezent aproape două treimi din exporturile totale ale Moldovei și reprezintă 54% din totalul comerțului țării. Acestea fiind spuse, potențialul comercial deplin al acestui acord nu a fost exploatat. Autoritățile moldovene au realizat progrese substanțiale în armonizarea legislației comerciale cu cerințele acquis-ului comunitar al UE, inclusiv măsuri netarifare. În același timp, există restanțe cu privire la capacitatea diferitor structuri de stat, astfel încât acestea rămân slab dotate pentru a asigura implementarea corectă a cerințelor ZLSAC. În același timp, întreprinderile au capacități tehnologice slabe, ceea ce face dificilă respectarea de către acestea a cerințelor de reglementare ale UE. Aceste două deficiențe au creat blocaje pe tot parcursul lanțului internațional de aprovizionare pentru întreprinderile mici și mijlocii (ÎMM-uri) din Moldova. ÎMM-urile se confruntă cu dificultăți de reglementare și de procedură la obținerea documentelor comerciale, deoarece procedurile de depunere a informațiilor rămân a fi repetitive și bazate pe suport de hârtie. În consecință, produsele care sunt integrate în acordurile de cooperare regională sunt în principal produse agricole cu valoare adăugată redusă. În parte, utilizarea insuficientă a potențialului de export poate fi explicată de productivitatea totală scăzută a factorilor și de deficiențele de inovare, soldându-se cu o competitivitate redusă a întreprinderilor din Moldova. Factorii constituie și instabilitatea politică și protecția slabă a investițiilor străine.

Dependența țării de importurile de energie este încă ridicată, de 87%. Această dependență, printre altele, contribuie la prețuri ridicate la energie și la datorii mari față de furnizorii străini, făcând accesibilitatea energiei o preocupare principală. Sectorul rezidențial este cel mai mare consumator de energie, cu o cotă de 40% din consumul național de energie. Circa 70% din consumul de energie pentru încălzire depinde de conectarea la rețeaua electrică. Cu toate acestea, în zonele rurale accesul la rețeaua de conducte de gaz nu este uniform din cauza veniturilor mici și a accesibilității scăzute și majoritatea gospodăriilor rurale folosesc arzătoare pe lemne pentru încălzire în timpul iernii. Din 2012, Republica Moldova elaborează un cadru legislativ pentru stimularea utilizării industriale a surselor regenerabile de energie, ceea ce prezintă mari oportunități pentru investiții în eficiența energetică pentru a oferi atât economii de costuri, cât și reduceri ale emisiilor de gaze cu efect de seră (GES). Sunt necesare eforturi suplimentare pentru a sprijini consumul responsabil și schimbarea comportamentală, deoarece cele mai multe ineficiențe derivă din comportamentul de consum și practicile învechite, sau nep practicarea economisirii energiei la nivelul gospodăriilor și întreprinderilor.

Figura 47: Exporturile după destinație (în miliarde de dolari SUA)

Sursa: BNS

INDUSTRIA ȘI PRODUCTIVITATEA

În ultimul deceniu, industria agroalimentară a crescut cu o rată medie anuală de 4,5 la sută, care este mai mică decât rata creșterii medii anuale din industria prelucrătoare (5,2 la sută). În plus, în perioada 2015 - 2019, ratele medii anuale de creștere pentru cele două sectoare au fost mult mai mici, de circa 1,1% și respectiv 2,9%. În pofida angajamentului țării de a industrializa, contribuția industriei la PIB rămâne una dintre cele mai reduse din regiune. După o creștere constantă între 2010 și 2015, a avut loc o recesiune clară între 2015 și 2019, când contribuția industriei la PIB a scăzut la 14,2%, inclusiv 11% în industria prelucrătoare. VAB creată de industrie este cauzată în primul rând de specializarea îngustă în lanțurile sale valorice cu intensitate redusă a resurselor.

Activitățile de intensitate tehnologică mică și medie reprezintă 80-85% din producție, dominând sectorul. Ele includ producerea alimentelor și băuturilor și fabricarea produselor minerale nemetalice, textile și îmbrăcăminte, precum și a produselor din cauciuc și materiale plastice.

În ultimii cinci ani s-a înregistrat o creștere semnificativă a ponderii industriilor de intensitate tehnologică medie până la înaltă în volumul total al producției din sectorul producător (de la circa 7% în 2014 la circa 15% în 2019). Acestea produc în principal echipamente electrice și produc autovehicule, remorci și semiremorci și produc substanțe și chimicale. Această creștere se datorează politicii de dezvoltare a Zonelor Economice Libere (ZEL). Îmbunătățirile continue ale cadrului fiscal-vamal existent în ZEL-uri au atras investitori străini și au permis întreprinderilor deja înființate să își consolideze investițiile. Creșterea ISD în aceste zone a avut efecte pozitive asupra volumului producției, ocupării forței de muncă și exporturilor, un rezultat direct fiind o ușoară modificare a distribuției exporturilor geografic și pe categorii de produse. În același timp, aceste activități se bazează în mare parte pe scheme de producție locale care generează puțină valoare adăugată locală. În plus, este puțin probabil ca creșterea în aceste sectoare să continue, din cauza disponibilității ZEL și a costurilor relativ scăzute ale forței de muncă.

Activitățile de producție care necesită o intensitate tehnologică ridicată (producția de medicamente, fabricarea de computere și produse electronice) reprezintă o pondere foarte mică în valoarea producției (1,6%) și aceasta a scăzut în ultimii cinci ani.

Valoarea totală a bunurilor produse în Moldova în ultimii cinci ani a crescut într-un ritm mai mare decât în anii precedenți, inclusiv ponderea produselor exportate pe piețele externe (care a crescut de la 37,9% în 2014 la 42,3% în 2019). În același timp, ponderea produselor

alimentare produse în Moldova și exportate pe piețele externe a scăzut în aceeași perioadă, de la 28% în 2014 la 21% în 2019.

Distribuția tipurilor de bunuri exportate din Moldova reflectă situația din sectorul de producție. În 2019, circa 31 la sută din mărfurile pentru export au constat din mărfuri primare (produse agricole neprelucrate), puțin mai mult decât în 2010, iar ponderea produselor cu utilizarea intensivă a resurselor (în principal produse alimentare) constituie doar 15 la sută, cu 6 la sută mai mică decât în 2014 și cu 10 la sută mai mică decât în 2010. Ponderea bunurilor produse prin tehnologii de intensitate medie și mică a crescut în ultimii 10 ani, de la 42% la 52%; acestea constau în principal din produse generate de industria auto, mașini și echipamente electrice, îmbrăcăminte, textile și mobilier. Ponderea produselor cu un consum intensiv de tehnologie în valoarea totală a exporturilor este foarte mică (2%).

Aprovizionarea cu bunuri destinate exportului este slab diversificată și reflectă un grad ridicat de concentrare asupra produselor cu valoare adăugată foarte mică. Acest lucru face ca exporturile și veniturile obținute din exporturi să fie vulnerabile la șocurile interne (de exemplu, șocurile generate de condițiile climatice sau de criza financiară din 2015), precum și la șocurile externe. În 2019, Moldova a avut cea mai îngustă gamă de produse de export dintre țările din Balcani.

Creșterea numărului de regimuri comerciale preferențiale de care se bucură în prezent Moldova a avut un efect ambiguu asupra exporturilor. Accesul mai ușor la piața UE după semnarea Acordului de asociere Moldova-UE a fost neutralizat de reducerea accesului la un alt partener economic important, Rusia, care a impus embargouri asupra bunurilor de export cheie. Pe fondul crizei geopolitice și economice din Est, aceste tendințe au dus la o reorientare a exporturilor către Europa de Vest, iar sofisticarea piețelor de vânzări din aceste țări este probabil să aibă efecte pozitive asupra exporturilor și investițiilor. În prezent, însă, gama mică de produse exportate, valoarea adăugată redusă a acestora, deficiențele mari de calitate și infrastructură și progresul limitat în eliminarea acestora sunt doar câteva dintre impedimentele majore pentru valorificarea oportunităților oferite de regimurile comerciale preferențiale.

Cererea externă de mărfuri moldovenești este mică și nu este stabilă. Exporturile de mărfuri în valoare totală de 2.779,2 milioane de dolari SUA oferă Moldovei o pondere foarte mică în exporturile mondiale (0,01%), care s-a menținut de la începutul tranziției Moldovei către economia de piață. Alte state din regiune avansează într-un ritm mai rapid, precum Georgia, România, Bosnia și Herțegovina și țările baltice.

În ultimii ani, sectorul prelucrător din Moldova a crescut în medie cu 3,4% pe an, deși către anul 2019 acest lucru încetinise. Extinderea producției a fost determinată de activitatea ZEL-urilor, în special în industria auto, și de o creștere a cererii externe și interne de produse interne. Producerea pieselor de schimb pentru industria auto a fost principalul motor al creșterii, ajungând la o cotă de 3,5% în sector. În același timp, pe măsură ce construcțiile au crescut în medie cu 10% în cursul anului 2019 față de anul precedent, a crescut și producția de bunuri din acest lanț de aprovizionare - produse din plastic, metal și lemn.

Creșterea în industria de prelucrare a alimentelor a fost generată de băuturi, prelucrarea fructelor și legumelor, producția de uleiuri și grăsimi vegetale și animale, produse de panificație și prelucrarea cărnii. În schimb, industria produselor lactate este în scădere, fiind afec-

MIMM-urile au reprezentat aproximativ 98,6% din toate întreprinderile în 2019

ată de epuizarea agriculturii, legată de reducerea efec-tivelor de animale. Acest lucru a fost rezultatul lipsei unei infrastructuri și tehnologii adecvate în creșterea animalelor, precum și a lipsei de cunoștințe cu privire la standardele de calitate și de comercializare a produselor lactate de bază. Există o producție insuficientă de carne și lapte atât pentru piețele locale, cât și pentru cele internaționale.

Distribuția de gen în sectoarele economice relevă o **pondere mai mare a femeilor angajate în sectorul serviciilor** (59,0% femei și, respectiv, 41,0% bărbați, în 2018). Mai puține femei se găsesc în sectorul agricol (45,5%), în industrie (44,4%) și în construcții (6,9%). Femeile, mai degrabă, prevalează în activități precum comerțul (55,8%), ospitalitatea (69,2%), educația (78,0%) și asistența medicală și socială (79,8%).

Micro-întreprinderile, întreprinderile mici și mijlocii (MIMM-uri)¹⁹⁹ au reprezentat aproximativ 98,6% din toate întreprinderile în 2019 și au angajat 61,6% din totalul persoanelor active din punct de vedere econo-

mic. **Micro-întreprinderile au reprezentat 85,1% din sectorul MIMM.** MIMM-urile sunt distribuite inegal în toată țara, circa 65% funcționând la Chișinău și 4,7% la Bălți (al doilea oraș ca mărime).

Revenirea migranților în Moldova ca urmare a crizei COVID-19 este o oportunitate de a stimula sectorul MIMM, deoarece până la 9% dintre migranții care au participat la un sondaj realizat de OIM în iulie-august 2020 și-au exprimat interesul de a începe o afacere sau de a lucra pe cont propriu dacă ar fi să revină în Moldova.

În pofida multor provocări, aproape un sfert din MIMM-uri sunt deținute de femei. În 2017, circa 33,9% dintre întreprinderi erau deținute sau operate de femei, cu 6,4% mai mult decât în 2009.²⁰⁰ Femeile dețin doar circa 1,3% din întreprinderile mijlocii și mari. Obstacole precum nivelul scăzut de capital inițial și accesul la finanțare, precum și lipsa de timp, înseamnă că probabilitatea este de două ori mai mică pentru femei decât pentru bărbați de a începe o afacere. Acest fapt se traduce printr-un nivel mai scăzut al rentabilității (mai mic decât cel al bărbaților cu circa 60%) și al productivității (cu circa 18%). Femeile prevalează în comerțul cu amănuntul și în servicii, în timp ce bărbații domină sectorul TIC. Lipsa accesului la finanțare înseamnă că femeile tinere deschid în special micro-întreprinderi (92%). Combinarea vieții de familie cu viața profesională poate fi o provocare pentru multe femei și acest lucru se reflectă în faptul că, în rândul antreprenorilor, ponderea femeilor căsătorite este cu 10,2 la sută mai mică decât ponderea bărbaților căsătoriți, în timp ce femeile antreprenoare sunt de două ori mai susceptibile de a fi divorțate decât bărbații antreprenori. Ponderea femeilor cu copii sub vârsta de șapte ani este cu 7,9% mai mică decât cea a bărbaților cu copii sub șapte ani. Femeile antreprenoare au fost cu 1,4% mai predispuse să folosească serviciile de educație timpurie și cu 2,5% mai predispuse să angajeze bone. Uneori ele lasă copiii singuri, fără supraveghere, în timpul programului de lucru.

Există diferite programe de sprijin pentru antreprenoriatul feminin, dar cunoașterea acestora în rândul antreprenorilor nu este foarte mare (doar circa 15,4%). Numărul beneficiarilor programelor de sprijin oferite de stat și de alte organizații la nivel național este limitat, doar 5,2% dintre întreprinderi făcând uz de ele. Ponderea femeilor beneficiare este, de asemenea, mai mică decât cea a femeilor înregistrate la nivel național ca antreprenoare (23,8% față de 33,9%) și acest lucru

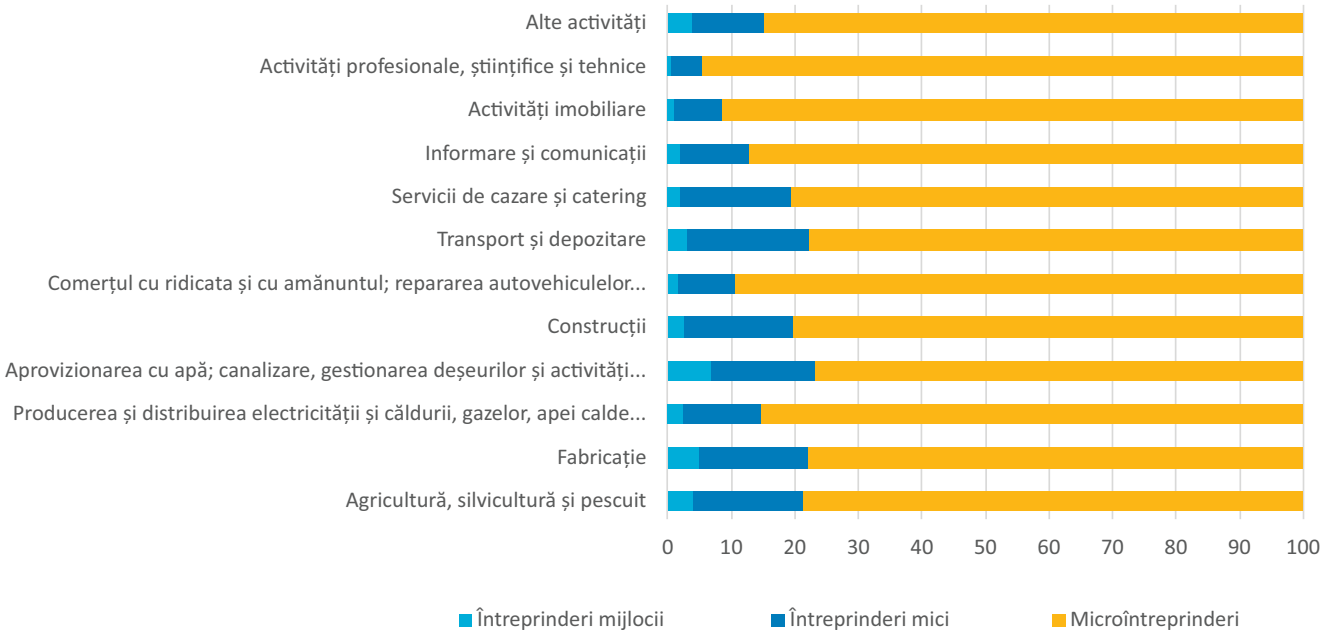
199 Definiția oficială a MIMM este următoarea:

- Microîntreprinderea este o companie cu cel mult nouă angajați, cu o cifră de afaceri anuală de cel mult 9 milioane de lei sau ale cărei active totale nu depășesc 9 milioane de lei;
- Întreprinderea mică este o companie cu până la 49 de angajați, cu o cifră de afaceri anuală de cel mult 25 de milioane de lei sau ale cărei active totale nu depășesc 25 de milioane de lei și care nu este clasificată ca microîntreprindere;
- Întreprinderea mijlocie este o companie cu până la 249 de angajați, cu o cifră de afaceri anuală de cel mult 50 de milioane de lei sau ale cărei active totale nu depășesc 50 de milioane de lei și care nu este clasificată ca microîntreprindere sau ca întreprindere mică.

200 BNS, UNW, PNUD, [Informe analítico sobre la participación de mujeres y hombres en el emprendimiento](#), 2020.

Figura 48: MIMM-uri după tipul activității (procente, 2018)

Sursa: BNS

servește la aprofundarea diferențelor de gen în activitățile antreprenoriale. Cea mai mare diferență de gen se înregistrează în sectorul agricol, unde întreprinderile femeilor sunt cu 11% mai puțin susceptibile de a primi sprijin.

În 2016, productivitatea MIMM-urilor²⁰¹ a fost în jur de 6.700 euro de persoană pe an, doar 16% din media UE.²⁰² **Proporția MIMM-urilor care oferă produse sau servicii ecologice (prietenos mediuului) s-a înjumătățit în perioada 2015 - 2017, de la 35% la doar 17%.** În 2017, 2% din MIMM-uri au beneficiat de măsuri de sprijin public pentru producția de produse ecologice. Deși aceasta constituie o creștere, ea încă este sub media UE de 25%.

Comerțul electronic nu este încă utilizat de majoritatea întreprinderilor locale, iar majoritatea tranzacțiilor acestora sunt efectuate în moduri tradiționale. Stimularea digitalizării operațiunilor și dezvoltarea competențelor în acest sens ar permite o posibilă creștere a comerțului la nivel național și internațional. Faptul că există o concurență limitată între serviciile de livrare și transport în țară crește costurile și a dus la o supraîncărcare a comenzilor pentru întreprinderile care au început să realizeze vânzări unice folosind comerțul electronic.

Moldova rămâne în urmă față de țările similare în ceea ce privește productivitatea muncii și inovarea, reducând competitivitatea globală a economiei.

Pentru a converge la nivelul veniturilor UE, Moldova va trebui să își îmbunătățească productivitatea totală a factorilor, să găsească noi surse de creștere, să stimuleze crearea de locuri de muncă și investițiile în sectorul privat și să sporească exporturile. Productivitatea muncii în Moldova este una dintre cele mai scăzute din Europa. Scorul Moldovei sub Indicele Competitivității Globale pentru 2019 a fost de 56,75 (din 100),²⁰³ în spatele țărilor vecine România și Ucraina; Moldova, de asemenea, are o performanță mai proastă și decât alte țări similare. Cele mai mici scoruri ale țării sunt pentru capacitatea de inovare.

La nivel național, prea puține întreprinderi integrează inovații în activitatea lor (doar circa 19% din întreprinderi). Mai multe întreprinderile mari (61%) decât microîntreprinderile (17%) și întreprinderile mici (29%) inovează, limitând implicit eficiența întreprinderilor mai mici. De asemenea, au fost identificate anumite diferențe de gen: 19,7% din întreprinderile deținute de bărbați au raportat introducerea de noi produse și servicii, comparativ cu 18,3% din întreprinderile deținute de femei. Întreprinderile deținute de femei erau ușor mai susceptibile de a aduce modificări produselor și serviciilor existente (4,4% față de 5%), ceea ce implică, în general, cheltuieli mai mici. Introducerea soluțiilor inovatoare în activitățile întreprinderilor este direct legată de îmbunătățirea posibilităților lor financiare, precum și de cunoștințele și abilitățile lor antreprenoriale.

201 Productivitatea ÎMM-urilor este calculată prin raportul dintre valoarea adăugată și ocuparea forței de muncă

202 Comisia Europeană, "Fișă informativă SBA Moldova 2018", 2018.

203 Acoperind 141 de economii, Indicele Competitivității Globale 4.0 măsoară competitivitatea națională - definită ca setul de instituții, politici și factori care determină nivelul productivității. Forumul Economic Mondial, [Raportul privind competitivitatea globală 2019](#), 2019.

S-au realizat progrese substanțiale în reducerea imixtiunii statului în activitatea întreprinderilor private: 40% dintre întreprinderi au simțit mai puțină presiune din partea inspecțiilor, în timp ce numărul întreprinderilor care se plâng de cererile abuzive de documente suplimentare a scăzut de trei ori, conform Studiului „Costul desfășurării activității economice 2019” al Băncii Mondiale. Economii de conformare analizate și cuantificate au atins 1,9 mln dolari SUA în 2018. De remarcat faptul că ponderea întreprinderilor care plătesc mită a scăzut cu 3%. În plus, implementarea ghișeului unic electronic a redus substanțial intervalul de timp

pentru procedurile birocratice de aproape două ori. Cu toate acestea, procedurile de import s-au înrăutățit odată cu înrăutățirea generală a mediului de afaceri, provocările legate de lipsa de personal, și sistemul fiscal. Sectorul construcțiilor a fost cel mai vulnerabil, unde antreprenorii se confruntau și cu problema obținerii autorizațiilor de construcție. În 2020, Republica Moldova a facilitat gestionarea autorizațiilor de construcție, permițând controlul calității prin supravegherea inginerilor și prin faptul că nu mai este nevoie de autorizații de la agențiile de sănătate și mediu pentru structurile cu risc redus.²⁰⁴

IMPACTUL PANDEMIEI DE COVID-19 ASUPRA MIMM-URILOR

Criza COVID-19 a împins multe întreprinderi mici în pragul colapsului. MIMM-urile au mai puține rezerve de numerar pentru a menține salariile angajaților atunci când apar șocuri și au mai multe probleme la navigarea și accesarea canalelor de ajutor. Pierderea locurilor de muncă crește în mai multe industrii și ocupații. Se preconizează că impactul asupra ocupării forței de muncă și al productivității va fi la niveluri nevăzute mai înainte în Moldova. Pandemia i-a atacat pe cei vulnerabili din punct de vedere economic, la fel ca și pe cei cu vulnerabilități de sănătate preexistente. Partea vulnerabilă din punct de vedere economic a populației este cea mai puțin capabilă să reziste acestei perturbări: deja în faza inițială, pandemia de COVID-19 a afectat peste 33.000 de lucrători moldoveni vulnerabili la reduceri salariale, ore pierdute și disponibilizări.

Numărul persoanelor care lucrează la distanță s-a dublat, afectând în special femeile și tinerii. Sectoarele precum serviciile de cazare și alimentare, comerțul cu amănuntul și industria prelucrătoare resimt cel mai mare impact economic.²⁰⁵ Cele mai mari pierderi de venituri pentru femei și bărbați sunt cele generate de întreprinderile de familie (66%), agricultură (42%), precum și remitențe (40%). Circa 21% dintre femeile din Moldova care au participat la o evaluare rapidă au raportat că au înregistrat o reducere a remitențelor din străinătate.²⁰⁶ Dat fiind că majoritatea romilor au un nivel scăzut de educație și competențe, aceștia sunt grupul cel mai puternic afectat de criza COVID-19, reprezentând cea mai mare pondere a celor care și-au pierdut locul de muncă (69,2%); romii în vârstă de 35-49 de ani sunt îndeosebi afectați.²⁰⁷

75% -100%

Au suferit scăderi ale vânzărilor

1/3

Au capital/ lichiditate care acoperă cel mult 3 luni de operațiuni

Doar 12%

Au acces la surse de finanțare externe

50%

Nu au proceduri interne adecvate pentru gestionarea crizelor

204 Raportul „Costul desfășurării activității economice” (Cost of Doing Business), Moldova 2020

205 BNS, T1, 2020. Rezultatele Anchetelor forței de muncă

206 UN Women, „Impactul Covid-19 asupra vieții și mijloacelor de trai ale femeilor și bărbaților în Europa și Asia Centrală: rezultate preliminare dintr-o evaluare rapidă de gen”, 2020.

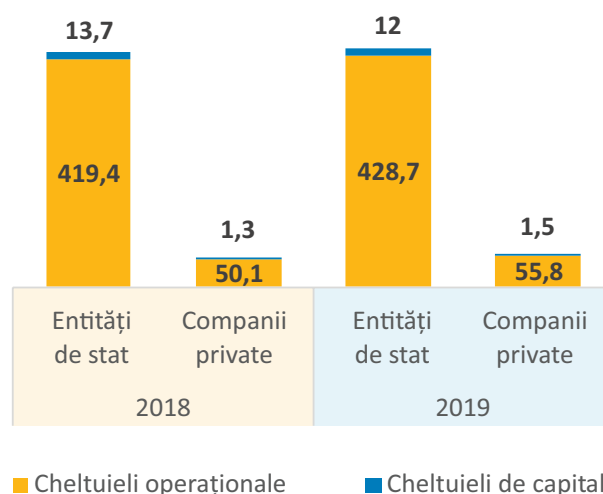
207 UN Women Moldova, „Efectele crizei provocate de pandemia COVID-19 asupra populației de etnie romă din Republica Moldova”, Chișinău, iunie 2020, p. 22.

CERCETARE ȘI DEZVOLTARE (C&D)

Moldova cheltuiește o sumă modestă pentru cercetare și dezvoltare (0,24% din PIB în 2019), de opt ori mai puțin decât media europeană de 2,18% și circa jumătate din suma cheltuită de țara vecină România (0,51%, 2018) și Ucraina (0,47%, 2018). Moldova s-a clasat pe locul 59 din 131 de țări și economii în clasamentul Indicelui Global al Inovației (IGI) în 2020, acumulând un total de 32,98 puncte din 100 posibile.²⁰⁸ Conform clasamentului global din 2020, la sub-indicele intrării de inovație Moldova se află pe locul 75, iar la sub-indicele ieșirii de inovație este pe locul 48. La Infrastructură, Moldova a ocupat locul 88; Capital uman și cercetare - 75; Rezultatele activității creative - 51; Sofisticarea pieței - 42; Sofisticarea afacerii - 88; Instituții - 81; și Rezultatele cunoașterii și tehnologiei - 51. Dintre țările cu venituri medii inferioare, Moldova s-a clasat pe locul 6, după Ucraina, India și Filipine.

În 2019, cheltuielile pentru cercetare și dezvoltare s-au ridicat la 498 milioane de lei (aproximativ 25,5 milioane de euro) sau 0,24 la sută din PIB. Cele mai multe cheltuieli sunt pentru costurile operaționale și investițiile de capital. Acest nivel scăzut al cheltuielilor pentru cercetare și dezvoltare duce la un deficit de inovare și la pierderi în competitivitatea și productivitatea țării. Mai mult, legăturile slabe dintre instituțiile de cercetare și

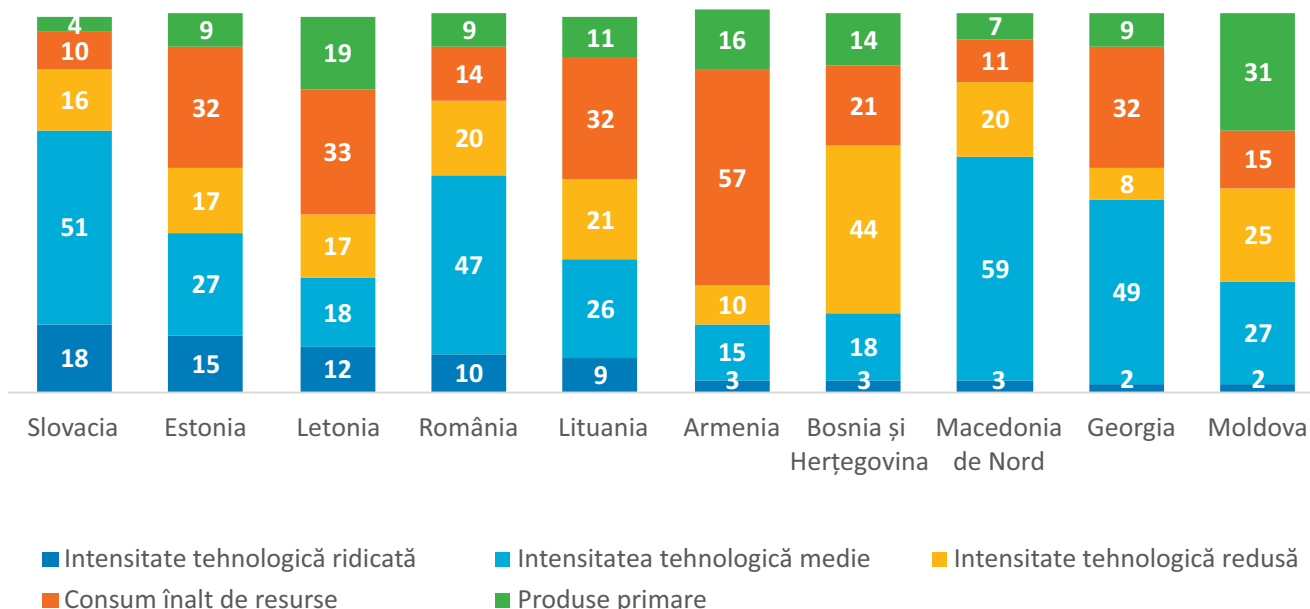
Figura 49: Cheltuieli pentru cercetare și dezvoltare (în milioane de lei)

Sursa: BNS

sectorul privat fac transferul de inovare destul de dificil și sporadic, multe produse de cercetare și dezvoltare neajungând pe piață și dezvoltându-se subcontractarea cu valoare adăugată mai mică.

Figura 50: Intensitatea tehnologică a exporturilor de mărfuri (procente, 2019)

Sursa: Institutul Național de Cercetări Economice (INCE, pe baza datelor WITS)

208 Mai mult, în Indicele Global al Inovației Moldova a obținut 35,5 puncte în 2019, cel mai scăzut nivel din 2013. Pentru comparație, media mondială în 2019, bazată pe 129 de țări, a fost de 36,31 puncte. Economia Globală, Moldova. <https://www.theglobaleconomy.com/Moldova/>

În 2019, circa 31% din valoarea totală a exporturilor moldovenești se referea la bunuri primare, rată substanțial mai înaltă comparativ cu țările similare. Proportia produselor la fabricarea caror se utilizează multe resurse sau sau care ar implica prelucrarea materiilor prime (mărfuri primare) în exporturile este destul de redusă. Opusul mărfurilor primare sunt bunurile produse cu o intensitate ridicată a tehnologiilor, ponderea cărora în valoarea exporturilor este mică. Aceasta include unele produse reexportate, cum ar fi produsele farmaceutice și medicale.

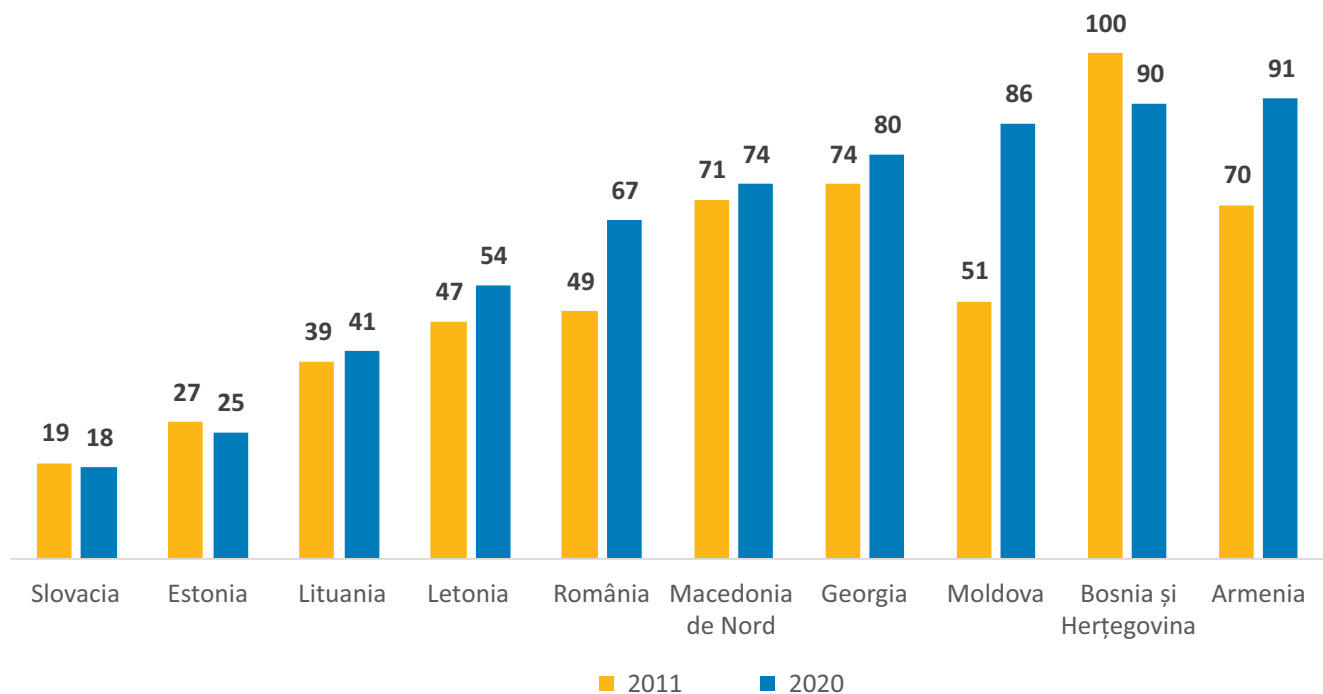
Moldova se confruntă cu dificultăți în adaptarea producției sale orientate spre export la schimbarea tehnologică care necesită multe resurse. Analiza comparativă a ponderii cheltuielilor brute pentru cercetare și dezvoltare în PIB în țări comparabile sugerează că Moldova investește insuficient în știință și tehnologie, inovații și transfer de

cunoștințe. Indicele Global al Inovației arată că Moldova scade în clasamentul cheltuielilor pentru cercetare și dezvoltare cu 35 de locuri, fiind depășită de Georgia și Macedonia de Nord în 2019.

Productivitatea muncii este foarte scăzută în toate cele trei sectoare ale economiei Moldovei, ceea ce este evident în comparațiile internaționale. Comparativ cu mediile din țările Europei Centrale și din Țările Baltice, valoarea acestui indice nu ajunge nici măcar la 50%.

Creșterea productivității este o condiție necesară pentru dezvoltarea economică, dar nu singura condiție, întrucât economia Moldovei este afectată de schimbări structurale legate de îmbătrânirea populației, emigrație și stabilitatea macroeconomică și fiscală. Toate acestea trebuie abordate cu atenție egală.

Figura 51: Ponderea cheltuielilor brute pentru cercetare și dezvoltare în PIB de către țările concurente din regiune (procente)

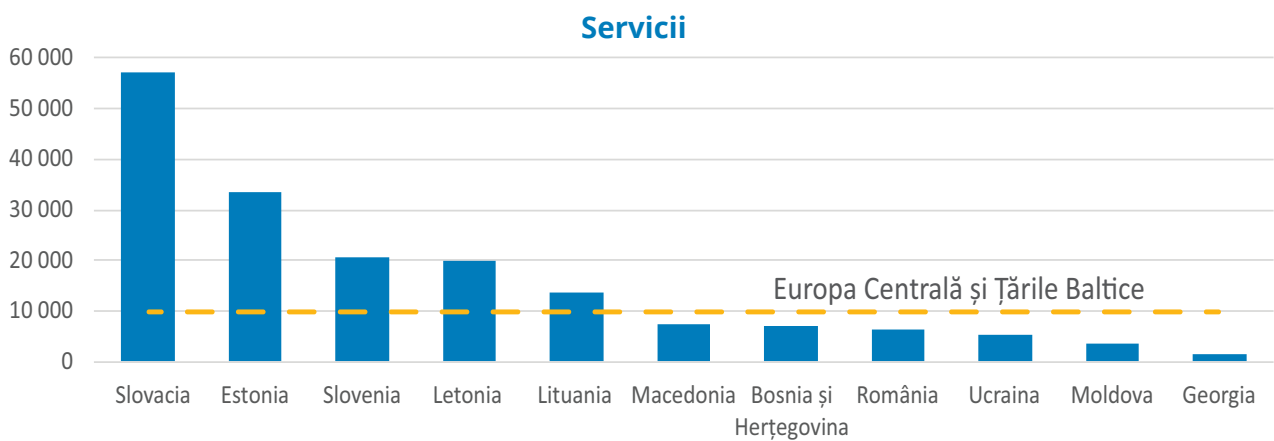
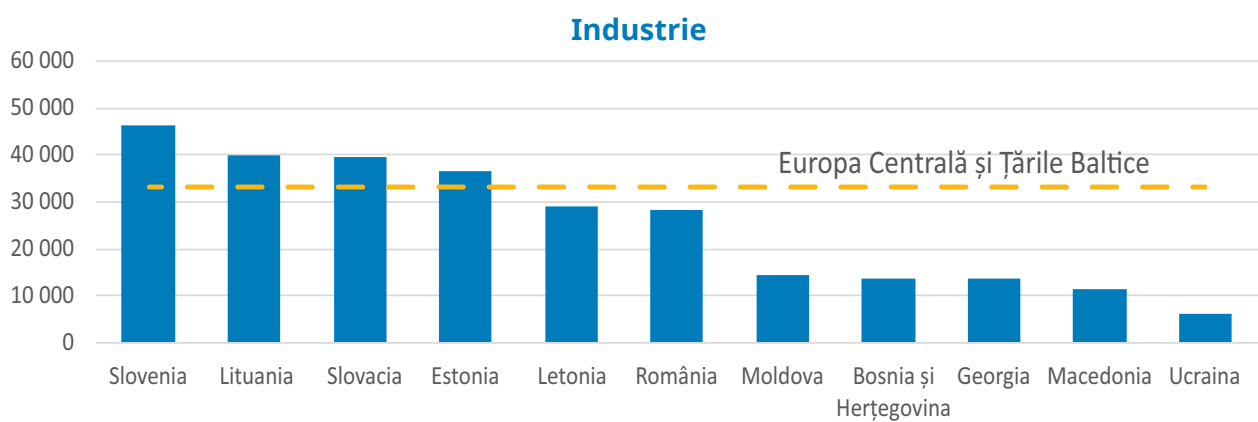
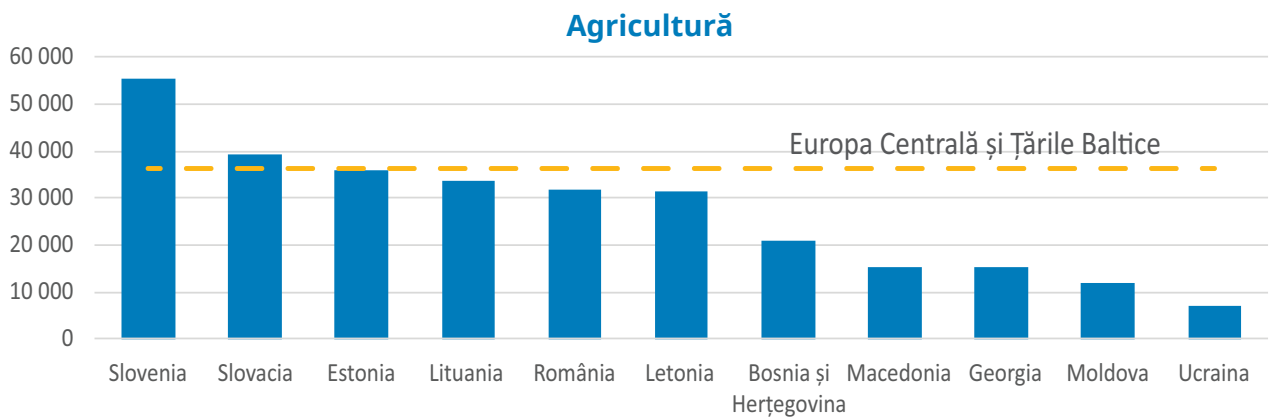

Sursa: INCE (pe baza Raportului global privind inovațiile)

Mai mult, trebuie menționat faptul că productivitatea scăzută a muncii este rezultatul concentrării ocupării forței de muncă în activități care necesită cunoștințe și tehnologii de intensitate mică sau de intensitate mică-medie, în special în zonele rurale. Veniturile mici, condițiile de trai nesatisfăcătoare, accesul redus la infras-

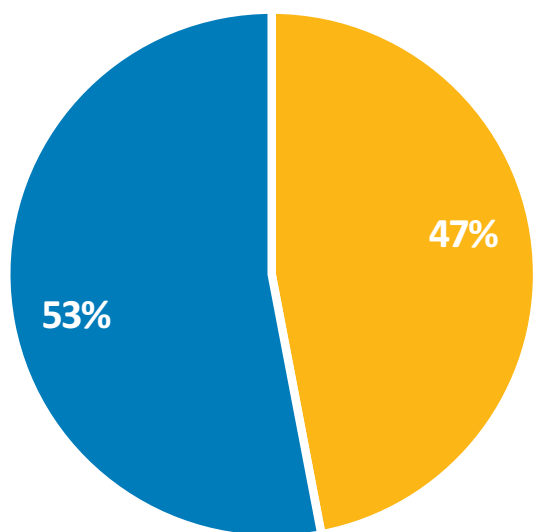
structuri și servicii de bună calitate, inclusiv educație și medicină, și condițiile de afaceri proaste în țară limitează oportunitățile pentru populația rurală de a se angaja în afaceri non-agricole. Rezultatul este cererea redusă de forță de muncă, inclusiv forță de muncă educată și înalt calificată.

Figura 52: Productivitatea muncii în agricultură, industrie și servicii în perspectivă regională
(în dolari SUA, 2019)

Sursa: INCE (pe baza datelor Băncii Mondiale)

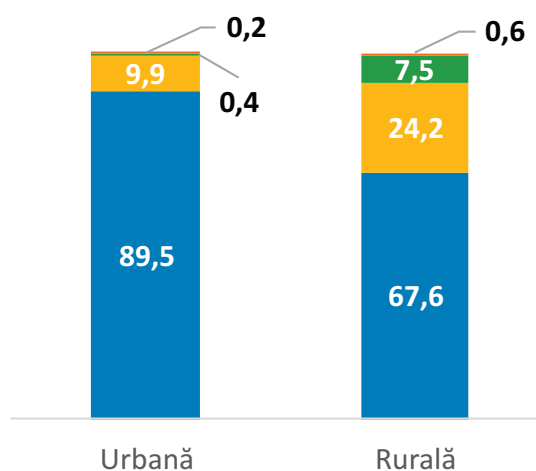
Figura 53: Structura angajaților în economie după intensitatea tehnologică/de cunoaștere a activităților economice în care sunt instruiți (procente, 2019)

- Intensitate tehnologică/de cunoaștere scăzută/medie-scăzută
- Intensitate tehnologică/de cunoaștere înaltă/medie-înaltă

Sursa: INCE (în baza datelor BNS)

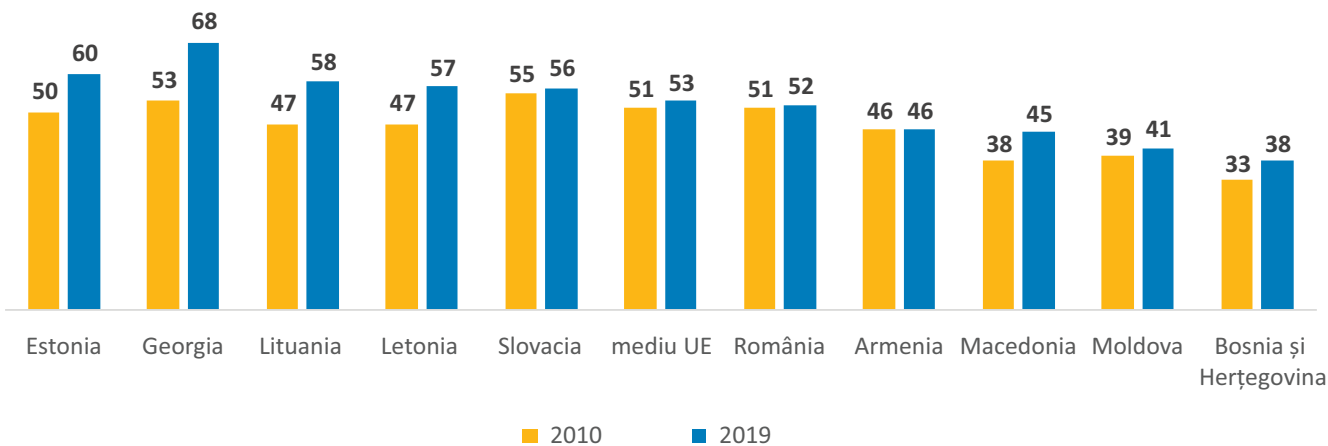
Figura 54: Structura populației ocupate după statutul profesional după locația urbană/rurală (în procente, 2019)

- Membru al cooperativei
- Lucrător din familie care contribuie
- Liber profesionist
- Angajat

Sursa: BNS

Figura 55: Rata ocupării forței de muncă în țările concurente din regiune (în procente)

Sursa: INCE (în baza datelor Băncii Mondiale)

TEHNOLOGIA INFORMAȚIEI ȘI COMUNICAȚIILOR (TIC)

Moldova are o piață de telecomunicații dinamică și competitivă caracterizată prin viteză mare de acces la internet, accesibilitate bună a serviciilor mobile și dezvoltare tehnologică.

În ultimii ani, sectorul TIC a devenit unul dintre sectoarele în dezvoltarea cea mai dinamică din economia Moldovei. În 2019, sectorul TIC a contribuit cu 4,7 la PIB, în timp ce valoarea adăugată brută a acestuia a fost cu 9,2% mai mare decât în 2018. Acesta a fost un rezultat al măsurilor politice guvernamentale pentru a stimula creșterea în sectorul TIC și inovație, prin înființarea Parcului IT din Moldova în 2018. Parcul²⁰⁹ este virtual, iar rezidenții Parcului pot opera în orice regiune a țării²¹⁰, beneficiind în același timp de un model de afaceri special simplificat care include un impozit unic de 7% pe veniturile din vânzări. În prezent, există 567 de companii²¹¹ în Parcul IT, dintre care un sfert sunt companii cu capital străin, iar peste 80% din produsele și serviciile livrate de aceste companii sunt exportate pe piețele dezvoltate. Trebuie menționat faptul că, în 2019, companiile cu capital străin din Parcul IT au înregistrat 60,45% din totalul exporturilor, comparativ cu 39,55% din cele care au doar capital intern. Salariul mediu al angajaților Parcului IT a crescut cu 22% din 2018 până în 2019, ajungând la 29.766 lei, iar veniturile reale ale rezidenților Parcului IT au atins 210,7 milioane de dolari SUA (3,69 miliarde de lei) în 2019.²¹²

Piața serviciilor TIC combinate a fost evaluată la aproximativ 154,4 milioane de dolari SUA în 2018,

crescând de la circa 107,5 milioane de dolari SUA în 2016. Piața internă a TIC a crescut de la 27,5 milioane de dolari SUA la 33,5 milioane de dolari SUA în aceeași perioadă, în timp ce valoarea pieței de export a crescut de la circa 80 milioane de dolari SUA la 120,90 milioane de dolari SUA.²¹³ Cu toate acestea, Moldova se află încă în spatele Ucrainei și Belarusului în dezvoltarea sectorului său TIC. Piața internă a TIC s-a dezvoltat într-un ritm mai lent decât piața de export. Cu toate acestea, migrația în creștere către tehnologiile Cloud pe piața internă și implementarea unei foi de parcurs pentru digitalizare, precum și cererea tot mai mare de produse TIC, stimulată de criza COVID-19, vor spori cererea de servicii de asistență și consultanță TIC.

Peste 76% din populație folosește internetul,²¹⁴ alfabetizarea digitală este una dintre cele mai avansate din regiune, iar accesul la internet este omniprezent. Peste 98% din localitățile din țară au acces la rețele de fibră optică și la internet mobil cu capacitate ridicată. Totuși, penetrarea internetului la nivelul gospodăriilor este încă relativ scăzută: doar 49% din gospodării au avut acces la internet în bandă largă în 2018, o rată substanțial mai mică decât media din UE și mai mică decât în țara vecină România. Mai mult, doar 51,3% din gospodăriile din zonele rurale au acces la internet,²¹⁵ iar accesul este mult mai mic pentru grupurile vulnerabile care trăiesc în sărăcie. Dintre aceste grupuri, gospodăriile rome sunt cel mai puțin probabil să aibă acces la internet.²¹⁶

AGRICULTURA

Agricultura a fost în mod tradițional un sector cheie în economia Moldovei și cel mai mare contribuitor la exporturi. Acest sector este încă unul dintre principalii factori de dezvoltare economică din țară, deși ponderea sa în PIB a scăzut în ultimii ani. Producția agricolă este afectată de schimbările climatice și se confruntă cu provocări

legate de utilizarea insuficientă a tehnologiilor și inovațiilor moderne. Drept urmare, aceasta crește într-un ritm mai lent decât sectoarele emergente TIC, construcții și servicii. Cu toate acestea, **aproximativ 57%²¹⁷ din populația țării trăiește în zonele rurale și depinde de agricultură și activități conexe pentru a-și menține mijloacele de trai.**

209 Activitățile eligibile includ dezvoltarea softurilor, prelucrarea datelor, consultanță IT, managementul hardurilor, cercetare și dezvoltare, animație, design digital.

210 În 2019, majoritatea companiilor (495) erau înregistrate la Chișinău, urmate de Găgăuzia (5), Bălți (4), Cahul (2) și Ialoveni (2).

211 Din toate companiile rezidente în Parcul IT, 44% sunt microîntreprinderi și 32% sunt întreprinderi mici.

212 Parcului IT din Moldova, „Raport anual 2019”, 2019.

213 Primarii UE pentru creștere economică, „Cercetarea pieței sectorului IT al economiei în țările Parteneriatului estic”, 2019.

214 Baza de date a Băncii Mondiale, [Persoanele care utilizează internetul \(% din populație\)](#) - Moldova.

215 Datele BNS, 2019.

216 Toartă V., „Profilul femeilor și fetelor rome”, PNUD și UN WOMEN, 2016, p. 25.

217 Datele BNS, 2019.

Schimbările climatice afectează din ce în ce mai mult agricultura Moldovei, ducând la degradarea terenurilor arabile și la scăderea producției, printre alte efecte negative. Principalele fenomene climatice adverse care au avut loc în Moldova în ultimul deceniu sunt **secete tot mai intense, inundații**, ploi torențiale, grindină, vânt puternic și alunecări de teren. Seceta durează de la câteva zile la câteva luni. Cu toate acestea, în anii 1990, 1992 și 2003, evenimentele s-au extins pe tot parcursul sezonului de creștere activ (aprilie - septembrie) provocând impacturi agricole negative deosebite. Toate acestea duc la o scădere a producției alimentare și au un impact negativ asupra sănătății umane și a nivelului de trai. Siguranța alimentară este afectată în mod recurent de condițiile meteorologice. Evenimente extreme survin cu regularitate și au un impact semnificativ asupra mijloacelor de trai în zonele rurale, precum și asupra economiei în ansamblu.

Economia Moldovei suportă deja costuri semnificative din cauza extremelor climatice și pierde potențiale beneficii, iar aceste costuri reale și de oportunitate vor continua să crească odată cu schimbările climatice viitoare. Economiiile potențiale generate de o mai bună protecție împotriva efectelor climatice dăunătoare actuale sunt estimate a fi substanțiale, ajungând la o valoare totală de peste 100 de milioane de dolari SUA pe an. Acestea se datorează în principal daunelor cauzate de inundații și o varietate de efecte meteorologice asupra agriculturii, precum și costului impactului asupra sănătății legate de climă (mortalitate extremă la căldură și boli de origine alimentară). Proiecțiile pentru viitor indică faptul că frecvența și durata zilelor fierbinți cu temperaturi de peste 30°C vor crește.²¹⁸ Va crește și probabilitatea de precipitații abundente și daunele cauzate de furtunile de grindină. Se estimează că frecvența zilelor umede în vară va scădea, dar intensitatea evenimentelor extreme este prognozată să crească. Aceste schimbări în fenomenul de ploi abundente au implicații asupra deteriorării culturilor²¹⁹. Costul total actual al inacțiunii privind adaptarea la schimbările climatice este estimat la aproximativ 600 de milioane de dolari SUA, echivalent cu 6,5% din PIB. Se așteaptă ca această valoare să se dubleze în termeni reali până în 2050 până la circa 1,3 miliarde de dolari SUA. Prognoza este că bazinele râului Prut și Nistru se vor confrunta în viitor cu o lipsă substanțială de apă, ceea ce va duce la insuficiența apei disponibile pentru irigarea culturilor²²⁰. Sectorul agricol ar trebui să îmbunătățească tehnicile de adaptare, cum ar fi integrarea agriculturii de

conservare și introducerea tehnologiilor climatice inteligente pentru eficiența apei.

Moldova deține suprafețe întinse de teren agricol ca parte din totalul terenurilor din țară (75% comparativ cu media europeană de 45%), **dar acestea nu sunt utilizate eficient.** Pășunile (terenuri potrivite pentru obținerea fânului și pășunat) ocupă în jur de 14,8% din totalul terenurilor utilizate pentru agricultură în Moldova. Degradarea terenurilor este evidentă în zonele de pășune și 48% sunt afectate de diferite niveluri de degradare. Productivitatea actuală a pășunilor a fost estimată la 20-50% din potențialul său. Se așteaptă ca schimbările climatice să reducă în continuare productivitatea pășunilor, deoarece sunt puține investiții în îmbunătățirea și dezvoltarea pășunilor; la rândul său, acest lucru va avea un impact substanțial asupra sectorului zootehnic.

Fiecare al cincilea angajat din Moldova este încadrat în agricultură, silvicultură sau pescuit (61% dintre bărbați, 39% dintre femei și 38% dintre tineri), **cu toate acestea, ponderea ocupării informale în agricultură este destul de mare** (în jur de 64,3 procente în 2019, conform BNS).²²¹ Potrivit recensământului agricol (2011), doar 36% din întreprinderile agricole sunt gestionate de femei, iar majoritatea femeilor respective (57%) sunt de vârstă de pre-pensionare sau pensionare.²²² Împreună, agricultoarele administrează doar 19% din totalul terenurilor agricole din țară. Majoritatea oamenilor care lucrează în acest sector - 73% dintre bărbați și 84% dintre femei - sunt angajați informal.²²³ În special, femeile lucrează mai mult în subsectoarele de producție agricolă cu valoare adăugată scăzută, operează la scară mai mică și sunt mai predispuse să lucreze ca lucrătoare familiale. Femeile antreprenore se confruntă cu bariere în calea accesului la împrumuturi bancare și la programe de dezvoltare a afacerilor și a antreprenoriatului, finanțate de stat.²²⁴

Nivelurile salariale în sectorul agricol sunt cu 34,1% mai mici decât media națională, din cauza sezonității cererilor de muncă și a nivelului scăzut al calificărilor în rândul lucrătorilor agricoli. Guvernul a oferit stimulente fiscale în încercarea de a crește nivelul calificărilor și cunoștințelor în rândul lucrătorilor din agricultură, dar acest lucru a avut un impact redus.²²⁵

Persoanele mai tinere din zonele rurale și-au văzut veniturile din activitatea agricolă înjumătățite în ultimii ani, dar, în același timp, tot mai multe dintre ele își câștigă acum o parte sau toate veniturile în

218 Aceste simulări sunt produse de modelul HIRHAM. Modelul HIRHAM este un sistem numeric de prognoză meteo cu rază scurtă de acțiune, elaborat de programul internațional HIRLAM (<http://hirlam.org>) și este utilizat pentru prognozele meteo de rutină de către un număr de institute meteorologice.

219 Date ale Băncii Mondiale, 2018.

220 Date ale Băncii Mondiale, 2016.

221 BNS clasifică un loc de muncă drept Informal atunci când angajații nu beneficiază de concediu anual și protecție socială.

222 M. Vremiș, „Profilul femeilor din mediul rural”, Notă informativă a ONU elaborată în cadrul proiectului „Consolidarea sistemului statistic național”, 2016.

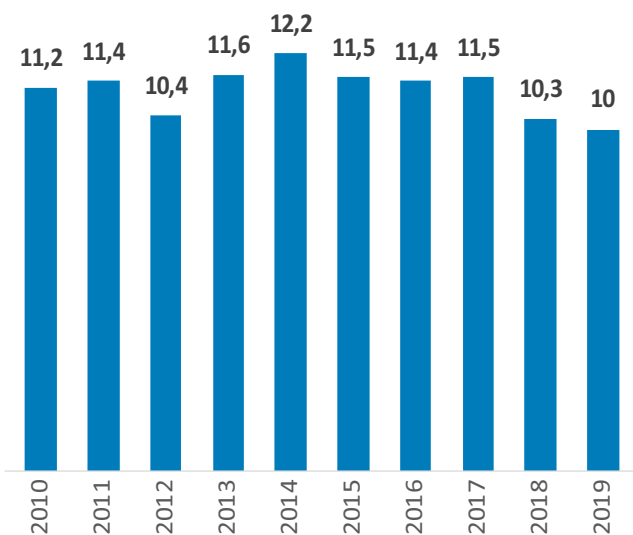
223 PNUD Moldova, *Inegalități urbane și rurale în Moldova: dincolo de venituri și medii, analizând viitorul inegalităților*, 2020.

224 Cu toate acestea, Guvernul și donatorii au lansat mai multe inițiative care vizează femeile, cum ar fi inițiativa Ministerului Economiei de a ajuta femeile în afaceri și inițiativele speciale pentru ca femeile să acceseze resursele AIPA. Academia de business pentru femei (ABF), finanțată de UE, sprijină femeile să înceapă și să-și gestioneze propriile afaceri. Proiectul implementat de Organizația pentru Dezvoltarea Sectorului IMM (ODIMM) a contribuit la formarea unei comunități de antreprenori și la crearea unei Rețele Naționale a Mentorilor Antreprenoriatului Feminin.

225 BNS, *„Câștigurile salariale, costul forței de muncă și numărul salariaților în anul 2019”*, 2020.

Figura 56: Ponderea agriculturii în PIB (în procente)

Sursa: BNS

alte domenii ale economiei. Datele statistice relevă o modificare a distribuției surselor de venit în gospodăriile tinere (cu vârste cuprinse între 23-38 de ani) în perioada 2009-2018. În 2009, peste 22% dintre bărbați și 20,3% dintre femeile din grupul de vârstă 23-38 depindeau exclusiv de veniturile din activități agricole. Până în 2018, acesta scăzuse la 10,4% în cazul bărbaților și 10% în cazul femeilor. În aceeași perioadă, numărul tinerilor cu surse de venit în alte sectoare ale economiei decât agricultura a crescut cu peste 3% atât pentru femei, cât și pentru bărbați, de la 23,0% în 2009 la 26,6% în 2018 pentru femei și de la 29,0% în 2009 la 32,4% în 2018 pentru bărbați. Tinerii și tinerele încearcă să se angajeze în forme foarte diverse de dezvoltare a întreprinderilor bazate pe agricultură în zonele rurale, dar se confruntă cu multe provocări. Acestea includ lipsa: (i) accesului la mentorat, coaching și asistență consecvente pentru elaborarea planurilor de afaceri pentru a identifica opțiuni fezabile; (ii) accesului la capital și garanții pentru a accesa credit instituțional; și (iii) cunoștințelor tehnice, informațiilor și accesului la piețe.

Ponderea producției din sectorul agroalimentar în industria prelucrătoare mai largă a scăzut cu 3,5% în ultimii ani (de la 37% în 2014 la 33,5% în 2019). În aceeași perioadă, volumul producției în industria alimentară a crescut cu peste 40%. Vinificație reprezintă o treime din industria de prelucrare a alimentelor. Structura industriei de prelucrare a alimentelor nu s-a schimbat foarte mult, dar s-au înregistrat îmbunătățiri notabile ale calității procesării uleiului vegetal și animal, procesării cărnii și procesării pâinii și a patiseriei. Producția

de zahăr a scăzut cu circa 46%, ca urmare a impactului condițiilor climatice și a lipsei forței de muncă.²²⁶

Ponderea producției vegetale și animale a rămas aproximativ constantă din 2014 până în 2019, dar producția vegetală a fost puternic afectată de impactul crizei COVID-19 și de secetă în 2019-2020. Acest lucru a dus la o scădere a producției de 27% în prima jumătate a anului 2020, comparativ cu aceeași perioadă din 2019.

Horticultura se dezvoltă ca un subsector prioritar cu valoare adăugată mai mare, dar culturile agricole tradiționale (grâu, porumb, floarea-soarelui) și viticultura încă predomină. Livezile, podgoriile și culturile de vegetale ocupă în jur de 11% din totalul terenurilor agricole. În 2019, producția de legume a crescut cu 8%, în timp ce recolta de fructe, nuci și fructe de pădure a scăzut cu 6,1%, iar recolta de struguri a scăzut cu 10%. Gerurile de primăvară din 2020 au afectat cele mai importante soiuri de fructe. La nivel global, recolta de fructe este prognozată să fie cu 15-20% mai mică decât media ultimilor trei ani.

Producția de animale este încă în mare măsură subdezvoltată și se dezvoltă lent, din cauza costurilor ridicate asociate reproducerii și procesării, dar și lipsei infrastructurii și standardelor necesare. Din cauza standardelor de producție nesatisfăcătoare pentru carne și produse lactate, Moldova nu poate exporta aceste produse pe piețele UE. În 2019, producția de bovine și păsări (masă vie) a scăzut cu 5%, iar cifrele pentru 2020 înregistrează o mică creștere de 8% în primele șase luni ale anului 2020. Producția de lapte de toate tipurile a scăzut cu 10% față de 2018, iar producția de ouă a scăzut cu 7%. Sectorul zootehnic²²⁷ continuă să fie determinat în principal de bunăstarea gospodăriilor care dețin animale. Circa 215.000 ha de suprafață acoperită cu culturi au fost afectate de niveluri scăzute de precipitații în toamna anului 2019-primăvara anului 2020 în partea centrală și de sud a țării, ducând la un deficit de producție de cereale și la costuri mai mari pentru hrana animalelor. Prin urmare, este probabil ca scăderea producției de lapte și a producției de vite să se accelereze în anul curent.

Industria vinicolă contribuie cu 3% la PIB-ul național și este responsabilă pentru circa 7% din totalul exporturilor. Este unul dintre cele mai importante subsectoare care oferă locuri de muncă în zonele rurale. Suprafața totală a podgoriilor este de 126.000 ha, inclusiv 119.000 ha de viță de vie roditoare. Volumul de vin produs în 2019 a fost de 14,6 milioane decaltri (cu 3% mai puțin decât media pentru 2001-2018). În Registrul vitivinicol național în 2019 erau enumerate 199 de vinării (cu 6,41% mai mult decât în 2018). Vinul moldovenesc

226 BNS, [Valoarea producției industriale fabricate, pe tipuri de activități, 2014-2019](#).

227 Producția animalieră are loc în trei medii organizaționale: (i) complexe mari de producție, care sunt similare loturilor de furaje; (ii) sisteme integrate de culturi și animale în fermele colective și de stat; și (iii) sectorul gospodăriilor private.

este exportat în prezent în toată lumea. Piețele-cheie includ CSI (în special Federația Rusă) UE (Polonia, Cehia, Germania și România), China și SUA.

Moldova are un potențial bun pentru producția agroalimentară organică, în prezent substanțial subdezvoltată. Suprafața totală a agriculturii ecologice în Moldova a crescut constant în ultimul deceniu și continuă să crească; în prezent acoperă circa 4% din suprafața agricolă. Suprafețele de agricultură ecologică sunt în mare parte acoperite de culturi arabile (95%), în timp ce culturile permanente ocupă doar 3%, cea mai mare parte a producției fiind orientată către exporturi.

Întreprinderile agricole din Moldova sunt în mare parte dominate de micii agricultorii care joacă un rol important în dezvoltarea agricolă și rurală a țării și care generează peste 62% din volumul total al producțiilor agricole.²²⁸ Ponderea micilor agricultori și a întreprinderilor agricole de familie din numărul total de exploatații agricole este de 98,2%, 189.533 de întreprinderi agricole de familie cu suprafețe sub 10 ha fiind înregistrate în 2019. Doar 3.348 de întreprinderi agricole dețin suprafețe mai mari de 10 ha, ceea ce constituie 1,7 la sută din total. Întreprinderile agricole de familie utilizează 43,4% din totalul terenurilor agricole din Moldova, în timp ce întreprinderile agricole mai mari utilizează 56,6% din terenurile agricole.

Sistemele de irigații pentru agricultură nu sunt suficient dezvoltate și sunt ineficiente. În țară există 88 de sisteme de irigare (construite în perioada sovietică). Dintre acestea, 10 au fost renovate în perioada 2010-2015, iar celelalte 78 sunt funcționale, parțial funcționa-

le sau nefuncționale. Accesul la irigare este foarte limitat (circa 9% din suprafața agricolă totală, sau 222.190 ha), care este unul dintre factorii care contribuie la reducerea productivității culturilor.

Exporturile de produse agricole și alimentare reprezintă circa 80% din mărfurile comercializate de țară (Tabelul 5 din Anexă). În 2019, comerțul cu produse agroalimentare a ajuns la 1,9 miliarde de dolari SUA, din care 1,18 miliarde de dolari SUA au fost exporturi și 0,78 miliarde de dolari SUA au fost importuri. Exportul produselor agricole este dominat de semințe oleaginoase și fructe oleaginoase (27%), cereale (21%), fructe și legume (22%) și băuturi (16%). Produsele agroalimentare au reprezentat 42,6% din totalul exporturilor. Exporturile de produse agroalimentare cu valoare adăugată mai mare sunt încă limitate din cauza infrastructurii inadecvate de depozitare și procesare, precum și a capacităților de comercializare slabe. Exportul de produse de origine animală (carne de pasăre și ouă) către UE rămâne una dintre cele mai mari provocări.

Principalul avantaj comparativ al Moldovei este legat de beneficiile comerciale ale acordului de liber schimb aprofundat și cuprinzător care facilitează accesul la piața unică a UE, precum și de proximitatea geografică a țării față de UE. În plus, nivelul ridicat de pregătire electronică și dezvoltarea recentă a infrastructurii sunt factori suplimentari care creează condiții prealabile pentru fluxul de investiții străine directe. Cu toate acestea, nivelul scăzut de inovație, exodul creierelor și dependența persistentă de transferul de tehnologie nu este împiedicat să profite din plin de avantajele comerciale cu UE și nici cu CSI.

228 FAO, "Studiu de țară privind agricultorii mici și întreprinderile agricole de familie din Moldova" (versiunea finală a proiectului), 2018.

PIAȚA MUNCII

Procesele în curs de tranziție economică, creșterea volatilității,²³⁰ îmbătrânirea populației și scăderea forței de muncă au afectat puternic piața muncii din Moldova.²³¹

În 2020, populația Moldovei se ridică la 2.640.400. Aceasta înseamnă că în doar șase ani, țara a pierdut aproape 8% din locuitori de la ultimul recensământ din 2014. Fertilitatea scăzută și în scădere și pierderile aferente emigrației nete ridicate și-au făcut efectul. Declinul populației este chiar mai accentuat pentru populația în vârstă de muncă (15 - 65 de ani), ale cărei cifre s-au redus cu aproape 12% în ultimii cinci ani.

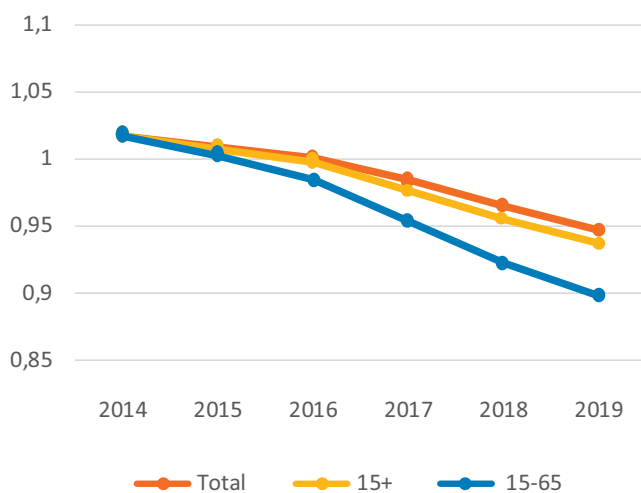
Migrația externă²³² a afectat participarea forței de muncă (PFM) și ratele de ocupare a forței de muncă, deoarece emigrarea și remitențele alimentează reticența moldovenilor de a participa la forța de muncă. La 42 la sută în 2019, rata PFM este îngrijorător de mică comparativ cu media UE de 70 la sută și este, de asemenea, sub media regională de 68 la sută pentru Europa și Asia Centrală. În plus, în ultimii ani a fost raportat în mod consecvent o diferență de gen de aproximativ 8% între PFM pentru femei și bărbați. Ratele scăzute ale ocupă-

rii forței de muncă au dus la inactivitatea și descurajarea pieței forței de muncă, care au ținut în continuare oamenii în afara forței de muncă. Către 2019, numărul persoanelor angajate în Moldova scăzuse la 990.000.²³³ Ratele ridicate de inactivitate (53 la sută pentru bărbați și 62 la sută pentru femei în 2019), subocuparea și precaritatea omniprezentă agravează în continuare piața muncii deja sumbră și fac populația în vârstă de muncă din Moldova și familiile acesteia extrem de vulnerabile la șocuri.

Migrația externă și creșterea economică din ultimii ani au dat naștere la niveluri record de șomaj, deși persistă niveluri ridicate de inactivitate. Rata șomajului a fost de 5,1% în 2019 (femei: 4,4%; bărbați: 5,8%). Șomajul în rândul tinerilor adulți cu vârste cuprinse între 15 și 24 de ani este o problemă mai stringentă și a ajuns la aproape 8% în 2019. Cu toate acestea, moldovenii sunt mai predispuși să fie inactivi decât șomeri. Unul din trei tineri nu face parte din forța de muncă.

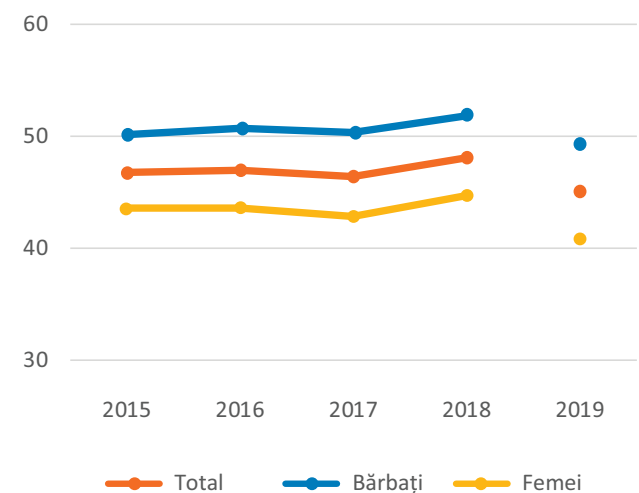
Există o tendință de scădere a proporției tinerilor (cu vârste cuprinse între 15 și 24 de ani) care nu sunt încadrați în muncă, educație sau formare (NEET). Ponderea tîne-

Figura 57: Indicii populației pentru principalele grupuri de vârstă (2014=1)

Sursa: BNS

Figura 58: Rata de participare a forței de muncă (procente)

* Datele din 2019 nu sunt comparabile cu anii precedenți

Sursa: BNS

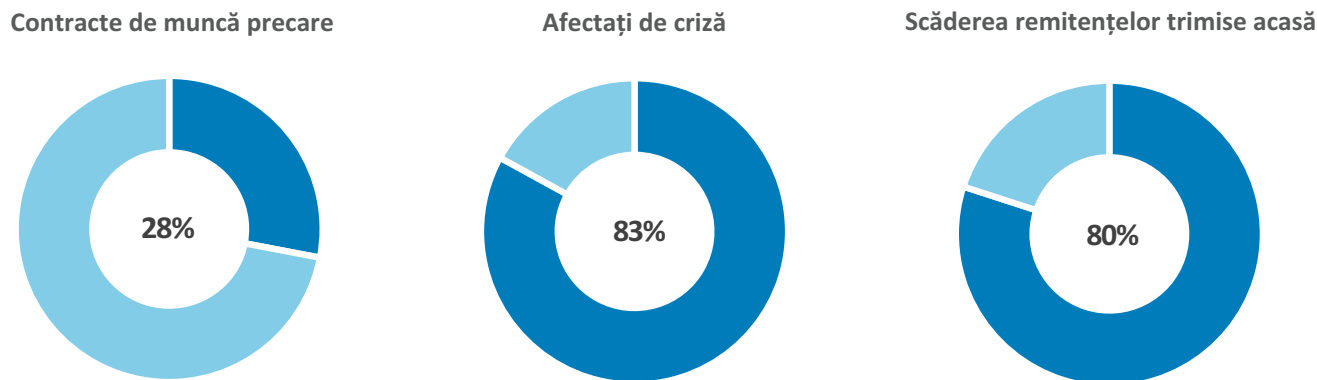
230 Modelul de creștere, propulsat în principal de consum și remitențe, a fost nesustenabil și își pierde puterea

231 BNS, „Numărul populației cu reședința obișnuită în Republica Moldova după sex și grupuri de vârstă la data de 1 ianuarie 2020”, 2020.

232 Datele pentru 2019 relatează că o treime din forța de muncă lucrează în străinătate sau caută un loc de muncă în străinătate. Biroul pentru Migrație și Azil al Ministerului Afacerilor Interne al Republicii Moldova, „Profilul migrațional extins al Republicii Moldova pentru anii 2014-2018. Raport analitic”, Chișinău, 2019.

233 Declinul înregistrat în 2019 s-a datorat în principal unei modificări metodologice în definiția locului de muncă. Începând cu 2019, gospodăriile care produc alimente pentru consum propriu nu mai sunt incluse în datele statistice privind ocuparea forței de muncă. Această categorie de oameni reprezintă o componentă semnificativă și în creștere a populației în afara forței de muncă din Moldova. Datorită acestor schimbări, toți indicatorii pieței forței de muncă din 2019 nu sunt comparabili cu anii precedenți.

Figura 59: Diaspora afectată de restricțiile legate de COVID-19 (procente)

Sursa: IOM

rilor NEET a scăzut de la 28% în 2014 la 20% în 2019,²³⁴ în continuare o proporție ridicată care trebuie abordată prin intermediul politicilor publice. Proporția persoanelor NEET cu responsabilități familiale a crescut cu 5 puncte procentuale între 2014 și 2019, corelându-se cu o creștere a inactivității pe piața muncii în rândul femeilor cu vârste cuprinse între 25 și 44 de ani.

Criza COVID-19 îi determină pe unii migranți moldoveni să se întoarcă din străinătate. Unii dintre migranții reveniți sunt șomeri, iar acest lucru necesită un răspuns de politici și servicii (sub formă de indemnizații de șomaj și asistență socială) pentru a profita de abilitățile lor și a asigura absorbția lor pe piața muncii.

Potrivit estimărilor OIM, aproximativ 150.000 de muncitori migranți vor reveni probabil în Moldova în 2020 din cauza pandemiei de COVID-19, echivalent cu circa 10 la sută din populația activă din Moldova. Pe baza rezultatelor unui sondaj OIM realizat în iulie-august 2020, 22,7% dintre migranții reveniți vor încerca să-și găsească de lucru, ceea ce poate duce la dublarea ratei șomajului.

Nivelul de educație s-a îmbunătățit, în timp ce oportunitățile de angajare pentru mulți par să nu se fi schimbat semnificativ. Creșterea nivelului de educație este de obicei asociată cu creșterea productivității muncii. Acesta nu a fost cazul în Moldova. Tinerii mai bine educați, în special femeile tinere, se confruntă cu provocări semnificative în găsirea unui loc de muncă în afara sectorului agricol, ceea ce implică lipsa locurilor de muncă profesionale și tehnice de nivel înalt suficiente pentru a absorbi numărul persoanelor calificate în forța de muncă. Drept urmare, persoanele aflate în căutarea unui loc de muncă pentru prima dată ajung cel mai adesea la un loc de muncă informal și/sau cu contracte de muncă instabile.

Ocuparea informală expune atât deficiențe structurale, cât și un deficit de muncă decentă. Ponderea ocupării informale a crescut, ajungând la aproape 40% din totalul ocupării forței de muncă în 2018. În 2019, această cifră a scăzut la 23%, după adoptarea unei noi definiții a ocupării forței de muncă de către Biroul Național de Statistică, care este în conformitate cu cele mai bune practici internaționale.²³⁵ Bărbații sunt cu 6-10% mai predispuși să fie angajați informal decât femeile, întrucât bărbații domină în agricultură și construcții, unde informalitatea este mai răspândită. Femeile, pe de altă parte, sunt afectate în cea mai mare parte de segregarea ocupațională, de inactivitate din cauza responsabilităților familiale, de un sprijin redus pentru concilierea muncii și a familiei, de puterea economică limitată, precum și de lipsa de securitate și diferențele de plată pentru munca de valoare egală.

Oamenii din Moldova prestează în medie 3,9 ore de muncă neremunerată pe zi, mai mare decât media în țările OECD (3,4 ore pe zi). Cea mai mare parte a muncii neremunerată este realizată de femei, cu 4,9 ore pe zi, reprezentând 66% din timpul lor total de lucru, în timp ce bărbații alocă jumătate din aceasta, realizând 2,8 ore de muncă neremunerată pe zi, sau 46% din timpul lor total de muncă. Diferențele dintre sarcina muncii neremunerată între bărbați și femei sunt cele mai vizibile în cazul părinților șomeri cu copii: mamele care se află într-o astfel de poziție efectuează 8,4 ore pe zi de muncă neremunerată, comparativ cu 5,9 ore pe zi efectuate de tați.²³⁶

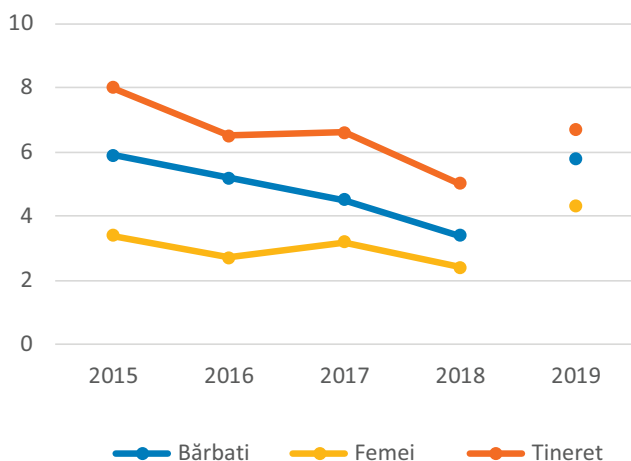
Aproximativ 25% dintre femei și 15% dintre bărbați au raportat că au dedicat mai mult timp pentru cel puțin trei activități casnice neplătite în timpul izolării legate de pandemia de COVID-19. Femeile căsătorite, precum și femeile cu copii au preluat o pondere și mai

234 Scăderea acestor cifre rezultă în primul rând din noile estimări ale populației și din modificările metodologice aplicate.

235 În 2019, gospodăriile angajate în producție pentru propriul consum au fost eliminate din cifrele ocupării forței de muncă

236 BNS, datele Studiului privind utilizarea timpului, 2012.

Figura 60: Rata șomajului (în procente)

* Datele din 2019 nu sunt comparabile cu anii precedenți

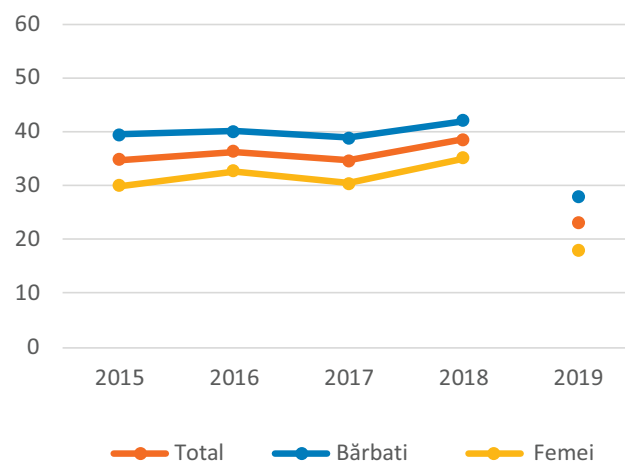
Sursa: BNS

mare de muncă casnică suplimentară neremunerată în comparație cu bărbații. Datele de la UN Women dezvăluie o sarcină mai mare pentru femeile căsătorite, cu un scor de 3,6 conform Indicelui poverii sarcinilor gospodărești, urmat de femeile celibatate, cu un scor de 3,0²³⁷. În plus, femeile cu copii au obținut un scor semnificativ mai ridicat în ceea ce privește Indicele poverii sarcinilor gospodărești decât femeile fără copii (respectiv 4.1 și 2.3). În mod similar, femeile din gospodăriile cu trei sau mai multe persoane au obținut un scor mai mare decât femeile din gospodăriile cu una sau două persoane.²³⁸ În familiile de romi formate din adulți cu un nivel scăzut de educație (sau fără studii) care trăiesc în zonele rurale, femeile și-au petrecut 70% din timp în activități casnice în timpul izolării din cauza pandemiei.²³⁹

Productivitatea muncii a început să-și revină în ultimii ani, dar este esențial să nu pierdem dinamica. Nivelurile ridicate de ocupare informală, precum și deficiențele de educație și competențe, alături de o economie dominată de agricultură²⁴⁰, au diminuat perspectivele de productivitate în Moldova pentru mai mulți ani.²⁴¹ Cu toate acestea, în 2019, productivitatea muncii părea să dea semne de îmbunătățire. Creșterea productivității muncii de 0,5% s-a datorat în principal reducerii muncii neproductive și faptului că companiile sunt mai inovatoare și se adaptează la condițiile pieței.²⁴²

În timp ce productivitatea muncii crește la același nivel cu creșterea salariilor nete, inegalitățile mari prevalează în continuare. În 2019, productivitatea

Figura 61: Ponderea locurilor de muncă informale (procent din totalul locurilor de muncă)

* Datele din 2019 nu sunt comparabile cu anii precedenți

Sursa: BNS

muncii a crescut pe picior de egalitate cu creșterea salariilor nete. Salariile au înregistrat o creștere semnificativă în termeni reali, dar disparitățile de gen persistă. În perioada 2014-2019, salariul mediu pe economie a crescut cu aproximativ 30% în termeni reali. Această creștere a fost determinată de creșterea salariilor în sectorul bugetar, de o cerere în creștere în mai multe sectoare și de scăderea ofertei de forță de muncă. Creșterea salariilor reale a dat naștere la costuri unitare ale forței de muncă și la scăderea cererii de muncă. În pofida acestei tendințe pozitive, peste 60% din toți angajații primesc un salariu mai mic decât valoarea medie din economia națională. Mai mult, în 2018, diferența de remunerare între femei și bărbați a fost de 13,5% și este mult mai largă în sectoare mai bine plătite, cum ar fi TIC (32,5%) și finanțe (38%).²⁴³

O proporție tot mai mare a locurilor de muncă se află în companiile mai puțin productive. În pofida

Condițiile de muncă precare, nesiguranta muncii și inegalitățile în creștere sunt caracteristici principale ale pieței forței de muncă din Moldova.

237 UN Women, „Efectele Covid-19 asupra vieții și mijloacelor de trai ale femeilor și bărbaților în Europa și Asia Centrală: rezultate preliminare dintr-o evaluare rapidă de gen”, 2020. p. 27.

238 Ibid.

239 UN Women Moldova, „Efectele crizei provocate de pandemia COVID-19 asupra populației de etnie romă din Republica Moldova”, Chișinău, iunie 2020, p. 10.

240 Jumătate din toți moldovenii trăiesc încă în mediul rural (57,1%) și circa o treime din forța de muncă lucrează în agricultură, sector în care productivitatea este mai mică decât media națională.

241 Banca Mondială, „Note de politici privind Republica Moldova pentru 2019: susținerea stabilității și relansarea creșterii”, 2019.

242 Banca Mondială, „Moldova. Subiect special: Sunt companiile din Moldova pregătite pentru o recuperare rapidă?”, 2020.

243 ILO, „Reglementările și practicile salariale în Republica Moldova”, 2017.

creșterii numărului de persoane fără un loc de muncă în Moldova, crearea netă a locurilor de muncă s-a îmbunătățit recent, majoritatea locurilor de muncă create fiind roluri cu calificare medie în sectoarele comerțului cu amănuntul și al serviciilor.²⁴⁴ Cu toate acestea, raportul activităților economice din sectoarele bunurilor comercializabile (adică producția de bunuri sau servicii care sunt sau ar putea fi comercializabile la nivel internațional) rămâne foarte scăzut. Doar 30% din angajații din Moldova au fost angajați în 2019 în sectoare cu bunuri comercializabile.²⁴⁵ În mod surprinzător, aproape jumătate din forța de muncă din Moldova ocupă locuri de muncă care necesită niveluri scăzute de calificare;²⁴⁶ acest lucru confirmă în continuare că cele mai productive companii (mici, tinere, străine și private) au cele mai productive locuri de muncă, dar nu își măresc ponderea în ocuparea forței de muncă.²⁴⁷

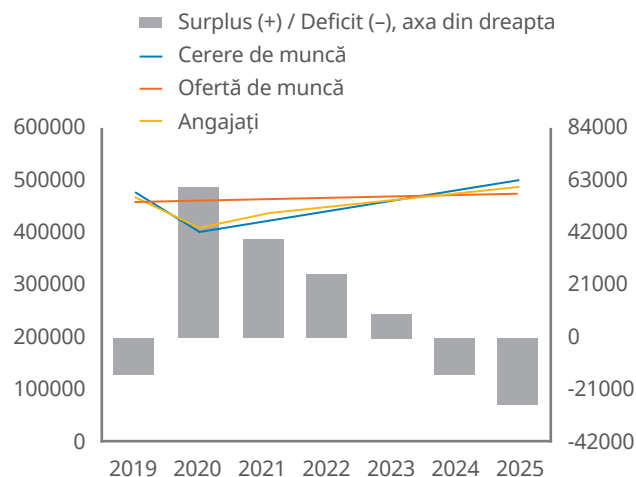
Potrivit angajatorilor moldoveni, **nepotrivirea competențelor și lipsa lucrătorilor calificați se numără printre principalele obstacole (alături de accesul la finanțare, lipsa statului de drept și corupție) în calea performanței întreprinderilor.** În 2019, rata locurilor de muncă vacante (locurile de muncă înregistrate la Serviciul Public de Ocupare a Forței de Muncă) a crescut cu 83% (adică, aproximativ 5.000 de locuri de muncă disponibile), împreună cu o scădere a șomajului înregistrat.

Egalitatea de șanse și tratamentul egal în ocuparea forței de muncă sunt încă probleme în Moldova.

Femeile din Moldova au rezultate educaționale bune, dar sunt mai puțin active pe piața muncii, se confruntă cu segregări profesionale ridicate, vechime și constrângeri salariale, precum și niveluri scăzute de securitate. Este, de asemenea, mai puțin probabil ca femeile să se angajeze în activități legate de piață. Lipsa accesului la îngrijirea copiilor cu vârste cuprinse între 0-3 ani face ca mamele tinere să revină la muncă sau să reintre pe piața muncii. În rândul femeilor cu vârsta de 25-49 de ani cu cel puțin un copil (de 16 ani sau mai puțin), rata de ocupare a forței de muncă în 2018 a fost de 53,8%, iar pentru femeile fără copii, a fost de 59,5%. Pentru femeile aparținând grupurilor minoritare, constrângerile legate de participarea la forța de muncă legate de educație și competențe, impactul îngrijirii și responsabilităților casnice, precum și violența domestică sunt și mai agravate de statutul lor de marginalizate. Un rezultat al acestui fapt este că ratele de ocupare a femeilor române au fost de numai 15% în 2018.²⁴⁸ Persoanele cu dizabilități se confruntă cu oportunități reduse de angajare și adaptare limitată la locul de muncă, precum și acces limitat la servicii de sprijin pentru ocuparea forței de muncă.

Moldova trebuie să deblocheze potențialul forței sale de muncă pentru a spori mijloacele de trai și perfor-

Figura 62. Indicatorii ocupaționali. Proiecție pentru întreprinderile din sectorul real, (persoane fizice)

Sursa: BNS

manța afacerii. Acest potențial neexploatat poate fi găsit la persoanele care nu sunt active în prezent în forța de muncă, cum ar fi cele care trăiesc în gospodăriile angajate în agricultura de subsistență, femeile care sunt în prezent în afara forței de muncă, migranții pe termen scurt și/sau persoanele care intenționează să migreze, precum și migranții care revin ca urmare a impactului crizei COVID-19. În total, aceste grupuri se ridică la peste 150.000 de persoane. Reformele structurale le-ar putea permite la încă vreo 50.000 de oameni să se deplaseze în sectoare mai productive. Criza COVID-19 va face probabil o forță de muncă suplimentară disponibilă; acestea fiind spuse, se preconizează că deficitul de muncă va crește din nou până în 2024, ca urmare a creșterii cererii de muncă.²⁴⁹

În ultimii doi ani s-a înregistrat o creștere a numărului de persoane care desfășoară activități independente sau care contribuie cu lucrători din familie, indicând faptul că ocuparea forței de muncă precare este în creștere și că perspectivele de muncă decentă sunt destul de descurajante. Ponderea lucrătorilor cu un loc de muncă instabil (angajați cu contracte temporare sau pe termen scurt) a crescut de la 7% în 2014 la 10% în 2018. Această tendință a afectat în cea mai mare parte femeile, în rândul cărora ratele de ocupare instabilă au crescut de la 6% la aproape 10%. Există, de asemenea, tendințe îngrijorătoare în ceea ce privește sănătatea și securitatea la locul de muncă, cel mai probabil rezultând din schimbările instituționale și reformele de liberalizare. Numărul accidentelor la locul de muncă a crescut la 62 de cazuri per

244 Ibid

245 Expert Grup, [Piața muncii din Republica Moldova: O analiză comprehensivă](#), 2020.

246 Ibid.

247 Banca Mondială, [Evaluarea sărăciei în Moldova 2016: Diagnosticul locurilor de muncă în Moldova - 10 fapte cheie](#), 2016.

248 ILO, ['Femeile de etnie romă și lumea muncii din Republica Moldova'](#), 2018.

249 Expert Grup, [Piața muncii din Republica Moldova: O analiză comprehensivă](#), 2020.

1.000 de angajați în 2019, în creștere de la 49 de cazuri per 1.000 de angajați în 2016. Acest lucru ar fi putut fi determinat de interzicerea temporară a inspecțiilor și controalelor întreprinderilor, inclusiv a celor legate de securitatea și sănătatea în muncă, împreună cu reforma instituțională a Inspectoratului de Stat al Muncii. Incidența ridicată a accidentelor profesionale care duc la deces și a vătămărilor grave sunt motive de îngrijorare, precum și inspecțiile de muncă ineficiente.²⁵⁰ Cadru legislativ pentru inspecțiile muncii este slab, deoarece legea nr. 131 privind controlul de stat asupra activității de întreprinzător limitează vizitele inspecției muncii la cel mult una pe an și prevede notificarea angajatorilor cu cinci zile înainte de inspecție. În afară de aceasta, inspectoratelor de muncă le sunt alocate resurse financiare și umane insuficiente. Salariul minim nu reușește să protejeze lucrătorii cu cea mai mică salarizare, ceea ce se soldează cu constrângeri serioase de inegalitate. Nerevizuit din 2014, salariul minim național în 2019 a fost de 1.000 de lei. Salariul minim garantat în sectorul real a ajuns la aproape 3.000 de lei în aceeași perioadă de referință. Salariul minim în sectorul bugetar este de până la 75% din nivelul de subzistență.

Piața muncii din Moldova se caracterizează printr-o discriminare substanțială bazată pe gen și vârstă.

Discriminarea în funcție de vârstă pe piața muncii este destul de frecventă în Moldova, afectându-i nu doar pe cei mai tineri, nou-veniți pe piața muncii, ci și pe lucrătorii în etate, cu vârsta peste 50 de ani. Principala formă de discriminare cu care se confruntă angajații în etate se referă la dreptul la muncă: angajații în etate sunt încurajați să renunțe la muncă în mod voluntar, au acces limitat la formare și se confruntă cu dificultăți în găsirea unui loc de muncă.²⁵¹ Rata ocupării forței de muncă pentru femei a fost de 41,4% în 2018, comparativ cu 48,1% pentru bărbați.

În 2019, diferența salarială dintre bărbați și femei a ajuns la 14,4%, echivalentul unei pierderi financiare anuale pentru femei de 14.490 de lei, cea mai mare din ultimii șase ani. Media OCDE este de 13%. Pentru pensionarii cu limită de vârstă, există o disparitate de gen semnificativă în ceea ce privește venitul de 21,6%, care este cu 4% mai mare decât în 2018. În zonele urbane, decalajul de gen în veniturile pensionarilor este și mai pronunțat, ajungând la 32,6% la Chișinău. Aceste discrepanțe duc la pierderi financiare semnificative pentru femeile pensionate.

Factorii care afectează diferența de remunerare dintre femei și bărbați includ: nivelul de educație (care beneficiază

de fapt femeile și reduce inegalitățile salariale), numărul de ore lucrate și profilul angajatorului (toate acestea beneficiind bărbații și sporind inegalitățile salariale). Acești factori sunt calculați ca reprezentând 8,7% din diferența de remunerare între genuri. Cu toate acestea, diferența de remunerare între genuri este mai mare decât aceasta din cauza persistenței discriminării împotriva femeilor pe piața muncii. Deși femeile au, în general, un avantaj educațional față de bărbați, salariile lor sunt de obicei mai mici decât ale bărbaților, indiferent dacă lucrează în sectorul public sau privat și indiferent de domeniul de activitate.²⁵² Prin urmare, trebuie să se facă mai multe pentru a reduce în continuare diferența de remunerare între femei și bărbați și pentru a adopta un cadru legislativ care să consacre principiul remunerării egale pentru munca de valoare egală și pentru a combate stereotipurile legate de rolurile celor două genuri.²⁵³ Comitetul pentru eliminarea discriminării împotriva femeilor a recomandat revizuirea salariilor în toate sectoarele, aplicarea metodelor de clasificare și evaluare analitică a posturilor sensibile la gen, efectuarea de inspecții periodice a muncii și efectuarea de anchete salariale periodice, ca măsuri de reducere și, în cele din urmă, de eliminare a diferenței de remunerare între femei și bărbați.²⁵⁴

Pandemia de COVID-19 a șocat și mai mult piața muncii. Noile date relevă o scădere de aproape 9% a ocupării forței de muncă în al doilea trimestru al anului 2020, comparativ cu anul precedent. Declinul relativ al ocupării este mai mare la femei (10,1%) decât la bărbați (7,7%).²⁵⁵ **Declinul ocupării forței de muncă în al doilea trimestru al anului 2020 a fost însoțită de creșteri mari ale inactivității, precum și ale șomajului în multe părți ale lumii. Contrar acestei tendințe, în Moldova șomajul a scăzut.** Cu toate acestea, axarea doar pe schimbările șomajului poate fi înșelătoare. Creșterea inactivității are implicații politice importante. Experiența din crizele anterioare arată că activarea persoanelor inactive este chiar mai dificilă decât reangajarea șomerilor, astfel încât ratele mai mari de inactivitate vor face mai dificilă recuperarea nivelurilor de ocupare. Mai mult, persoanele mai tinere și mai în vârstă au fost afectate în mod deosebit de puternic de criza COVID-19: deoarece aceste două grupuri sunt în mod normal expuse unui risc mai mare de a deveni inactive, există pericolul ca ele să se confrunte cu dezavantaje pe termen lung pe piața muncii. Excluderea îndelungată de pe piața formală a muncii a făcut femeile de etnie romă și mai vulnerabile în timpul crizei pandemice. Într-o evaluare a impactului pandemiei asupra comunităților de romi, peste 77% dintre femeile romi au raportat că nu au

250 Comitetul pentru drepturi economice, sociale și culturale, „[Observații finale privind al treilea raport periodic al Republicii Moldova \(E/C.12/MDA/CO/3\)](#), 2017, alin. 70.

251 HelpAge International Moldova, Secretariatul Platformei pentru Îmbătrânirea Activă.

252 Fundația Est-Europeană și colab., „[Inegalitatea de gen în salarizare. Cum și de ce femeile pierd financiar în fața bărbaților](#)”, n.d.

253 Comitetul pentru drepturi economice, sociale și culturale, „[Observații finale privind al treilea raport periodic al Republicii Moldova \(E/C.12/MDA/CO/3\)](#), 2017, alin. 34, 35.

254 Comitetul pentru eliminarea discriminării împotriva femeilor, „[Observații finale privind al șaselea raport periodic al Republicii Moldova \(CE-DAW/C/MDA/CO/6\)](#)”, 2020, alin. 33 (a).

255 Monitorul ILO, [COVID-19 și lumea muncii](#). A șasea ediție 23 septembrie 2020.

resurse financiare pentru a-și satisface nevoile de bază, comparativ cu 54% dintre bărbații romi.²⁵⁶

Criza COVID-19 a dat naștere la categorii de lucrători și solicitanți de locuri de muncă „nou vulnerabili”.²⁵⁷ Criza va spori probabil fragmentarea competențelor persoanelor NEET și le va reduce resursele. Mulți oameni care desfășoară activități independente s-au trezit în poziții dificile. Migranții au fost obligați să revină acasă sau să își reevalueze perspectivele de muncă, lucrătorii informali având o protecție juridică redusă și neîncadrându-se în plasele de protecție socială disponibile în țările în care sunt angajați. Câteva zeci de mii s-au întors în Moldova de la începutul crizei.²⁵⁸ Restricțiile de călătorie au însemnat că lucrătorii migranți sezonieri au fost împiedicați să se încadreze în muncă în străinătate pentru care aveau contracte și pentru care mulți au plătit taxe și cheltuieli de recrutare ridicate. Criza amenință să sece fluxurile de remitențe - o sursă vitală pentru aproape 22.000 de gospodării moldovenești.²⁵⁹ Unii migranți reveniți sunt gata să investească și să creeze locuri de muncă în Moldova, dar pentru a face acest lucru, au nevoie de sprijin financiar și de mentorat pentru a deschide o afacere nouă. Ceilalți aduc competențe și cunoștințe, dar necesită sprijin pentru a se adapta și a obține un loc de muncă.

Noianul cererilor de șomaj datorat impactului crizei COVID-19 și fluxului de neegalat de noi solicitanți de locuri de muncă pun presiune fără precedent asupra

În al doilea trimestru al anului 2020, rata ocupării a scăzut cu 9%.

REMITENȚELE

Moldova este țara care depinde cel mai mult de remitențe din întreaga Europă. Remitențele rămân importante pentru economia Moldovei în contextul șocurilor de pe piața muncii și al scăderii migrației forței de muncă din cauza pandemiei de COVID-19.

Remitențele au atins nivelul maxim în 2010, când au reprezentat un sfert din PIB. De atunci, nivelurile de remi-

Un sfert din gospodăriile din Moldova primesc remitențe.

furnizorilor privați și publici de servicii de ocupare a forței de muncă (FSO), care au un rol important de jucat în menținerea funcționării piețelor muncii în timpul acestei crize. Serviciile digitale subdezvoltate obstrucționează probabil agilitatea și eficacitatea FSO în furnizarea serviciilor. FSO trebuie să își adapteze modelele de operare, să utilizeze resursele în mod eficient și să mențină cooperarea și comunicarea cu părțile interesate și partenerii cheie.

Liberii profesioniști, deși nu sunt considerați parte a grupurilor tradiționale vulnerabile, s-au trezit într-o poziție dificilă. Meșteșugarii, antreprenorii individuali și micii agricultori au fost afectați de o scădere a vânzărilor, restricționarea accesului la materii prime și scăderea cererilor interne și au îngrijorări serioase cu privire la scăderea fluxurilor de numerar.²⁶⁰ Venitul mediu al lucrătorilor independenți din agricultură este de numai 53% din salariul mediu național și 82% pentru cei care desfășoară activități independente în sectoarele din afara agriculturii.²⁶¹ Circa 13% dintre profesioniștii independenți au fost afectați de pierderi de venit între 75% și 100%, în timp ce 40% dintre antreprenorii individuali chestionați au declarat că veniturile și economiile lor nu sunt suficiente pentru a-și acoperi facturile lunare. Liberii profesioniști au arătat îngrijorări excepționale în perioada următoarelor trei luni, 73% fiind foarte preocupați de evoluția situației socio-economice. De remarcant faptul că au fost și cel mai îndatorat grup din eșantion.²⁶²

tențe au scăzut, parțial ca urmare a slăbirii legăturilor dintre migranți și familiile acestora. Deși sunt în scădere, remitențele personale reprezintă încă o pondere destul de mare din PIB - 15,97%, sau aproximativ 1,91 miliarde dolari SUA în 2019.²⁶³ O altă explicație a căii în scădere a remitențelor este că, după introducerea regimului fără vize cu UE și, în paralel cu criza fraudei bancare care a subminat încrederea în sistemul bancar al Moldovei,

256 UN Women Moldova, „Efectele crizei provocate de pandemia COVID-19 asupra populației de etnie romă din Republica Moldova”, Chișinău, iunie 2020, p. 26.

257 PNUD, „Evaluarea impactului socio-economic al COVID-19 în Republica Moldova” 2020.

258 OIM, „Evaluarea rapidă a OIM privind impactul COVID-19 asupra bunăstării diasporei moldovenești: o bază de dovezi cu privire la migranți”, 2020.

259 Ibid.

260 Expert Grup, 2020, Evaluarea nevoilor și evaluarea impactului COVID-19 asupra MIMM-urilor.

261 Biroul Național de Statistică - Ancheta bugetelor gospodăriilor casnice 2019, estimări ale PwC în cadrul „Evaluării impactului socio-economic al COVID-19 în Republica Moldova”. 2020.

262 PNUD, „Evaluarea impactului socio-economic al COVID-19 în Republica Moldova” 2020

263 Date ale Băncii Mondiale, [Remitențe personale, primite \(dolari SUA curent\)](#) - Moldova.

migranții au trecut la remitere folosind canale informale de transfer de bani, sau aduceau banii când se deplasau înapoi în Moldova pentru vacanțe.

Odată cu pandemia, libera circulație a persoanelor a fost restricționată și, din nou, remitențele sunt trimise prin canale formale. În perioada ianuarie - octombrie 2020, migranții moldoveni au transferat 1.206,54 milioane de dolari SUA, de peste două ori mai mult decât suma totală a ISD în 2019 (589 milioane de dolari SUA) și de patru ori depășind totalul asistenței oficiale pentru dezvoltare acordat Moldovei în 2018 (281,6 milioane de dolari SUA).

În Moldova, un sfert din gospodării (aproximativ 237.000 de gospodării) **primesc remitențe** și pentru mai mult de jumătate din aceste gospodării (aproximativ 118.000 de gospodării (52,4% în 2018) remitențele constituie mai mult de 50% din venitul disponibil gospodăriei. În zonele rurale, ponderea remitențelor în venitul disponibil este deosebit de mare, ajungând la 59,7% în 2018, cu 7,9% mai mare decât în așezările urbane. Aproape un sfert din gospodării (23,4 la sută - 224.000 de gospodării) ar scădea sub pragul sărăciei dacă ar fi privați de remitențe; în zonele rurale această pondere atinge 30,5%.²⁶³

Numărul tinerilor care depind de transferurile financiare din străinătate crește. Circa 15 la sută dintre bărbații cu vârste cuprinse între 23 și 38 de ani (cu circa 5 la sută mai mult decât în 2009) și 18,2 la sută dintre femeile cu vârsta cuprinsă între 23 și 38 de ani (cu 5,8 la sută mai mult comparativ cu 2009) se bazează pe transferurile din străinătate ca sursă principală de venituri.

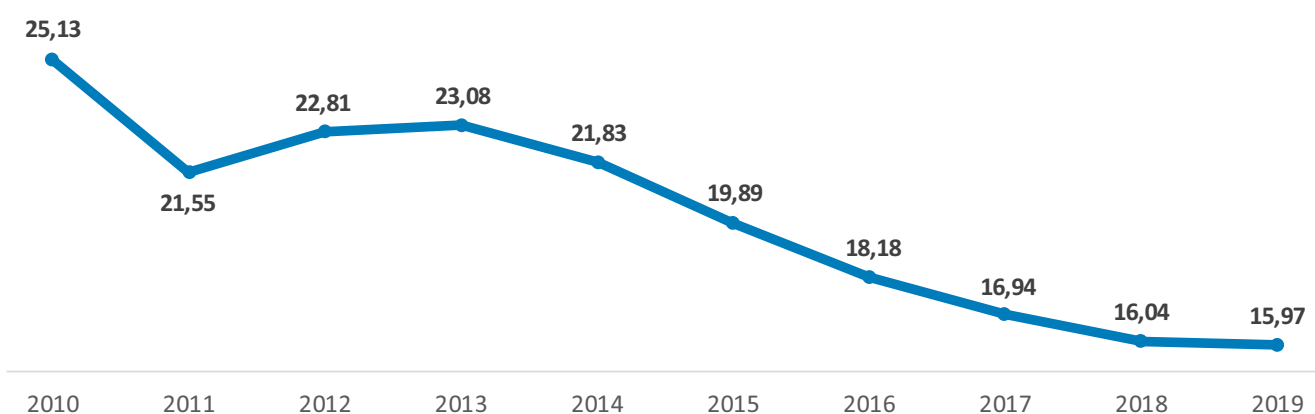
Potrivit unui sondaj recent al OIM, **suma pe care migranții o remit acasă în fiecare lună este egală cu o medie de 350 de euro per persoană**, cu o variație cuprinsă între 30 și 1.500 de euro. Majoritatea migranților (42%) trimit cel puțin 1.000 de euro în fiecare an. Paisprezece la sută trimit în mod regulat 500-1.000 de

euro pe lună, în timp ce fiecare al treilea migrant (34,9%) trimite acasă sume cuprinse între 100 și 500 de euro. Fondurile primite de la migranți sunt utilizate pentru reparații și construcții de locuințe (24%), produse alimentare (24%), sănătate (21%), educația copiilor (17%) și pentru achiziționarea bunurilor de larg consum (10%). Sume mici de transferuri sunt cheltuite pentru finanțarea producției agricole (1%) și investiții în terenuri sau echipamente agricole (3%).

Se preconiza că, pe fondul pandemiei coronavirusului, remitențele vor scădea cu 15-20% până la sfârșitul anului 2021 (în funcție de lungimea și profunzimea crizei coronavirusului), **suprimând în mod substanțial consumul privat.** În primăvara anului 2020, un sondaj al OIM privind impactul COVID-19 și al migrației a constatat că circa 17 la sută din toți migranții au indicat că încetaseră deja să remită ca urmare a impactului pandemiei. Acest lucru a afectat 37.500 de gospodării din Moldova (adică 108.750 de persoane), ceea ce le-a expus unui risc ridicat de sărăcire.²⁶⁴

Cu toate acestea, spre deosebire de prognoze inițiale, transferurile bănești din străinătate în Moldova au fost în creștere din iulie, ceea ce duce la presupuneri duble: (i) deși mulți migranți moldoveni s-au întors, fiind afectați de Covid-19 și pierderea locurilor de muncă în țara de destinație, emigrarea a reînceput odată cu relaxarea perioadei de izolare și (ii) mulți migranți s-au stabilit în țările de destinație și continuă să remită aceleași sume, dar prin canale formale din cauza situațiilor epidemiologice nefavorabile care îi împiedică să călătorească și să aducă banii singuri. **În consecință, remitențele pe termen mediu se prea poate să rămână una dintre principalele caracteristici ale economiei Moldovei, dar tendințele demografice denotă că acestea probabil vor continua să scadă până în 2030.** În consecință, culegerea „dividendelor diasporei” pe termen scurt reprezintă o provocare.

Figura 63: Remitențe personale (ca procent din PIB)

Sursa: Banca Mondială

264 Biroul pentru Migrație și Azil al Ministerului Afacerilor Interne al Republicii Moldova, „Profilul migrațional extins al Republicii Moldova pentru anii 2014-2018. Raport analitic”, Chișinău, 2019. A se vedea și: Guvernul Moldovei, „NOTĂ ANALITICĂ Migrația forței de muncă și impactul asupra pieței muncii din Republica Moldova”, Chișinău, 2018.

Guvernul Republicii Moldova a adoptat o serie de măsuri pentru a sprijini afacerile private, în special din cele mai afectate sectoare: HORECA și agricultura. Cu toate acestea, spectrul de măsuri și resursele alocate pentru acest sprijin sunt limitate din cauza constrâ-

gerilor bugetare și a asistenței externe insuficiente. În acest scop, Guvernul a elaborat matricea de răspuns la COVID-19. Cu toate acestea, implementarea acesteia este supusă mobilizării resurselor din partea comunității donatorilor.

IMPACTUL COVID-19 ASUPRA ECONOMIEI REGIUNII TRANSNISTRENE

Economia din regiunea transnistreană a fost sub presiune în ultimii ani, iar criza COVID-19 a lovit puternic. Economia a crescut cu o rată de 2% în 2019, dar exporturile au fost dominate de metale și electricitate, făcând economia vulnerabilă la fluctuațiile cererii pentru aceste două mărfuri. Criza COVID-19 a afectat grav piața globală a mărfurilor, iar economia regiunii transnistrene a fost afectată și ca urmare a cererii reduse pentru principalele sale mărfuri de export. Regiunea transnistreană a înregistrat, de asemenea, o scădere a remitențelor, dintre care peste 60% provin din Rusia. Pe lângă exporturile și remitențele reduse, pandemia a afectat negativ și comerțul intern cu malul drept al râului Nistru. Cifra de afaceri totală a comerțului și exporturile dintre cele două bănci au scăzut cu 15% în prima jumătate a anului 2020, comparativ cu anul precedent. Având în vedere deficitul bugetar mare, politica monetară ineficientă de legare a monedei locale de dolarul SUA și lipsa asistenței externe, este probabil ca regiunea să se confrunte cu o recesiune semnificativă în viitor.

OPORTUNITĂȚI DE DEZVOLTARE ECONOMICĂ MAI INCLUZIVĂ

Luând în considerare tranziția demografică și estimările despre primul și al doilea dividend demografic, politicile trebuie să se axeze pe două priorități cheie: (i) minimizarea riscurilor și maximizarea beneficiilor primului dividend și (ii) maximizarea oportunităților celui de-al doilea dividend. În timp ce primul tip de politici trebuie să vizeze valorificarea potențialului tinerilor prin realizarea

drepturilor și demnității lor, al doilea tip de politici depășește capitalul uman prin abordarea aspectelor legate de dezvoltarea sectorului financiar, guvernare și climatul de afaceri. Ambele fluxuri se completează reciproc și formează mixul necesar de politici pentru valorificarea dividendului demografic.

Politicile cheie care vizează minimizarea riscurilor și maximizarea beneficiilor primului dividend:

1. Valorificarea potențialului populației tinere.

Guvernul trebuie să creeze condițiile necesare pentru implementarea eficientă a abordării bazate pe drepturile omului a politicilor publice și a bugetării. Acest lucru este legat în special de facilitarea accesului copiilor și tinerilor din grupurile vulnerabile la serviciile de educație și sănătate, precum și la programele de incluziune socială. Populația, în special copiii și tinerii, inclusiv cei din grupurile vulnerabile, nu trebuie nicidecum lăsați deoparte de politicile publice. Astfel, Guvernul trebuie să își asume angajamentul deplin pentru a se asigura că politicile și bugetarea se bazează pe principiul "nimeni nu este lăsat în urmă". Acesta trebuie să fie completat de următoarea intervenție:

2. Extinderea accesului tinerilor, în special din partea grupurilor vulnerabile, la oportunități economice.

Aceasta implică două fluxuri de politici: (i) stimularea ocupării forței de muncă în rândul tinerilor și (ii) stimularea antreprenoriatului tinerilor. Primul flux trebuie să constea în consolidarea stimulentele acordate angajatorilor de a investi în instruirea/reinstruirea tinerilor din forța de muncă, instituționalizarea unei politici de toleranță zero față de orice formă de discriminare la locul de muncă (principiul salarizării egale pentru muncă egală), împreună cu consolidarea Inspecției muncii pentru o mai bună aplicare, reformarea sistemului de învățământ pentru a-l alinia mai bine la nevoile sectorului privat, precum și abordarea asimetriei informaționale dintre tineri și sectorul privat pe piața muncii.

Al doilea flux de politici trebuie să constea din programe de sprijinire a întreprinderilor noi (start-up-uri) inițiate de tineri, în special de cei din grupuri vulnerabile. Aceasta ar putea implica granturi de compensare a investițiilor financiare, subvenții pentru servicii de consultanță și sprijin informațional.

1. Exercițarea drepturilor și participării tinerilor, în special a femeilor și fetelor adolescente. Politicile trebuie să vizeze îmbunătățirea sănătății mamei, nou-născuților și a copiilor, accesul universal la contracepție, prevenirea și tratamentul HIV și ITS și eliminarea violenței bazate pe gen, în conformitate cu ODD-urile asumate în 2015 de Guvernul Moldovei. Atenție specială trebuie acordată stimulării planificării familiale voluntare, permițând femeilor și cuplurilor să decidă cu privire la calendarul, numărul și spațiul copiilor lor.

2. Creșterea investițiilor în sănătatea și educația tinerilor. Investițiile respective trebuie să se bazeze în întregime pe abordarea drepturilor omului, implicând toleranță zero față de orice formă de discriminare sau excludere, în special împotriva fetelor/femeilor. Scăderea ratei fertilității trebuie să elibereze mai multe investiții de acest gen per tânăr, ceea ce va atenua pe termen lung costurile primului dividend demografic negativ și va stimula productivitatea și creșterea economică. De îndată ce tinerii respectivi vor intra pe piața muncii, investițiile în cauză vor genera randamente durabile, permițând țării să beneficieze de al doilea dividend demografic.

3. Creșterea participării forței de muncă feminine. Acest lucru va oferi un fundament durabil pentru creșterea salariilor populației în etate. Având în vedere faptul că 9 din 10 femei cu copii sub vârsta de 3 ani sunt șomeri în Moldova, implementarea politicilor familiale adaptate la gen și îmbunătățirea serviciilor de îngrijire a copiilor

va afecta pozitiv mamele la revenirea pe piața muncii (și rămânând active în economie) și implicarea taților în creșterea copiilor și partajarea responsabilităților gospodăriei.

Pe lângă cele de mai sus, migranții moldoveni care sunt obligați să se repatrieze din cauza COVID-19 trebuie valorificați în calitate de contribuitori majori la dezvoltarea patriei lor, deoarece mulți se vor întoarce să rămână și să își investească economiile în cazul în care vor fi puse în aplicare politicile și condițiile corespunzătoare.

Investirea mai eficientă a remitențelor migranților poate fi încurajată prin: sporirea accesului migranților reveniți la programele de finanțare și investiții/sprijinirea IMM-urilor; consolidarea legăturilor dintre diaspora și comunitățile de origine pentru a promova dezvoltarea locală; dezvoltarea culturii antreprenoriale și a alfabetizării financiare (formare, asistență și consultanță în afaceri; mecanisme de parteneriat public-privat; programe/servicii de educație financiară și antreprenariat). Capacitatea structurilor naționale și locale de sprijinire a întreprinderilor mici trebuie îmbunătățită pentru a satisface nevoile migranților care revin și ai membrilor familiilor acestora. Dezvoltarea serviciilor și instrumentelor inovatoare poate atrage/canaliza remitențele în dezvoltarea afacerilor, dincolo de programul PARE 1+1. Extinderea inițiativelor de abilitare economică pentru tinerii și femeile din mediul rural poate favoriza reintegrarea migranților reveniți, crea locuri de muncă, contribui la dezvoltarea comunităților locale. Rolul diasporei moldovenești ca vector de atragere a investițiilor străine trebuie valorificat, prin extinderea angajamentului pozitiv al diasporei ca actor investițional/economic prin organizarea forumurilor de afaceri/investiționale pentru diaspora și promovarea turismului pentru diaspora/nostalgic în Moldova.

PLANETA

ALINIERE LA OBIECTIVELE DE DEZVOLTARE DURABILĂ

MEDIUL, ADAPTAREA LA SCHIMBĂRILE CLIMATICE ȘI ATENUARE EFECTELOR ACESTORA

În mai 2017, Republica Moldova a ratificat Acordul de la Paris, iar în martie 2020 a înaintat Convenției-cadru a Organizației Națiunilor Unite privind schimbările climatice (UNFCCC) a doua Contribuție Națională Determinată (CND), angajându-se să reducă emisiile de gaze cu efect de seră cu cel puțin 70% până în 2030 (comparativ cu nivelul din 1990) și până la 88% sub rezerva unui acord global care vizează accesul la resurse financiare cu costuri reduse, transferul de tehnologie și cooperarea tehnică. Realizarea obiectivelor CND este căutată prin Strategia de dezvoltare cu emisii reduse (SDER) aprobată în 2017. Alături de țintele naționale generale cu privire la emisia de gaze cu efect de seră, există ținte privind reducerea emisiilor de gaze cu efect de seră pentru sectoare vizavi de nivelurile din anul de referință (1990).

Activitatea agricolă în Moldova se bazează pe supraexploatarea depozitelor de deșuri care afectează în primul rând grupurile rurale sărace, în special femeile, deși se preconizează că creșterea urbană rapidă va spori această presiune, contribuind și mai mult la inegalități și la divizarea societății în orașe. Sărăcia predomină în zonele rurale, deoarece acestea sunt în mare parte populate de agricultori care practică agricultura de subsistență, care sunt de obicei cele mai sărace grupuri din țară. Acest lucru - în combinație cu practicile nesustenabile în sectoarele agricol, silvicol și utilizării terenurilor, precum și gestionarea necorespunzătoare a deșeurilor și a substanțelor chimice - duce la degradarea solului și a pădurilor, la poluarea aerului, a apei și a solului cu un impact secundar asupra sănătății umane, precum și la declinul biodiversității și deteriorarea ecosistemelor. În ceea ce privește acțiunile climatice, mediul și protecția civilă, Moldova a înregistrat în general progrese limitate în implementarea reformelor în conformitate cu Acordul de Asociere/ZLSAC.²⁶⁶

Pierderi economice de 50 de milioane de dolari în urma dezastrelor din ultimii 10 ani.

Întrucât Moldova este una dintre cele mai vulnerabile țări la schimbările climatice din Europa,²⁶⁷ biodiversitatea unică a țării este amenințată de efectele schimbărilor climatice, fragmentarea habitatului și supraexploatarea. Datorită terenurilor neprotejate și defrișate (centurile forestiere de protecție datează din 1947 și nu au fost întreținute de atunci) și lipsa unei abordări regionale/transfrontaliere a prevenirii inundațiilor (împreună cu România și Ucraina), Moldova se confruntă cu inundații mai dure cu potențial de pierderi substanțiale pentru terenurile agricole și gospodării. Se estimează că degradarea terenurilor și eroziunea solului se vor agrava. Modelarea climatică anticipează că secetele vor deveni mai lungi și mai severe. Efectele scontate majore ale schimbărilor climatice în Moldova sunt:

- Până în 2040, o scădere a precipitațiilor medii anuale cu 6,8% și o scădere a precipitațiilor de vară și toamnă cu 19,3% și, respectiv, 16%;
- Frecvența și severitatea secetei, cu probabilitatea de 4,5 ori mai mare de survenire a secetei catastrofale (mai puțin de 50% din precipitațiile anuale);
- Scăderea cu două-treimi a resurselor de apă disponibile până în 2080;
- Un număr crescut de furtuni cu grindină și ploi torențiale, cu o incidență crescută a inundațiilor rapide și a inundațiilor grave.

266 Raportul de implementare a asocierii privind Moldova, 2019

267 Banca Mondială, [Republica Moldova: Asistență tehnică pentru planificarea investițiilor pentru adaptarea la schimbările climatice](#). 2016

Oamenii din Moldova se confruntă deja cu impactul schimbărilor climatice, cu secetă, ploi abundente și inundații mai frecvente, precum și cu alte evenimente meteorologice grave. În medie, Moldova este expusă la 4-5 secete grave și la 1-2 inundații dezastruoase la fiecare 10 ani.

Moldova este una dintre cele mai vulnerabile țări la schimbările climatice din Europa.

Economia și populația Moldovei, în special gospodăriile conduse de femei și grupurile vulnerabile, sunt extrem de vulnerabile atât la schimbările climatice, cât și la dezastre. Pierderile economice cauzate de dezastre în ultimii 10 ani depășesc 50 de milioane de dolari SUA. Cadrul legislativ și abordarea instituțională pentru reducerea riscurilor de dezastre (RRD) și schimbările climatice sunt fragmentate și există o coordonare limitată între părțile interesate relevante.

Costul total actual al inacțiunii privind adaptarea la schimbările climatice este estimat la 600 de milioa-

ne de dolari SUA, echivalent cu 6,5% din PIB. Până în 2050, se preconizează că costurile directe ale schimbărilor climatice (scăderea producției plus creșterea daunelor și a costurilor prevenirii) vor fi de circa 1 miliard de dolari SUA - dintre care 70% vor fi suportate de agricultură, care se confruntă cu cele mai mari provocări. Costul estimat al implementării Planului de acțiune pentru mediu este de 200 milioane de dolari SUA, iar costul anual al inacțiunii ar putea crește la 61 milioane de dolari SUA. Măsurile de adaptare la schimbările climatice nu fac parte din bugetul Republicii Moldova, iar procesul de bugetare național nu este încă sensibil la schimbările climatice și, prin urmare, nu este eligibil pentru finanțarea schimbărilor climatice. Cea de-a doua Contribuție Națională Determinată (2020) estimează pierderile cauzate de încălzirea globală și evenimentele meteorologice extreme asociate cu aceasta la 1,3 miliarde de dolari SUA anual până în 2050, dacă nu vor fi luate măsuri de atenuare și adaptare la schimbările climatice.

Consolidarea rezistenței în comunitățile locale și în grupurile vulnerabile rămâne o problemă cheie care trebuie abordată în țară. Au fost implementate mai multe acțiuni de către partenerii de dezvoltare și Guvernul Moldovei. Cu toate acestea, o abordare mai sistematică și intersectorială a acestei probleme ar fi benefică pentru a reduce impactul dezastrelor din țară.

Foto: FAO Moldova

GESTIONAREA RISCURILOR DE DEZASTRE

În 2015, PNUD a sprijinit elaborarea proiectului Strategiei de gestionare a riscurilor de dezastre pentru Moldova pentru anii 2015-2020. Prioritățile identificate în Strategie sunt următoarele:

1. Înțelegerea riscurilor de dezastre,
2. Consolidarea guvernării riscurilor de dezastre,
3. Creșterea nivelului de rezistență prin investiții și reducerea riscurilor de dezastre și
4. Îmbunătățirea nivelului de pregătire pentru dezastre.

Moldova este vulnerabilă la inundații și cutremure. Inundațiile fiind riscul cel mai semnificativ²⁶⁸. Vulnerabilitățile majore la dezastre pentru populația, economia, mediul și teritoriul țării sunt determinate de structura geofizică a teritoriului, schimbările substanțiale ale climei, degradarea mediului, gestionarea necorespunzătoare a resurselor naturale, stabilirea așezărilor în zone periculoase, urbanizarea rapidă, politici greșite sau ineficiente de dezvoltare a teritoriului și infrastructurii, eficiența scăzută a administrației publice centrale și locale, creșterea nivelului sărăciei, subfinanțarea eforturilor pentru prevenirea și reducerea efectelor negative ale dezastrelor, printre altele.²⁶⁹ Capacitatea sporită a guvernelor locale de a promova reducerea riscurilor va permite abordarea unora dintre aceste probleme. EȚONU lucrează la acest aspect pentru a sprijini guvernele locale să identifice și să consolideze pregătirea pentru riscuri.

În 2020, PNUD a sprijinit actualizarea și alinierea la cele mai recente obiective de dezvoltare naționale și globale, inclusiv pregătirea pentru COVID-19.

Mandatul de gestionare a riscurilor de dezastre îi revine în prezent Inspectoratului General pentru Situații de Urgență al Ministerului Afacerilor Interne, care servește ca secretariat pentru Comisia Națională pentru Situații Excepționale și este principalul organism responsabil de elaborarea și gestionarea protecției civile și a politicilor de gestionare a riscurilor de dezastru.

Strategiile de pregătire și recuperare adaptate la gen din Moldova sunt incluse în Planul de protecție civilă, revizuit anual în funcție de analiza situației. Reducerea riscurilor de dezastre și adaptarea la schimbările climatice urmăresc ambele să creeze societăți rezistente cu integrarea dimensiunii de gen și, prin urmare, nu pot fi abordate în mod izolat. O colaborare mai strânsă cu privire la aceste două probleme critice de dezvoltare devine tot mai importantă, dat fiind că Guvernul Moldovei

CELE MAI AFECTATE RAIOANE

INUNDAȚII

MEDIA ANUALĂ A PIB AFECTATĂ (%)

Dubăsari	3
Soroca	3
Edineț	3
Tighina	2
Bălți	2
Chișinău	2
Orhei	2
Cahul	1
Ungheni	0
Lăpușna	0

CUTREMUR

MEDIA ANUALĂ A PIB AFECTATĂ (%)

Cahul	2
Găgăuzia	1
Lapușna	1
Ungheni	1
Chișinău	0
Bălți	0
Tighina	0
Dubăsari	0
Orhei	0
Soroca	0

Sursa: Banca Mondială, Profilul de risc în caz de dezastru: Moldova. 2017

a semnat Acordul de la Paris. În acest sens, trebuie investit un efort suplimentar în integrarea reducerii riscurilor de dezastre și a adaptării la schimbările climatice în planurile naționale de dezvoltare, strategiile de reducere a sărăciei, politicile sectoriale și alte instrumente de planificare a dezvoltării.²⁷⁰

Consolidarea guvernării riscurilor de dezastre este prioritară în Planul național de implementare a Acordului de asociere UE-Moldova, însă nu este încă susținută de cadrele naționale de planificare a politicilor. Procesul de elaborare a orientărilor interne care să definească rolurile și responsabilitățile specifice pentru evaluarea riscurilor de dezastru este în desfășurare. Republica Moldova este în curs de finalizare a Protocolului de gestionare a riscului de inundații pentru bazinul râului Nistru împreună cu autoritățile competente ucrainene și susținut de Mecanismul de protecție civilă al UE și Programul de prevenire, pregătire și răspuns la dezastrele naturale și provocate de om (Raportul de implementare a asocierii privind Moldova 2019).

În acest sens, trebuie investit un efort suplimentar în integrarea reducerii riscurilor de dezastre și a adaptării la schimbările climatice în planurile naționale de dezvoltare, strategiile de reducere a sărăciei, politicile sectoriale și alte instrumente de planificare a dezvoltării. Moldova a fost supusă unei evaluări independente a

268 GFDRR, Banca Mondială, [Profilul de risc în caz de dezastru: Moldova](#). 2017.

269 G RM, Strategia de gestionare a riscurilor de dezastre pentru Moldova pentru anii 2015-2020.

270 PNUD, Teoria schimbării. Procesul de formulare al CPD. 2018.

mai multor părți interesate, coordonată de Biroul ONU pentru reducerea riscurilor de dezastre (UNDRR), pentru a se asigura că strategiile naționale de reducere a riscurilor de dezastru sunt incluzive, solide și în conformitate cu recomandările prezentate în Cadru Sendai pentru reducerea riscurilor de dezastre (SFDRR). În pofida eforturilor, lipsa unei Platforme naționale dedicate reducerii riscurilor de dezastre împiedică țara să întreprindă o călătorie mai puternică de asigurare a rezistenței în fața dezastrelor. Astfel, configurarea mecanismului de coordonare multisectorială este decisivă pentru asigurarea unei integrări eficiente. Pe lângă coordonarea la nivel național, RRD eficiente necesită implicarea comunităților locale, cu accent deosebit pe implicarea OSC și a tinerilor.

Dezvoltarea rezilienței necesită o abordare intersectorială integrată - investiții atât în activități la nivel de politici, cât și în demonstrații care aduc rezultate tangibile rapide pe teren - și parteneriate pe scară largă cu toate părțile interesate și ramurile puterii, precum autoritățile

publice, societatea civilă, comunitățile locale și sectorul privat. Sectorul privat nu și-a asumat încă un rol corespunzător cu contribuția sa la economie, astfel, trebuie să se acorde mai multă atenție parteneriatelor publice-privat și rolului afacerilor în elaborarea soluțiilor de dezvoltare durabilă.

Impactul regional și local al pandemiei a fost extrem de eterogen, cu o dimensiune teritorială puternică și implicații semnificative pentru gestionarea crizelor și răspunsurile de politici. Campania UNDRR de asigurare a rezilienței orașelor "Making Cities Resilient" a fost creată pentru a sprijini răspunsul orașelor la evenimente periculoase, a spori înțelegerea de către guvern a riscurilor și a spori capacitatea de planificare a reducerii riscurilor și rezilienței urbane. Campania a fost îmbrățișată de Chișinău și alte municipii din țară. Rezultatul final al campaniei va duce la elaborarea unui Plan de acțiune dedicat care să conțină deficiențele și recomandări pentru autoritățile orașelor, care vor fi în stare să construiască un sistem urban mai rezistent.

ACCESUL LA APĂ CURATĂ

Schimbările climatice vor crește provocările legate de aprovizionarea cu apă, deoarece probabilitatea secetelor, dar și a inundațiilor, va fi exacerbată din cauza schimbărilor climatice din următorii ani.

Cheltuielile Guvernului pentru alimentarea cu apă și canalizare, deși a crescut în ultimii ani, este încă scăzută. În plus, țara are cel mai mare decalaj urban-rural și cel mai scăzut nivel de acces la serviciile de alimentare cu apă și de salubritate din regiunea Dunării. În 2020, Moldova a alocat 39.3698,9 mii de lei. Cu toate acestea, nevoile sunt mult mai mari. Lipsa unei gestionări adecvate a apelor în întreaga țară, alături de deficiențele în gestionarea deșeurilor, continuă să afecteze negativ sănătatea și bunăstarea oamenilor și a ecosistemului.

Deși **accesul public la alimentarea cu apă a crescut treptat în ultimii ani ajungând la 82,1% în 2018**, există încă discrepanțe între așezările rurale (71,17%) și cele urbane (97%), în timp ce calitatea apei potabile nu se conformează cu normele sanitar-chimice (69 la sută din probele din surse centralizate de apă freatică nu întrunesc cerințele chimice), deoarece alimentarea cu apă a populației din localitățile rurale provine în principal din apă freatică, care este foarte des afectată de poluare naturală sau antropică.²⁷¹ În special, Anenii Noi, Glodeni,

Căușeni, Fălești, Râșcani, Ștefan Vodă, Taraclia, Hâncești și Găgăuzia au cea mai nefavorabilă situație în ceea ce privește conformitatea calității apei potabile.

Apele uzate sunt principala sursă de poluare a apelor de suprafață în Moldova. Un fapt recunoscut și stipulat în Strategia Națională de Dezvoltare „Moldova 2030”. Pe măsură ce populația se conectează la sistemele de alimentare cu apă, consumul de apă crește și, în lipsa unor soluții adecvate cu privire la canalizare și tratarea apelor uzate, aceste sisteme devin surse majore de poluare a apei, cum este cazul în zonele rurale ale țării.

Accesul la salubritate a crescut mai lent decât accesul la alimentarea cu apă până când a făcut un salt cu 6,2 puncte procentuale în 2017 - 2018, în principal datorită extinderii sistemului de canalizare în zonele urbane. Astfel, la nivel național, 29,3% din populația Moldovei este conectată la un sistem de canalizare centralizat, din care 64,1% în mediul urban și doar 2,8% în mediul rural.²⁷²

Deși cantitatea de apă uzată suficient tratată în sectorul nerezidențial a crescut cu 0,7% între 2011 și 2018, cifra este de doar 18%,²⁷³ iar proporția populației care are un serviciu de salubritate și baie sau duș în locuință este încă suboptimal la 83,8% în zonele

271 Evaluarea Națională Voluntară a Moldovei, 2020

272 Evaluarea Națională Voluntară a Moldovei, 2020

273 Cancelaria de stat și BNS, [Statistici pentru obiectivele de dezvoltare durabilă 2020](#), p.17

urbane și 20,8% în zonele rurale în 2018.²⁷⁴ Între timp, circa 54 la sută din probele prelevate din apa furnizată școlilor depășesc concentrațiile maxime permise pentru parametrii chimico-sanitari, în timp ce 20 la sută din probe nu întrunesc parametrii de siguranță microbiologică. Lupta împotriva pandemiei emergente de COVID-19 este strâns legată de serviciile de apă curată și sigură și de salubritate, evidențiind astfel urgența în acest domeniu.

Divizată în cele două bazine hidrografice majore Nistru și Dunărea-Prut, țara nu are un plan integrat de gestionare a bazinelor hidrografice și un organism de management stabilit; acest lucru duce la o calitate, cantitate și disponibilitate reduse a apei.

Vreo 90% din apa de suprafață a țării provine din aflurul râurilor Nistru și Prut, creând o mare dependență de relațiile externe pentru a asigura securitatea apei. Mai mult, Moldova are doar 738 m³ pe cap de locuitor de capacitate de stocare pentru a sprijini aprovizionarea cu apă în caz de evenimente meteorologice extreme.²⁷⁵ Directivele UE privind apa încă nu sunt transpuse pe deplin în cadrul legal național și capacitățile de gestionare integrată a apei, inclusiv într-un context transfrontalier, rămân slabe. Calitatea apei va fi îmbunătățită prin minimizarea poluării apei din procesele industriale, creșterea eficienței utilizării apei, reciclarea și reutilizarea în condiții de siguranță și îmbunătățirea protecției și refacerea ecosistemelor legate de apă (păduri, zone umede, râuri, acvifere și lacuri).

Moldova a beneficiat de Protocolul privind apa și sănătatea al CEE-ONU - Biroul Regional pentru Europa al OMS²⁷⁶ ca instrument de îmbunătățire a situației apei, salubrității, igienei și sănătății. Protocolul este un acord internațional obligatoriu din punct de vedere juridic, destinat protejării sănătății și bunăstării umane prin gestionarea durabilă a apei și prin prevenirea, controlul și reducerea bolilor legate de apă. Una dintre obligațiile cheie care îi revin este stabilirea unor obiective intersectoriale privind apa, salubritatea și sănătatea, pentru a asigura accesul la apă potabilă și salubritate pentru toți și în toate mediile. Moldova este parte la Protocol din 2005. În 2010, țara a stabilit obiective în cadrul Protocolului privind apa și sănătatea, elaborat în comun de Ministerul Agriculturii, Dezvoltării Regionale și Mediului și Ministerului Sănătății, Muncii și Protecției Sociale, cu sprijinul experților naționali și internaționali și al societății civile. Țintele au fost revizuite în 2016 și

20,8% din populația din zonele rurale are acces la un serviciu de salubritate în casă.

încorporate în Programul național de implementare a Protocolului în Republica Moldova pentru 2016-2025 (Hotărârea Guvernului 1063 din 16 septembrie 2016).²⁷⁷ În 2016, Moldova a încorporat perspectiva accesului echitabil în legislația națională și a elaborat o țintă specifică privind asigurarea unui cadru legal și instituțional pentru a asigura accesul echitabil la apă²⁷⁸ pentru grupurile vulnerabile și marginalizate.

Scenariul climatic indică faptul că va exista o creștere a temperaturii medii cu 2-3°C până în 2050, intensificând procesul de aridizare și producând schimbări majore în tiparele precipitațiilor, ceea ce va avea, în cele din urmă, impact asupra disponibilității resurselor. Aceasta va spori insecuritatea alimentară și a apei, va crește riscurile pentru sănătate, va reduce productivitatea agricolă și va crește incidența evenimentelor extreme. Aceste condiții vor exacerba sărăcia rurală din cauza dependenței rurale de sectoarele agricole, care este deja de 7,5 ori mai mare decât în zonele urbane.

Moldova este parte la Convenția CEE-ONU privind efectele transfrontaliere ale accidentelor industriale și este beneficiară a Programului de asistență și cooperare în temeiul Convenției.²⁷⁹ Țara primește asistență pentru a-și îmbunătăți prevenirea, pregătirea și răspunsul la accidente industriale și cooperarea transfrontalieră cu țările vecine și riverane în cadrul Programului. Implementarea completă a Convenției va ajuta țara să

Municipiile sunt responsabile de peste 50% din poluarea totală a aerului în Moldova.

274 Cancelaria de stat și BNS, [Statistici pentru obiectivele de dezvoltare durabilă 2020](#), p.18

275 Grupul Băncii Mondiale, "Note de politică, Moldova", 2019, p.71

276 A se vedea www.unece.org/env/water/pwh_text/text_protocol.html pentru mai multe informații.

277 Programul național este în prezent în curs de revizuire, cu sprijin din partea CEE-ONU și finanțat de Uniunea Europeană în cadrul Programului Inițiativa pentru Apă Plus a Uniunii Europene pentru țările Parteneriatului Estic

278 Score card-urile elaborate sunt accesibile pe [pagina web a CEE-ONU](#).

279 Pentru mai multe informații, consultați www.unece.org/env/teia/ap/introduction.html

realizeze Agenda 2030 pentru dezvoltare durabilă, precum și să atingă prioritățile de acțiune stabilite în Cadrul Sendai pentru reducerea riscurilor de dezastre pentru perioada 2015-2030, care sunt relevante sau pot fi asociate cu prevenirea, pregătirea și răspunsul la pericolele industriale, de mediu, chimice și biologice, și reducerea riscurilor de dezastre tehnologice. Între timp, Convenția privind accidentele industriale sprijină angajamentul Republicii Moldova de a implementa Directiva UE Seveso III, ajutând la apropierea de standardele UE cu privire la siguranța industrială și de protecție a mediului, în vederea Acordului de Asociere UE-Moldova.

În plus, Republica Moldova este parte la Convenția CEE-ONU privind evaluarea impactului asupra mediului în context transfrontalier (Convenția Espoo) și este parte la Protocolul privind evaluarea strategică de mediu al acesteia.²⁸⁰ Evaluarea impactului asupra mediului (EIM) și evaluarea strategică de mediu (ESM) în conformitate cu Convenția Espoo și Protocolul privind ESM al acesteia permit integrarea considerentelor de mediu și economie ecologică în planificarea dezvoltării și asigurarea durabilității tiparelor de producție. CEE-ONU asistă Republica Moldova în armonizarea integrală a legislației primare și secundare cu privire la ESM și EIM transfrontalieră cu prevederile Convenției Espoo și ale Protocolului privind ESM. Asistența oferită este menită să consolideze capacități adecvate pentru aplicarea eficientă și sistematică a ESM și a EIM transfrontalieră. Dincolo de asistența legislativă, asistența în cauză include activități extinse de consolidare a capacităților, inclusiv un proiect pilot privind ESM sau EIM transfrontalieră, un atelier de instruire privind ESM și EIM transfrontaliere, elaborarea orientărilor specifice problemelor, activități și materiale de sensibilizare. Acest lucru va contribui la prevenirea și atenuarea impactului creșterii economice asupra mediului și asupra sănătății și la îmbunătățirea guvernării de mediu prin sporirea transparenței procesului decizional, a cooperării intersectoriale și a participării publice.

POLUAREA AERULUI

Moldova este în concordanță cu tendința globală de urbanizare continuă, de la 47% în 2010 la 60% în 2030 (UN-Habitat). Orașele contribuie tot mai mult și semnificativ ca factori principali ai degradării ecologice (globale). Municipiile au cel mai mare impact asupra calității

aerului și sunt responsabile pentru peste 50% din poluarea totală a aerului în Moldova.

Sursele legate de transport sunt principala sursă de poluare a aerului în orașe: volumul total al emisiilor în aer din sectorul transporturilor în 2019 a fost de 803,69 tone la Chișinău și de 151,10 tone la Bălți²⁸¹ și este responsabil de **16,3% din totalul național de emisii de gaze cu efect de seră (2016)**. Vechimea parcurilor de vehicule, calitatea redusă a combustibilului cu conținut ridicat de sulf agravează problema. Transportul public relativ vechi și incomod, care de multe ori întârzie din cauza lipsei benzilor dedicate, înseamnă că publicul trece rapid la utilizarea mașinilor private. În octombrie 2020, 669.181 de autoturisme erau înregistrate pe teritoriul Republicii Moldova la Agenția Servicii Publice,²⁸² ceea ce constituie 265 de autoturisme la o mie de locuitori. În cele două orașe mai mari Chișinău și Bălți sunt înmatriculate 223.386 (Chișinău) și 31.020 (Bălți) de autoturisme²⁸³. În comparație, în UE în 2018 existau circa 530 de autoturisme la o mie de locuitori.²⁸⁴ Utilizarea sporită a vehiculelor personale creează și mai multe ambuteiaje și va duce la un colaps rutier în anii următori.

Există o lipsă evidentă de implementare a practicilor urbane actualizate, inclusiv cu privire la transportul durabil și mobilitate, cu utilizarea tehnologiilor inovatoare, climatic-inteligente, implicând sectoarele public și privat în planificare și soluții urbane ecologice.

Moldova nu a acceptat versiunile modificate ale ultimelor protocoale la Convenția CEE-ONU²⁸⁵ privind poluarea atmosferică transfrontalieră pe distanțe lungi, inclusiv Protocolul din 1999 privind reducerea gradului de acidifiere, eutrofizare și a nivelului de ozon troposferic (Protocolul de la Göteborg). Protocolul revizuit de la Göteborg stabilește obiective de reducere a emisiilor și conține măsuri referitoare la transporturi, industrie și agricultură, implementarea cărora poate contribui la reducerea emisiilor diferiților poluanți și, astfel, la realizarea anumitor Obiective de dezvoltare durabilă (ODD), în special ODD 3 privind sănătatea și starea de bine, ODD 11 privind orașele și comunitățile durabile și ODD 12 privind consumul și producția durabilă. Mai mult, în conformitate cu Acordul de Asociere (AA) semnat cu Uniunea Europeană în 2014, Moldova trebuie să adopte legislație națională pentru a îndeplini cerințele de raportare cu privire la inventarele emisiilor și de raportare în conformitate cu Directiva UE privind plafoanele naționale de emisii (PNE), precum

280 Pentru mai multe informații, consultați www.unece.org/env/eia/welcome.html

281 MADRM, *Anuarul IPM -2019*.

282 Agenția Servicii Publice, „*Date statistice referitor la componența Registrului de stat al transporturilor în profil de tipul mijlocului de transport*”, accesat în 26 noiembrie 2020.

283 Agenția Servicii Publice, „*Date statistice referitor la componența Registrului de stat al transporturilor în profil de tipul mijlocului de transport și administrativ-teritorial*”, accesat în 26 noiembrie 2020.

284 Eurostat, „*Autoturismele în UE*”, datele extrase în aprilie 2020.

285 Moldova este parte la Convenția CEE-ONU privind poluarea atmosferică transfrontalieră pe distanțe lungi din 1995 și a ratificat Protocolul din 1984 cu privire la finanțarea pe termen lung a programului de cooperare pentru supravegherea și evaluarea transportului pe termen lung al poluanților atmosferici în Europa (EMEP), Protocolul din 1998 privind metalele grele și Protocolul din 1998 privind poluanții organici persistenti (POP) ai acesteia (din 2002).

și pentru a elabora programe pentru atingerea plafoanelor naționale, ceea ce este, de asemenea, una dintre obligațiile prevăzute în Protocolul de la Göteborg.

În 2020, Moldova a furnizat date anuale pentru 2017, dar nu și-a raportat datele anuale pentru 2018, ceea ce a însemnat că respectarea obligațiilor de reducere a emisiilor în temeiul Protocolului privind POP și al Protocolului privind metalele grele nu a putut fi evaluată. Moldova nu a furnizat nici datele tabulare lipsă pentru 2005 și 2010 în conformitate cu Protocoalele respective.

GESTIONAREA DEȘEURILOR

În Moldova, sistemul de gestionare a deșeurilor reflectă, în general, practicile tradiționale sub-standard de depozitare a deșeurilor, aplicate fără discriminare tuturor tipurilor de deșeuri. Acest lucru se datorează lipsei capacităților naționale de a se adapta la modelele de gestionare a deșeurilor în conformitate cu principiile economiei ecologice. În 2016 au fost generate 1.435.273 milioane de tone de deșeuri în țară, inclusiv 1.091.575 de tone de deșeuri solide urbane mixte și 343.698 de tone de deșeuri periculoase (pe baza clasificării Convenției UE/de la Basel).²⁸⁶ Un studiu global recent al Băncii Mondiale²⁸⁷ a indicat o rată de generare a deșeurilor de 3,12 kg/cap de locuitor/zi, care este a doua cea mai mare din Europa și de aproape trei ori media regională. În timp ce țara se apropie în general de o eficiență a colectării de 100% în zonele urbane, tratarea și eliminarea deșeurilor rămân în primul rând bazate pe depozitarea tradițională într-o anumită formă, iar o proporție semnificativă din aceasta este sub-standardă în ceea ce privește performanța de mediu și durabilitatea. Ratele de deviere a eliminării deșeurilor în scopuri de reciclare și recuperare sau de tratament specializat sunt scăzute, iar devierea are loc în mare măsură în mod informal.

Impactul asupra mediului al practicilor de gestionare a deșeurilor se reflectă în degradarea continuă a resurselor terestre, de apă și aer asociate cu eliberarea unei game largi de contaminanți derivați de deșeuri, în special substanțe chimice conținute în fluxul general de deșeuri. Aceasta include substanțele chimice asociate cu deșeurile periculoase co-eliminate provenind din industrie, precum și de la populația generală, din sistemul de sănătate și tot mai mult din sectoarele produselor de consum, cum ar fi deșeurile de echipamente electrice și electronice (DEEE), ambalaje (în special materiale plastice din comerț și utilizări agricole) și o serie de deșeuri asociate în prezent cu POP (plastic pentru produse auto/de consum, produse de izolare în construcții și componente pentru țesături) și metale grele (în special plumb

Rata de generare a deșeurilor (3,12 kg/cap de locuitor/zi) este a doua cea mai mare din Europa.

și mercur). Moldova și-a finalizat recent evaluarea inițială în baza Convenției de la Minamata și a identificat o generare totală de 977 kg/an de deșeuri care conțin mercur în principal din DEEE, instrumente de măsurare și corpuri de iluminat fluorescente care rămân în utilizarea pe scară largă.

Comitetul ONU pentru Drepturile Economice, Sociale și Culturale a recomandat Moldovei să utilizeze metode ecologice pentru a gestiona, monitoriza, colecta și trata deșeurile, ca alternativă la metodele de depozitare a deșeurilor; să pună în aplicare programe adecvate de reciclare a deșeurilor; și să promoveze consumul și modelele de producție durabile. Acesta îndeamnă țara să se asigure că utilizarea substanțelor chimice dăunătoare în agricultură este pe deplin monitorizată și reglementată.²⁸⁸

Sistemul de gestionare a deșeurilor sanitare (GDS) este subdezvoltat și produce efecte asupra mediului și sănătății publice asociate atât cu expunere infecțioasă la fața locului cât și în afara acestuia, precum și cu emisii atmosferice (PCDD/F și Hg) provenite de la arderea necorespunzătoare (acest lucru este recunoscut în Strategia națională de sănătate publică pentru anii 2014-2020 și în Evaluarea sistemului GDS din 2014, efectuată de OMS). Potrivit unei estimări din 2016, gestionarea unei cantități de 1.620 de tone de deșeuri sanitare periculoase necesită o gestionare separată dedicată. Din această cantitate, în jur de 1.140 de tone sunt tratate la sursă, în mare parte cu tehnici de tip non-combustie învechite. Deși s-au înregistrat progrese în domeniul gestionării deșeurilor sanitare prin adoptarea recentă a Regulamentului sanitar privind gestionarea deșeurilor rezultate din activitatea medicală (în vigoare începând cu T1 2019) și care este în conformitate cu Legea privind deșeurile și practicile de clasificare ale UE, trebuie să fie puse în aplicare măsuri prioritare suplimentare pentru ca Regulamentul să fie funcțional. Aceste măsuri includ stabilirea unor criterii normative clare pentru aplicarea normelor de reglementare privind generarea, separarea, depozitarea și tratarea deșeurilor sanitare, dezvoltarea unei infrastructuri ecologice pentru GDS, implementarea deplină a rețelelor dedicate de colectare la sursă și a planurilor de gestionare a deșeurilor; reforma bugetării pentru a include alocări pe linii de buget dedicate GDS și accesul la finanțarea de sprijin pentru măsurile respective.

286 Date administrative ale MADRM.

287 Banca Mondială, „Câtă risipă 2.0: Instantaneu global al gestionării deșeurilor solide până în 2050”, Infografie, 20 septembrie 2018.

288 Comitetul pentru drepturi economice, sociale și culturale, „Observații finale privind al treilea raport periodic al Republicii Moldova”, Documentul ONU E/C.12/MDA/CO/3, 2017, alin. 69.

Sectorul deșeurilor este responsabil de 10,7% din totalul emisiilor de gaze cu efect de seră ale țării (2016).

Gestionarea inadecvată a deșeurilor și a substanțelor chimice în Moldova este un factor esențial care duce la degradarea mediului, deoarece sectorul deșeurilor este responsabil pentru 10,7% din totalul emisiilor de gaze cu efect de seră ale țării (2016), demonstrând astfel un potențial mare și nou de atenuare în acest domeniu. Deșeurile de diferite categorii și origine sunt aruncate în mod nediferențiat în jurul așezărilor umane, de-a lungul drumurilor, râpelor, fâșiilor de pădure și așa mai departe. Gestionarea inadecvată a deșeurilor și a substanțelor chimice duce la degradarea solului și a pădurilor, poluarea aerului, a apei și a solului, și are un impact secundar asupra sănătății umane, precum și la pierderea biodiversității și deteriorarea ecosistemelor. În 2018, doar 42,8% din populație era conectată la serviciile de colectare a deșeurilor municipale, comparativ cu 34,8% în 2014, ceea ce reprezintă o creștere de 8 puncte procentuale.²⁸⁹ Deșeurile menajere municipale sunt acoperite de servicii specializate de colectare a deșeurilor doar în mărime de 60% - 90%, în timp ce în majoritatea localităților rurale deșeurile respective sunt aruncate fără autorizație. Între timp, cantitatea de deșuri periculoase generate a crescut de opt ori, de la 0,2 kg per persoană în 2014 la 1,6 kg în 2018.²⁹⁰

În ceea ce privește contextul politic, Moldova a făcut progrese semnificative în stabilirea cadrului de reglementare necesar pentru implementarea unui sistem modern de gestionare integrată a deșeurilor bazat pe prevenire și a unei economii circulare care să includă deșeurile chimice, precum și pentru abordarea stocurilor de poluanți organici persistenti (POP) și a deșeurilor moștenite.²⁹¹ Trebuie canalizate eforturi suplimentare spre promovarea nu doar a unei gestionări sigure a deșeurilor, ci și a unei abordări mai durabile și mai eficiente din punct de vedere al resurselor pentru activitățile economice.

În 2018 au fost adoptate Programul de promovare a economiei „verzi” pentru anii 2018-2020 și Planul de acțiuni pentru implementarea acestuia. În martie 2019 a fost înființat Grupul de lucru interministerial pentru promovarea dezvoltării durabile și promovarea economiei verzi.

289 Cancelaria de stat și BNS, *Statistici pentru obiectivele de dezvoltare durabilă 2020*, p.28

290 Ibid., p.29

291 Urmare a Legii cadru privind deșeurile (2017) este necesară și adoptarea proiectelor de regulamente privind ambalajele, deșeurile de baterii și acumulatori și depozitele de deșuri. Pe 14 august 2019, Parlamentul a adoptat modificări la Legea privind deșeurile (209/2017), introducând norme privind incinerarea deșeurilor cu recuperarea energiei. În pofida acestui progres, țara se confruntă cu bariere semnificative în implementare. În iunie 2020, Moldova a ratificat un împrumut de 25 de milioane de euro cu Banca Europeană de Investiții pentru dezvoltarea infrastructurii majore de gestionare a deșeurilor în toată țara. Împrumutul va contribui la instituirea unor noi sisteme de colectare, instalații de tratare a materialelor și a deșeurilor biologice și a unor depozite sanitare regionale.

CONSUMUL DE ENERGIE

Potențialul centralelor electrice pe bază de biogaz în Moldova este de circa 134 MW în ceea ce privește capacitatea instalată și de 805 GWh pe an în ceea ce privește energia electrică produsă, echivalentul a circa 20% din cererea națională anuală de energie. Volumul de energie electrică care poate fi generat este limitat de disponibilitatea materiilor prime pentru producerea biogazului. Valorificarea acestor oportunități nu doar va promova și finanța gestionarea și tratarea durabilă a deșeurilor, ci va genera și venituri prin produsele secundare produse.

În prezent, există cinci stații de cogenerare a biogazului în Moldova, cu o capacitate instalată cumulată de 5,6 MW de energie electrică. Instalațiile existente produc biogaz din gunoi de grajd (de origine animală), reziduuri agricole, reziduuri din industria zahărului (sfeclă de zahăr) și deșuri municipale solide (depozit de deșuri).

Moldova este una dintre economiile cu cel mai ridicat consum de energie și cu cele mai ridicate emisiile de dioxid din regiune, cu un consum de energie de două ori mai mare decât media UE și reprezintă 65% din emisiile de gaze cu efect de seră. Guvernul depune eforturi pentru a remedia acest lucru prin modernizarea și reformarea sectorului energetic, înlocuind în același timp importurile de energie fosilă, creșterea eficienței energetice și diversificarea surselor primare de energie pentru utilizarea la nivel de cel puțin 17% a surselor regenerabile în consumul final brut de energie până în 2020 și atingerea unei cote de energie regenerabilă de cel puțin 10% în consumul final de energie în sectorul transporturilor până în același an. Gospodăriile din Moldova au un consum ridicat și ineficient de electricitate din cauza aparatelor electrocasnice învechite, comportamentului incorect și a lipsei de instrumente și informații despre modalitățile de reducere a consumu-

Există oportunități considerabile neexploatate în sectorul deșeurilor atunci când vine vorba de utilizarea deșeurilor pentru produse secundare, cum ar fi biogazul, hrana pentru animale și pentru alte produse.

lui de energie electrică și sporire a eficienței. Un experiment recent²⁹² indică faptul că gospodăriile ar putea reduce consumul de energie electrică cu până la 2% dacă cele mai ineficiente dintre ele sunt comparate cu vecinii lor cei mai eficienți. Mai mult, în timpul pandemiei, când consumul a crescut semnificativ, acțiunea de "înghionteală" permanentă a gospodăriilor s-a dovedit a fi un instrument important pentru îmbunătățirea comportamentului de consum.

ARIILE PROTEJATE

Ariile protejate reprezintă 5,8% din teritoriul țării,²⁹³ sub obiectivul stabilit de 8% care urma să fie atins de Moldova până în 2020. Aceste arii, însă, nu sunt reprezentative pentru speciile și diversitatea habitatelor și, prin urmare, gestionarea eficientă a biodiversității în afara ariilor protejate este esențială pentru menținerea integrității ecologice a ecosistemelor țării. Pericolele pentru biodiversitate includ intervenția omului prin conversia terenurilor; eroziunea solului; poluare; specii non-native și/ sau invazive; fragmentarea habitatului datorită dezvoltării infrastructurii; și schimbările climatice. În pofida faptului că biodiversitatea joacă un rol crucial în economia și dezvoltarea națională, cu valoarea cuantificată a serviciilor ecosistemice estimate la 41% din PIB, aceasta nu este percepută ca o prioritate. Cadrul de amenajare a teritoriului este în continuare deficitar, iar conservarea biodiversității nu este luată în considerare. Soluția pe termen lung constă în integrarea preocupărilor privind biodiversitatea în activitățile agricole, silvicole și în alte activități de producție, precum și în conectarea eforturilor de conservare la dezvoltarea economică.

Moldova are una dintre cele mai sărace acoperiri forestiere din Europa (în jur de 11,2 la sută din teritoriul²⁹⁴) și acoperirea este foarte fragmentată. Gestionarea defectuoasă a pădurilor în trecut a cauzat o scădere a calității pădurilor și o vulnerabilitate crescută la dăunători și boli, precum și a scăzut semnificativ disponibilitatea serviciilor ecosistemice. În ultimii 30 de ani, suprafața terenurilor erodate a crescut cu 223.800 ha. În total, aceasta reprezintă 880.000 ha, 25,9% din teritoriul total al țării și 40% din terenurile agricole. Doar 5% din pășuni mențin o valoare biologică ridicată, iar circa 70% și-au pierdut capacitatea de recuperare. Drept urmare, pierderea de sol cauzează o pierdere estimată a producției agricole de 53 de milioane de dolari SUA pe an.

Suprafața actuală acoperită cu păduri este insuficientă pentru a satisface nevoile ecologice și social-

economice ale țării. Pentru a asigura un echilibru ecologic constant și un efect mai puternic asupra condițiilor climatice și hidrologice și pentru a spori productivitatea terenurilor agricole, terenurile forestiere trebuie să ocupe cel puțin 15% din teritoriul țării. Dispersia și fragmentarea resurselor forestiere și distribuția neuniformă a acestora în întreaga țară face mai dificilă exercitarea unor influențe eco-protectoare benefice asupra mediului, creează condiții de trai confortabile pentru populație și asigură lemn și produse nelemnoase.

Numărul incidentelor de pescuit ilegal înregistrate a crescut cu 3,8% în perioada 2011 - 2018. Numărul speciilor incluse în Cartea Roșie a speciilor de organisme pe cale de dispariție a crescut de la 242 în 2011 la 427 în 2018, o creștere bruscă de 76,4%. Din acest număr, 208 sunt specii de animale și 219 specii de plante.²⁹⁵

Moldova găzduiește unele dintre cele mai vechi câmpii forestiere inundabile, stufărișuri, lacuri și mlaștini din Europa, oferind habitate critice de iernare și hrănire pentru sute de mii de păsări acvatice care migrează de-a lungul diferitelor itinerare eurasiatice-africane. Printre acestea se numără Rezervația Naturală „Pădurea Domnească”, situată în secțiunea mijlocie a râului Prut și care se întinde pe 6.032 ha, și Rezervația Biosferei “Prutul de Jos” din Rețeaua UNESCO/MAB care acoperă 14.771 ha, găzduind cele mai mari lacuri naturale ale țării, la fel desemnate ca zone umede de importanță internațională în temeiul Convenției de la Ramsar. Cu toate acestea, ecosistemele lor sunt în pericol din cauza practicilor agricole nesustenabile și a ingineriei fluviale anterioare, care au afectat pânza freatică și deversarea.

MONITORIZAREA MEDIULUI ȘI GESTIONAREA INFORMAȚIILOR

În ultimii ani, Moldova și-a intensificat eforturile în ceea ce privește monitorizarea mediului și a instituit un Sistem partajat de informații referitoare la mediu. Deși în țară nu se produc cu regularitate rapoarte privind starea mediului, se elaborează în schimb buletine și rapoarte pe teme specifice de mediu. Existența unui set solid de statistici de mediu integrate este esențială pentru măsurarea și monitorizarea Obiectivelor de dezvoltare durabilă legate de mediu din țară și pentru susținerea aspectelor de raportare a conformității, inclusiv în temeiul Convențiilor ONU. Această abordare va contribui, de asemenea, la satisfacerea noilor cerințe de politici, cum ar fi economia circulară.

292 PNUD, „#StaiAcasă, dar #EconomiseșteElectricitatea — experimentarea comportamentală continuă în era COVID-19”, septembrie 2020,

293 Guvernul Moldovei, „Al șaselea raport național privind diversitatea biologică”, 2019,

294 Ibid.

295 Cancelaria de stat și BNS, [Statistici pentru obiectivele de dezvoltare durabilă 2020](#), p.31 și 33

PACEA ȘI PARTENERIATELE

ALINIERE LA OBIECTIVELE DE DEZVOLTARE DURABILĂ

FINANȚAREA PENTRU DEZVOLTARE

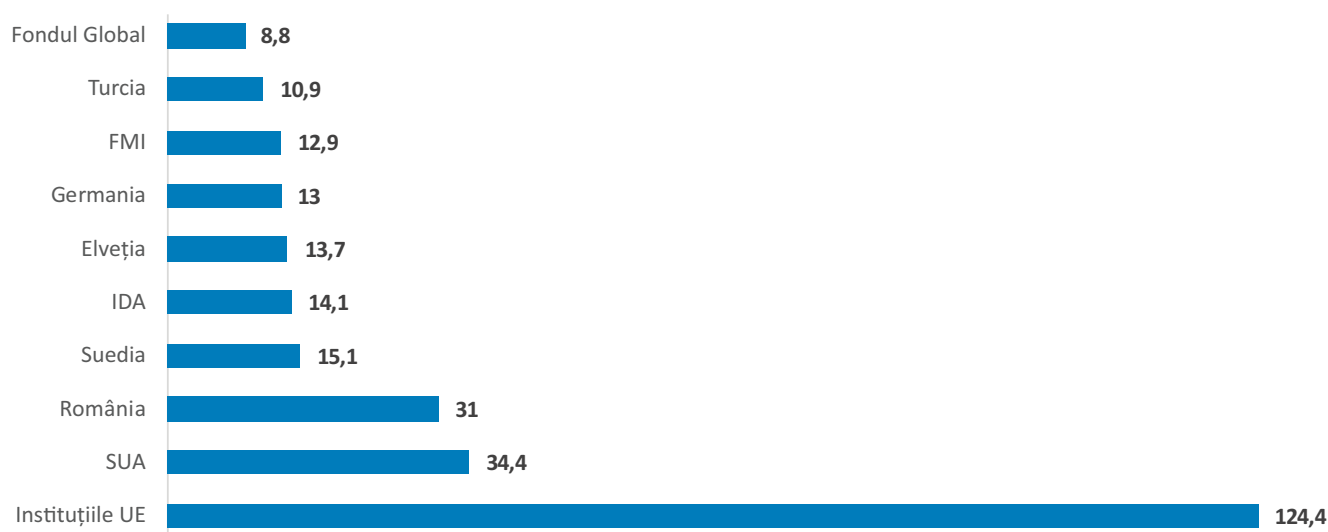
Țara se bazează puternic pe asistența externă în finanțarea reformelor sale structurale și a dezvoltării.

În 2018, asistența oficială pentru dezvoltare a scăzut cu aproape o treime față de 2016. Acest declin a fost rezultatul subminării credibilității autorităților statului în comunitatea donatorilor prin furtul bancar, în combinație cu capacitatea redusă a guvernelor Moldovei de a absorbi fondurile, fiind perpetuată de instabilitatea politică ridicată. Mai mult, absolvirea Moldovei din Fondul Global ca unul dintre cei mai mari donatori a contribuit la scăderea AOD în ultimii ani. În plus, îmbunătățirea clasificării țării de la împrumutarea bazată pe IDA la finanțarea concesională mixtă a scumpit împrumuturile. Majoritatea asistenței pentru dezvoltare provine din Uniunea Europeană, care este folosită în mare măsură pentru finanțarea nevoilor bugetare recurente.

Cea mai mare parte a sprijinului extern este dedicată finanțării infrastructurii și serviciilor sociale, urmate de infrastructura economică și investițiile în educație.

Eforturile țării de a finanța investițiile în infrastructură din propriul stoc de capital sunt limitate de ponderea bugetară mare a cheltuielilor recurente (92% din total) și de subexecutarea semnificativă a investițiilor publice, care în 2018 a constituit 1,4% din PIB.²⁹⁶ În ultimul deceniu, alocările bugetare pentru investiții publice au fost reduse semnificativ prin revizuirii bugetare și apoi, de regulă, subexecutate în fiecare an. Executarea insuficientă a investițiilor de capital a fost persistentă pe parcursul ultimului deceniu și a avut un efect negativ asupra calității și accesului la infrastructură.

Figura 64: Primii zece donatori după AOD brută pentru Moldova (în milioane de dolari SUA, media 2017-2018)

Sursa: OCDE

296 Document FMI, Evaluarea managementului investițiilor publice, 2019

Tabelul 3: Asistența oficială pentru dezvoltare acordată Moldovei

Tipul de sprijin acordat Moldovei	2016	2017	2018
AOD netă (mln dolari SUA)	262	242.2	230.9
AOD/VNB net(ă) în %	3.1	2.4	3.9
AOD brută (mln dolari SUA)	334.9	318.8	315.4
Cota bilaterală, AOD brută în %	39.5	41.6	50.2
<i>Total încasări nete, mln dolari SUA</i>	392	222.9	281.6

Sursa: OECD, [Beneficiarii AOD](#)

În același timp, **Guvernul încasează din taxe sume mult mai mici pentru veniturile bugetare (ca pondere din PIB) decât țările similare.** Prin urmare, creșterea finanțării publice disponibile pentru implementarea agendei ODD va depinde de capacitatea Guvernului de a genera venituri suplimentare din economia formală prin captarea mai bună a activităților în prezent aflate în sectoarele informale sau „gri” ale economiei și prin sporirea eficienței programelor guvernamentale. În plus, pot exista oportunități de a reduce cheltuielile pentru activitățile negative aferente ODD: de exemplu, subvențiile pentru utilizarea combustibililor fosili trebuie înlocuite cu subvenții care încurajează sursele regenerabile de energie sau utilizarea unui transport eficient.

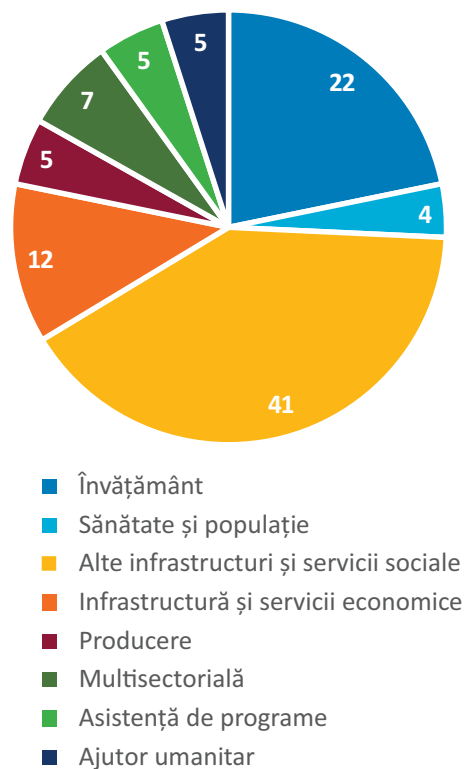
Pe lângă lipsa stocului de capital pentru investiții publice și absorbția redusă a finanțării externe, rolul sectorului privat în investițiile cu impact prin parteneriate publice-private (PPP) este limitat de cadrele juridice ineficiente, de lipsa capacității de implementare și monitorizare a proiectelor PPP, precum și lipsa de încredere în sistemul judiciar în privința protejării părților interesate ale PPP. Investițiile totale ale proiectelor PPP în curs de desfășurare au constituit circa 3,6% din PIB în 2018, două treimi dintre care se referă la acordul de concesiune pentru modernizare a Aeroportului Chișinău. Un alt PPP recent lansat și care necesită cheltuieli guvernamentale regulate se referă la Stadionul Arena Chișinău.

În ceea ce privește investițiile de impact, țara nu are soluții pentru o implicare viabilă și eficientă a sectorului privat pentru contribuția la prioritățile societății moldovenești și la implementarea agendei ODD.

Sistemul bancar se confruntă cu volume fără precedent de lichidități neutilizate (conform BNM, peste 18 miliarde de lei la sfârșitul anului 2019; lichiditatea medie pe sector – 49,3%²⁹⁷ – limita $\geq 20\%$) pe care BNM este impusă să o sterilizeze pentru a preveni presiunile inflaționiste. Cu stimulente adecvate și politici înțelepte, guvernul ar putea stimula investițiile în direcția realizării ODD.

O altă problemă este reprezentată de lipsa unei piețe de capital adecvate și de instrumente financiare foarte limitate disponibile care pot facilita investițiile productive de capital privat. De exemplu, deși există un cadru legal pentru emiterea obligațiunilor municipale, instrumentul este nefuncțional și nu este utilizat pentru finanțarea investițiilor la nivel local pentru a soluționa nevoile comunității. În plus, există ineficiențe în planificarea cheltuielilor de capital și la nivel central și local. Programele de investiții la nivel local care sunt finanțate din bugetul de stat nu urmează aceleași proceduri de bugetare sau proces de evaluare și selecție.

Figura 65: AOD bilaterală pe sectoare pentru Moldova (în procente, media 2017-2018)

Sursa: OECD

297 [Raportul BNM privind situația financiară a sectorului bancar pentru anul 2020](#)

PARTENERIATE PENTRU AGENDA ODD

Fiind o țară cu venituri medii inferioare, Moldova cu capacitate limitată de a genera venituri pentru investiții are nevoie de resurse considerabile pentru a accelera realizarea Agendei ODD. În pofida acestui fapt, există un potențial de angajare cu alți parteneri decât donatorii bilaterali sau multilaterali (sectorul privat, mediul academic, alianțele, fundațiile și grupurile de reflecție internaționale) într-o dezvoltare mai eficientă și sustenabilă. Valorificarea unor astfel de parteneriate pentru un obiectiv intersectorial specific poate avea un impact mult mai mare în ceea ce privește maximizarea asistenței pentru dezvoltare.

Accesul Moldovei la finanțare externă este supus capacității instituționale a țării de a absorbi în timp util și de implementa în mod corespunzător finanțarea limitată pentru dezvoltare. O astfel de capacitate administrativă este compromisă de fluctuația înaltă a funcționarilor publici și, ca rezultat, de memoria instituțională slabă și, deseori, de lipsa de coerență în implementarea politicilor publice și a reformelor. În consecință, asistența pentru dezvoltare va completa probabil capacitatea respectivă, care nu este durabilă pe termen lung. În plus, după demisia Prim-Ministrului, actuala criză politică va afecta probabil capacitatea țării de a moraliza resursele partenerilor internaționali.

Donatorii și partenerii bilaterali și multilaterali tradiționali ar fi în continuare o sursă majoră de finanțare pentru ETONU și UNDAF pe termen mediu. În prezent, circa 90% din finanțarea pentru programe și proiecte provine din această sursă. Pe măsură ce peisajul donatorilor se schimbă și evoluează, ETONU urmărește să identifice noi modalități de cooperare și donatori interesați să susțină agenda de dezvoltare a Moldovei. În contextele în care finanțarea externă joacă un rol semnificativ, abordările la nivel sectorial (ANS) din mai multe țări s-au dovedit a fi o modalitate bună de a sprijini conducerea și implementarea guvernului, și de a face finanțarea sectorială mai previzibilă și mai flexibilă. Astfel, Agenda 2030 pentru ODD servește drept cadru consolidat pentru eforturile de asistență ale partenerilor de dezvoltare, indiferent dacă aceștia lucrează direct cu agențiile ONU la prioritățile UNDAF, majoritatea folosind ODD-urile pentru a-și forma asistența pentru dezvoltare și pentru a monitoriza rezultatele.

Moldova nu are un sistem integrat de urmărire a alinierii cheltuielilor publice la Agenda ODD și, deși ODD sunt naționalizate, nu există informații care să arate modul în care cheltuielile bugetare ale Moldovei sunt aliniate la ODD sau cât de mult contribuie cheltuielile publice la realizarea ODD. Multe țări au adoptat un Cadru național de finanțare integrat prin care toate

fluxurile financiare sunt evaluate dacă sunt convergente la obiectivele de dezvoltare ale țării și implicit la Agenda ODD. Moldova, cu sprijinul ONU, a început să efectueze o analiză integrată a cadrului național de finanțare până în 2023 și cel mai probabil va adopta și instituționaliza un astfel de instrument pe termen mediu.

Instituțiile financiare internaționale (IFI) care reprezintă o sursă majoră de finanțare pentru prioritățile de dezvoltare ale țării, în special pentru modernizarea infrastructurii sociale, asistență medicală, educație, își leagă tot mai mult activitățile de obiectivele ODD. În pofida angajamentelor puternice privind cooperarea consolidată, există încă loc de îmbunătățire, în special în dezvoltarea de proiecte inovatoare cu scopul de a co-investi și de a valorifica finanțarea IFI. Agențiile ONU, printre care se numără PNUD, UNICEF, UNHCR etc., au semnat acorduri de cooperare la nivel global cu diferite IFI, dar pentru a avea succes, acordurile globale respective trebuie să fie corelate cu eforturi semnificative la fața locului pentru a produce proiecte concrete în timp ce, până în prezent, o astfel de colaborare a fost destul de limitată/subdezvoltată.

În prezent, doar foarte puține agenții ONU au proiecte bazate pe **partajarea costurilor guvernamentale**, iar majoritatea nu au experiență semnificativă în atragerea partajării costurilor guvernamentale în asistența lor pentru dezvoltare. Creșterea domeniilor, opțiunilor și oportunităților pentru o mai mare partajare a costurilor guvernamentale ar putea fi realizată în mai multe moduri, inclusiv cooperarea extinsă și abordarea comună între agenții atunci când se caută acest tip de finanțare.

În mod similar, Guvernul Moldovei ar putea încerca să își valorifice resursele pentru a încuraja comportamente mai bune ale **sectorului privat**, deoarece ODD-urile nu pot fi realizate fără angajamentul și contribuția atât ale investitorilor, cât și ale cetățenilor. Mai mult, managerilor din sectorul privat din Moldova le lipsește informații atât despre agenda ODD, cât și oportunitățile de implicare în activități pozitive aferente ODD, asigurând în același timp randamente financiare. Sectorul privat din Moldova ar putea juca un rol mai puternic în astfel de parteneriate pentru investirea cu impact. În prezent, majoritatea acțiunilor în acest sens sunt axate pe mobilizarea resurselor din punctul de vedere al sectorului privat care intră în categoria donațiilor și/sau a actelor de caritate. Optimizarea investirii cu impact și a parteneriatelor publice-privat pentru dezvoltare, pe de altă parte, ar putea fi un instrument mult mai larg și mai eficient pentru implicarea sectorului privat în implementarea Agendei ODD.

În comparație cu alte țări, unde **fundațiile** joacă un rol tot mai important în diagnosticarea și abordarea provocărilor de dezvoltare și, prin urmare, devin parteneri de dezvoltare deplină alături de donatorii tradiționali, EȚONU din Moldova are un angajament ușor cu fundațiile și, până în prezent, agențiile ONU au cooperat în primul rând cu OSC-uri locale în scopuri analitice, în timp ce parteneriatele cu fundații internaționale au fost subexploatate.

PNUD în Moldova s-a angajat cu Guvernul Moldovei pentru a stabili un cadru de reglementare și capacitate pentru utilizarea obligațiilor tematice în finanțarea priorităților de dezvoltare ale țării, inclusiv investițiile în prioritățile ODD. În special, a fost lansat pilotul obligațiilor municipale ca instrument pentru dezvoltarea comunităților locale. În plus, a fost elaborată legislația privind platformele de finanțare participativă pentru a-și oficializa implementarea de facto prin diferite inițiative locale, cum ar fi www.sprijina.md sau www.fagura.md.

Piața de capital din Moldova rămâne subdezvoltată. Cu toate acestea, sectorul bancar din Moldova are un exces de lichiditate (aprox. 50 la sută din toate activele sunt numerar și echivalente de numerar), în timp ce economia se luptă cu lipsa de capital și resurse de finanțare adecvate. Există o lipsă de cadru, stimulente, politici, instrumente adecvate care ar contribui la dezvoltarea funcțională a pieței de capital. Acest lucru este esențial și strict necesar din două motive: (a) deblocarea capitalului neexploatat pentru economie și (b) alinierea capitalului și a investițiilor la ODD. Pentru a maximiza impactul asistenței pentru dezvoltare, EȚONU se va angaja cu partenerii săi, în special IFI, sectorul bancar, Guvernul (în special Ministerul Finanțelor) pentru a aborda blocajele și constrângerile la nivelurile de politici și de reglementare pentru a debloca potențialul de mobilizare și facilitare suplimentară a capitalului pentru realizarea ODD-urilor.

Pe lângă parteneriatele tradiționale, EȚONU ar putea explora posibilitățile și opțiunile de a se angaja în parteneriate mai inovatoare. Colaborările respective ar putea permite accelerarea realizării Agendei 2030. Mai jos sunt prezentate câteva dintre oportunitățile identificate de echipa ONU din țară în timpul elaborării Strategiei ONU Moldova de mobilizare a resurselor:

- Organizațiile și companiile din sectorul bancar și financiar - deblocarea potențialului pieței de capital și mobilizarea/valorificarea capitalul privat în dezvoltare;
  - Organizațiile din sectorul privat - pentru promovarea ODD și promovarea LPNU, incluzivitate, egalitate de gen, promovarea economiei circulare;
  - Camerele de comerț și alte organisme naționale care reprezintă sectorul privat. Stabilirea parteneriatelor pentru mobilizarea resurselor, precum și investiții și finanțare alinate la ODD;
  - Mediul academic, centrele IT și alte organizații bazate pe cunoștințe și informații. Dezvoltarea parteneriatelor pentru promovarea opțiunilor de politici de inovare pentru agenda ODD;
  - Organizațiile diasporei, inclusiv departamentul de stat pentru interacțiunea cu diaspora. Mobilizarea sprijinului și facilitarea redirecționării remitențelor pentru investiții productive și durabile.
-

GUVERNAREA ȘI STATUL DE DREPT

Cele mai mari provocări pentru Moldova în ceea ce privește buna guvernare includ volatilitatea politică, corupția pe scară largă, lipsa de transparență și lipsa de toleranță socială.

În Evaluarea Națională Voluntară, Republica Moldova recunoaște că dezvoltarea durabilă nu poate fi realizată fără respectarea drepturilor omului și a egalității de gen și fără a asigura pacea, stabilitatea, guvernarea eficientă și statul de drept. Astfel, prioritățile actualului Guvern al Republicii Moldova includ, de asemenea, promovarea statului de drept și accesului egal la justiție; combaterea tuturor formelor de corupție; dezvoltarea unor instituții eficiente, răspunzătoare și transparente la toate nivelurile; asigurarea luării de decizii receptive, incluzive, participative și reprezentative la toate nivelurile; și asigurarea accesului la informații.²⁹⁸

Conform Indicelui privind statul de drept, elaborat în cadrul Proiectului Justiției Mondiale, Moldova ocupă locul 92 din 128 de țări. Moldova se clasifică pe locul 56

Moldova nu are un sistem de monitorizare continuă a implementării hotărârilor CEDO de către OSC. Există o lipsă de capacitate a OSC-urilor în această privință.

(Note din consultările cu OSC-urile din Republica Moldova)

Persoanele LGBTI se confruntă cu cea mai mare discriminare, în special prin discursuri negative, printre altele, din partea politicienilor și a personalităților religioase. Nivelul ridicat de intoleranță provine din acoperirea limitată a educației sexuale în programele școlare și din superficialitatea acoperirii problemelor legate de drepturile omului și identitatea de gen. Copiii și familiile lor nu au acces la servicii psihologice, iar psihologii școlari și asistentul social nu au suficientă pregătire în problemele legate de identitatea sexuală.

(Note din consultările cu OSC-urile din Republica Moldova)

din 128 în ceea ce privește măsura în care puterile guvernului sunt efectiv limitate de legislativ, iar măsura în care sistemul judiciar are independența și capacitatea în practică de a exercita controale eficiente asupra Guvernului a fost foarte scăzută, Republica Moldova ocupând poziția 103 din 128 de țări.²⁹⁹ În perioada 2016 - 2017, Moldova a fost supusă evaluării și a primit recomandări de la Consiliul Organizației Națiunilor Unite pentru Drepturile Omului și de la majoritatea organismelor prevăzute de tratate.

COEZIUNEA SOCIALĂ

Organizația Națiunilor Unite a desfășurat exercițiul de coeziune socială și reconciliere (SCORE) în 2018. Acest lucru a constatat că **coeziunea socială generală³⁰⁰ din țară este fragilă, cu atitudini negative față de femei și o toleranță socială slabă.** Coeziunea socială este afectată și de conflictul prelungit cu regiunea transnistreană. Potrivit **SCORE**, 85% dintre respondenți ar prefera ca persoanele din comunitatea LGBTI, utilizatorii de droguri și lucrătorii sexuali să plece din comunitățile lor. Mai mult, peste jumătate dintre respondenți ar prefera

ca persoanele care trăiesc cu HIV și SIDA și musulmanii să plece din comunitățile lor și mai mult de unul din trei au declarat că ar prefera ca evreii, romii și imigranții să facă acest lucru. Cele mai acceptate grupuri sunt vorbitorii de rusă și cei care nu vorbesc limba de stat. Majoritatea cetățenilor i-ar accepta ca prieteni. Apariția pandemiei de COVID-19 în Moldova a agravat și aceste dinamici în curs de desfășurare, după cum a scos în evidență un sondaj recent privind impactul COVID-19 asupra coeziunii sociale în Moldova.³⁰¹

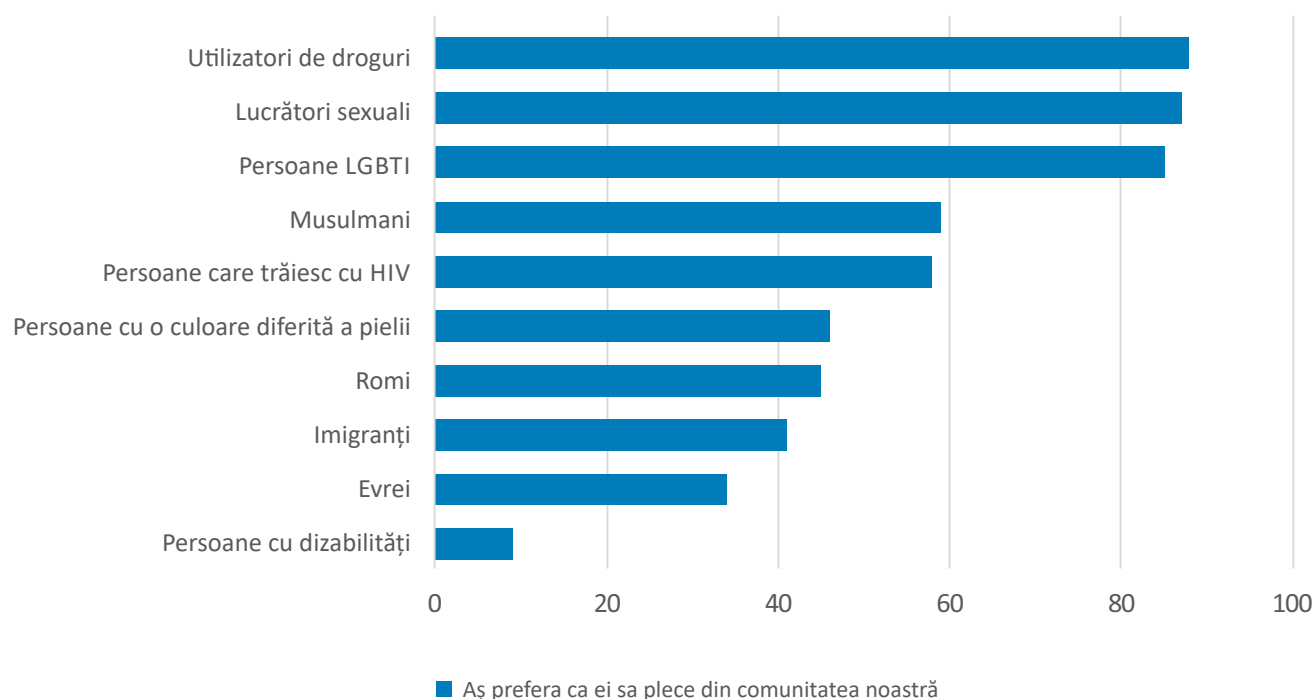
298 Republica Moldova. „Evaluarea națională voluntară - Raport privind progresele 2020v,” 2020,

299 Consultați indicele WJP pentru statul de drept la:

300 Indicele Coeziunii Sociale și Reconcilierii (SCORE) al ONU în 2018

301 Biroul Coordonatorului rezident al Organizației Națiunilor Unite, „Sondaj care măsoară impactul COVID-19 asupra coeziunii sociale în Moldova”, iulie 2020.

Figura 66: Acceptarea grupurilor vulnerabile și marginalizate (procente, 2018)

Sursa: Indicele SCORE, ONU Moldova

RESPONSABILIZAREA

În pofida unui cadru juridic destul de bun care să asigure responsabilizarea și un sistem de control și echilibru între puterea legislativă, executivă și judiciară, Comitetul pentru Drepturile Omului al Organizației Națiunilor Unite rămâne îngrijorat de faptul că corupția rămâne endemică și sistemică în sistemul judiciar, subminând astfel administrarea eficientă a justiției în Moldova.³⁰²

Rămân provocările în asigurarea unui sistem de justiție independent. Comitetul pentru Drepturile Omului al Organizației Națiunilor Unite a recomandat Republicii Moldova să asigure remunerarea suficientă a judecătorilor și un mandat suficient de lung pentru a le garanta independența și integritatea. O altă măsură recomandată de organismul menționat în tratat a fost asigurarea investigațiilor rapide, aprofundate, independente și imparțiale cu privire la orice acuzații de ingerință în independența sistemului judiciar și urmărirea penală și tragerea la răspundere a celor găsiți vinovați, inclusiv funcționarii judiciari care ar fi putut fi complici.³⁰³

OSC-urile nu au de obicei un rol în implementarea politicilor legate de problemele interetnice, inclusiv monitorizarea implementării lor, deoarece le lipsește capacitatea. Astfel, capacitatea OSC-urilor trebuie fie consolidată pentru a putea participa la implementarea și monitorizarea politicilor respective, alături de instituțiile guvernamentale și organismele internaționale.

(Note din consultările cu OSC-urile din Republica Moldova)

302 A se vedea Comitetul pentru Drepturile Omului al Organizației Națiunilor Unite, [Observațiile finale asupra celui de-al treilea raport periodic al Republicii Moldova de către Comitetul pentru Drepturile Omului](#), 2016, paragraful 29, la

303 Alin. 30 al Observațiilor finale ale Comitetului pentru drepturile omului asupra celui de-al treilea raport periodic al Republicii Moldova.

LEGI ECHITABILE ȘI SOLUȚIONAREA LITIGIILOR ACCESIBILĂ ȘI IMPARȚIALĂ

În ultimii ani, cadrul de reglementare a fost modificat în continuare pentru a se conforma cu standardele internaționale, inclusiv cele privind drepturile omului și statul de drept. Cu toate acestea, rămân dezavantaje majore în asigurarea aplicării legilor respective. Conform raportului anual al Oficiului Avocatului Poporului, cea mai

mare proporție de plângeri depuse la Oficiu provine din domeniul proceselor echitabile. Aspectele îngrijorătoare din perspectiva plângerilor depuse includ durata excesivă a proceselor de judecată și cazurile de emiteră a hotărârilor fără motivare.

GUVERNARE DESCHISĂ

[Barometrul Opiniei Publice](#) din iunie 2020 a arătat că populația Moldovei fie nu are deloc încredere în Guvern (48,1%), fie are un nivel scăzut de încredere în Guvern (27,3%).³⁰⁴ În ultimii 15 ani încrederea în Parlament a scăzut.

Încrederea în instituțiile publice s-a îmbunătățit, în general, cu unele fluctuații pozitive și negative notabile în ultimii patru ani. De exemplu, încrederea în Parlament, Guvern, Președinte, Justiție sau Poliție a crescut în medie cu 15-20% (chiar mai mult în cazul Președintelui - o creștere de 36%) între 2016 și 2019. Cu toate acestea, datele din 2020 arată o scădere a încrederii de 4-8% (chiar mai mult în cazul Președintelui: o scădere de 18%), cu excepția Poliției, care a înregistrat o creștere a încrederii de 5%.³⁰⁵ Cele mai recente fluctuații ar putea fi asociate cu situația creată de pandemia de COVID-19 și răspunsul oferit de autoritățile naționale.

Potrivit Oficiului Avocatului Poporului, dreptul de acces la informații, în pofida faptului că este bine reglementat în mod oficial, a fost în continuare limitat în 2019. Autoritățile au refuzat în mod regulat furnizarea informațiilor de interes public solicitate de mass-media și societatea civilă, justificând refuzul cu protecția datelor cu caracter personal sau a secretelor de stat. Unele autorități au tratat în continuare cererile de acces la informații ca simple petiții, ceea ce a presupus că autoritățile au considerat că au o perioadă mai lungă de timp pentru a răspunde solicitărilor făcute și nu au acceptat cererile electronice fără semnătura persoanei care solicită informațiile.

Deși creșterea treptată a transparenței în țară este încurajatoare, cu câteva exemple bune disponibile - cum ar fi dezvoltarea și implementarea Portalului MTender ([MTender.gov.md](#)) și a portalului pentru monitorizarea activității furnizorilor de servicii care activează în domeniul tratamentului și prevenirii HIV și SIDA - trebuie depuse eforturi suplimentare pentru creșterea transparenței guvernului, iar OSC-urile pot juca un rol important în acest sens. Până în 2018, implementarea MTender a permis economisirea a 14% pe licitații competitive (economisind 27,5 milioane de dolari SUA), iar baza de furnizori a acesteia a crescut cu 30% din octombrie 2018, când utilizarea platformei a devenit obligatorie pentru toate achizițiile publice.³⁰⁶

Mai mult, Guvernul s-a angajat să facă accesibile contractele de pe platformă, inclusiv diverse seturi de date societății civile în scopuri de monitorizare. Până în prezent, Guvernul Moldovei a oferit publicului larg acces la 1.136 seturi de date³⁰⁷.

Cu o descentralizare mai mare, țara a implementat treptat bugetarea participativă cu implicarea comunităților locale și a societății civile în luarea deciziilor privind finanțarea investițiilor de capital.

Pandemia de COVID-19 a scos la iveală unele deficiențe ale sistemelor dezvoltate odată cu simplificarea procedurilor de achiziții, iar achizițiile au fost scutite de înregistrare pe portalul licitațiilor. Problema a fost abordată, parțial, prin dezvoltarea platformei [tender.health](#) la inițiativa unei coaliții de OSC-uri.³⁰⁸

304 Institutul de Politici Publice, "Barometrul Opiniei Publice", iunie 2020.

305 BOP iunie 2020, http://ipp.md/wp-content/uploads/2020/07/BOP_06.2020_anexa.pdf

306 Platforma MTender a fost dezvoltată cu sprijinul Băncii Europene de Reconstrucție și Dezvoltare (BERD).

307 <https://date.gov.md/>

308 A se vedea <http://tender.health>

PARTICIPAREA CETĂŢENILOR

Nivelul de participare a cetăţenilor, potrivit Indicelui coeziunii sociale și reconcilierii (SCORE), este scăzut, iar decalajul de participare este destul de mare³⁰⁹, ceea ce indică multe bariere semnificative pentru implicarea eficientă a cetăţenilor. Cel mai mare decalaj este în rândul tinerilor (între 18-29 de ani), în timp ce interesul persoanelor cu dizabilităţi și al romilor în implicarea civică este mult mai mic decât în rândul altor grupuri, ceea ce sugerează că există bariere semnificative care contribuie la marginalizarea acestor grupuri. Mai mult, nu există mecanisme consultative accesibile la nivel central și local pentru a asigura implicarea activă și participarea persoanelor cu dizabilităţi și a organizațiilor reprezentative ale acestora în dialogul dintre cetăţeni și Guvern.

Mai multe categorii de copii și tineri se confruntă cu diverse bariere și blocaje care le afectează și limitează participarea la viața socială. Copiii cu performanțe academice scăzute, copiii din grupuri defavorizate, inclusiv copiii de etnie romă, copiii cu dizabilităţi, copiii din grupurile cu risc și grupurile vulnerabile sunt adesea excluși și nu participă la procesele decizionale. Mecanismele participative existente care vizează consultarea tinerilor nu funcționează corect. În plus, accesul limitat la informații și platforme de informare este un alt factor care împiedică participarea persoanelor cu dizabilităţi. Prin urmare, nu este asigurată o participare echitabilă.

Cu toate acestea, implicarea civică a cetăţenilor Moldovei a fost mai mare în cadrul alegerilor prezidențiale (53,45%) decât în cele parlamentare (49,24%) și locale (41,69%). Ratele relativ scăzute sugerează că există o dorință moderată de a utiliza toate mijloacele politice și

Este nevoie de o implicare mai puternică a tinerilor în guvernare în zonele rurale. Pentru ca acest lucru să se întâmple, trebuie dezvoltate abilitățile și capacitățile autorităților municipale pentru a implementa cele mai bune instrumente pentru o participare semnificativă la procesul de planificare și implementare a proiectelor.

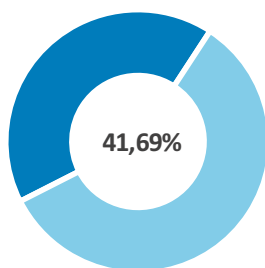
(Note din consultările cu OSC-urile din Republica Moldova)

sociale de acțiune pentru a schimba în bine comunitățile (sau țara). Lipsa de încredere în sistemul politic este, de asemenea, unul dintre motivele ratei înalte a emigrației, în special în rândul tinerilor.

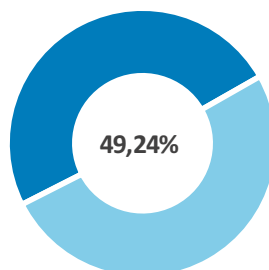
Implicarea civică a tinerilor este redusă; pe de o parte, lipsa unei culturi și tradiții pentru participarea civică face mai dificilă susținerea, iar pe de altă parte, lipsesc mecanismele de menținere a dialogului politic cu tinerii și nu există instrumente formale pentru implicare în procesul de educație, formare profesională sau în timpul vieții profesionale.³¹⁰ La nivel local, doar 5% dintre tineri sunt implicați în procesele de consultare

Figura 67: Participarea la vot în cadrul ultimelor ...

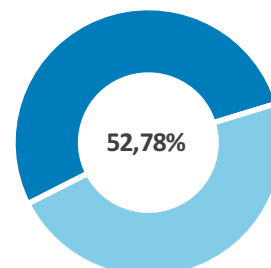
Alegeri locale (2019)

Alegeri parlamentare (2019)

Alegeri prezidențiale (2020)

Sursa: CEC

309 Decalajul de participare este definit ca diferența dintre ponderea celor dispuși să participe la activități utile comunității și participarea efectivă.

310 Declarația privind lipsa tradițiilor, dar și a mecanismelor de implicare civică a tinerilor a fost confirmată prin procesul de consultare a ACȚ ONU cu OSC-urile.

a bugetelor publice locale. Drept urmare, până la 72 la sută din numărul total de programe create pentru adolescenți la nivel local nu răspund nevoilor și aspirațiilor tinerilor. Pe lângă aceasta, nivelul scăzut de informare și sensibilizare a tinerilor este o barieră care limitează participarea tinerilor la procesele decizionale. Mulți tineri care nu fac parte din structurile formale de participare, nu sunt conștienți de oportunitățile existente de participare la nivel local și național.

În același timp, s-a raportat că, în localitățile conduse de primari de sex feminin, cetățenii sunt mai implicați

în luarea deciziilor comunitare decât în APL-urile conduse de bărbați. Implicarea tinerilor în activități de voluntariat rămâne modestă. Cîca 11% dintre tinerii cu vârste între 15-24 și 8% dintre cei cu vârste între 25-34 sunt implicați în activități de voluntariat, cum ar fi asistența acordată școlilor; grădinițelor, organizațiilor religioase, caritabile sau culturale; ONG-urilor; sindicatelor; primăriilor; societăților comerciale și întreprinderilor; sau partidelor politice (10,1 la sută și 5,2 la sută); lucrează în beneficiul comunității (19,9% și 17,5%); sau desfășoară alte activități de voluntariat (3,2 la sută și 2,6 la sută).³¹¹

PARTICIPAREA FEMEILOR LA GUVERNARE

În termeni generali, există mai mulți bărbați decât femei în funcții de conducere la toate nivelurile. Dintre toți conducătorii de la toate nivelurile, în 2018, 59,7% erau bărbați și 40,3% - femei. În perioada 2014 - 2018, diferența dintre femei și bărbați a crescut de la 14,8 puncte procentuale la 19,4 puncte procentuale. În cazul conducătorilor unităților economice și sociale, diferențele de gen sunt mai pronunțate. Astfel, în 2018, raportul dintre femei și bărbați în rândul conducătorilor a fost de 1 la 4 (27,3% femei, față de 72,7% bărbați), indiferent de forma de proprietate a unității.

În 2017, Moldova a adoptat un nou sistem electoral mixt, în care cele 101 de locuri din Parlament erau împărțite între deputații aleși pe listele partidelor politice de către toți alegătorii (50% folosind un sistem proporțional) și circumscripțiile uninominale (adică 51 de persoane alese prin așa-numitele „circumscripții nominale”, folosind un sistem majoritar), în care fiecare circumscripție alege un deputat. Acest sistem nou a fost implementat în februarie 2019. **În pofida faptului că a fost considerat mai puțin favorabil participării și reprezentării politice a femeilor,³¹² femeile au obținut 26 de locuri în Parlament față de 21 la alegerile din 2014** (sau o creștere de 5 puncte procentuale). Către sfârșitul anului 2019, Guvernul Moldovei a abrogat sistemul electoral mixt și a trecut înapoi la cel proporțional, introducând dispoziții privind plasarea, conform căroră 4 din 10

candidați de pe listele electorale trebuie să fie de același sex (legiferate în 31 Iulie 2019). Deși au fost introduse dispoziții privind plasarea, partidele politice continuă să desemneze femei în funcții mai puțin favorabile.

După alegerile locale din 2019, femeile au obținut 21,8% din mandatele de primar (față de 20,6% în 2015), 36,5% reprezentare în consiliile locale (față de 30,0% în 2015) și 27,1% în consiliile raionale (comparativ cu 18,6% în 2015). Deși aceasta este o tendință pozitivă, reprezentarea femeilor este încă sub obiectivele convenite la nivel internațional. **Dacă se vor observa aceleași tendințe, Moldova va atinge cel mai probabil ponderea de 40% din numărul femeilor candidate la funcția de primar în puțin peste trei cicluri electorale, în 2031.**

Deși femeile sunt reprezentate ca judecători, ele continuă să fie subreprezentate în organele de drept. Proporția judecătorilor femei este în continuă creștere și a ajuns la 48,3% în 2018, cu 3,4 puncte procentuale mai mică decât rata judecătorilor bărbați. În același timp, doar 19,4% dintre polițiști, inclusiv protecția civilă și polițiștii de frontieră, erau femei în 2018.

Nu sunt disponibile date dezagregate privind reprezentarea minorităților etnice și a persoanelor cu dizabilități în agențiile de aplicare a legii și în serviciul public.

În ceea ce privește **bugetarea sensibilă la gen (BSG)**,

311 Centrul de Cercetări Demografice, „Analiză comprehensivă a Sectorului de Tineret”, UNICEF și UNFPA, 2019

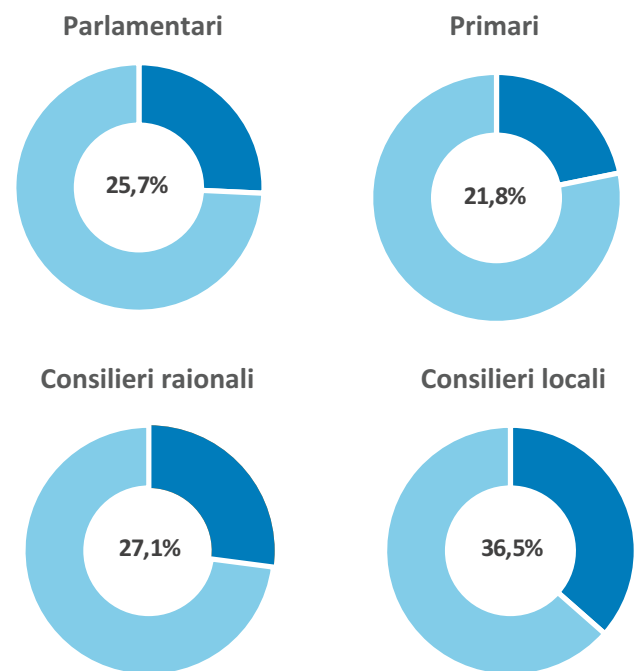
312 S-a prevăzut că sistemul electoral mixt ar fi un pas regresiv față de cota de egalitate de gen de 40% adoptată anterior pentru listele partidelor, întrucât introducerea sistemului mixt a redus aplicabilitatea acestei dispoziții la componenta proporțională a Parlamentului și, astfel, include doar jumătate din locuri [Centrul Parteneriat pentru Dezvoltare, „Locul femeilor în alegeri”, 2019. În plus, conform cercetărilor și studiilor internaționale, un alt efect negativ al sistemului electoral mixt asupra reprezentării politice a femeilor este că „în cadrul unui sistem de circumscripție uninominal, selectorii candidaților ar putea fi reticenți să aleagă o femeie ca singurul candidat al partidului, folosind scuza, autentică sau nu, că ei consideră că unii alegători vor fi mai puțin susceptibili să voteze pentru o femeie decât pentru un bărbat”. Conform statisticilor, țările cu cele mai scăzute niveluri de reprezentare politică feminină au fie un sistem mixt cu proporție slabă (unde se votează listele partidelor, iar locurile sunt distribuite proporțional, dar partidul conducător primește locuri suplimentare ca urmare a atingerii unui anumit nivel sau prag al voturilor), fie un sistem majoritar. [www.europarl.europa.eu/workingpapers/femm/w10/2_en.htm]

Aceeași observație a fost făcută în [Manualul OSCE de monitorizare participării femeilor la alegeri](#) și în [Avizul 886/2017 al Comisiei de la Venetia](#)

a doua Strategie națională pentru asigurarea egalității între femei și bărbați (SNAE) pentru anii 2017-2021 și Planul de acțiuni asociat acestuia, aprobate la începutul anului 2017, se axează pe zece domenii de intervenții, una fiind dedicată BSG. Acestea sunt: participarea femeilor la luarea deciziilor, piața muncii și diferența de remunerare între sexe, protecție socială și politici familiale, sănătate, educație, schimbări climatice, mecanismul instituțional, stereotipurile din societate și comunicarea non-violentă, egalitatea de gen în sectoarele securității și apărării, și bugetarea sensibilă la gen. În cadrul domeniului de intervenție „Bugetarea sensibilă la gen”, SNAE se axează pe dezvoltarea, pilotarea și instituționalizarea instrumentelor BSG (indicatori, strategii și concepte de cheltuieli sensibile la gen) prin consolidarea capacității grupurilor guvernamentale de coordonare a aspectelor de gen/punctelor focale de gen de a elabora și promova legi fiscale, politici, planuri de acțiune naționale și sectoriale sensibile la gen pentru a permite alocări bugetare specifice pentru promovarea egalității de gen și abilitării femeilor.

Începând cu 2008, au fost întreprinse unele acțiuni pentru elaborarea unei viziuni strategice pentru implementarea bugetării sensibile la gen, consolidarea capacităților părților interesate și pilotarea bugetării sensibile la gen în trei raioane. UN Women a efectuat o revizuire a legislației naționale cu propuneri de modificări din perspectiva bugetării adaptate la gen. Implementarea recomandărilor și a sprijinului pentru realizarea obiectivelor din SNAE rămâne o provocare în privința căreia ONU poate oferi sprijin strategic.

Figura 68: Procentul de locuri obținute de femei în alegerile parlamentare și cele locale la ultimele alegeri

Sursa: CEC

REFORMA ADMINISTRAȚIEI PUBLICE

În 2016, Guvernul a lansat a doua etapă³¹³ a reformei administrației publice RAP (2016-2020),³¹⁴ care avea ca scop consolidarea administrației publice centrale, îmbunătățirea proceselor decizionale și reducerea birocrăției și a costurilor administrative prin reorganizarea ministerelor pentru optimizarea personalului, introducerea unui sistem de salarizare unificat în sectorul public, precum și digitalizarea și eficientizarea serviciilor publice. Reformele au continuat cu separarea dezvoltării și monitorizării politicilor (de către ministere) de implementarea politicilor (de către agențiile subordonate) cu intenția de a îmbunătăți calitatea elaborării politicilor și de a stabili obiective mai clare de responsabilitate atât pentru ministere, cât și pentru agențiile subordonate. În timpul restructurării guvernamentale, ministerele au delegat funcțiile de gestionare administrativă secretarilor gene-

rali, în timp ce secretarii de stat s-au axat pe procesul de politici, obiectivele strategice sectoriale și rezultatele monitorizării, ceea ce a contribuit în cele din urmă la o mai bună elaborare a politicilor și întocmire a bugetului.

Mecanismele egalității de gen nu au fost integrate în procesele de reformare și restructurare, ceea ce nu a dus practic la nici un fel de integrare a egalității de gen în procesul general de elaborare a politicilor și bugetare. Utilizarea sporită a tehnologiei informației de către ministere și organisme subordonate îmbunătățește, de asemenea, eficiența planificării și a bugetării. Totuși, acest proces este destul de nou și are nevoie de sprijin semnificativ cu expertiză, dezvoltare a capacităților și resurse. Acesta ar fi un punct de intrare relevant pentru ONU în țară.

313 Prima etapă, axată pe administrația publică centrală, a fost implementată în 2005-2016.

314 Guvernul Republicii Moldova, [Strategia privind reforma administrației publice](#) pentru anii 2016-2020.

Centrul de implementare a reformelor (CIR), înființat în ianuarie 2017 și dizolvat în ianuarie 2020, a fost însărcinat cu implementarea RAP și evaluarea progresului acesteia. CIR a coordonat înființarea unei noi structuri guvernamentale și crearea Agenției Proprietății Publice, care are drept scop îmbunătățirea gestionării proprietății publice. Agenția Servicii Publice este, de asemenea, însărcinată cu crearea unei rețele de ghișee unice pentru cetățeni și întreprinderi și cu utilizarea instrumentelor de guvernare electronică pentru a face serviciile publice mai accesibile și mai transparente.

În cadrul reformei, numărul ministerelor a fost redus de la 16 la 9, în timp ce numărul personalului a scăzut, în ansamblu, cu circa 40%. Deși reducerile au permis creșteri salariale în sectorul public și stimulente financiare mai puternice pentru funcționarii publici, în același timp a afectat în mod critic și negativ capacitățile instituționale, ducând la creșterea volumului de muncă și la suprasolicizarea funcționarilor publici. Ajustarea la noile structuri

a fost întreruptă de alegerile parlamentare din februarie 2019 care s-au soldat cu lipsa, timp de jumătate de an, a unei coaliții majoritare în Parlament și, prin urmare, cu incapacitatea de a desemna un guvern. Odată cu investirea, în cele din urmă, a unui guvern de coaliție, în iunie 2019, remanierea ulterioară a funcționarilor publici de nivel superior (o schimbare în masă nu doar a miniștrilor - care sunt numiți politic - ci și a secretarilor de stat, care, potrivit legii, sunt funcționari publici tehnocrați care se așteaptă să rămână în funcție în cazul schimbării guvernului și să asigure continuitatea și stabilitatea) a dovedit că Legea secretarilor de stat a fost neglijată. Aceeași schimbare în masă s-a repetat cu o nouă schimbare de guvern în noiembrie 2019. Criza politică durabilă a afectat negativ livrarea de către ministere a obiectivelor documentelor strategice sectoriale și a întârziat aprobarea de către Guvern a Strategiei Naționale de Dezvoltare "Moldova 2030" pentru un an și jumătate; Strategia nu este încă aprobată de Parlament și, prin urmare, nu are putere juridică.

GUVERNAREA SUBNAȚIONALĂ

Administrația publică locală în Moldova se bazează pe principiile autonomiei locale, descentralizarea serviciilor publice și consultarea cetățenilor cu privire la problemele locale de interes special.³¹⁵ Cadrul legal care guvernează funcționarea administrației publice locale se bazează pe cele două documente principale: descentralizarea fiscală, reglementată de Legea privind finanțele publice locale,³¹⁶ și Legea privind descentralizarea administrativă.³¹⁷ Cea din urmă stipulează divizarea puterilor între nivelurile guvernului. Guvernul local operează la două niveluri ale administrației. Primul nivel este format din comune, sate și orașe, iar al doilea nivel este format din 35 de unități administrativ-teritoriale (32 de raioane, municipiile Chișinău și Bălți și unitatea teritorială autonomă Găgăuzia³¹⁸).

Pe 28 iulie 2020, Guvernul a înființat o Comisie pentru reforma administrației publice, care are sarcina de a face bilanțul progreselor realizate până acum și de a prezenta recomandări asupra direcției de urmat pe viitor. Acesta va acorda o atenție deosebită problemelor redistribuirii veniturilor fiscale; definirii în continuare a puterii și mandatului diferitelor niveluri de administrație; și reorganizării sistemului administrativ-teritorial, ceea ce poate crea precondiții pentru mult așteptata reformă a administra-

ției publice locale și consolidarea veniturilor autorităților locale prin scăderea numărului acestora (în prezent există circa 1.000 de administrații locale).

Procesul de reformă a descentralizării fiscale a început la începutul anilor 2000. Totuși, organele administrației locale se confruntă în continuare cu astfel de dificultăți ca resurse și capacități financiare insuficiente. Guvernele locale se bazează în principal pe subvenții și alte transferuri de la guvernul central, ceea ce le limitează autonomia. În 2014, veniturile proprii în bugetele locale au reprezentat 13% din total pentru unitățile de nivel 1 și 6% pentru unitățile de nivel 2, deoarece impozitele și taxele comune au crescut, respectiv, cu 14% și 24%.³¹⁹ Subvențiile și transferurile directe de la guvernul central au reprezentat în jur de 67-8% în 2014.

Guvernele locale nu au personal calificat și capacități pentru a promova dezvoltarea în mai multe sectoare. De asemenea, distribuția competențelor între nivelurile guvernamentale nu este clară, iar competențele nu sunt legate de alocarea resurselor. Având în vedere importanța crescândă a guvernelor locale în susținerea realizării ODD-urilor, sprijinul EȚONU în aceste aspecte menționate anterior ar permite accelerarea dezvoltării, în special în zonele rurale.

315 Articolul 109 din Constituția Moldovei din 1994

316 https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=106188&lang=ro

317 https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=83730&lang=ro

318 Conform Legii nr. LP233/2020 din 16.12.2020 pentru modificarea Legii nr. 764/2001 privind organizarea administrativ-teritorială a Republicii Moldova, Găgăuzia a obținut un „nivel special de administrare”.

319 Raport CGLU privind Republica Moldova. Disponibil la <http://www.uclg-localfinance.org/sites/default/files/MOLDOVA-EURASIA-V3.pdf>

GUVERNAREA ELECTRONICĂ ȘI ACCESUL LA SERVICIILE PUBLICE

Dat fiind că digitalizarea serviciilor publice a fost declarată o prioritate a reformei administrației publice, Guvernul a înființat Agenția de guvernare electronică pentru a conduce procesul de e-transformare, în vederea optimizării guvernării prin utilizarea intensivă a tehnologiei informației și sprijinirii Agenției Servicii Publice în reformarea furnizării serviciilor publice prin digitalizare în beneficiul cetățenilor. Din 2011, circa 40 de servicii publice au fost transferate on-line. Acesta este, însă, doar începutul procesului, iar multe servicii publice, în special cele furnizate de guvernele locale, necesită în continuare contactul față în față cu instituțiile și funcționarii publici.

Achizițiile publice au fost transferate pe o platformă electronică cu sprijinul Uniunii Europene (dar transferul a fost doar pentru procese cu costuri estimate ridicate, ceea ce a lăsat, de exemplu, achiziționarea de medicamente și dispozitive medicale în cadrul programelor naționale de sănătate - cum ar fi HIV, tuberculoză, cancer și diabet - în afara sistemului de achiziții electronice). Agenția Achiziții Publice trebuie să monitorizeze procesele de achiziții pe platformă și nu numai, dar capacitatea instituțională redusă face ca performanța efectivă a acestei funcții să fie dificilă.

Deși cetățenii pot avea acum un acces mai bun la un șir de servicii electronice, în multe cazuri, procesarea și livrarea serviciilor sunt finalizate în continuare manual, folosind proceduri și sisteme existente de zeci de ani. Agențiile moldovenești continuă să utilizeze procese manuale, pe suport de hârtie, pentru a primi și prelucra cereri de servicii administrative și a transmite date statistice. Aceste sisteme manuale sunt uneori inexacte, lente și adesea deschid oportunități de fraudă, erori și corupție.

Multiple rapoarte ale ONG-urilor și/sau jurnaliștilor de investigație atestă un nivel încă ridicat de corupție în achizițiile publice și utilizarea abuzivă a banilor publici. De asemenea, utilizatorii sistemului de achiziții electronice și observatorii au constatat că sistemul este departe de a fi perfect și necesită ajustări semnificative.

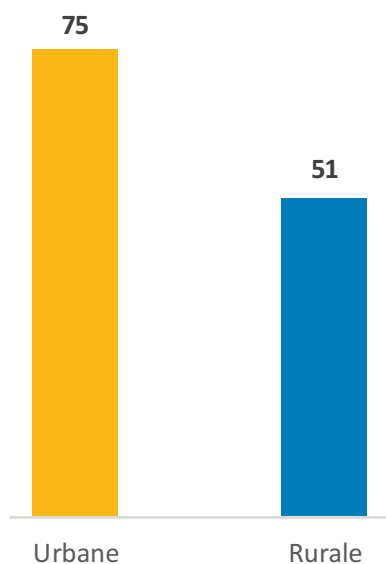
Potențialul digitalizării de a îmbunătăți accesul la informații și servicii publice în Moldova nu a fost pe deplin realizat. În același timp, multe persoane în etate, gospodăriile rurale (inclusiv copiii și tinerii din zonele rurale),

Circa 40 de servicii publice au fost transferate on-line

precum și persoanele cu dizabilități și cu nevoi educaționale speciale nu pot accesa serviciile și produsele din cauza alfabetizării digitale slabe, a lipsei de harduri și infrastructurii, dar și a lipsei sau accesului limitat la internet.

Doar 51 la sută din gospodăriile rurale au acces la internet, comparativ cu 75 la sută în zonele urbane și doar 41 la sută din gospodăriile din chintila cu cele mai reduse venituri au acces la internet.³²⁰ Rata deținerii computere și a utilizării internetului este mai înaltă în gospodăriile conduse de bărbați (57,4% au computere și 55,8% au conexiune la internet), decât în cele conduse de femei (unde 45,7% au computere și 44,1% au conexiune la internet).³²¹

Figura 69: Gospodării cu acces la Internet (procente)

Sursa: BNS

320 PNUD și PWC, Evaluarea impactului socio-economic al pandemiei de COVID-19. 2020.

321 BNS, PNUD, UN Women și SIDA, 2020, [Accesul și utilizarea de către populație a Tehnologiei Informației și Comunicațiilor \(TIC\)](#).

Un sector al justiției care funcționează bine este esențial pentru buna guvernare, reducerea corupției și furnizarea eficientă a serviciilor publice. Astfel, având în vedere importanța unei reforme eficiente a sectorului justiției pentru dezvoltarea durabilă a țării, Guvernul Republicii Moldova s-a angajat să consolideze în continuare independența, eficiența și integritatea sistemului de justiție.³²²

Evaluarea periodică universală din 2016 a oferit o serie de recomandări Moldovei în domeniul justiției, inclusiv cu privire la implementarea reformelor în domeniul statului de drept pentru a asigura un proces echitabil și corect, a combate corupția și a îmbunătăți transparența pe tot parcursul procesului legal, precum și pentru a continua implementarea Strategiei de reformare a sectorului justiției în vederea consolidării în continuare a independenței, responsabilizării și transparenței sistemului judiciar.

În conformitate cu recomandările EPU (2016), Planul național de acțiuni în domeniul drepturilor omului pentru anii 2018-2022³²³ enumeră sectorul justiției ca domeniu de intervenție prioritară și urmărește înființarea unui sistem de justiție centrat pe om, care să răspundă nevoilor beneficiarilor și accesibil din punctul de vedere al infrastructurii fizice și informațiilor.

Cu toate acestea, cea mai recentă evaluare a UE, în temeiul Acordului de asociere (AA)³²⁴, subliniază că „Reforma sectorului justiției rămâne de abordat și (...) procedurile judiciare netransparente rămân comune” și conchide că

76% dintre utilizatorii instanțelor judecătorești exprimă opinii negative în ceea ce privește performanța acestora.

68% din întreprinderi nu se așteaptă la procese judiciare echitabile.

„Progresul solid este acum esențial în reforma justiției, (...) respectarea statului de drept și a standardelor democratice”.³²⁵

Strategia de reformare a sectorului justiției pentru anii 2011-2017 nu a fost implementată pe deplin și a dat rezultate mixte. Multe obiective din diferite domenii prioritare nu au fost atinse (de exemplu, reabilitarea victimelor infracțiunilor, precum tortura și violența sexuală și de gen; revizuirea Constituției pentru a spori independența sistemului de justiție; și îmbunătățirea sistemului de numire și promovare a judecătorilor³²⁶). Progresul lent de reformare a sectorului justiției a dus la întreruperea în 2017 a suportului bugetar al Uniunii Europene pentru sectorul justiției (faza 2, în valoare de 28 de milioane de euro nu a fost finanțată).³²⁷ Aceasta reconfirmă că principala provocare în reformarea sistemului de justiție al Moldovei și asigurarea accesului egal la justiție nu este planificarea și strategizarea, ci mai degrabă implementarea reformelor deja începute.

Deși s-au depus eforturi importante în ultimii ani pentru a îmbunătăți eficiența, transparența, corectitudinea și accesibilitatea sectorului justiției,³²⁸ sistemul de justiție nu reușește încă să livreze la nivelul așteptărilor utilizatorilor. Deși reforma justiției este clasată pe locul patru ca importanță de către cetățeni (după reformele în domeniul sănătății, pensiilor și educației), încă nu au fost atinse rezultate care să corespundă acestei așteptări. Performanța instanțelor judecătorești este percepută ca fiind slabă, 76% dintre utilizatorii acestora exprimând opinii negative, în timp ce majoritatea respondenților au afirmat că nu au avut loc schimbări pe teren în perioada 2015 - 2017.³²⁹

322 Guvernul Republicii Moldova, [Hotărârea nr.636](#). 2019.

323 Parlamentul Național, [Hotărârea nr. 89](#) cu privire la aprobarea Planului național de acțiuni în domeniul drepturilor omului pentru anii 2018-2022.

324 Acordul de Asociere (AA) semnat cu Uniunea Europeană în 2014 confirmă angajamentul reciproc de a sprijini Moldova în consolidarea statului de drept, a democrației și a standardelor și principiilor drepturilor omului. Pentru a realiza un progres constant în implementarea angajamentelor AA, Guvernul Moldovei a adoptat două planuri naționale de acțiune consecutive pentru implementarea AA, care au transpus dispozițiile Acordului în acțiuni concrete pentru anii 2014-2016 și 2017- 2019.

325 [Raportul de implementare a asocierii](#) privind Moldova (11 septembrie 2019).

326 Nadejda Hriptievski, [Provocările din sectorul justiției subminează statul de drept în Republica Moldova](#), aprilie 2018; Consiliul Europei, “Strategia de reformare a sectorului justiției din Republica Moldova. [Revizuirea implementării, evaluare și recomandări](#)”, decembrie 2017, la

327 Uniunea Europeană, „[Moldova: UE reduce programul de suport bugetar pentru reformele justiției](#)”, 11 octombrie 2017, la

328 Introducerea unui sistem de asistență juridică garantată de stat reconceptuat, optimizarea hărții instanțelor judecătorești, implementarea programului integrat de gestionare a dosarelor (PIGD), înregistrarea audio a ședințelor de judecată, reformarea serviciului de urmărire penală etc.

329 Banca Mondială, „Moldova - [Îmbunătățirea accesului la justiție: de la resurse spre rezultate. O analiză instituțională și a cheltuielilor publice în sectorul justiției](#) (Raport nr. 124516-MD), 2018, la

Astfel, sectorul justiției din Moldova oferă o imagine clară a lipsei de încredere publică³³⁰, împreună cu un instantaneu intern îngrijorător: într-un sondaj detaliat din 2017-2018, adresat utilizatorilor instanțelor de judecată,³³¹ 56% dintre cetățeni raportează fie că nu există schimbări, fie că activitatea instanțelor de judecată se deteriorează. Doar circa 20% dintre cetățeni cred că instanțele sunt echitabile și imparțiale și aproape 50% dintre avocați împărtășesc aceste preocupări. Șaizeci la sută din întreprinderi nu se așteaptă la procese judiciare echitabile.

Mai mult, respondenții consideră, în general, că un cetățean ordinar este puțin probabil să aibă parte de un proces echitabil (mai mult de 62% împărtășesc această opinie). Cetățenii afirmă că drepturile persoanelor cu dizabilități și ale celor cu venituri mai mici sunt cel mai puțin respectate în sistemul de justiție.

Doar 20% dintre cetățeni consideră că instanțele judecătorești sunt echitabile și imparțiale.

Accesul la justiție pentru grupurile vulnerabile rămâne o preocupare cheie. Constrângerile de acces pentru grupurile vulnerabile și mobilitatea redusă a populației rurale, combinate cu distanțe mai mari de deplasare și rețelele de transport slabe au sporit îngrijorările cu privire la impactul consolidării instanțelor de judecată planificate asupra accesului la serviciile de justiție.³³²

Acest lucru devine deosebit de relevant pentru femeile și fetele³³³ care au suferit violențe psihologice, sexuale sau fizice din partea soților sau partenerilor lor. Traseul supraviețuitorilor violenței sexuale prin sistemul de justiție este greoaie și descurajantă, întrucât uneori sunt și re-victimizați de către profesioniștii contactați, inclusiv ofițerii de poliție, ofițerii de urmărire penală, experții criminaliști, procurorii și judecătorii. În pofida drepturilor lor materiale și procedurale garantate, vic-

timele infracțiunilor sexuale se confruntă cu un sistem birocratic care nu este pregătit să accepte pe deplin statutul de victime al acestor infracțiuni, să le acorde protecție, sprijin și posibilitatea de a-și exercita dreptul la un proces echitabil. **Persoanelor cu dizabilități li se refuză adesea acomodarea procedurală în instanță**, în timp ce accesibilitatea clădirilor instanțelor judecătorești, a comunicațiilor și a serviciilor rămâne o provocare serioasă.³³⁴

Doar 50% dintre cetățeni se simt liberi.

Același sondaj sugerează că grupurile cu venituri mici au o conștientizare mai mică decât grupurile cu venituri mari cu privire la funcționarea sistemului judiciar și afirmă că sistemul judiciar este cel mai puțin accesibil din punct de vedere al costurilor și informațiilor. Doar 1 cetățean din 10 este mulțumit de eficiența instanțelor de judecată, a procurorilor și a executorilor judecătorești, iar procesele nerezonabil de lungi și lipsa profunzimii acestora sunt preocupările majore ale cetățenilor. În ceea ce privește accesul la serviciile judiciare, respondenții au declarat că trebuie acordată atenție sporită punerii la dispoziția publicului a informațiilor despre dosare și hotărârile instanțelor de judecată, precum și simplificarea și clarificarea procedurilor de depunere a plângerilor. Mai puțin de jumătate dintre respondenți au raportat că au putut găsi hotărârea judecătorească de care aveau nevoie. Cincizeci și șapte la sută dintre cetățeni nu sunt conștienți de reformele instanțelor de judecată, iar cei care sunt conștienți se plâng de informații insuficiente.

Astfel, în pofida reformelor în curs, cetățenii simt puțin progres la nivel local, iar mecanismele coerente de coordonare între instituțiile de drept, securitate și justiție pentru administrarea eficientă a justiției par să lipsească atât la nivel național, cât și la nivel local. Bărbații și femeile, în special din grupurile marginalizate sau minoritare, nu sunt capabili să își revendice drepturile și să acceseze justiția în mod eficient.

330 Sistemul judecătorec - 22% (datele din iunie 2020); Procuratura Generală - 26% (datele din decembrie 2019) [Institutul de Politici Publice, „[Barometrul Opiniei Publice](#)”, iunie 2020 (p. 21).

331 Banca Mondială, [Sondaje în rândul utilizatorilor instanțelor de judecată în 2017-18](#), 2018.

332 Idem

333 Un [studiu al Organizației Națiunilor Unite](#) din 2011 a constatat că 63% dintre femeile au suferit violențe psihologice, sexuale sau fizice din partea soțului sau partenerului lor. Locuitorii din mediul rural, persoanele în etate și femeile separate sau divorțate prezintă un risc mai mare de a suferi violență. În 2017, 89% dintre infracțiunile legate de familie înregistrate de poliție au fost cazuri de violență domestică, 80% dintre victimele violenței domestice erau femei, iar 90% dintre agresori erau bărbați.

334 În februarie 2016, raportorul special al Organizației Națiunilor Unite a afirmat că „persoanelor cu dizabilități li se refuză adesea acomodarea procedurală în instanța de judecată, iar accesibilitatea clădirilor și serviciilor judecătorești rămâne o provocare serioasă” în Moldova. Comitetul pentru eliminarea discriminării împotriva femeilor în observațiile finale privind al șaselea raport periodic al Republicii Moldova (2020) a recomandat ca țara să abordeze accesibilitatea fizică și de comunicare în instanțele de judecată, inclusiv lipsa de acomodare procedurală în procesele de judecată și privarea de capacitate juridică pe motive de dizabilitate.

În aceeași notă, Studiul percepțiilor asupra drepturilor omului din 2018³³⁵ relevă faptul că dreptul la un proces echitabil se numără printre cele mai încălcate drepturi ale omului. Grupurile vulnerabile și marginalizate se bucură la un nivel scăzut de dreptul lor la un proces echitabil: persoanele în etate (23,4%), persoanele cu dizabilități (23,3%), persoanele din zonele rurale (20,5%), persoanele cu venituri mici (19,5%), șomerii (18,4%); și alte grupuri vulnerabile inclusiv romii, minoritățile religioase și persoanele LGBTI (18,5%).

Doar jumătate din cetățenii țării se simt liberi. O condiție prealabilă de bază pentru ca cetățenii să participe la procesul de luare a deciziilor (în afară de accesul la informații relevante și exacte) este sentimentul că au libertatea de a critica autoritățile fără nicio repercusiune. Cu alte cuvinte, critica autorităților trebuie să nu implice niciun cost. Datele sondajelor la nivel național indică faptul că, deși proporția este în creștere, doar jumătate din cetățenii țării simt că își pot exercita acest drept în mod liber.³³⁶

Lipsa unei prestări eficiente și corecte a serviciilor în domeniul justiției, împreună cu încrederea scăzută în instituțiile de guvernare, întărește o cultură a pasivității civice, iar coeziunea socială slabă alimentează decalajele și inechitățile sociale profunde de-a lungul liniilor urban/

CORUPȚIA

Moldova a obținut 32 din 100 de puncte conform Indicelui percepției corupției Transparency internațional pentru anul 2019, ocupând locul 120 din 180 de țări (conform IPC 2018, Moldova, cu un scor de 33 de puncte, s-a clasat pe locul 117 din 180 de țări).³³⁸ Percepția corupției a fost puternic influențată de stagnarea în ancheta fraudei bancare de un miliard de dolari SUA.

O serie de acțiuni au avut loc în domeniul prevenirii și combaterii corupției, fraudei și conflictelor de interese în contextul Strategiei naționale de integritate și anticorupție pentru anii 2017–2020. Ele s-au axat pe consolidarea integrității instituționale și prevenirea, detectarea și descurajarea comportamentelor corupte în rândul funcționarilor publici.

Studiul de monitorizare a impactului Strategiei a relevat că majoritatea opiniei publice consideră că femeile și bărbații sunt la fel de expuși actelor de corupție, atât în serviciul public în general (71%), cât și în instituția în care lucrează respondenții (60%).

rural, la nivel de venit, etnice și lingvistice. Acest lucru este deosebit de relevant la nivel subnațional, unde nivelurile de implicare civică și abilitare juridică sunt scăzute, organizațiile societății civile sunt slabe, fără capacitatea de a asigura o monitorizare și supraveghere adecvate a justiției în comunitățile lor și sunt incapabile să se implice cu actorii lanțului justiției într-o manieră constructivă.

Promisiunea de a institui un sistem judiciar independent este una dintre reformele recurente de frunte, promisă de fiecare Guvern. În ultimii ani au fost depuse eforturi și resurse substanțiale pentru a atinge acest obiectiv. Au fost adoptate multe reforme juridice, dar implementarea acestora rămâne în urmă și deseori nu are voință politică și convingere.³³⁷ Rezultatul este un sistem judiciar care ar putea fi, dar nu este încă pe deplin independent, întrucât sensul deplin al independenței judiciare nu este încă suficient de înrădăcinat în mintea judecătorilor. Obținerea independenței judiciare necesită o schimbare de atitudine față de justiție din partea executivului și a altor surse ale puterii de stat și private, dar, cel mai important, din partea justiției însăși. Procesul nu poate fi întotdeauna lin sau rapid și poate implica tensiuni cu alte instituții de stat. Astfel de tensiuni, deschise sau latente, sunt inerente tuturor societăților bazate pe statul de drept.

Legea privind informatorii, care stabilește un mecanism de raportare a incidentelor de integritate, neregulilor și abuzurilor, și care oferă protecție informatorilor, a fost adoptată în iulie 2018 și a intrat în vigoare în noiembrie 2018. Mecanismul de monitorizare din cadrul Strategiei naționale de integritate și anticorupție pentru anii 2017–2020 a fost pus în funcțiune prin intermediul a trei grupuri de monitorizare, formate din instituții cheie și OSC active în sectorul anticorupție. Raportul de monitorizare a Strategiei din 2019 a arătat că, din cele 118 de acțiuni, 53 au fost implementate integral, 60 au fost parțial realizate sau în curs de desfășurare, iar 5 nu au fost realizate. Cele mai dificile pentru implementare au fost acțiunile care trebuiau implementate în colaborare de mai multe instituții. Strategia națională a fost susținută și detaliată în continuare în 9 planuri anticorupție la nivel sectorial și în 35 de planuri de nivel ...

Strategia națională de integritate și anticorupție va fi probabil extinsă până în 2021 pentru a permite evaluarea rezultatelor și elaborarea următoarei strategii.

335 Organizația Națiunilor Unite Moldova, "Percepții asupra drepturilor omului în Republica Moldova", 2018.

336 Guvernul Republicii Moldova, "Republica Moldova. Evaluarea națională voluntară - Raport de progres 2020". 2020, p. 120,

337 Comisia Internațională a Juriștilor, "Formă fără fond". Promisiunea nelivrată a unei justiții independente în Moldova", 2019.

338 Transparency International Moldova, "Transparency International lansează Indicele percepției corupției pentru anul 2019", ianuarie 2020.

RATA ÎNCARCERĂRII

Rata încarcerării în Moldova rămâne ridicată, cu 186 de cazuri la 100.000 de locuitori, iar numărul ar putea fi mai mare pe malul stâng.³³⁹ Rata recidivării infracționale este de 72%: din 10 persoane eliberate din penitenciare 7 se întorc. Din 17 instituții penitenciare, 6 sunt supraaglomerate, iar rata de ocupare ar putea depăși 150% în unele cazuri. Comitetul european pentru prevenirea torturii și a tratamentelor sau pedepselor inumane sau degradante a vizitat penitenciarele din Moldova în

februarie 2020 și a conchis în repetate rânduri că condițiile de detenție în instituțiile respective rămân nesatisfăcătoare, inclusiv în ceea ce privește starea reparației, igiena, ventilația și accesul la lumina naturală, precum și supraaglomerarea în unele celule și influența puternică a ierarhiei penitenciare informale.³⁴⁰ Moldova nu are un mecanism care să asigure o alternativă la încarcerare pentru persoanele care au comis infracțiuni non-violente, cum ar fi deținerea unor cantități mici de droguri.

Copiii sunt privați de multe drepturi în penitenciare, inclusiv de dreptul la o educație de calitate. Este necesară pilotarea includerii copiilor aflați în conflict cu legea în procesul de învățământ ordinar și în școlile obișnuite. Majoritatea minorilor își regretă acțiunile, explicând infracțiunile comise ca fiind rezultatul lipsei accesului la educație sexuală adecvată, abandonul lor de către părinți, printre alte motive. Oferirea acestor minori a oportunității de a studia în școli obișnuite ar putea facilita integrarea lor în societate și reduce ratele de recidivă.

(Note din consultările cu OSC-urile din Republica Moldova)

CONSOLIDAREA CAPACITĂȚILOR

În pofida reorganizării recente a Guvernului, în 2017, care a avut ca scop consolidarea capacităților instituționale și de resurse umane, și îmbunătățirea eficienței autorităților centrale în conceperea, implementarea și monitorizarea reformelor care vizează dezvoltarea socio-economică și realizarea agendei ODD, **fluctuația înaltă a cadrelor, lipsa finanțării pentru investițiile publice și lipsurile de capacitate instituțională, în același timp persistând corupția în sectorul public, toate reduc capacitatea Guvernului de a implementa reformele.** În consecință, implementarea anumitor reforme și programe sunt adesea supuse asistenței și sprijinului extern pentru dezvoltare, în timp ce resurse considerabile sunt alocate de partenerii de dezvoltare pentru consolidarea capacităților și planificarea strategică.

Discrepanțele în capacitatea tehnică pentru a asigura luarea eficientă a deciziilor sunt legate de lipsa sistemelor de gestionare a informațiilor și a mecanismelor pentru colectarea rapidă a datelor: de exemplu, nu există un

sistem unificat de gestionare a informațiilor de sănătate care să înregistreze fișele medicale electronice ale pacienților pentru a permite analiza nevoilor de sănătate, sau nu există un mecanism de legătură cu întreprinderile mici pentru a monitoriza în mod eficient provocările cu care se confruntă sectorul privat în perioade de criză. În plus, din cauza ineficiențelor în colectarea datelor, dezagregarea datelor adesea lipsește.

Pentru a îmbunătăți supravegherea și monitorizarea cheltuielilor în mod diligent și în timp util, asistența externă a fost concentrată în cadrul Ministerului Finanțelor. Totuși, acesta se confruntă cu probleme de capacitate a resurselor umane.

Pentru a spori transparența în utilizarea ajutorului extern, precum și pentru a asigura societatea cu informații mai bune despre modul cum sunt cheltuite, Platforma de gestionare a ajutorului extern (PGA) a fost lansată în 2014 <http://www.amp.gov.md/portal/>. Insa, funcționalitatea platformei rămâne suboptimală.

339 În raportul Th. Hammarberg din 2016 s-a estimat că pe malul stâng sunt deținute până la 3.000 de persoane.

340 Consiliul Europei, Rezumatul executiv al Raportului către Guvernul Republicii Moldova privind vizita în Republica Moldova efectuată de Comitetul european pentru prevenirea torturii și a pedepselor sau tratamentelor inumane sau degradante (CPT) în perioada 28 ianuarie - 7 februarie 2020, <https://rm.coe.int/16809f8fa9>

Foto: OHCHR

5

OAMENI LĂSAȚI ÎN URMĂ
ÎN MOLDOVA

Includerea acestei secțiuni în această analiză de țară a ONU este în conformitate cu promisiunea centrală și transformatoare a Agendei 2030 pentru Dezvoltare Durabilă de a nu lăsa pe nimeni în urmă (LPNU). Accentul asupra celor care rămân în urmă este o parte integrantă a Cadrului de Parteneriat pentru Dezvoltare Durabilă 2018–2022, încheiat între ONU și Guvernul Republicii Moldova.

În această secțiune, identificăm grupurile lăsate în urmă în Moldova și analizăm diferitele straturi de vulnerabilități cu care acestea se confruntă.

METODOLOGIA

Adoptarea abordării de „a nu lăsa pe nimeni în urmă” implică nu doar includerea celor mai săraci dintre săraci, ci și încercarea de a combate discriminarea, violența, factorii care limitează accesul la justiție și creșterea inegalităților în țară. Aceasta include analiza sărăciei pe mai multe niveluri pentru a înțelege toate barierele cu care se confruntă diferite grupuri.

Nelăsarea nimănui în urmă necesită, de asemenea, o analiză cuprinzătoare a protecției drepturilor omului în țară, cu accent pe limitările cu care se confruntă populația în realizarea drepturilor lor fundamentale ale omului. Stigmatizarea și discriminarea afectează puternic diferite grupuri din Moldova. Pentru multe grupuri marginalizate, pandemia de COVID-19 a însemnat o aprofundare a vulnerabilităților lor.

Nelăsarea nimănui în urmă înseamnă a trece dincolo de evaluarea progresului mediu și agregat spre asigurarea progresului pentru toate grupurile de populație la un nivel dezagregat.

Pentru Organizația Națiunilor Unite, cooperarea și implicarea societății civile este un element crucial pentru rezolvarea problemelor globale și locale. Colaborarea

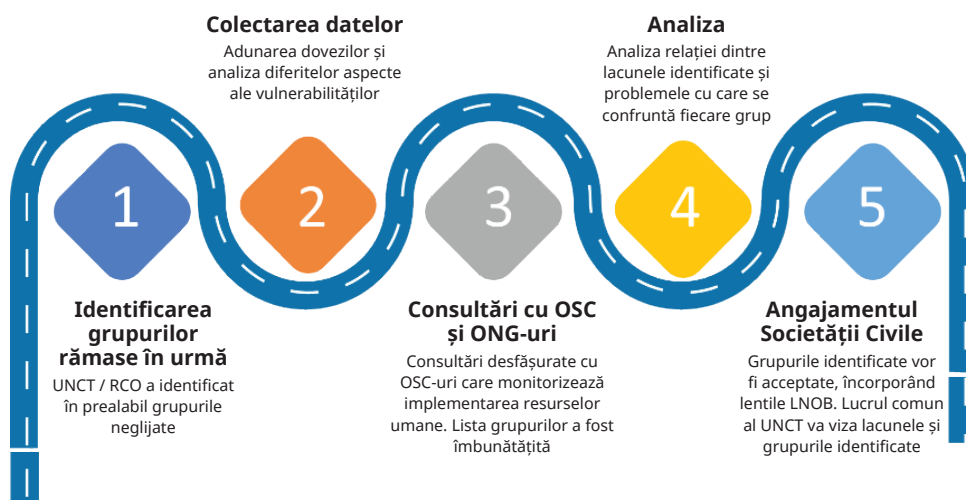
dintre noi este esențială pentru a evalua și a promova în continuare progresul pentru a nu lăsa pe nimeni în urmă și pentru a veni cu politici publice mai bine direcționate.

Oamenii rămași în urmă în dezvoltare sunt adesea excluși din punct de vedere economic, social, geografic și/sau politic. Excluderea se poate datora etniei, rasei, genului, vârstei, dizabilității sau unei combinații a acestora care duce la discriminări multiple. Ei sunt decuplați de la instituțiile sociale și nu au acces suficient la informații pentru a accesa aceste instituții sau la rețele și sisteme de sprijin economic și social pentru a-și îmbunătăți situația. În afară de aceasta, cu ei nu sunt consultați de cei de la putere atunci când sunt elaborate programe, politici și proiecte noi. Vocile lor nu sunt auzite. Persoanele lăsate în urmă sunt cele cu cel mai mare risc de a nu se bucura de drepturile lor civile, culturale, economice, politice sau sociale.

Sistemul Organizației Națiunilor Unite trebuie să sprijine țările să-i identifice pe cei rămași în urmă, să stabilească legătura cu ei și să le dea voce dacă intenționează să realizeze ODD-urile și țintele.

Elaborarea acestei analize LPNU a inclus următorii pași:

Etape: Analiza LNOB

În analiză, am considerat că toate cele 13 grupuri vulnerabile suferă de privări semnificative. Ca atare, nu am enumerat grupurile după ordinea priorității, deoarece considerăm că toate merită să fie sprijinite urgent.

De cele mai multe ori, persoanele rămase în urmă în dezvoltare nu sunt luate în considerare în datele oficiale și sunt invizibile în elaborarea politicilor și programelor. În timpul procesului de elaborare a ACT, **a fost identificată o lipsă de date dezagregate la nivel național și subnațional** în diferite zone și pentru diferite grupuri. Unul dintre grupurile pentru care datele sunt aproape inexistente este comunitatea persoanelor lesbiene, gay, bisexuale, transgen și intersexuale (LGBTI). Acest lucru se datorează în principal stigmatizării și discriminării acestui grup.

O mare parte din datele prezentate care se referă la impactul COVID-19 au fost colectate de entitățile Organizației Națiunilor Unite prin diferite evaluări efectuate în perioada martie - octombrie. În același timp, peste 20 de evaluări tematice, conduse de ONU (dintre care 10 au fost finalizate), vor completa activitatea în cauză prin axarea pe și aprofundarea analizei în domenii specifice.

Lipsa datelor și mărimea limitată a eșantioanelor în seturile de date existente reprezintă provocări semnificative pentru identificarea și monitorizarea stării celor rămași cel mai mult în urmă. Lacunele identificate în date vor permite Organizației Națiunilor Unite din Moldova să sprijine Guvernul să investească mai mult în date de calitate mai bună.

CONSULTAȚII

Acest capitol a fost elaborat ca urmare a unei verificări documentare a rapoartelor și studiilor existente și a reuniunilor consultative desfășurate în octombrie 2020 cu participarea a 55 de persoane reprezentând diferite grupuri:

1	Persoane cu dizabilități și OPD	6	Femei vulnerabile
2	Asociații părintești	7	Comunitatea romilor
3	Organizații de tineret	8	Ombudsmanul comunitar
4	OSC-urile care asistă persoanele cu HIV	9	Persoanele din mediul rural
5	Copii	10	Avocații și parajuriștii

Consultările au fost realizate online și în coordonare cu EȚONU. În cadrul ședinței, au fost create două grupuri tematice pentru a analiza principalele constatări și priorități ale proiectului documentului ACT. Reprezentanții OSC-urilor și ONG-urilor au furnizat informații valoroase pentru a completa analiza datelor și, de asemenea, au propus modificări la analiza și selecția grupurilor vulnerabile.

PRIVAREA ȘI DISCRIMINAREA INTERSECTORIALĂ

În practică, majoritatea oamenilor se confruntă cu mai multe tipuri de privațiuni și/sau dezavantaje sau discriminări. De exemplu, adesea, persoanele cu dizabilități din Moldova se confruntă cu diferite tipuri de discriminare și stigmatizare și au acces minim la serviciile publice, la informații și la justiție. În plus, cei care locuiesc în zonele rurale sunt mai predispuși să se confrunte cu mai multe privațiuni decât cei care locuiesc în capitală.

Unele grupuri se confruntă cu privațiuni și dezavantaje grave și/sau care se intersectează sau cu multiple forme de discriminare care le face să rămână cel mai mult în urmă. De exemplu, femeile cu dizabilități au mai multe dificultăți de acces la educație și sănătate reproductivă.

Cinci factori cheie ai LPNU: evaluarea celor care au rămas în urmă

Sursa: Să nu lăsăm pe nimeni în urmă: Un ghid operațional al UNSDG pentru echipele de țară ale ONU (Proiect intermediar)

Nelăsarea nimănui în urmă implică analize la mai multe niveluri. A fi lăsat în urmă în sărăcie și fără venituri suficiente, acces la alimente, acces la educație, apă, adăpost, protecție socială, securitatea locuinței și servicii de bază, este poate cel mai fundamental și reprezintă o încălcare a drepturilor omului. Deseori, dezvoltarea economică nu aduce beneficii tuturor membrilor societății în mod egal în ceea ce privește accesul la servicii de bază și oportunități de a decide cu privire la viața pe care doresc să o trăiască.

În Moldova, am observat o reducere pozitivă a proporției persoanelor care trăiesc cu mai puțin decât media minimă, dar prevalează și alte inegalități. Inegalitățile pot fi observate între persoanele care trăiesc în zonele rurale și urbane, între femei și bărbați și între minoritățile etno-lingvistice, printre altele. Mai mult, inegalitățile respective pot genera tensiuni sociale sporite, nemulțumire politică și instabilitate.

DISCRIMINARE:

în baza identificării sau a statutului asumat sau atribuit

Luați în considerare: rezultatele și oportunitățile ODD în funcție de sex, vârstă, dizabilitate și grupuri sociale, (după cum sunt specificate în Agenda 2030; dovezi și recomandări din partea Mecanismului Internațional pentru Drepturile Omului, Instituțiile Naționale pentru Drepturile Omului)

GEOGRAFIE:

izolare, risc sau excludere din cauza locației; include degradarea mediului, transport, tehnologie

Luați în considerare: rezultatele și oportunitățile ODD defalcate în funcție de localitatea subnațională; inechități în mobilitate legate de transport și acces la internet

VULNERABILITATEA LA ȘOCURI:

include conflict, clima, mediul

Luați în considerare: locurile sau populațiile care suportă mai frecvent și/sau venerează regresele din cauza dezastrelor naturale sau ambientale, violenței, criminalității sau conflictelor, șocurilor economice sau de altă natură

GUVERNANȚĂ:

legi, politici, instituții, voce și participare (include sisteme de guvernare informale și tradiționale)

Luați în considerare: impactul legilor, politicilor, impozitelor, bugetelor, practicilor formale și tradiționale pe subpopulații și localități (adică impacturi de distribuție); capacitatea de a participa la guvernare și la luarea deciziilor: spațiul civic

STATUTUL SOCIO-ECONOMIC:

sărăcie multidimensională, inegalități

Luați în considerare: sărăcia multidimensională la nivelul femeilor, bărbaților și copiilor; Coeficientul Gini; Rezultatele și oportunitățile ODD în funcție de venitul (și/sau Indicele Multidimensional al Sărăciei) cvintilă; surse privind ocuparea forței de muncă informale și vulnerabile. (vezi: www.ilo.org/ilostat/)

Identificarea grupurilor vulnerabile pentru analiză a fost efectuată urmând pașii de mai jos:

- Identificare inițială pe baza grupurilor incluse în Planul PRSE la COVID-19, dar și din documentul ENV. La această etapă au fost incluse informațiile de la GRM pentru populația selectată;
- Echipa ONU din țară a revizuit lista grupurilor și a propus modificări (de ex., includerea persoanelor în centrele de detenție);
- OSC-urile au recomandat modificări pe baza experienței lor (de ex. pentru a separa comunitatea de romi de minoritățile etnolingvistice);
- Analiza privațiunilor suferite de fiecare grup identificat. Unele dintre sursele utilizate pentru analiză au fost: sondajul SCORE, ENV, evaluări aferente COVID-19, strategii și planuri naționale, "Moldova 2030", printre altele;

Lista grupurilor identificate de EȚONU este următoarea:

ANALIZA GRUPURILOR VULNERABILE

OAMENII CARE TRĂIESC ÎN SĂRĂCIE

Oamenii care trăiesc în sărăcie sunt printre cei mai vulnerabili. Ei sunt privați de drepturile lor fundamentale la educație, oportunități economice, acces la apă și sănătate. Unele grupuri de populație sunt mai afectate de sărăcie decât altele. În Moldova, aceștia includ:

- **Oamenii care locuiesc în zonele rurale**
- **Copii**
- **Persoanele în etate**
- **Persoane de etnie romă**
- **Persoanele cu dizabilități**
- **Gospodăriile cu cinci sau mai multe persoane**

Secțiunea ce urmează oferă o analiză completă a vulnerabilităților cu care se confruntă aceste și alte grupuri.

MINORITĂȚILE ETNO-LINGVISTICE

Caracteristici

Conform datelor recensământului din 2014, Moldova este o țară multietnică, cu circa 24% din populație identificându-se ca aparținând minorităților etno-lingvistice. Cele mai mari minorități etnice sunt ucrainenii - 6,5%, urmași de găgăuzi - 4,5% și rușii - 4%. În timpul recensământului, 6,9% din populație s-a identificat ca fiind română și s-a constatat că numărul ucrainenilor și rușilor s-a redus considerabil de la recensământul anterior din 2004 (1,8% și respectiv 1,9% din întreaga populație a țării).

Pentru analiza de față, românii nu sunt considerați a fi o minoritate, deoarece vorbesc aceeași limbă cu oamenii care se declară moldoveni și - cu excepția populației rome - vulnerabilitățile cu care se confruntă minoritățile etno-lingvistice din Moldova sunt legate de diferența de limbi vorbite.

Diferitele minorități sunt situate în diferite regiuni ale țării, dar cea mai diversă regiune după etnie și limbă este sudul Moldovei. Statisticile oficiale arată că ucrainenii și rușii locuiesc predominant în zona urbană, iar numărul populațiilor mai în vârstă dintre aceste grupuri este mai mare în comparație cu alte populații în funcție de etnie. Ucrainenii etnici sunt răspândiți mai uniform în toată țara, cu comunități mai mari în partea de nord a țării, inclusiv în raionul Ocnița, unde reprezintă 25,3% din populație, în Briceni - 22,5%, și în Bălți - 18,5%. Cea mai mare proporție de etnici ruși se găsesc în regiunea Bălți, unde reprezintă 16% din populație.

Găgăuzii locuiesc în principal în partea de sud a țării în Unitatea Administrativă Autonomă „Găgăuz Yeri”; etnicii bulgari locuiesc și la sud, în principal în raionul Taraclia. Structura populației în funcție de limba maternă coincide în cea mai mare parte cu apartenența etnică a minorităților rusă, găgăuză (4,2 din 4,5 la sută), bulgară (1,5 din 1,8 la sută) și romă (0,3 din 0,3 la sută), și mai puțin - în cazul ucrainenilor (3,8 din 6,5 la sută). Statisticile arată că minoritățile care trăiesc în zonele rurale își consideră limba maternă după etnie. În același timp, majoritatea minorităților etno-lingvistice sunt bilingve - nativ-rus și vorbitor de rusă.

Vulnerabilități

Principala sursă de vulnerabilități pentru minoritățile etno-lingvistice din Moldova se referă la **integrarea slabă a drepturilor lingvistice în cadrul legal și politic al țării.**

Utilizarea limbilor materne este răspândită în rândul minorităților din Moldova. Acestea fiind spuse, procentul celor care își folosesc limba maternă mai mult decât orice altă limbă variază, în cazul etnicilor ucraineni, bulgari și găgăuzi între 55,6 la sută și 63,8 la sută, comparativ cu 92,8 la sută în cazul etnicilor ruși.

Moldova nu a atins un nivel suficient de cunoaștere a limbii de stat de către minoritățile etno-lingvistice și este departe de a avea o abordare multilingvă în cadrul de politici. Astfel, minoritățile se confruntă cu bariere lingvistice pentru a se integra pe deplin în societatea generală.

Dificultățile întâmpinate includ:

- **Utilizarea foarte limitată a limbilor minoritare de către instituțiile publice și în viața publică:** majoritatea paginilor web guvernamentale și documente publice sunt disponibile doar în limba română. După Hotărârea Consiliului pentru Prevenirea și Eliminarea Discriminării și Asigurarea Egalității (Consiliul pentru egalitate) în cazul nr. 37/18³⁴¹ din 23 august 2018, Parlamentul a depus eforturi pentru ca conținutul paginii web a Parlamentului să fie disponibil în limba rusă. Totuși, conform situației curente, nu există obligații legale specifice pentru autorități de a asigura accesul la informații publice pentru persoanele aparținând minorităților lingvistice.
- **Reprezentare foarte redusă a minorităților etno-lingvistice în autoritățile publice centrale, organele alese și administrația publică și participarea lor efectivă la viața publică.** Organismele prevăzute de tratatele ONU și-au exprimat îngrijorarea cu privire la subreprezentarea persistentă a minorităților în administrația publică centrală, în special a romilor din 2008³⁴². Legislația nu prevede mecanisme de reprezentare relativ proporțională a minorităților la toate nivelurile administrației publice, în modul prevăzut de Legea 382-XV din 19 iulie 2001. Conform raportului HCNM privind participarea minorităților naționale la viața publică din Moldova (2019)³⁴³, minoritățile găgăuze și bulgare rămân subreprezentate în Parlamentul ales în 2019 (3 și, respectiv, 1 membru). În același timp, alte grupuri minoritare numerice sunt suprareprezentate. Guvernul este monoetnic, cu excepția reprezentării minorităților găgăuze³⁴⁴. Alte organe ale administrației publice centrale au o pondere foarte mică de reprezentanți ai minorităților cu funcții manageriale, în special ruși, printre altele. În 2020, romii au fost reprezentați doar în Cancelaria de Stat și în Administrația Președintelui în funcția de consilieri pentru drepturile omului. Conducerea organelor judiciare este subreprezentată de toate minoritățile, cu excepția rușilor și a bulgarilor.
- **Discriminarea legată de accesul la procesele civile:** în ceea ce privește această problemă, Consiliul pentru Egalitate a emis o serie de decizii referitoare la instanțele judecătorești care nu au acceptat plângeri depuse în limba rusă, afirmând că aceasta constituie discriminare pe motive lingvistice.
- **Includerea redusă a limbilor minoritare în învățământ:** Codul Educației răspunde nevoilor lingvistice ale copiilor aparținând minorităților și menționează cerințele privind utilizarea limbilor minoritare.³⁴⁵ Cu toate acestea, dispozițiile Codului privind predarea și primirea instrucțiunilor în limbile minorităților și privind finanțarea nevoilor educaționale ale elevilor minoritari nu sunt clarificate și dezvoltate în regulamentul³⁴⁶ care servește drept cauză a discriminării indirecte a minorităților în educație. În plus, toate politicile educaționale referitoare

341 În hotărâre, Consiliul pentru egalitate a constatat că lipsa informațiilor în limba rusă pe pagina web a Parlamentului a fost discriminatorie, deoarece limitează accesul la informații în baza limbii.

342 CERD (2008), Observații finale ale Comitetului pentru eliminarea discriminării rasiale, CERD/C/MDA/CO/7 (CERD 2008); CERD (2011), Examinarea rapoartelor prezentate de statele părți în temeiul articolului 9 al Convenției, Observații finale, Republica Moldova, 6 aprilie 2011, CERD/C/MDA/CO/8-9; CEDAW (2013), Observații finale privind rapoartele periodice combinate al patrulea și al cincilea ale Republicii Moldova, CEDAW/C/MDA/CO/4-5 (CEDAW 2013).

343 Raportul HCNM. Participarea efectivă a minorităților naționale la viața publică din Republica Moldova: stabilirea criteriului de referință și evaluarea cadrului de politici pentru 2020, 2019.

344 Reprezentarea guvernatorului Găgăuziei în Guvern ca membru din oficiu este prevăzută de Legea privind statutul juridic special al Găgăuziei (Găgăuz Yeri) nr.344 din 23.12.1994.

345 Condiții: 1. limbile minoritare urmează să fie utilizate în sistemul de învățământ în localitățile „în mod tradițional dens populate de persoane aparținând minorităților etnice”. 2. trebuie să existe o „cerere suficientă” pentru utilizarea limbii lor; și 3. există condiția „disponibilității resurselor pentru crearea condițiilor adecvate pentru ca minoritățile să studieze în limba lor minoritară”.

346 Nu există un mecanism financiar de alocare a resurselor pentru predarea limbii și culturii minoritare și/sau a instruirii în limba minorităților.

la minorități s-au concentrat până acum pe dezvoltarea cunoașterii limbii de stat de către aceștia și nu a fost elaborată nicio politică privind dezvoltarea competențelor legate de cunoașterea limbilor materne și asigurarea multilingvistismului eficient. În același timp, programul de studii în școlile minoritare are o sarcină mai mare, de la 5 până la 7 ore pe săptămână decât în alte școli, ceea ce necesită, de asemenea, să fie revizuit și adaptat nevoilor lingvistice și să asigure o educație de calitate.

- **Acces limitat la informații din cauza utilizării reduse a limbilor minoritare în mass-media:** Deși cadrul legal național se referă la diversitatea culturală în mai multe cazuri și permite agenților de radiodifuziune locali să transmită într-o limbă minoritară, nu există stimulente pentru ca radiodifuzorii să facă acest lucru.
- **Utilizarea redusă a limbilor minoritare în denumiri și însemne publice:** Dreptul minorităților de a-și utiliza limba maternă pentru însemne publice nu este de obicei respectat. De asemenea, cadrul legal actual nu permite utilizarea patronimicelor (o parte a numelui unei persoane în cultura rusă) în documentele de identificare sau utilizarea literelor și ortografiei specifice pentru numele de origine găgăuzească.
- **Accesul la justiție pentru minoritățile etno-lingvistice:** documentele publice și legislația nu sunt traduse în mod obișnuit în limbile minorităților, iar instanțele judecătorești nu acceptă de obicei plângeri în limba rusă. Consiliul pentru Egalitate a emis o serie de decizii în care a constatat că această situație constituie discriminare pe motive lingvistice. În 2019, deciziile legate de discriminarea bazată pe limba vorbită s-au ridicat la 22,5%³⁴⁷ din totalul deciziilor emise de Consiliu.

IMPACTUL COVID-19:

Bariera lingvistică a afectat accesul minorităților etno-lingvistice la spectrul complet de informații despre prevenirea și protecția împotriva COVID-19. Comunicarea cu minoritățile nu a fost realizată în limbile lor materne în toate etapele pandemiei. Prin urmare, pandemia a exacerbat vulnerabilitățile deja existente legate de drepturile lingvistice.

Cauzele principale ale inegalităților

Principala cauză a privării cu care se confruntă minoritățile etno-lingvistice este lipsa sensibilității lingvistice în procesul de luare a deciziilor și elaborarea politicilor la nivel central. În afară de aceasta, nu există o abordare clară pentru abordarea provocărilor legate de limbă în asigurarea drepturilor minorităților etno-lingvistice.

POPULAȚIA DE ETNIE ROMĂ

Caracteristici

Conform Recensământului din 2014, **comunitatea de romi reprezintă 0,3% din populația Moldovei** și este estimată la 9 300 de persoane. Totuși, aceste cifre sunt contestate, iar mulți activiști pentru drepturile omului din Moldova le apropie de 20.000, în timp ce unii lideri romi promovează ideea că în Moldova trăiesc 250.000 de romi.³⁴⁸

În ceea ce privește distribuția geografică, datele cartografice din 2012 colectate de PNUD³⁴⁹ arată că românii trăiesc în grupuri concentrate în cadrul comunităților moldovenești. Cartografierea a identificat circa 185 de așezări³⁵⁰ din țară (sau 10 la sută din toate așezările) în care proporția populației de etnie romă variază de la 0,5 la sută la peste 40 la sută. Există, de asemenea, zeci de mahalale ale romilor în zonele rurale, izolate de autoritățile locale, cu infrastructură socială deficitară.

347 Furnizat de OHCHR folosind link-ul guvernamental la rapoarte: <http://www.parlament.md/LinkClick.aspx?fileticket=z0IsFPCDMMY%3D&tabid=202&language=ro-RO>

348 ILO, "Femeile de etnie romă și lumea muncii din Republica Moldova", 2018.

349 PNUD, [Raport reprezentativ privind cartografierea Localităților Dens Populate De Romi din Republica Moldova](#), 2013

350 Raport privind monitorizarea alegerilor locale din 2019 în ceea ce privește incluziunea romilor, 2019. https://www.eef.md/media/files/files/raport-iii-incluziune-roma-alegeri-locale_rus_2447848.pdf. Numărul localităților este identificat în Informarea de către Grupul tehnic al romilor din Republica Moldova la cererea Cancelariei de Stat a Republicii Moldova, Petiția nr. 084601/10 din 29 septembrie 2010, ANEXA 1, p. 12. https://www.academia.edu/40466491/Lista_185_de_Localitati_compact_locuite_de_250_000_Romi_in_Republica_Moldova_2010_?fbclid=IwAR-1MrUWIm5xEbiqPA9hA1b8_7HsQQOMYo_pG6UqvysYTclCxyNPCC1HDAw

Vulnerabilități

Membrii comunității de romi din Moldova se numără printre cei mai marginalizați, vulnerabili și excluși oameni din țară, mulți dintre ei trăind în sărăcie extremă, se confruntă zilnic cu discriminări și adesea trăiesc în locuințe inadecvate, cu acces limitat la apă sigură, salubritate și electricitate. Romii se confruntă în mod obișnuit cu bariere semnificative în calea accesării drepturilor fundamentale ale omului, cum ar fi protecția socială, îngrijirea sănătății, educația și ocuparea productivă a forței de muncă. Un număr mare de romi nu au acte de identitate, ceea ce le limitează în mod semnificativ accesul la serviciile de bază, inclusiv asistență medicală, exercitarea dreptului de vot etc. Mulți romi aleg să-și ascundă identitatea ca mijloc de evitare a discriminării.

Nivelurile ridicate de sărăcie și excluziune socială³⁵¹ la care sunt expuse unele gospodării rome provoacă cea mai mare îngrijorare, practic vorbind. Acest lucru duce la o serie suplimentară de dificultăți, care includ:

- **Acces redus la servicii publice**, inclusiv asistență medicală și asistență socială: un sondaj de opinie realizat în 2018³⁵² a arătat că **doar 48,8% dintre romi au asigurări de sănătate**, circa 37% dintre romi nu ar merge la un medic, chiar dacă ar fi nevoiți, și că pentru 25 la sută spitalizarea a fost foarte dificilă. Principala barieră menționată a fost lipsa banilor (63,2 la sută, comparativ cu 45,5 la sută pentru ne-romi). De asemenea, 81% din gospodăriile rome nu au acces la apă curentă și canalizare acasă, sau la o toaletă cu apă curentă.
- **Acces redus la educație și echipamentele necesare** pentru organizarea și desfășurarea activităților de învățare: Doar jumătate dintre copiii romi frecventează școala primară și secundară, în timp ce pentru populația non-romă această cifră se ridică la 90%. Doar 11% dintre romii din Moldova dețin un computer personal, iar 10% au acces la internet.³⁵³
- **Nivel ridicat al sărăciei și al ratei șomajului**: romii moldoveni sunt de peste două ori mai predispuși să trăiască în sărăcie decât non-romii. S-a estimat că în 2013, 37% din populația romă activă era șomeră, în principal din cauza discriminării și a nivelurilor scăzute de educație. În 2019, printre toți romii șomeri înregistrați, 75% au avut doar studii primare³⁵⁴. 95% dintre femeile rome cu vârsta peste 50 de ani din zonele rurale și cu un nivel scăzut de educație suferă de probleme financiare.³⁵⁵
- **Participare foarte scăzută la viața publică și la funcțiile guvernamentale**, cauzată de discriminare, bariere lingvistice și niveluri scăzute de educație. La alegerile locale din octombrie 2019, un număr record de doisprezece romi au fost aleși în opt localități din Moldova ca consilieri locali, dintre care 8 sunt femei. Deși acesta este un semn foarte pozitiv, acesta este un număr mic în comparație cu cele 185 de localități care găzduiesc populația de romi.
- **Lipsa abordării intersecționale** a înțelegerii și răspunderii la vulnerabilitățile și nevoile populației de romi a fost evidențiată de reprezentanții organizațiilor societății civile (OSC) care au participat la consultarea ACT.

Femeile de etnie romă din Moldova suferă de discriminare dublă - atât ca femei, cât și ca rome. Ele sunt expuse riscurilor mai mari de excluziune socială și sărăcie decât bărbații romi și suferă o discriminare mai mare pe criterii de gen decât femeile non-rome.

Potrivit unui sondaj de opinie realizat în 2019, treburile gospodărești și responsabilitățile de îngrijire a familiei din comunitatea de romi revin în mare măsură femeilor: peste 80% dintre romi consideră că principalul rol al femeilor trebuie să țină de îngrijire, gospodărie, copii și familie. Rata violenței domestice cu care se confruntă femeile rome este mai mare decât cea cu care se confruntă femeile non-rome. Ponderele femeilor rome care au declarat că au fost lovite sau amenințate cu un obiect este de 25,1 la sută, comparativ cu 10,5 la sută din femeile non-rome; 31 la sută dintre femeile rome au declarat că au suferit de violență psihologică (insulte și umilințe), comparativ cu 15,9 la sută dintre femeile non-rome; iar 12,3 la sută dintre femeile rome au declarat că sunt obligate să întrețină relații sexuale împotriva voinței lor, comparativ cu 7,9 la sută dintre femeile non-rome.³⁵⁶

351 Consiliul pentru prevenirea și eliminarea discriminării și asigurarea egalității, „[Raportul general pentru prevenirea și combaterea discriminării în Republica Moldova în 2019](#)”.

352 Sondaj de opinie realizat în 2018 de CBS-Axa, la cererea Centrului Parteneriat pentru Dezvoltare.

353 PNUD, [Sondaj despre romi - Informare regională](#), 2017.

354 Al doisprezecea - paisprezecea rapoarte periodice prezentate către CERD de Republica Moldova în conformitate cu articolul 9 al Convenției, preconizate pentru 2020. CERD/C/MDA/12-14, iunie 2020. Mai multe detalii sunt disponibile la: https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/15/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CERD%2FC%2FMDA%2F12-14&Lang=en

355 Efectele crizei provocate de pandemia COVID-19 asupra populației de etnie romă din Republica Moldova, Un Women, Chișinău, iunie 2020.

356 Centrul Parteneriat pentru Dezvoltare [Raportul „Moldova inegală”](#), 2019.

IMPACTUL COVID-19:

Pandemia de COVID-19 a intensificat diviziunea clară a rolurilor de gen în gospodăriile române. Sarcinile de îngrijire au devenit responsabilitatea exclusivă a femeilor, în timp ce bărbații au devenit aproape complet neimplicați. Un sondaj realizat de UN Women³⁵⁷ a arătat că femeile au raportat că au cheltuit cu 20-40 la sută mai multe ore pentru menaj decât bărbații.

În timpul carantinei, majoritatea absolută a femeilor române nu a avut acces la echipament de protecție - 95% (în cazul bărbaților - 80%), în pofida recomandării, și apoi a obligației, de a purta echipament de protecție (mănuși și măști) în spațiile publice.

Criza cauzată de pandemia de COVID-19 a exacerbat inegalitățile, ducând la concedierea mai multor romi, în special în rândul femeilor. Mai multe femei decât bărbați și-au pierdut locul de muncă sau au fost trimiși în concediu neplătit sau parțial plătit în timpul crizei pandemice. Astfel, în comparație cu bărbații romi, de trei ori mai multe femei române și-au pierdut locul de muncă, ceea ce nu a făcut decât să le înrăutățească vulnerabilitatea financiară. Se pare că circa **42 la sută din persoanele din grupul de vârstă 35-49 și-au pierdut locul de muncă în timpul situației de urgență**. De asemenea, este clar că nivelul de educație este esențial pentru menținerea locurilor de muncă în timpul crizei pandemice. Circa 70% dintre respondenții care nu au avut studii sau doar studii primare (până în clasa a IV-a) și 40% dintre respondenții care nu și-au finalizat studiile au raportat că și-au pierdut locul de muncă³⁵⁸.

Peste 65% dintre romi au considerat că este dificil să plătească 200 de lei (12 dolari SUA) pentru medicamente, femeile fiind mai afectate în acest sens. Femeile române, persoanele în etate că vârsta peste 50 de ani, din mediul rural și cu un nivel scăzut de educație sunt cele mai vulnerabile din punct de vedere financiar, deoarece ar fi dificil pentru ele să își acopere cheltuielile de bază (cumpărarea produselor alimentare, a celor de igienă etc.) în cazul în care autoritățile ar decide să mențină măsurile restrictive. Peste 77% dintre femeile române au declarat că nu dispun de resurse financiare suficiente pentru a cumpăra produse esențiale, comparativ cu 54% dintre bărbații romi.

Cauzele principale ale inegalităților

Cauzele fundamentale ale inegalităților sunt legate de mai puține oportunități economice care duc la sărăcie în rândul populației de etnie romă, discriminare, specificități culturale și lipsa unor programe cuprinzătoare, bine finanțate, pentru a asigura drepturile globale ale romilor.

În egală măsură, **stereotipurile și stigmatul pre-existente** în rândul populației generale față de romi inhibă în continuare participarea lor la viața publică, politică și socială și adesea duc la discriminare în numeroase sfere ale vieții. Un sondaj condus de Oficiul Rezident Coordonator al ONU care a măsurat impactul COVID-19 asupra coeziunii sociale a constatat că 27% dintre respondenți au raportat că ar prefera să nu interacționeze cu romii.

PERSONELE CU DIZABILITĂȚI

Caracteristici

Potrivit datelor Biroului Național de Statistică (BNS), numărul total de persoane care trăiesc cu dizabilități în Moldova în 2018 a fost de 176.100 (reprezentând 6% din populația Moldovei). Bărbații reprezintă 51,5% din persoanele cu dizabilități, iar femeile reprezintă 48,5%.

Din numărul total al persoanelor cu dizabilități, 66% trăiesc în mediul rural și 44% în mediul urban.

În prezent, există o lipsă de date dezagregate referitoare la persoanele cu dizabilități.³⁵⁹

Copii: În 2018, numărul estimat de **copii sub 18 ani** cu dizabilități în Moldova a fost de **10.600**, reprezentând 1.8% din numărul total de copii

357 UN Women, 'Efectele crizei provocate de pandemia COVID-19 asupra populației de etnie romă din Republica Moldova', 2020.

358 Idem.

359 Comitetul pentru drepturile persoanelor cu dizabilități (Comitetul CDPD) și-a exprimat îngrijorarea că colectarea datelor privind persoanele cu dizabilități în Republica Moldova se bazează pe o abordare medicală și este fragmentată. Pentru aceasta, Comitetul a recomandat ca Republica Moldova să colecteze, să analizeze și să difuzeze date dezagregate cu privire la populația sa cu dizabilități, inclusiv dezagregarea în funcție de gen, vârstă, etnie, tip de dizabilitate, statut socio-economic, loc de muncă și loc de trai, precum și date despre barierele cu care se confruntă persoanele cu dizabilități în societate.

Vulnerabilități

Persoanele **cu dizabilități psihosociale și intelectuale, în special femeile și bărbații care locuiesc în instituții rezidențiale pe termen lung.**

Acest grup reprezintă circa 38% din numărul total de persoane care trăiesc cu dizabilități.

Potrivit Indicelui distanței sociale 2018,³⁶⁰ există încă un nivel ridicat de reticență față de persoanele cu dizabilități intelectuale (2,6 din 6³⁶¹). Acest grup de oameni este perceput ca „oameni agresivi, periculoși pentru societate, oameni analfabeți”. Există o lipsă de servicii sociale la nivel de comunitate pentru a asigura incluziunea și abilitarea acestora. În prezent, există circa 1.400 de persoane cu diferite tipuri de dizabilități³⁶² plasate în centre de plasament temporar pentru persoane cu dizabilități. Procesul de dezinstituționalizare este lent din cauza subdezvoltării serviciilor comunitare alternative. Persoanele plasate în instituții au oportunități limitate de a-și dezvolta competențe pentru o viață independentă și se confruntă cu o lipsă de oportunități educaționale și de angajare, precum și cu acces limitat la servicii medicale de bună calitate.

Persoanele **cu dizabilități senzoriale (deficiențe de vedere și de auz), în special copii.**

Acest grup reprezintă circa 11% din totalul persoanelor cu dizabilități. Aceștia au acces limitat la serviciile generale din cauza lipsei de tehnologii și dispozitive de asistență, și oferirea limitată de interpretare în limbajul semnelor. Serviciile generale la nivel comunitar (instituții educaționale, de sănătate și juridice) nu au capacități de a răspunde nevoilor persoanelor cu dizabilități senzoriale.

Persoanele **cu dizabilități grave și multiple.** Conform reprezentanților organizațiilor persoanelor cu dizabilități (OPD), acest grup primește foarte puțină atenție din partea autorităților în ceea ce privește dezvoltarea și furnizarea serviciilor de sprijin. Potrivit unui studiu realizat de Centrul pentru Drepturile Persoanelor cu Dizabilități în 2018, doar 36% din nevoile de asistență personală au fost acoperite.³⁶³

Persoanele **cu dizabilități fizice.** Acest grup de persoane se confruntă cu provocări legate de bariere infrastructurale, inclusiv lipsa/accesibilitatea limitată a infrastructurii publice și a transportului.

Femeile cu dizabilități (48,5% din populația totală) se confruntă cu discriminări multiple și excludere în toate domeniile vieții. Aceasta include participarea redusă a femeilor cu dizabilități în viața publică și politică și faptul că serviciile generale dezvoltate pentru prevenirea și combaterea violenței bazate pe gen sunt inaccesibile femeilor și fetelor cu dizabilități.

Potrivit unui studiu elaborat de Centrul Parteneriat pentru Dezvoltare,³⁶⁴ femeile cu dizabilități au mai puțin acces la educație decât bărbații cu dizabilități. Ratele scăzute de ocupabilitate sunt una dintre cele mai mari bariere în calea incluziunii sociale pentru femeile cu dizabilități. Fiind private de oportunități de angajare la o vârstă de muncă, femeile sunt expuse unui risc mai mare de a coborî în sărăcie și de a fi dependente de plățile sociale, nu doar în momentul apariției dizabilității, ci și în viitor. În medie, 484 din fiecare 10.000 de femei în vârstă de muncă au dizabilități. Dintre aceștia, 15% au dizabilități grave, iar fiecare a doua femeie suferă de dizabilități pronunțate.

Femeilor cu dizabilități le lipsesc oportunitățile de a scăpa de violența domestică, deoarece majoritatea instituțiilor și serviciilor nu le sunt accesibile. Pe lângă aceasta, femeile cu dizabilități psihosociale se confruntă cu un risc ridicat de violență, inclusiv abuzuri sexuale, dacă sunt instituționalizate.

Femeile cu dizabilități se confruntă cu anumite dezavantaje în ceea ce privește sexualitatea, sănătatea reproductivă și întemeierea unei familii. Stereotipurile predominante în societate care discriminează și stigmatizează femeile cu dizabilități le determină pe unele dintre ele să renunțe la viața de familie, în special cele cu dizabilități grave. Femeile cu dizabilități au acces limitat la exercitarea drepturilor lor sexuale și reproductive, întrucât instituțiile de sănătate nu au instalații accesibile și specialiști instruiți.

360 Parteneriatul Consiliului Europei pentru Buna Guvernare, „STUDIUL privind percepțiile și atitudinile față de egalitate în Republica Moldova”, 2018.

361 Nivelul de acceptare a grupurilor minoritare din Republica Moldova a fost măsurat folosind scara distanței sociale Bogardus. Cel mai înalt grad de acceptare are indicele 0 - respondentul ar accepta o persoană dintr-un grup minoritar ca membru al familiei. Cel mai mic grad de acceptare are indicele 6 și denotă faptul că respondentul ar exclude membrii unui grup din țară

362 OHCHR, „Drepturile Omului în cadrul Instituțiilor de Sănătate Mintală și de Asistență Socială din Republica Moldova. Document de advocacy”, 2018

363 Centrul pentru Drepturile Persoanelor cu Dizabilități, [Raport privind implementarea serviciului social „Asistență personală. Provocări și necesități.”](#), 2018.

364 Centrul Parteneriat pentru Dezvoltare, [Calea incertă spre calificarea adulților](#), 2020.

Vulnerabilități economice: conform studiilor privind inegalitățile din 2017³⁶⁵ și 2019³⁶⁶, persoanele cu dizabilități se numără printre cele mai sărace persoane, împreună cu persoanele în etate.

Sistemele de protecție socială reprezintă principala sursă de venit pentru persoanele cu dizabilități, mai degrabă decât ocuparea forței de muncă și activitatea independentă. Conform datelor BNS, pensia medie este mai mică pentru o persoană cu dizabilități comparativ cu o persoană care nu are o dizabilitate (1.278 lei față de 1.709 lei). Ele au, de asemenea, oportunități limitate de angajare și de muncă independentă.

Conform unui studiu privind monitorizarea implementării Strategiei naționale de ocupare a forței de muncă³⁶⁷, **rata de ocupare a persoanelor cu dizabilități este jumătate din cea a populației generale.** Persoanele cu dizabilități se confruntă cu dificultăți în găsirea unui loc de muncă, ca urmare a stereotipurilor și prejudecăților din societate, dar și din cauza lipsei accesului la infrastructura fizică și la informații. Potrivit datelor Agenției Naționale pentru Ocuparea Forței de Muncă, doar 7,7% dintre persoanele cu dizabilități care s-au înregistrat ca șomeri în 2020 și-au găsit un loc de muncă.³⁶⁸ Potrivit datelor BNS din 2019, 17,2% dintre persoanele cu dizabilități erau angajate (16,9% dintre bărbați și 17,5% dintre femei; 16,6% dintre bărbați în zonele urbane și 17,5% dintre femei în zonele urbane).³⁶⁹ Aceasta înseamnă o scădere a ratei ocupării forței de muncă în rândul persoanelor cu dizabilități: în 2018, 26,2% dintre persoanele cu dizabilități erau angajate, iar în 2017, rata ocupării forței de muncă pentru acest grup era de 19,7%.³⁷⁰ Oportunitățile limitate de angajare pentru persoanele cu dizabilități au fost, de asemenea, evidențiate în cadrul unui proces de consultare din 2020 între Organizația Națiunilor Unite și instituțiile guvernamentale, INDO-uri și 36 de ONG-uri și OPD-uri,³⁷¹ confirmând în continuare că persoanele cu dizabilități sunt unul dintre grupurile cele mai afectate de vulnerabilitățile economice din Moldova. Comitetul Organizației Națiunilor Unite pentru Drepturile Persoanelor cu Dizabilități³⁷² și-a exprimat îngrijorarea cu privire la ratele semnificative de șomaj și inactivitate economică în rândul persoanelor cu dizabilități și de faptul că strategiile naționale de ocupare a forței de muncă și agențiile relevante nu facilitează și promovează în mod adecvat angajarea persoanelor cu dizabilități. Comitetul a menționat, de asemenea, că toți angajatorii care au mai mult de 20 de angajați (conform schemei de ocupare a forței de muncă) sunt obligați să implementeze o cotă obligatorie de angajare de minimum 5% pentru persoanele cu dizabilități, dar că acest lucru nu este pus în aplicare.

Lipsa/accesibilitatea limitată, inclusiv în ceea ce privește accesul la tehnologiile de asistență este o altă provocare cu care se confruntă persoanele cu dizabilități. Acest lucru a fost evidențiat și de cele 36 de ONG-uri și OPD-uri în timpul procesului de consultare desfășurat de Organizația Națiunilor Unite în 2020. Lipsa accesibilității instituțiilor publice,³⁷³ a transportului public și a informațiilor publice, inclusiv în situații de urgență, precum și accesul limitat la tehnologiile de asistență, se numără printre cauzele fundamentale ale participării limitate a persoanelor cu dizabilități în domeniul civil, politic și viața culturală. De asemenea, acestea contribuie la oportunități limitate de educație și ocupare a forței de muncă și la accesul limitat la serviciile generale și de sprijin. Comitetul ONU pentru drepturile persoanelor cu dizabilități a subliniat, de asemenea, necesitatea eliminării obstacolelor și barierelor legate de accesul la facilități și servicii publice, cum ar fi transportul, informațiile și comunicațiile. Comitetul și-a exprimat, de asemenea, îngrijorarea cu privire la Codul Contravențional care nu prevede sancțiuni pentru nerespectarea accesibilității în toate domeniile și că sancțiunile existente sunt rareori aplicate. Pe lângă aceasta, Comitetul a subliniat necesitatea instituirii unui mecanism pentru facilitarea accesului la mijloace de asistență pentru mobilitate de bună calitate, echipamente de asistență, dispozitive și tehnologii la un cost accesibil pentru toate persoanele cu dizabilități.³⁷⁴

365 Fundația Est-Europeană, [Studiul „Inegalitățile în Republica Moldova: Provocări și oportunități”](#), 2017.

366 Fundația Europei de Est, [„Studiul „MOLDOVA INEGALĂ. Analiza celor mai relevante inegalități din Republica Moldova”](#), septembrie 2019.

367 Centrul pentru Drepturile Persoanelor cu Dizabilități și Alianța Organizațiilor pentru Persoanele cu Dizabilități, [„Raport privind monitorizarea Planului național de acțiuni 2018 pentru implementarea Strategiei naționale privind ocuparea forței de muncă pentru anii 2017-2021”](#), p. 3.

368 Agenția Națională pentru Ocuparea Forței de Muncă, [„Comunicat de presă privind serviciile furnizate de agenție persoanelor cu dizabilități în 2020, 6 luni”](#), 16 septembrie 2020. <https://www.anofm.md/news/2020/09/16>

369 Biroul Național de Statistică, [„Forța de muncă în Republica Moldova: ocuparea și șomajul în anul 2019”](#), 1 aprilie 2020.

370 Ibid.

371 Reuniuni de consultare organizate de Echipa de Țară a Organizației Națiunilor Unite în Moldova în contextul elaborării Teoriei schimbării în domeniul dizabilităților, precum și stabilirea priorităților pentru exprimarea interesului pentru UNPRPD, desfășurate în septembrie 2020

372 Convenția privind drepturile persoanelor cu dizabilități, 2017

373 Aceasta se referă la: lipsa sau rampe inaccesibile, lifțuri inaccesibile și lipsa indicatoarelor speciale pentru persoanele cu deficiențe senzoriale, printre altele.

374 Convenția privind drepturile persoanelor cu dizabilități, 2017

Discriminare: Conform unui studiu al Consiliului Europei privind atitudinile populației față de diferite grupuri, persoanele cu dizabilități sunt unul dintre grupurile care se confruntă cu discriminarea în Moldova.³⁷⁵ De la înființarea sa până în prezent, Consiliul pentru Egalitate a stabilit discriminarea bazată pe dizabilitate în 28% din deciziile sale, dizabilitatea fiind unul dintre criteriile de discriminare cel mai frecvent invocate, împreună cu genul/sexul și vârsta.³⁷⁶ Principalele domenii de discriminare se referă la: lipsa/refuzul de a asigura o acomodare rezonabilă pentru persoanele cu dizabilități; acces la bunuri și servicii; educație; angajare; și accesul la justiție. În 2019, 13,75% din deciziile care confirmă discriminarea au indicat faptul că aceasta se bazează pe dizabilități, inclusiv starea de sănătate. Cel mai mare număr de cazuri de discriminare pe motiv de dizabilitate s-a referit la accesul la bunuri și servicii disponibile publicului (54,5%); 27,2% erau în domeniul educației, iar 18,1% erau legate de ocuparea forței de muncă.³⁷⁷

Participarea foarte limitată a persoanelor cu dizabilități la procesele de luare a deciziilor, cauzată de a) lipsa unor mecanisme consultative eficiente și formale atât la nivel național, cât și local, care ar încuraja și permite participarea semnificativă a persoanelor cu dizabilități la toate etapele procesului de luare a deciziilor; b) lipsa unei abordări a dizabilității bazată pe drepturile omului, persoanele cu dizabilități nefiind percepute ca părți interesate importante cu drepturi și oportunități egale; și c) accesibilitatea limitată a persoanelor cu dizabilități la informație, comunicare și platforme online și accesibilitatea limitată a infrastructurii publice și a transportului.

IMPACTUL COVID-19:

Un studiu sociologic realizat de OSC-uri privind impactul pandemiei asupra persoanelor cu dizabilități³⁷⁸ a constatat că mai mult de **50% din gospodăriile în care trăiesc persoanele cu dizabilități sunt afectate economic și social de pandemie**, peste 85% din aceste gospodării raportând deja în mai 2020 că vor rămâne fără resursele necesare în cazul în care starea excepțională va continua. Reducerea veniturilor deja mici și cheltuielile mai mari cauzate de pandemie au dus la o sărăcire mai mare a femeilor în etate și a persoanelor cu dizabilități, în special a femeilor cu dizabilități.

Pe lângă vulnerabilitatea economică, persoanele cu dizabilități din timpul pandemiei de COVID-19 sunt afectate de:

- Accesul limitat la informații - în special pentru persoanele cu dizabilități intelectuale și de învățare, precum și pentru persoanele cu dizabilități senzoriale (vizuale și auditive).
- Accesul limitat la educația la distanță pentru copiii și tinerii cu dizabilități.
- Accesul limitat la servicii de reabilitare, precum și la servicii medicale.

Cauzele principale ale inegalităților

- Lipsa unei abordări a dizabilității bazată pe drepturile omului și persistența unei abordări medicale a dizabilității.
- Implementarea lentă a reformei determinării dizabilității.
- Accesibilitatea limitată a infrastructurii și informațiilor.
- Subdezvoltarea serviciilor sociale și de sprijin care ar facilita procesul de incluziune socială a persoanelor cu dizabilități.
- Lipsa mecanismelor care ar facilita participarea persoanelor cu dizabilități.
- Discriminarea persistentă a persoanelor cu dizabilități.
- Accesul limitat la educație și dezvoltare profesională.

375 Parteneriatul Consiliului Europei pentru Buna Guvernare, "Evaluarea atitudinilor populației generale față de persoanele în etate", 2018.

376 Ministerul Sănătății, Muncii și Protecției Sociale, „Proiectele celui de-al doilea și al treilea rapoarte periodice combinate privind implementarea Convenției ONU privind drepturile persoanelor cu dizabilități”, 2020

377 Consiliul pentru prevenirea și eliminarea discriminării și asigurarea egalității, "Raport general privind situația în domeniul prevenirii și combaterii discriminării în Republica Moldova", 2019.

378 AOPD, [Studiu sociologic "Impactul pandemiei asupra persoanelor cu dizabilități"](#), mai 2020.

FEMEILE VICTIME ALE VIOLENȚEI

Caracteristici	La data de 1 ianuarie 2020, în Moldova erau 1,37 milioane de femei și fete, reprezentând 52% din populația totală rezidentă de obicei în țară.
Vulnerabilități	<p>Datele sondajului BNS privind „Violența față de femei în familie în Republica Moldova”³⁷⁹ raportează că șase femei din zece cu vârste cuprinse între 15 și 64 de ani (63,4%) sunt supuse anumitor forme de violență domestică pe parcursul vieții sale, iar 5,9 la sută dintre femei sunt victime ale violenței în afara familiei. Pentru femeile din mediul rural, rata de prevalență a violenței pe parcursul vieții este de 68,2%, cu 10,8 puncte procentuale mai mare decât cea a femeilor care trăiesc în mediul urban (57,4%).</p> <p>Femeile se confruntă cu multiple forme de violență domestică. Circa 60% dintre femei au suferit, la un moment dat în viața lor, de violență psihologică, 55% au fost supuse violenței psihologice orientate spre izolarea lor socială, iar 10% au suferit de violență economică cel puțin o dată.</p> <p>În plus, circa 40% dintre victime au suferit de violență fizică cel puțin o dată în viață și circa 19% au suferit de violență sexuală. În același timp, 12,3% dintre femei s-au confruntat cu toate cele trei forme de violență (psihologică, fizică și sexuală) la un moment dat în viața lor din partea soților sau a partenerilor lor.</p> <p>În pofida faptului că există un nivel destul de ridicat de raportare a cazurilor de violență împotriva femeilor, un număr mare de cazuri rămân în continuare neraportate. Circa o treime dintre femeile care au fost victime ale violenței domestice și peste o cincime din victimele violenței în general nu au raportat niciodată agresiunea cu care s-au confruntat.</p> <p>Conform datelor disponibile furnizate de OSC-uri, femeile cu vârsta cuprinsă între 55 și 65 de ani au fost cele mai afectate de violența în bază de gen (VBG), deoarece probabilitatea era mai mare în cazul lor să trăiască cu mai mulți agresori în cadrul aceleiași gospodării (partener și alți membri ai gospodăriei). Mai mult, 50% au declarat că nu vor raporta cazuri de VBG. Victimizarea femeilor în etate provine din vulnerabilitățile asociate cu îmbătrânirea, dar și din dinamica puterii patriarhale și a formelor de abuz care nu provin neapărat de la parteneri, ci și de la îngrijitori și alți membri ai gospodăriei sau comunității. Accesul la venituri suficiente este un element cheie pentru ca femeile să părăsească cercul violenței. Decalajul dintre genuri în ceea ce privește angajarea pentru femeile cu vârsta peste 55 de ani a fost de aproape 15% în 2019 (cu o rată a angajării de doar 34%, potrivit BNS).</p>

IMPACTUL COVID-19:

Odată cu pandemia de COVID-19 și măsurile restrictive impuse, situația victimelor violenței domestice s-a deteriorat și mai mult. Distanțarea socială și izolarea la domiciliu au sporit riscul violenței domestice, femeile fiind mai afectate decât bărbații.

Femeile victime ale violenței domestice în timpul izolării au trebuit să se confrunte cu multe provocări, cum ar fi:

- Probleme financiare care au afectat bunăstarea femeilor victime ale violenței domestice.
- Plasarea/cazarea victimelor violenței domestice cu copii în apartamente de urgență închiriate a fost o provocare dublă cu care s-au confruntat atât femeile, cât și specialiștii care le-au monitorizat.
- Restricțiile au creat dificultăți în accesarea serviciilor, iar suspendarea transportului public a limitat capacitatea femeilor afectate de violența domestică de a merge la cumpărături sau de a solicita ajutor de la organele competente.
- Închiderea grădinițelor, școlarizarea online și interdicțiile de ieșire la terenurile de joacă au dus la creșterea presiunii asupra femeilor. Pe lângă provocările materiale - necesitatea accesului la telefoane sau computere cu conexiune la internet - au trebuit să învețe „din mers” pentru a fi utile copiilor pe care îi îngrijeau, dar și pentru a asigura un mediu psihologic pozitiv în casă.
- Accesul la justiție a fost obstrucționat, iar autoritățile publice locale nu erau efectiv de găsit nicăieri în timpul stării excepționale.

379 BNS, „Violența față de femei în familie în Republica Moldova”. 2011

Din punct de vedere al veniturilor, UN Women a constatat că circa jumătate din veniturile femeilor provin din remitențe și transferuri sociale, comparativ cu circa o treime în cazul bărbaților. În 2018 s-a înregistrat un decalaj de remunerare între genuri de 14,4%. Având în vedere că remitențele se vor recupera probabil mai lent decât salariile din cauza efectelor transfrontaliere, impactul socio-economic al COVID-19 va dura probabil mai mult pentru femei decât pentru bărbați. În timpul perioadei de izolare, serviciile de urgență au înregistrat o creștere de 30% de la an la an a apelurilor serviciilor de urgență legate de violența domestică.

Instituțiile de îngrijire a copiilor se vor redeschide doar după ce cea mai mare parte a activității economice va fi fost reluată. Este probabil ca acest lucru să ducă la prelungirea sărăciei în timp a femeilor, pe măsură ce acestea petrec mai mult timp în activitățile casnice, deoarece diferența de salarizare și punctele de vedere tradiționale din societate înseamnă că femeile sunt mai predispuse să renunțe la locul de muncă.

Femeile căsătorite și femeile cu copii și-au asumat sarcina muncii casnice neremunerate. Datele relevă o povară mai mare pentru femeile căsătorite, cu un scor de 3,6 conform Indicelui poverii sarcinilor gospodărești. Acestea sunt urmate de femeile celibatate, cu un scor de 3,0. În plus, femeile cu copii au obținut un scor semnificativ mai ridicat în ceea ce privește Indicele poverii sarcinilor gospodărești decât femeile fără copii (respectiv 4,1 și 2,3). În mod similar, femeile din gospodăriile cu trei sau mai multe persoane au obținut un scor mai mare decât femeile din gospodăriile cu una sau două persoane.

Cauzele principale ale inegalităților

Subraportarea cazurilor de violență împotriva femeilor este influențată de o serie de factori cumulativi, cum ar fi:

- Opiniile tradiționale din societatea moldovenească care perpetuează stigmatizarea socială, rușinea și convingerea că dacă o femeie este bătută sau violată înseamnă că a făcut ceva greșit și a meritat-o.
- Stereotipurile și convingerile existente cu privire la rolurile tradiționale de gen patriarhale în familie și societate.
- Autoînvinovățirea și lipsa de încredere în sine că există vreo modalitate de a schimba situația, cauzată de stresul posttraumatic.
- Dependența materială de agresor și teama de a provoca răzbunare și cazuri și mai frecvente și intense de abuz.
- Subdezvoltarea serviciilor specializate și cunoștințe insuficiente despre acestea, inclusiv despre măsurile de protecție de care pot beneficia victimele.
- Încredere scăzută în posibilitatea de a obține protecție și sprijin real de la instituțiile și organizațiile relevante.
- Nivelul scăzut de informații al femeilor cu privire la drepturile lor, ceea ce influențează semnificativ accesul la măsurile și serviciile de protecție existente, inclusiv accesul la justiție.

COPIII VULNERABILI

Caracteristici

La 1 ianuarie 2020, în Moldova erau 583.200 de copii. Circa 22,2% din populația cu reședință obișnuită în țară avea vârsta sub 18 ani.³⁸⁰

Conform datelor din Cercetarea bugetelor gospodăriilor, în 2019, 31,6% din gospodăriile din Republica Moldova includeau copii sub 18 ani, rată cu aproape 2,3 puncte procentuale mai mică decât în 2015. Dintre toate gospodăriile cu copii, 47,1% au un singur copil, 39,5% - doi copii și 13,4% - trei sau mai mulți. Gospodăriile cu mulți copii sunt mai frecvente în zonele rurale, unde locuiesc 67,5% din toate gospodăriile cu trei sau mai mulți copii.

În total, 18,9% din gospodăriile cu copii au cel puțin un membru al gospodăriei care a migrat; 75,2 la sută din aceste gospodării se află în mediul rural și 24,8 la sută în mediul urban. Dintre aceste gospodării, 45,4% au un copil, 41,8% doi copii și 12,8% trei sau mai mulți copii.

---

380 BNS, [Situația copiilor în Republica Moldova în anul 2019](#).

Situația copiilor diferă semnificativ în funcție de zona de reședință. **Copiii din zonele rurale** prezintă un risc mult mai mare de sărăcie decât copiii care trăiesc în zonele urbane. Astfel, rata sărăciei pentru copiii din zonele rurale a fost de 34,7% în 2018, comparativ cu 9,7% în rândul copiilor din zonele urbane.

În Moldova **10,1% dintre copii suferă de sărăcie extremă** (cei mai afectați fiind copiii din mediul rural).

Numărul de copii și ordinea nașterii determină, de asemenea, nivelul de vulnerabilitate al gospodăriilor cu copii. **Riscul ca familiile să intre în sărăcie crește considerabil odată cu nașterea următorului copil.** Astfel, în 2018 (ca și în anii precedenți) gospodăriile cu trei și mai mulți copii au înregistrat cea mai mare rată a sărăciei (41,5%), în timp ce gospodăriile cu un copil au înregistrat cea mai mică rată (16,6%).³⁸¹

Mărimea gospodăriei și numărul copiilor din gospodărie sunt printre factorii legați de vulnerabilitatea gospodăriei.³⁸² Chintilele mai bogate au un număr mai mic de gospodării cu copii. Astfel, în 2018, 24,5% dintre gospodăriile cu copii se aflau în cea mai săracă chintilă I (20% din populația cu cele mai mici niveluri de venit), în timp ce 16,3% erau în cea mai bogată chintilă. În zonele rurale, 38,1% din gospodăriile cu copii se află în cea mai săracă chintilă și doar 6,1% se află în cea mai bogată chintilă. Dintre toate gospodăriile cu copii cu cel mai scăzut nivel de venit, 85,9% trăiesc în mediul rural, iar 39,0% au doi copii.

Deși Moldova a făcut progrese la nivel legislativ și politic, precum și în reducerea sărăciei monetare, ratele sărăciei rămân ridicate, afectând în special copiii și gospodăriile cu copii. Pe lângă inegalitățile monetare, cele mai vulnerabile grupuri de copii - și anume copiii romi, copiii cu dizabilități și copiii fără îngrijire părintească, printre altele - sunt expuși inegalităților sociale în educație, sănătate, accesul la servicii de bună calitate și participare. Accesul inegal la serviciile și oportunitățile de bază alimentează un cerc vicios de dezavantaj și excludere. Copiii cei mai vulnerabili sunt adesea supuși discriminării multiple și intersectate pe baza statutului lor socio-economic, a dizabilității și a tipului de deficiență, a originii etnice sau a altor factori. Multe dintre acestea tind să fie de natură sistematică.³⁸³

COPII VICTIME ALE VIOLENȚEI

Fenomenul violenței împotriva copiilor este răspândit. Cercetările relevă³⁸⁴ o incidență alarmantă a disputelor familiale. Fiecare al treilea copil cu vârsta sub 7 ani este supus unor abuzuri emoționale ocazionale sau sistematice ca martor al disputelor familiale. Peste jumătate dintre îngrijitorii recurg la metode care au ca rezultat abuzul emoțional al copilului, cum ar fi obligarea copilului să efectueze anumite activități ca pedeapsă, retragerea privilegiilor, utilizarea strigătelor în adresa lor și așa mai departe. O treime din copii sunt supuși violenței fizice și fiecare al zecelea îngrijitor consideră că pedeapsa fizică este necesară pentru creșterea sau educarea corectă a copilului.³⁸⁵

Copiii din Moldova suferă de **rate mari de violență fizică, emoțională și sexuală**, și s-au realizat progrese destul de limitate în acest domeniu. Sondajele recente arată că utilizarea violenței pentru disciplinare rămâne larg acceptată, în timp ce sesizările de violență sexuală sunt în creștere, iar agresiunea și alte tipuri de violență sunt frecvente în rândul semenilor. Pedepsele corporale, abuzurile sexuale și alte abuzuri comise de profesori sau de alți angajați ai școlii rămân un lucru obișnuit.

Studiul privind violența împotriva copiilor și tinerilor (VACS), comandat de USAID în 2019 indică faptul că circa două din cinci fete (36,8%) și băieți (37,8%) au suferit de orice tip de violență. Cam una din șapte fete (14,4 la sută) și una din douăzeci de băieți (5,3 la sută) au suferit de violență sexuală înainte de împlinirea vârstei de 18 ani. Multe victime ale violenței sexuale nu au povestit nimănui despre experiența lor. Deși trei din cinci fete (61,9 la sută) și doi din cinci băieți (43,4 la sută) știau unde să meargă după ajutor, căutarea și primirea ajutorului a fost rară.

381 BNS: [Analiza sărăciei monetare și a bunăstării gospodăriilor cu copii](#), date CBGC 2018.

382 BNS: [Analiza sărăciei monetare și a bunăstării gospodăriilor cu copii](#), date CBGC 2018.

383 A se vedea, de exemplu, „Raportul Raportorului Special privind drepturile persoanelor cu dizabilități referitor la misiunea sa în Republica Moldova” (A/HRC/31/62/Add.2)

384 Studiu național privind îngrijirea și dezvoltarea timpurie a copiilor: cunoștințele, atitudinile și practicile familiilor, Guvernul Republicii Moldova/ UNICEF, Chișinău 2018

385 Ibid

Numărul copiilor expuși riscului este în creștere, cei mai vulnerabili fiind copiii din zonele rurale

Potrivit Ministerului Muncii, Protecției Sociale și Familiei, la sfârșitul anului 2019, circa 10.900 de copii erau înregistrați ca fiind expuși riscului, iar 72,6% dintre aceștia erau din mediul rural. Băieții au predominat, constituind 51,1% din copiii cu risc. Aproape fiecare al doilea copil expus riscului (49,8%) avea 7-15 ani; 23,7% aveau 3-6 ani; 17,1% aveau 16-17 ani și 9,4% aveau 0-2 ani. Dintre toți copiii expuși riscului, 238 erau copii cu dizabilități.

În 2019, 755 de copii au fost supuși violenței, cu 22,7% mai puțin decât în 2018. Dintre copiii care au suferit de violență, 51,2% erau din zone urbane, iar 50,5% erau băieți.

În 2019, 8.600 de copii au fost victime ale neglijării. Copiii cu vârsta cuprinsă între 7-15 ani au fost cele mai frecvente victime ale neglijării (49,1%).

COPIII CU DIZABILITĂȚI

Potrivit Biroului Național de Statistică, în 2018, se estima că în Moldova sunt **10.600 de copii sub vârsta de 18 ani** cu dizabilități, sau 1,8% din numărul total de copiii cu reședință obișnuită în țară.

În pofida existenței datelor naționale privind prevalența, prevalența adevărată a întârzierilor de dezvoltare la sugari și copiii mici în Moldova este necunoscută. Estimările internaționale ar indica că circa 20% dintre copiii preșcolari și de vârstă școlară necesită servicii educaționale speciale semnificative.³⁸⁶ Organizația Mondială a Sănătății (OMS) a estimat că în țările dezvoltate, incidența întârzierilor în dezvoltare este de 10%, dar aceste cifre pot fi subestimate. Alte surse indică o incidență și mai mare, în special în țările în curs de dezvoltare.

Conform datelor naționale, analiza structurii de vârstă a tuturor copiilor cu dizabilități confirmate pentru 2019 arată că circa 4% dintre copiii respectivi au vârste cuprinse între 0-3 ani, iar 18% au vârste cuprinse între 3-7 ani, de 4,5 ori mai mult. Acest lucru sugerează un nivel scăzut de identificare a riscurilor de dezvoltare în rândul copiilor până la vârsta de 3 ani, precum și accesul târziu la servicii de evaluare și diagnostic care permit includerea copiilor în programe specializate de intervenție timpurie. Acordarea gradului de dizabilitate reflectă, de asemenea, intervenții tardive atât în identificarea copiilor cu tulburări de dezvoltare, cât și în aplicarea programelor de abilitare și reabilitare pentru a încetini sau inversa progresia stării și a preveni dizabilitatea în rândul copiilor. Astfel, circa 45% dintre copiii cu dizabilități aveau o dizabilitate gravă.

Acoperirea serviciilor de identificare timpurie și intervenție timpurie (ITIT) pentru copiii cu întârzieri în dezvoltare și cu dizabilități cu vârsta cuprinsă între 0-3 ani este foarte scăzută, ajungând la circa 10% din familiile cu copii mici defavorizate. Situația este similară pentru serviciile de reabilitare, iar informațiile despre serviciile respective rămân în mare parte indisponibile. Întârzierile de dezvoltare (cum ar fi întârzierile cognitive, motorii, de vorbire, sociale, emoționale și comportamentale) sunt în mare parte detectate doar la nivel preșcolar și doar dacă copilul este înscris în învățământul preșcolar. Astfel, persistă încă un decalaj grav în detectarea timpurie a întârzierilor de dezvoltare.

Datele la nivel național din 2017 au arătat că jumătate (51,0%) dintre copiii sub cinci ani care au fost diagnosticați cu o tulburare de dezvoltare, dar nu cu o dizabilitate, au beneficiat de o singură sesiune de tratament sau de reabilitare. Barierele în calea accesului la un tratament suplimentar au inclus inaccesibilitatea geografică și resurse financiare insuficiente pentru deplasarea la servicii.

În ceea ce privește diversificarea furnizorilor de servicii, în ultimii ani a fost introdus un precedent pozitiv de către Compania Națională de Asigurări în Medicină (CNAM), care a început să contracte ONG-uri specializate în domeniu. Astfel, numărul centrelor de intervenție timpurie finanțate contractate pentru furnizarea de servicii copiilor, a crescut de la unul în 2017 la șapte centre în 2019.

---

386 GURALNICK, M. J., ALBERTINI, G., 2005.

Acoperirea țintă cu servicii: Planul de acțiune al Programului național de incluziune socială a persoanelor cu dizabilități pentru anii 2017-2022, prevede „Creșterea accesului persoanelor cu dizabilități la servicii medicale de calitate, abilitare și reabilitare” (Obiectivul 3), cu următoarele rezultate scontate: reducerea tulburărilor de dezvoltare și/sau a dizabilităților existente la cel puțin 50% din copiii cu vârsta cuprinsă între 0-3 ani prin intermediul serviciilor de intervenție timpurie, precum și facilitarea incluziunii sociale a copiilor cu tulburări ale spectrului autist.

Statisticile naționale nu reflectă cu exactitate acoperirea efectivă a serviciilor de intervenție timpurie (față de nevoi). Nu există date privind calitatea îngrijirii sau dacă serviciile respectă standardele descrise în Regulamentului-cadru privind organizarea și funcționarea serviciilor de intervenție timpurie. Situația este complicată și de detectarea timpurie redusă a copiilor cu risc și a persoanelor cu dizabilități.

Reformele educației incluzive s-au soldat cu tendințe pozitive în incluziunea copiilor cu dizabilități în școlile ordinare, precum și dezvoltarea serviciilor de sprijin pentru educație incluzivă și formare pentru a consolida capacitatea profesorilor în educația incluzivă. Serviciile de asistență includ 989 de profesori de sprijin și 917 Centre de resurse în educație incluzivă, create în școli. Toate școlile din Moldova au adoptat standarde școlare prietenoase copiilor. Educația incluzivă a devenit o inițiativă emblematică a strategiei educaționale a țării și a înregistrat o creștere semnificativă a numărului de copii cu dizabilități în școlile ordinare (până la 35% în unele școli). Numărul școlilor speciale a scăzut de la 28 în 2015 la 13 în 2019. Numărul copiilor cu dizabilități din aceste școli a scăzut de la 1.033 în 2015 la 627 în 2019, în timp ce raportul dintre copiii cu dizabilități în școlile ordinare și copiii cu dizabilități în școlile speciale a crescut de la 1,8 (1,829/1,033) în 2015 la 1,9 (1,425/749) în 2017 și la 2,4 (1,500/627) în 2019.

Potrivit datelor Biroului Național de Statistică, 1.464 de copii cu dizabilități au fost educați în sistemul de învățământ general în anul școlar 2019–2020.³⁸⁷ Dincolo de acest progres realizat, trebuie de făcut mai multe pentru a facilita incluziunea educațională a copiilor cu dizabilități grave și multiple, a copiilor cu dizabilități intelectuale și psiho-sociale și a copiilor cu dizabilități senzoriale în sistemul de învățământ tradițional. Comitetul pentru drepturile persoanelor cu dizabilități din 2017 și-a exprimat îngrijorarea că copiii cu dizabilități, în special cei cu dizabilități psihosociale și/sau intelectuale, au rămas în medii educaționale segregate, inclusiv „școli speciale”, „clase speciale” și „educație la domiciliu” și nu au primit sprijinul de care au nevoie pentru a accesa educația incluzivă. De asemenea, Comitetul pentru eliminarea discriminării împotriva femeilor (CEDF) și-a exprimat îngrijorările legate de numărul limitat de femei și fete cu dizabilități în învățământul tradițional și incluziv, din cauza lipsei clădirilor și instalațiilor școlare accesibile, precum și a lipsei de formare privind educația incluzivă pentru profesori și personalul din școli. Mai mult, în timpul consultărilor, desfășurate de Organizația Națiunilor Unite în 2020, instituțiile guvernamentale, INDO-urile și 36 de ONG-uri și OPD-uri au scos în evidență următoarele provocări legate de accesul copiilor cu dizabilități:³⁸⁸

- **Lipsa/accesibilitate limitată:** accesibilitate fizică (clădiri, transport, drumuri, utilități); acces limitat la tehnologii de asistență, în special pentru copiii și tinerii cu dizabilități senzoriale (vizuale și auditive); acces limitat la echipamente de asistență (scaune cu rotile; dispozitive auditive și vizuale), precum și în ceea ce privește programele și materialele de studii.
- **Acces limitat la servicii de asistență:** număr limitat de profesori de sprijin și centre de resurse în școli; lipsa serviciilor de sprijin în instituțiile preșcolare, centrele profesionale și universități.

Copiii cu dizabilități rămân unul dintre cele mai marginalizate și vulnerabile grupuri de persoane care se confruntă cu dificultăți în realizarea drepturilor lor. În observațiile sale finale, Comitetul pentru drepturile persoanelor cu dizabilități (2017) și-a exprimat îngrijorarea cu privire la atitudinile stigmatizante față de copiii cu dizabilități, care sunt întărite de lipsa serviciilor comunitare. Comitetul a fost, de asemenea, îngrijorat de faptul că copiii cu dizabilități nu participă în mod sistematic la luarea deciziilor care le afectează viața și lipsesc oportunitățile de a-și exprima opinia cu privire la problemele care țin de ei în mod direct. Acesta este deosebit de îngrijorat de instituționalizarea pe tot parcursul vieții, din copilăria timpurie, a copiilor cu dizabilități, în special a celor cu dizabilități psihosociale și/sau intelectuale, în condiții inumane, unde sunt expuși neglijenței și sunt separați de comunitate.

387 Biroul Național de Statistică, „Situația copiilor în Republica Moldova în anul 2019”. 29 mai 2020. <https://statistica.gov.md/newsview.php?l=ro&id-c=168&id=6662>.

388 Reuniuni de consultare organizate de EȚONU în contextul elaborării Teoriei schimbării în domeniul dizabilităților, precum și al stabilirii priorităților pentru exprimarea interesului pentru UNPRPD, desfășurate în septembrie 2020

COPIII DE ETNIE ROMĂ

Romii se numără printre cele mai vulnerabile grupuri din Moldova. Majoritatea familiilor de romi trăiesc în sărăcie extremă și nu au acces la serviciile de bază de care au nevoie, inclusiv asistență medicală și educație. Copiii romi se confruntă cu discriminare în aceeași măsură ca și adulții, cărora li se refuză dreptul la o copilărie sigură și sănătoasă și la educație. Problemele cu care se confruntă copiii romi pot începe la o etapă timpurie a vieții. Este mai puțin probabil ca ei să fie înregistrați la naștere. Mulți nu au certificate de naștere necesare pentru a se bucura de dreptul lor la o gamă întreagă de servicii, inclusiv programe de educație timpurie.³⁸⁹

Rata scăzută de înregistrare a nașterii copiilor romi. Potrivit datelor Avocatului Poporului pentru drepturile copilului, din totalul de 169 de copii nedocumentați în 2017, 20 erau copii romi.³⁹⁰ Deși a observat extinderea rețelei de birouri de stare civilă în locuri îndepărtate, înființarea unui registru electronic al nașterilor și monitorizarea sporită, Comitetul ONU pentru Drepturile Copilului i-a recomandat Guvernului să continue consolidarea eforturilor pentru a se asigura că toate nașterile în Moldova sunt înregistrate, inclusiv ale copiilor romi.

Rata ridicată a sărăciei și accesul limitat la servicii în rândul familiilor de romi afectează dezvoltarea copiilor, potrivit Studiului "MOLDOVA INEGALĂ".³⁹¹

Persistența ratei abandonului școlar în rândul copiilor romi, în special al fetelor rome, a fost una dintre principalele preocupări exprimate de Comitetul CEDF în 2020.³⁹² Pentru aceasta, Comitetul a recomandat statului să ofere programe de reînscrisere incluzivă pentru femeile și fetele care au abandonat școala, inclusiv în zonele rurale și în comunitățile de romi. Ratele de înscriere a copiilor romi, inclusiv a fetelor rome, la toate nivelurile școlare sunt mult mai mici decât cele ale copiilor non-romi. Copiii romi sunt în urmă și în ceea ce privește frecvența și performanța școlară la toate nivelurile, parțial pentru că părinții lor nu au mijloacele necesare pentru a achiziționa materiale școlare și pentru a efectua plăți atât formale, cât și informale. Atitudinile culturale față de educație le afectează și școlarizarea, în special în cazul fetelor de etnie romă, deoarece romii cotează înalt căsătoriile timpurii și sprijinirea familiei. În plus, întâmpină dificultăți la școală, deoarece nu vorbesc foarte bine limba de predare.³⁹³ O altă problemă scoasă în evidență de reprezentanții OSC-urilor rome în cadrul ședinței de consultare a ACȚ este lipsa sau accesul limitat la serviciile de sprijin pentru copiii romi în școli, cum ar fi cursurile după orele școlare. Serviciile de sprijin sunt necesare în special pentru a îmbunătăți finalitățile învățării copiilor romi și pentru a preveni abandonul școlar, deoarece mulți copii romi nu au condițiile necesare pentru a studia acasă și există rate înalte de analfabetism în rândul părinților copiilor romi. Lipsa educației și a specializării contribuie la șomaj, excluziune socială, sărăcie și sănătate precară.

COPIII ÎN INSTITUȚIILE REZIDENȚIALE

Numărul copiilor aflați în îngrijire instituțională a scăzut de la 9.600 la aproape 1.500 în ultimii 10 ani, iar numărul copiilor în îngrijire de tip familial a crescut de la 6.400 la peste 12.000. Cu toate acestea, sute de copii încă ajung în fiecare an în instituții rezidențiale, acest fapt fiind în special determinat de sărăcie sau dizabilități. Unul din patru copii aflați în prezent în instituții rezidențiale are o dizabilitate, iar unul din zece este copil cu vârsta mai mică de 3 ani; pentru mulți dintre acești copii, sărăcia rămâne motivul cheie pentru plasarea în instituții. Circa 500 de copii sunt plasați în îngrijire rezidențială în fiecare an.

Locuirea într-o instituție a dovedit impacturi negative pe termen lung și provoacă întâzieri profunde în aproape toate domeniile de dezvoltare, inclusiv în dezvoltarea cognitivă și emoțională a copiilor. Studiile au arătat că sărăcia este cel mai important motiv pentru plasarea copiilor într-o instituție, iar prezența unei dizabilități prelungește perioada aflării copilului în instituție.³⁹⁴ Stigmatizarea, discriminarea și rolurile de gen influențează în continuare decizia de a plasa un copil în îngrijirea instituțională.

389 UNICEF Moldova, [Copiii de etnie romă. Incluziunea și reintegrarea copiilor romi în sistemul de învățământ](#).

390 Avocatul Poporului pentru drepturile copilului, [Studiu tematic "Respectarea drepturilor copiilor la nume și cetățenie"](#), 2017.

391 Proiectul Inițiativei comune pentru oportunități egale, „MOLDOVA INEGALĂ: Analiza celor mai relevante inegalități din Republica Moldova”,

392 Comitetul pentru eliminarea discriminării împotriva femeilor, „Observații finale privind al șaselea raport periodic al Republicii Moldova” (CE-DAW/C/MDA/CO/6), 10 martie 2020.

393 UNICEF Moldova, „Copiii din Republica Moldova. Analiza situației 2016”, Fondul Națiunilor Unite pentru Copii, 2017.

394 Ibid.

Există provocări la nivel sistemic care trebuie abordate pentru a reduce riscul plasării copiilor în instituții și pentru a asigura incluziunea lor în societate: dezvoltarea inegală a serviciilor pentru copiii și familiile expuse riscului în toată țara, inclusiv a mecanismelor de întreținere; sustenabilitatea financiară slabă a unor servicii în urma descentralizării finanțelor publice și capacitatea locală redusă de planificare a resurselor; fluctuația cadrelor; lipsa unui sistem național de formare inițială și continuă pentru profesioniștii în protecția copilului; precum și monitorizarea și evaluarea slabe în cadrul structurilor de guvernare, sisteme de informații slabe și asigurarea insuficientă a calității datelor. Progresul lent în dezinstituționalizarea și educația incluzivă a copiilor cu dizabilități grave rămâne o problemă.

COPIII ÎN CONFLICT CU LEGEA

Cadrul național juridic și de politici este favorabil unui acces îmbunătățit la justiție pentru copii. Încarcarea solitară a copiilor a fost întreruptă, alternativele la detenție s-au îmbunătățit și toți copiii în conflict cu legea au dreptul la asistență juridică gratuită. Deși numărul infracțiunilor comise de copii în Moldova a scăzut de la 998 în 2015 la 664 în 2019, infractorii au devenit mai tineri, iar infracțiunile au devenit mai violente, ceea ce reduce semnificativ aplicarea măsurilor de reorientare. În 2019, 1.215 minori au fost acuzați de comiterea unei infracțiuni, iar nouă din zece erau băieți. Circa 400 de minori sunt condamnați anual. Dintre cei 435 de minori condamnați în 2019, 25% au fost repartizați în instituții închise sau penitenciare. În 2019, 44 de minori (43 de băieți și 1 fată) erau deținuți în instituții penitenciare.³⁹⁵

Monitorizarea de către Avocatul Poporului pentru drepturile copilului în 2019 a sistemului de protecție a copilului cu privire la modul în care acesta interacționează cu sistemul penitenciar s-a soldat cu un raport tematic „Evaluarea respectării drepturilor copiilor aflați în detenție în legătură cu urmărirea penală sau executarea pedepsei”. Raportul a subliniat următoarele aspecte problematice: starea nesatisfăcătoare a reparației și condiții precare în toate penitenciarele unde sunt deținuți copii; subdezvoltarea asistenței psihologice și a serviciilor de asistență pentru atenuarea situațiilor de conflict; unitățile de trai nu întrunesc standardele pentru protecția sănătății și dezvoltarea copiilor; blocurile sanitare prezintă un risc de izbucnire potențială a unor focare de infecție; sistemul de învățământ nu satisface nevoile copiilor; sistemul penitenciar nu este în măsură să asigure separarea efectivă a copiilor aflați în detenție preventivă de adulții aflați în detenție; penitenciarele și sistemul de probațiune nu permit resocializarea minorilor eliberați din detenție.³⁹⁶

IMPACTUL COVID-19:

Venitul **global al gospodăriilor familiilor cu copii din Moldova a scăzut** ca urmare a pandemiei. **Famiile cu copii care se bazează pe remitențe** au fost **deosebit de afectate**, deoarece volumul remitențelor a scăzut.

Famiile cu copii au încercat în principal să **reducă cheltuielile pe care nu le consideră prioritare** (sport, activități sociale, haine etc.). În paralel, familiile **au înregistrat o creștere a cheltuielilor** din cauza pandemiei (creșterea prețurilor la alimente, creșterea costurilor asistenței medicale pentru vizitarea spitalelor private, cheltuieli de transport crescute, facturi la utilități etc.). **Famiile cu copii au făcut față folosindu-și economiile, împrumutând sau muncind mai mult. O pătrime până la o treime din gospodăriile cu copii raportează mai puțină varietate în mesele copiilor** și că au trebuit să cumpere alimente cu **valoare nutritivă mai mică**.

Școlile au oferit alternative, iar copiii au încercat să participe. **Lipsa dispozitivelor** pentru conectare la internet la domiciliu pentru copii și **lipsa experienței cu predarea online** pentru profesori sunt cele mai raportate **bariere în calea învățării eficiente**.

Impactul COVID-19 asupra bunăstării copiilor a fost semnificativ. Copiii au fost **privați de activități sportive și de agrement**, au fost nevoiți să întreprindă mai multe **treburi casnice** și au suferit de **stres și izolare** în camera lor.

395 BNS, [Situația copiilor](#) în Republica Moldova în anul 2019.

396 Avocatul Poporului pentru drepturile copilului, [Raportul „Evaluarea respectării drepturilor copiilor aflați în detenție în legătură cu urmărirea penală sau executarea pedepsei”](#), 2020.

Famiile cu copii au depus **eforturi pentru a face față crizei** și pentru a **satisface nevoile primare ale copiilor lor** (nutriție, sănătate, educație și așa mai departe). **Dat fiind că majoritatea familiilor și-au folosit economiile și și-au redus deja cheltuielile**, le rămâne puțin spațiu de manevră în cazul în care criza economică s-ar agrava. Nevoile de bază ale copiilor ar putea fi amenințate.

Suspendarea serviciilor de asistență medicală primară planificate timp de două luni (cu excepția situațiilor de urgență) ca urmare a pandemiei de COVID-19 a avut un impact negativ asupra **copiilor cu întârzieri în dezvoltare**. Alți factori care afectează negativ acest grup de copii au inclus: suspendarea serviciilor de identificare timpurie și intervenție timpurie la Chișinău, izolarea și imposibilitatea de a călători în centrele raionale, și faptul că unele regiuni au fost plasate în carantină și indisponibilitatea echipelor mobile și a echipelor de specialiști la nivel raional. Redeschiderea serviciilor de îngrijire a sănătății a durat mai mult decât era de așteptat pentru a asigura un flux de pacienți în siguranță, dar și măsuri de protecție și distanțare. Accesul copiilor cu dizabilități la educație online în contextul pandemiei de COVID-19 este limitat din cauza lipsei de programe adaptate, precum și a accesului limitat la servicii de asistență și tehnologii de asistare accesibile.³⁹⁷

În contextul pandemiei de COVID-19, **copiii romi** prezintă un risc mai mare de abandon școlar, deoarece sunt deja mai predispuși să renunțe la școală în favoarea muncii casnice la domiciliu. Lipsa de echipamente adecvate, cum ar fi un computer sau conexiune la internet (doar 11% dintre romi au computer și 10% au acces la internet), iar analfabetismul ridicat în rândul părinților lor creează obstacole suplimentare pentru copiii romi care beneficiază de învățatura la distanță.³⁹⁸

Cauzele principale ale inegalităților

Sănătatea și bunăstarea copiilor sunt legate de numeroase rezultate în ceea ce privește dezvoltarea lor fizică, mentală, socială și economică.

La nivelul gospodăriei/familiei, cauzele principale și factorii de risc înalt care sporesc vulnerabilitatea copiilor sunt **veniturile mici, sărăcia, educația parentală scăzută și absența părinților, inclusiv din cauza migrației**. Copiii care trăiesc în sărăcie sunt foarte des născuți de părinți care trăiesc în sărăcie, creând un ciclu.

La nivel individual și comunitar, **normele sociale** existente împiedică dezvoltarea copilului, incluziunea și participarea anumitor grupuri de copii, precum copiii romi, copiii cu dizabilități și copiii săraci.

La nivel de sisteme există bariere legate de **disponibilitate și acces limitat la servicii**, care nu sunt distribuite universal și adaptate la nevoile tuturor copiilor, în special ale celor mai vulnerabili. Astfel, cea mai mare inechitate în prezent este discrepanța dintre accesul la serviciile de intervenție timpurie în Chișinău și în alte regiuni ale Moldovei. În plus, sprijinul părinților este marginalizat din cauza nevoii de a parcurge distanțe mari și a timpului petrecut cu o echipă de specialiști, precum și a constrângerilor financiare. Toate acestea creează obstacole în calea obținerii de rezultate de durată pentru copiii cu întârzieri în dezvoltare.

Lipsa resurselor umane adecvate și alocarea și debursarea insuficiente a resurselor publice, lipsa datelor fiabile pentru planificare, coordonare și cooperare, precum și mecanismele slabe de coordonare și comunicare între principalii actori (autoritățile publice locale, furnizorii de servicii și beneficiari) sunt cauze subiacente ale prevenirii incluziunii sociale a grupurilor vulnerabile.

---

397 APO & Keystone, [Impactul pandemiei COVID-19 asupra persoanelor cu dizabilități](#), 2020.

398 ONU Moldova, [Educația și COVID-19 în Republica Moldova](#). 2020.

SOLICITANȚII DE AZIL, REFUGIAȚII ȘI APATRIZII

Caracteristici

Solicitanții de azil

În primele zece luni ale anului 2020, 70 de noi solicitanți de azil au fost înregistrați de Biroul pentru migrație și azil (BMA) din Moldova. Principalele țări de origine au fost Turcia, Uzbekistan și Ucraina. La data de 1 decembrie, 21 din cei 86 de solicitanți de azil locuiau în Centrul de cazare temporară (CCT). Dintre toți solicitanții de azil, 79,1% (68) erau bărbați și 20,9% (18) femei. Majoritatea solicitanților de azil aveau vârste cuprinse între 18 și 59 de ani.

Refugiații

La data de 1 decembrie 2020, Moldova găzduise 411 refugiați. Principalele țări de origine au fost Siria, Ucraina, Turcia, Afganistan, Irak și Armenia. Dintre toți refugiații, 65% (267) erau bărbați și 35% (144) femei. Majoritatea refugiaților aveau vârste cuprinse între 18 și 59 de ani.

Apatrizii și solicitanții statutului de apatrid

La data de 1 iulie 2020, Moldova găzduise 1.886 de apatrizi, 306 de solicitanți de statut de apatrid și 1.547 de persoane cu cetățenie nedeterminată. Dintre aceștia, 73% din totalul apatrizilor locuiau în regiunea transnistreană.

Vulnerabilități

SOLICITANȚII DE AZIL

Solicitanții de azil sunt obligați să rămână la CCT, administrat de Guvern, în timpul procedurii de determinare a statutului de refugiat. CCT oferă adăpost, consiliere psiho-socială și asistență medicală limitată, dar nu și alimentare și articole de bază, cum ar fi materiale sanitare. Pentru a soluționa o parte a acestei lacune, municipiul Chișinău oferă mese de cinci ori pe săptămână pentru toți solicitanții de azil care locuiesc la CCT.

Solicitanții de azil beneficiază de dreptul la educație, angajare, asistență medicală primară și pre-spitalicească de urgență în aceleași condiții ca și cetățenii moldoveni. Solicitanții de azil care nu sunt angajați legal sau înscriși într-o instituție de învățământ nu au acces la asigurări medicale de stat. Ca urmare, accesul lor la asistența medicală este limitat la asistența medicală primară și pre-spitalicească gratuite. La Forumul Global pentru Refugiați din decembrie 2019, Guvernul și-a luat angajamentul care, printre altele, au scopul să asigure satisfacerea nevoilor de bază ale solicitanților de azil și că vor avea acces la asigurări medicale.

SOLICITANȚII DE AZIL DEȚINUȚI ȘI SOLICITANȚII STATUTULUI DE APATRID

Solicitanții de azil și solicitanții statutului de apatrid nu sunt în general deținuți. Cu toate acestea, străinii care depun o cerere de azil/apatridie în timpul șederii lor la Centrul de cazare pentru migranți (CCM), un centru de detenție aflat în responsabilitatea BMA, sunt eliberați din custodie doar în baza unei hotărâri judecătorești.

Conform Articolului 64 al Legii privind regimul străinilor, reținerea străinilor (luarea în custodie publică) este o măsură de restrângere a libertății de mișcare, dispusă de instanța de judecată. Spre deosebire de procedura penală în care există o mare varietate de măsuri preventive alternative la detenție, în domeniul migrației există doar detenție sub formă de custodie publică, fără alternative la detenție.

REFUGIAȚII ȘI APATRIZII

Legea moldovenească acordă drepturi refugiaților și apatrizilor la egalitate cu cetățenii, cu excepția drepturilor politice și de proprietate funciară. Accesul efectiv la servicii poate fi împiedicat, deoarece furnizorii de servicii și refugiații sau apatrizii au cunoștințe limitate despre dispozițiile și drepturile legale aplicabile. Refugiații de multe ori nu se simt abilitați să își revendice drepturile.

La acordarea statutului de refugiat sau apatrid, refugiații și apatrizii sunt incluși într-un program de integrare finanțat de stat administrat de BMA, care nu este suficient finanțat. În plus, BMA nu are personalul necesar, atât din cauza posturilor vacante neocupate, cât și a lacunelor din structura sa organizatorică.

Serviciile speciale menite să faciliteze integrarea refugiaților și apatrizilor cu nevoi specifice necesită dezvoltarea în continuare, inclusiv în domeniul sprijinului psiho-social, sănătății, educației, autonomiei și accesului la sprijinul statului/comunității. În plus, multe persoane cu nevoi speciale au resurse extrem de limitate și nu sunt în măsură să își satisfacă nevoile de bază: persoanele cu dizabilități primesc până la 40 de dolari pe lună, în timp ce pensionarii primesc doar alocația minimă de stat de 7-10 dolari pe lună, deoarece majoritatea dintre ei nu au contribuit la sistemul de protecție socială din Moldova în trecut.

Lipsa unor oportunități de angajare atractive, împreună cu percepțiile negative ale angajatorilor față de refugiați și apatrizi, în general, au un impact asupra bunăstării acestora. În ansamblu, chiar dacă există servicii de integrare disponibile, nu există o abordare cuprinzătoare și o coordonare a activităților de integrare între părțile interesate, ceea ce duce la dublarea eforturilor și lacune.

COPIII NEÎNSOȚIȚI ȘI SEPARAȚI (CNȘS)

Există lacune în reprezentarea legală și sprijinul pentru copiii care solicită azil, precum și modul în care se desfășoară procedurile de asigurare a interesului superior al acestora. Autoritățile pentru protecția copilului au informații limitate despre procedura de azil și garanțiile aferente CNȘS în timpul procedurii de determinare a statutului de refugiat. Evaluarea vârstei medicale este utilizată automat cu solicitantii-copii înainte de a lua în considerare interesul lor superior. Sistemul național de protecție a copilului nu este în măsură să ofere protecție și sprijin copiilor care solicită azil înaintea emiterii unei decizii finale cu privire la statutul lor.

SUPRAVIEȚUITORII TRAFICULUI

Refugiații și solicitanții de azil sunt expuși riscului de trafic de ființe umane din cauza vulnerabilității și a situației de viață, în general, incerte până când vor fi disponibile soluții durabile. Mecanismele de identificare a cazurilor de trafic sunt slabe, iar legătura dintre trafic și nevoia de protecție internațională nu este evaluată/identificată în mod adecvat. Până în prezent, foarte puțini solicitanți de azil și refugiați au fost identificați drept victime ale traficului. Astfel de cazuri pot fi găzduite la centrul pentru asistență și protecție a (potențialelor) victime ale traficului de persoane, unde una dintre principalele provocări este bariera lingvistică și lipsa interpretării.

SUPRAVIEȚUITORII VIOLENȚEI SEXUALE ȘI DE GEN (SVSG)

Prevenirea și răspunsul la SVSG în rândul refugiaților și a solicitanților de azil în Moldova este în general slabă. Poliția de frontieră, personalul centrelor de primire și detenție, precum și autoritățile de azil primesc instruire limitată cu privire la SVSG și nu există proceduri specifice pentru identificarea SVSG sau a celor cu risc de SVSG. Solicitanților de refugiați și azil le lipsește adesea conștientizarea și informațiile, ceea ce duce în continuare la subraportare. ICNUR încearcă să atenueze acest lucru oferindu-le SVSG sesiuni de conștientizare.

În pofida existenței unui mecanism național care sprijină SVSG, inclusiv supraviețuitorii violenței domestice, sunt oferite puține informații despre mecanismul solicitanților de azil și refugiaților înainte sau în timpul procedurii de determinare a statutului de refugiat sau pe tot parcursul programului de integrare. Serviciile sunt disponibile numai în limbile locale. Ca urmare, un număr limitat de SVSG au acces efectiv la acesta.

IMPACTUL COVID-19:

Conform „Evaluării impactului COVID-19 asupra refugiaților, solicitanților de azil și apatrizilor din Republica Moldova”,³⁹⁹ pe baza interviurilor efectuate în prima jumătate din iulie 2020, 59 de respondenți (din cei 99 de respondenți) aveau locuri de muncă înainte de pandemie, însă doar 24% dintre ei au putut să-și păstreze locurile de muncă în timpul izolării (17 martie-15 mai). Aproape fiecare a treia femeie respondentă a fost angajată înainte de pandemie, însă doar una a reușit să-și păstreze locul de muncă în timpul izolării. Dintre cei 77 la sută dintre bărbații angajați înainte de pandemie, doar 27 la sută și-au putut menține locul de muncă. Dintre respondenții care și-au pierdut locul de muncă, majoritatea erau refugiați.

399 Evaluarea impactului COVID-19 asupra refugiaților, solicitanților de azil și apatrizilor (ICNUR) - septembrie 2020.

Chiar dacă refugiații și apatrizii au aceleași drepturi la asistență socială ca și cetățenii moldoveni, doar doi respondenți au primit asistență socială legată de situația COVID-19 de la Guvern. Solicitanții de azil nu au acces la asistența socială de stat.

Nouăsprezece la sută dintre copiii care preocupă ICNUR, incluși în evaluare, nu au putut participa la lecții în timpul pandemiei, din cauza lipsei echipamentelor adecvate, conexiunii la internet, cunoștințelor digitale și a sprijinului din partea părinților.

Restricțiile instituite pentru a controla răspândirea virusului au avut un impact grav asupra situației socio-economice a solicitanților de azil, a refugiaților și a apatrizilor. Din cauza pierderii locurilor de muncă și a lipsei oportunităților de angajare în timpul izolării, multe dintre persoanele în chestiune nu și-au putut plăti utilitățile sau chiria. De la sfârșitul izolării, majoritatea și-au reluat treptat activitățile economice, ceea ce le-a ușurat situația.

Cauzele principale ale inegalităților

Cauzele principale ale vulnerabilităților solicitanților de azil, refugiaților și apatrizilor sunt legate de lipsa locurilor de muncă, veniturile mici, lipsa protecției sociale, discriminarea, atitudinile negative față de aceștia, barierele lingvistice și culturale și lipsa accesului la informații. Accesul la anumite servicii este obstructionat, deoarece nici furnizorii de servicii și nici persoanele în sine nu sunt conștiente de dispozițiile și drepturile legale aplicabile; refugiații, solicitanții de azil și apatrizii de multe ori nu se simt abilitați să își revendice drepturile sau nu dispun de abilitățile și cunoștințele necesare pentru a-și îmbunătăți calitatea vieții.

MIGRANȚII REVENIȚI, FAMILIILE DEPENDENTE DE REMITENȚE ȘI VICTIMELE TRAFICULUI DE PERSOANE

Caracteristici

Migranții reveniți: În ultimii ani, aproximativ 350.000 de cetățeni moldoveni au fost implicați în **migrația forței de muncă pe termen scurt**; dintre acestea, 20 la sută au avut un statut juridic precar. Sectorul de recrutare pentru moldoveni care doresc să lucreze în străinătate este alcătuit din agenții private ale căror activitate este nereglementată, ducând deseori la aranjamente contractuale precare pentru acești migranți.

Mulți migranți moldoveni sunt angajați în sectoarele de servicii, care sunt printre cele mai afectate de COVID-19. Mulți și-au pierdut locul de muncă, agravate de faptul că unii dintre ei au luat împrumuturi pentru a putea pleca în străinătate la muncă. Se presupune că vor trebui să revină în Moldova în 2020. Într-un sondaj realizat de Organizația Internațională pentru Migrație (OIM) în aprilie-mai 2020, până la 30% dintre migranții aflați în străinătate și-au indicat intenția de a se întoarce (ceea ce ar fi echivalent cu 255.000 de persoane), dintre care 67% și-au exprimat intenția să revină cât de curând posibil (170.000 de persoane). Dintre cei care intenționează să revină, 31% (79.000 de persoane) au indicat că intenționează să rămână în Moldova pentru o perioadă lungă de timp.

Familii dependente de remitențe: Multe gospodării vulnerabile depind de remitențe, **un sfert din gospodăriile moldovenești** (aproximativ 237.000 de gospodării) primind remitențe. Pentru jumătate din aceste gospodării (118.000 de gospodării), remitențele reprezintă mai mult de 50% din venitul disponibil.

În 2019, 341 de persoane au fost identificate ca **victime ale traficului de persoane**, conform datelor disponibile cu privire la cifrele victimelor identificate (presupuse). Aceasta reprezintă o scădere considerabilă de 24% în comparație cu 2018.⁴⁰⁰

OIM Moldova a identificat 111 victime ale traficului și 118 migranți blocați/vulnerabili în cadrul Programului său de prevenire și protecție și le-a oferit reabilitare și asistență cuprinzătoare adaptată.

---

400 Comitetul Național pentru Combaterea Traficului de Ființe Umane, "RAPORT NAȚIONAL de realizare a politicilor de prevenire și combatere a traficului de ființe umane pentru anul 2019", 2019.

Vulnerabilități

Migranții reveniți: printre cei care doresc să revină în Moldova ca urmare a pandemiei de COVID-19 și a restricțiilor rezultate, motivele cheie sunt legate de: pierderea locului de muncă (26% dintre respondenți); suspendarea temporară a angajării (20%); riscul de a fi evacuat din locuința închiriată (14%); și probleme legate de sănătate și teama de a se infecta cu COVID-19 (12%). **Migranții cu statut juridic neregulat** în țările de destinație sunt **cei mai afectați**. Fără contracte oficiale de muncă, acești oameni au rămas fără loc de muncă și vreo sursă de venit odată cu anunțarea restricțiilor de carantină și nu au fost în stare să acceseze prestațiile de șomaj sau sociale oferite de țările gazdă în perioade de criză pentru cetățeni și muncitorii migranți cu statut legal (o excepție este Irlanda). Ca urmare, 43% dintre respondenții din această categorie nu au deloc venituri. În comparație, 10% dintre respondenții care au contracte de muncă pe o perioadă nedeterminată au declarat că nu au venit, la fel ca 33% dintre respondenții cu contracte pe termen scurt și 27% dintre respondenții cu patente/contracte de servicii. Migranții fără sursă de venit au început procesul de revenire în Republica Moldova odată ce majoritatea țărilor gazdă au declarat starea de urgență și acest lucru va continua pe măsură ce economiile financiare ale acestor migranți se vor epuiza. Pentru alte categorii de migranți, suspendarea locului de muncă a dus inevitabil la o scădere accentuată a veniturilor, iar 62% dintre respondenți au indicat că venitul lor lunar a scăzut. Pentru 31%, scăderea veniturilor a oscilat în intervalul 31-70%, în timp ce 26% nu au avut niciun venit. Majoritatea migranților care au declarat că intenționează să se întoarcă (30%) au indicat că vor avea nevoie de sprijin din partea autorităților din Moldova pentru reintegrare socială și profesională, inclusiv acces la servicii de orientare profesională (24%), sprijin financiar și consultare pentru procesul de lansare sau relansare a propriilor companii (26%) și cursuri de recalificare (15%).

Aproximativ 7.000 de migranți reveniți (9%) sunt vulnerabili și ar necesita sprijin social/financiar/umanitar/logistic la întoarcere (cifra reală este probabil mai mare, deoarece cele mai vulnerabile grupuri nu au fost acoperite de sondaj). În prezent, programul de asistență socială „ajutor social” acoperă aproximativ 15.000 de persoane. Respondenții care au planificat să revină menționează, totuși, că intenționează să plece din nou în străinătate în scurt timp. Aceștia au indicat că ar putea lua în considerare rămânerea în Moldova în anumite condiții, cum ar fi asigurarea locurilor de muncă și a unor salarii competitive, un climat care să permită investițiile, îmbunătățirea calității vieții și accesul la servicii publice de calitate.

Familii dependente de remitențe: 23,4% din **gospodării**, adică 224.000 de gospodării (30,5% dintre cele din zonele rurale) ar fi plasate sub pragul sărăciei dacă nu ar mai primi remitențe. 17% dintre toți migranții indicând faptul că au încetat deja să remită, 37.500 de gospodării din Moldova sunt deja expuse riscului de a cădea sub pragul sărăciei (adică în jur de 108.750 de persoane). În plus, 80% dintre migranți au indicat fie că au redus suma pe care o remiteau, fie că au încetat să remită cu totul; 43 la sută nu mai trimit deloc remitențe, în timp ce 29 la sută remit mai puțin de jumătate din ceea ce obișnuiau să trimită înainte de izbucnirea COVID-19.

Victime ale traficului: Moldova rămâne în primul rând o țară de origine a traficului.⁴⁰¹ Victimele originare din regiunea transnistreană sunt mai susceptibile de a fi traficate prin Odesa (Ucraina), iar cele originare din Găgăuzia sunt mai susceptibile de a fi traficate prin Turcia (în special pentru exploatare sexuală), o tendință evidențiată acum câțiva ani, dar care nu a fost foarte evidentă în ultimii doi ani. Datele disponibile indică faptul că au existat schimbări semnificative în țările de destinație pentru resortisanții moldoveni care cad în mâinile traficantilor.

Nu au existat modificări majore nici în privința factorilor care determină victimele traficului să migreze și nici a grupurilor cu risc înalt. Persoanele care trăiesc sub sau în apropierea pragului sărăciei și care au un nivel scăzut de educație sunt cele mai expuse riscului, în timp ce lipsa perspectivelor de muncă în Moldova sau în cadrul comunităților locale continuă să fie principalii factori determinanți.

În ultimii ani, asistența a fost mai puțin orientată către aceste grupuri vulnerabile. Acest lucru afectează negativ disponibilitatea serviciilor de asistență pentru grupurile vulnerabile și expuse riscului, inclusiv **victimele traficului de persoane, migranții blocați** (cetățeni ai Moldovei și/sau persoane eligibile pentru cetățenie, dar care trebuie să aibă documentele de identitate restabilite), **migranții (străini) introduși ilegal în Moldova** și victimele migrației ilegale propriu-zise.

401 Potrivit Programului de Prevenire și Protecție a Misiunii OIM în Moldova, aceste persoane erau fie cetățeni moldoveni, fie aveau „documente de identificare emise de regiunea transnistreană”.

În timpul unei crize, anumiți factori cresc vulnerabilitatea unor grupuri de persoane față de potențialii traficanți, cum ar fi accesul limitat la servicii, pierderea locurilor de muncă și reducerea programului de lucru. Aceste situații pot plasa oamenii într-un cadru în care bunăstarea lor și cea a familiilor lor pot fi compromise. În același timp, o criză poate agrava și situația celor care sunt deja victime ale traficului.

În plus, formele de trafic și exploatare se pot schimba deoarece persoanele care anterior erau exploatare sexual în locuri fizice sau publice pot fi acum exploatare online sau în case private. În cazul persoanelor care sunt în prezent victime ale exploatării și abuzului, este probabil ca acestea să fie izolate fizic sau incapabile de a scăpa din situația lor. În consecință, acestea vor avea mai puțin acces în timp util la informații, asistență și servicii legate de pandemie, făcându-le mai vulnerabile la aceasta. Pe de altă parte, în mai multe cazuri din cauza izolării în țările de destinație, victimele traficului au fost efectiv aruncate pe străzi, iar problema identificării cazării pentru acestea a fost o provocare. Adesea, pașapoartele indivizilor sunt reținute de traficanți, ceea ce le împiedică accesul la servicii sociale și de sănătate și le lasă vulnerabile la abuz, reținere și revictimizare de către autoritățile care au consolidat măsurile de control și au limitat punctele de intrare în timpul pandemiei.

Cauzele principale ale inegalităților

În cazul **migranților reveniți** în căutarea unui loc de muncă, mulți se confruntă cu probleme în găsierea unor locuri de muncă bine plătite sau abilitățile/calificările lor nu sunt ușor recunoscute pe piața muncii locale. Până la 9% dintre migranții care revin sunt fără mijloace pentru a putea supraviețui și riscă să fie plasați în situații de excludere socială. În special, aceasta se referă la migranții care au lucrat în străinătate fără statut juridic și nu au contract de muncă, care nu au acces la plasele de protecție socială în străinătate, de multe ori nu au economii și au datorii.

Gospodăriile dependente de remitențe sunt adesea formate din persoane care nu lucrează și care se bazează în principal pe remitențe ca sursă principală de venit. Având în vedere remitențele necesare în primul rând pentru a acoperi nevoile de consum de bază, multe familii au economii limitate sau deloc pentru a amortiza șocurile declanșate de căderea sau încetarea remitențelor. La rândul său, acest lucru va afecta modelele de consum și capacitățile gospodăriilor de a-și satisface nevoile de hrană, sănătate și educație.

Sărăcia, nivelul scăzut de educație, lipsa perspectivelor de muncă, lipsa competențelor profesionale sau de ucenic și experiența de violență și abuz în familie îi pun pe oameni în pericol de a deveni **victime ale traficului de persoane**. În același timp, alte vulnerabilități pun oamenii în pericol:

- Victimele violenței bazate pe gen: în special, femeile care au suferit de abuzuri sexuale în cadrul familiilor lor sunt mai susceptibile de a fi exploatare sexual în continuare sau de a căuta un loc de muncă și de a accepta oferte de muncă îndoielnice, deoarece au o capacitate redusă de a identifica riscurile asociate călătoriilor în străinătate.
- Copiii fără îngrijire părintească, inclusiv cei lăsați în urmă de părinții care migrează în străinătate, care nu au acces la un sistem public decent de îngrijire a copiilor.
- Părinții singuri care nu le pot oferi copiilor lor elementele de bază, care află despre „experiențe de migrație reușite” de la vecinii și comunitatea lor și văd că plecarea la muncă în străinătate este singura lor soluție și opțiune de a câștiga un trai decent.
- Adulții care doresc să-și ajute rudele care nu sunt acoperite de asigurarea medicală de stat pentru a obține tratamente medicale care sunt prea scumpe pentru a și le permite în mod privat. În astfel de cazuri, oamenii cad pradă traficantilor (de obicei, o cunoștință) în timp ce caută să obțină bani pentru a oferi asistență durabilă membrilor familiei lor.

PERSOANELE CARE TRĂIESC CU ȘI SUNT AFECTATE DE HIV

Caracteristici

Estimările actuale din 2020 ale dimensiunilor populațiilor cu cel mai mare risc sunt după cum urmează: 27.500 PCID (persoanele care injectează droguri), 15.800 LS (lucrătorii sexuali) și 14.600 BSB (bărbații care fac sex cu bărbați). Regiunea transnistreană este cea mai afectată regiune, cu circa 90.000 de persoane afectate, reprezentând în jur de o treime din totalul persoanelor care trăiesc cu HIV.

Datele din ultimele patru runde de sondaj integrat bio-comportamental (SIBC) demonstrează că epidemia HIV se axează pe următoarele populații cheie: PCID, BSB, lucrătorii sexuali și persoanele în detenție. Populația transgender nu a fost inclusă în recentul SIBC și va fi punctul central al celui planificat pentru 2024. Pe baza datelor preliminare din SIBC 2020 (încă în curs de analiză), epidemia HIV continuă să fie concentrată în populațiile cheie, cu o prevalență de 12,5% în rândul PCID, 12,3% în rândul BSB, 3% în rândul lucrătorilor sexuali, iar în populația generală povara este de circa 0,3%. Cu toate acestea, SIBC din 2020 a înregistrat niveluri diferite în diferite locuri și în funcție de populația cheie: la Bălți, prevalența HIV este de circa 15% în rândul PCID, 4% în rândul lucrătorilor sexuali și 8% în rândul BSB. La Tiraspol, prevalența HIV a crescut în rândul PCID, singura populație chestionată, și a ajuns la 24%. În rândul persoanelor în detenție, prevalența HIV continuă să crească și a atins 4%.

Vulnerabilități

Profilul socio-economic al persoanelor care trăiesc cu HIV a fost studiat pentru prima dată acum câțiva ani. Cercetarea a constatat că persoanele care trăiesc cu HIV sunt mai expuse vulnerabilităților și sărăciei socio-economice și, adesea, nu au studii complete și nu sunt încadrați în muncă decentă. Cercetarea a constatat, de asemenea, că circa **82 la sută dintre persoanele care trăiesc cu HIV trăiesc sub nivelul minim de subsistență: fiecare a treia persoană cu HIV a declarat că venitul său nu este suficient pentru a-și satisface nevoile de bază**, iar fiecare a doua persoană a afirmat că venitul său este suficient doar pentru a-și satisface nevoile de bază. Un alt studiu, Indicele Stigma (2017-2018), a constatat că circa **36% dintre persoanele care trăiesc cu HIV erau șomere**, femeile fiind de două ori mai susceptibile de a fi șomere decât bărbații: 26,6% dintre bărbații care trăiau cu HIV erau șomeri, comparativ cu 45,7% dintre femei.

IMPACTUL COVID-19:

COVID-19 a sporit riscurile cu care se confruntă persoanele care trăiesc cu HIV ca urmare a întreruperii tratamentului și prevenirii HIV, slăbirii sistemelor de sănătate, sărăciei, vulnerabilității în creștere și marginalizării și abuzului de drepturi. Persoanele care trăiesc cu HIV sunt, de asemenea, vulnerabile la COVID-19, chiar dacă primesc tratament antiretroviral, deoarece au o povară mult mai mare a bolilor existente și a comorbidităților, cum ar fi tuberculoza, hepatita. În plus, majoritatea celor care nu își cunosc încă statutul de HIV (sau 50% dintre cei estimați că trăiesc cu HIV) sunt imunocompromiși.

În cadrul exercițiului de monitorizare globală a SIDA (GAM), condus de UNAIDS în colaborare cu OMS și UNICEF, Moldova a efectuat o analiză comparativă a principalilor indicatori epidemiologici și programatici, axându-se pe acoperirea și disponibilitatea serviciilor HIV în prima jumătate a anului 2020, comparativ cu aceeași perioadă a anului 2019. GAM a constatat o reducere cu 40% a testării HIV și inițierii tratamentului, precum și o creștere cu 30% a abandonării tratamentului HIV. Acest lucru ar putea afecta grav câștigurile obținute în controlul epidemiei de HIV și poate afecta sănătatea și calitatea vieții persoanelor care trăiesc cu HIV.

Cauzele principale ale inegalităților

Stigmatizarea și discriminarea față de persoanele care trăiesc cu și sunt afectate de HIV sunt foarte mari. În cazul lucrului sexual sau al injectării cu droguri, stigmatizarea este dublă, iar dacă persoana cu HIV este femeie, stigmatizarea se triplează. Mai multe lucrări de cercetare informează această concluzie. Potrivit sondajului aferent Indicelui Stigma pentru 2017-2018, patru din zece persoane care trăiesc cu HIV au raportat tratament discriminatoriu în ultimele 12 luni, în principal verbal. Aproape fiecare persoană care trăiește cu HIV se confruntă cu auto-stigmatul, 6,6% dintre persoanele care trăiesc cu HIV au declarat că au încercat să se sinucidă. Fiecare a patra persoană care trăiește cu HIV a raportat că statutul său a fost dezvăluit terților fără acordul său, de obicei într-o instituție medicală sau în cadrul familiei sau comunității.

Indicele Coeziunii Sociale și Reconcilierii (SCORE), întreprins de Organizația Națiunilor Unite în Moldova în 2018, a relevat că aproape 88% din oamenii din Moldova ar prefera ca persoanele care își injectează droguri sau sunt lucrători sexuali să nu locuiască în aceeași comunitate cu ei, iar 66% nu ar locui cu o persoană care trăiește cu HIV. Alte descoperiri relevante din cercetările recente sunt:

- Discriminarea este o barieră în calea ocupării forței de muncă și a beneficiilor de întreaga gamă de drepturi sociale, economice și de sănătate.
  - Majoritatea persoanelor care trăiesc cu HIV (circa 80%) trăiesc sub nivelul minim de subzistență.
  - Majoritatea persoanelor care trăiesc cu sau sunt afectate de HIV au un nivel scăzut de educație.
-

PERSOANELE ÎN ETATE

Caracteristici	Potrivit unui studiu privind inegalitățile în Moldova, cele mai sărace gospodării sunt cele care includ un adult cu o dizabilitate, urmate de gospodăriile formate din persoane în etate. ⁴⁰²
Vulnerabilități	<p>Datele Biroului Național de Statistică (BNS) arată că 24,3% din gospodăriile compuse dintr-o singură persoană cu vârsta peste 60 de ani se confruntă cu sărăcie absolută. În plus, femeile în etate se confruntă cu vulnerabilități materiale, financiare și fizice mai intense decât bărbații, ca urmare a perpetuării rolurilor patriarhale de gen pe tot parcursul ciclului lor de viață, arată Indicele de îmbătrânire activă.⁴⁰³</p> <p>În cadrul analizei progresului Moldovei, Comitetul ONU pentru drepturile economice, sociale și culturale a subliniat că sărăcia este endemică în Moldova, în special în zonele rurale și în rândul pensionarilor. Comitetul a recomandat ca statul să își concentreze eforturile asupra combaterii sărăciei, cu o atenție specială asupra persoanelor din zonele rurale și a pensionarilor.⁴⁰⁴</p> <p>Cele mai recente date ale BNS arată că pensia pensionarilor în mediul rural (cei care au fost angajați în agricultură) nu acoperă nivelul minim de subzistență. Pensia minimă acoperă doar 63% din nevoile de bază pentru cei care sunt depind de ea. Fiecare al treilea pensionar a declarat că lucrează în agricultură, ceea ce înseamnă că, pe de o parte, cele mai sărace gospodării sunt cele care includ persoanele în etate și, pe de altă parte, sunt bazate în zonele rurale, activitatea în care ar putea fi implicați este din domeniul agricol care nu asigură venituri suficiente pentru a acoperi nevoile de bază.</p>

IMPACTUL COVID-19:

Cea mai recentă analiză a riscului COVID-19 la persoanele în etate⁴⁰⁵ arată că femeile în etate au fost printre cele mai afectate și cele mai vulnerabile populații, având cel mai mare risc de sărăcie. 44,7% dintre persoanele în etate au declarat că venitul lor disponibil nu este suficient pentru nevoile minime de existență, agravate și mai tare în timpul COVID-19⁴⁰⁶.

Cauzele principale ale inegalităților	Cele mai frecvente cauze ale inegalităților persoanelor în etate sunt veniturile mici, lipsa protecției sociale, discriminarea, atitudinile negative față de femei, lipsa accesului la informații, printre altele.
--	--

---

402 CPD, "Inegalitățile în Republica Moldova: Provocări și oportunități", 2017.

403 UNFPA, "Indicele de îmbătrânire activă în Republica Moldova", 2016.

404 De asemenea, a îndemnat Statul parte să se asigure că programul de transfer bănesc "Ajutor social" acoperă toate persoanele eligibile și crește valoarea prestațiilor la un nivel care oferă beneficiarilor un nivel de trai decent. De asemenea, a recomandat Statului parte să revizuiască criteriile de eligibilitate, inclusiv lista bunurilor, pentru a se asigura că programul de transfer bănesc "Ajutor social" acoperă toate persoanele nevoiașe.

405 UNFPA, Implicațiile COVID-19 asupra persoanelor vârstnice din Republica Moldova. 2020.

406 Institutul pentru politici publice, Barometrul Opiniei Publice, 2020

PERSOANELE ÎN DETENȚIE

Caracteristici	<p>În total, 6.683 de persoane sunt deținute în penitenciarele de pe malul drept și se estimează că 3.000 sunt deținute pe malul stâng. Rata încarcerării este de 168 la 100.000 din populație, una dintre cele mai mari din regiunea europeană. Moldova a înregistrat o rată a recidivei de 72%.</p>
Vulnerabilități	<p>Deținuții sunt supuși diferitelor niveluri de vulnerabilitate, stigmatizare și discriminare. Detenția limitează accesul la educație, asistență medicală, angajare și viața socială.</p> <p>În Moldova, deținuții sunt ținuți în condiții precare. Comitetul european pentru prevenirea torturii și a pedepselor sau tratamentelor inumane sau degradante a criticat în repetate rânduri Moldova pentru condițiile foarte proaste de detenție din instituțiile sale; supraaglomerare; starea precară de reparație și igienă; accesul limitat la lumina naturală; instalații sanitare insalubre; și infestarea cu paraziți. În Observațiile sale finale către Guvernul Republicii Moldova, Comitetul Națiunilor Unite împotriva torturii a recomandat, de asemenea, măsuri pentru reducerea supraaglomerării în toate locurile de detenție, în special în Penitenciarul nr. 2 din Lipcani, Penitenciarul nr. 6 din Soroca, Penitenciarul Nr. 7 din Rusca, Penitenciarul nr. 15 din Cricova, Penitenciarul nr. 18 din Brănești și Penitenciarul nr. 13 din Chișinău (recomandând, de asemenea, luarea în considerare a închiderii Penitenciarului nr. 13), inclusiv prin implementarea legislației care să permită alternative la detenție, în conformitate cu Normele minime standard ale Organizației Națiunilor Unite pentru măsuri neprivative de libertate (Regulile Tokyo). Comitetul a recomandat, de asemenea, ca Guvernul Moldovei „să-și intensifice eforturile pentru a alinia condițiile de detenție în locurile de privare de libertate la standardele internaționale, cum ar fi Normele minime standard pentru tratamentul deținuților (normele Nelson Mandela) ale Organizației Națiunilor Unite”.</p> <p>Persoanele care sunt încarcerate și care au ocupat anterior un loc de muncă nu au nicio posibilitate de a-și îmbunătăți competențele profesionale în timpul aflării în penitenciar și, odată eliberate după executarea unei pedepse îndelungate, este puțin probabil să fie reangajate cu același angajator sau cu un angajator similar. Rata ridicată a recidivei penale în Moldova - din 10 deținuți eliberați, 7 vor reveni în penitenciar - este un indicator că programele educaționale și de reabilitare atât în penitenciare, cât și după eliberare sunt foarte limitate.</p> <p>În cadrul penitenciarelor, o structură criminală informală separă deținuții. Grupurile cele mai vulnerabile la discriminare și violență sunt bărbații care fac sex cu bărbați, infractorii sexuali, utilizatorii de droguri, membrii grupurilor etnice minoritare (cum ar fi romii), precum și informatorii poliției.</p> <p>Asistența medicală penitenciară este oferită separat de comunitate, iar sistemul de asistență medicală penitenciară se află sub responsabilitatea Ministerului Justiției, nu a Ministerului Sănătății, Muncii și Protecției Sociale. Mai există încă probleme cu conflictul de interese, având în vedere că medicii care lucrează sub administrația penitenciarului efectuează controale medicale ale deținuților când aceștia sunt transferați de la o instituție la alta sau când revin în penitenciar după ce au fost în instanța de judecată. O treime din toți deținuții sunt înregistrați ca având afecțiuni cronice de sănătate și 40 la sută au tulburări de sănătate mintală. O mare parte din deținuți intră în sistemul penitenciar cu o afecțiune preexistentă care s-ar putea agrava în timpul perioadei de detenție a acestora din cauza accesului limitat la asistență medicală și a condițiilor precare de detenție. Principala cauză de deces în rândul deținuților sunt vătămările (inclusiv vătămările auto-provocate), afecțiunile cardiovasculare și cancerul. Până la 5% din toți deținuții sunt înregistrați ca având tulburări legate de dependența de alcool și droguri, iar circa 4% dintre deținuți trăiesc cu HIV și 1% au cancer. Tuberculoza și, în special, tuberculoza multirezistentă (MDR) rămâne o problemă serioasă pentru sistemul penitenciar din Moldova. Șase la sută din totalul persoanelor din penitenciare sunt persoane peste 60 de ani și pensionari, iar 4 la sută din toți deținuții sunt înregistrați ca având o dizabilitate (de gradul I, II sau III).</p> <p>După eliberare, deținuții sunt supuși unor straturi de discriminare multiple. Prezența antecedentelor penale împiedică deținuții să-și găsească un loc de muncă, locuință, să obțină un credit de la bancă, să-și întemeieze o familie și să aibă relații sociale normale.</p> <p>Femeile deținute se confruntă cu mai multe discriminări decât bărbații în societate, atât în timpul detenției, cât și după eliberare. Femeile primesc mult mai puține vizite de la rude și prieteni în timpul detenției, comparativ cu bărbații. Femeile se confruntă cu un grad mult mai mare de învinuire din partea societății pentru „comportamentul delincent” comparativ cu bărbații.</p>

Mai mult, există și supraaglomerare în penitenciarul pentru femei, Nr. 7 Rusca. Dintre toți deținuții aflați în penitenciarele din Moldova, doar 6% sunt femei și, totuși, penitenciarul de femei Nr.7 Rusca este supraaglomerat. În plus, șapte femei sunt în prezent deținute cu copii cu vârsta mai mică de trei ani.

IMPACTUL COVID-19:

În perioada 15 mai - 20 iulie, peste 1.000 de persoane reținute și încarcerate au fost transportate la organe publice ca parte a procesului de urmărire penală, iar unele persoane din detenție au fost transportate de mai multe ori. Transportul și circulația permanentă a persoanelor reținute și încarcerate prezintă un risc sporit de infectare cu COVID-19 atât pentru deținuți, cât și pentru personalul penitenciarelor, în special având în vedere numărul mare de angajați ai centrelor de detenție infectați. Alți factori de risc sunt imposibilitatea de a menține distanța socială, precum și asistența medicală inadecvată pentru persoanele aflate în detenție. Datele furnizate de unitatea medicală a penitenciarelor pe 27 septembrie 2020 au raportat 64 de cazuri confirmate de COVID-19 în rândul deținuților, iar alți 78 de deținuți au fost izolați medical din cauza faptului că fuseseră în contact cu o persoană testată pozitiv la COVID-19. Cazurile au fost în mare parte înregistrate în centrele de detenție preventivă, nr. 13 Chișinău. Penitenciarul nr.13 din Chișinău este și cel mai supraaglomerat, cu 842 de deținuți, în pofida capacității sale de 570 de persoane (adică, supracapacitate de 150%). Majoritatea deținuților cu COVID-19 sunt tratați în spitalul penitenciar nr.16, deși unii deținuți care au avut nevoie de terapie intensivă au fost transferați la spitalele publice.

Din cauza COVID-19, numărul vizitelor și coletelor de la rude a fost limitat în cadrul măsurilor de carantină. Întrucât numărul deținuților cu depresie este ridicat și nivelul de anxietate și izolare în rândul acestora a crescut, conform raportului OSC "Inițiativa Pozitivă" care este activă în penitenciare.

Cauzele principale ale inegalităților

Alternativele încarcerării pentru infracțiuni nonviolente sunt o măsură imediată care ar reduce numărul persoanelor în penitenciare. Reducerea numărului de persoane care intră în sistemul de justiție penală ar reduce povara și costurile impuse administrației penitenciare, precum și supraaglomerarea, o măsură deosebit de importantă în contextul pandemiei de COVID-19.

PERSOANELE LGBTI

Caracteristici

Ca în orice societate, persoanele LGBTI reprezintă circa 5-7% din populație. În Moldova, ratele scăzute ale persoanelor care se autoidentifică ca LGBTI înseamnă că nu există date cu privire la numărul și locația persoanelor LGBTI. Persoanele LGBTI sunt printre cele mai discriminate și subreprezentate grupuri.

Vulnerabilități

Studiul sociologic privind percepțiile și atitudinile populației față de egalitate în Moldova⁴⁰⁷ a arătat că persoanele LGBTI rămân grupul cel mai puțin acceptat în societatea moldovenească: 28% dintre respondenții din populația generală au spus că prima asociație pe care o au atunci când aud despre persoanele LGBTI este „anormală”, iar 29% au avut asociația „promiscuă”. Alte 66% dintre respondenți au afirmat că le-ar interzice persoanelor LGBTI să își exercite dreptul de a se căsători, iar 71% le-ar împiedica homosexualilor să adopte un copil.

Analiza datelor aferente Indicelui Coeziunii Sociale și Reconcilierii (SCORE) arată că 85% dintre persoanele incluse în sondaj ar prefera ca persoanele LGBT să le părăsească comunitatea.⁴⁰⁸

Având în vedere lipsa acceptării persoanelor LGBTI în societate, aceștia se confruntă cu diferite tipuri de vulnerabilități, în special în ceea ce privește dreptul la securitate și integritate personală, dreptul la remedierea efectivă și accesul la servicii și dreptul la muncă.

407 PNUD, [STUDIUL privind percepțiile și atitudinile față de egalitate în Republica Moldova, p. 50.](#)

408 ONU Moldova, [Indicele Coeziunii Sociale și Reconcilierii în Moldova. 2018.](#)

- **Lipsa protecției și remediilor în cazurile de infracțiuni motivate de părtinire (violență) împotriva persoanelor LGBTI:** Potrivit Genderdoc-M, o asociație care lucrează în domeniul drepturilor LGBTI, infracțiunile homo/transfobice nu sunt recunoscute ca atare nici de poliție, nici de procurori sau de către sistemul judiciar. Actualul Cod Penal al Moldovei nu califică orientarea sexuală, identitatea de gen și/sau exprimarea de gen ca circumstanțe agravante într-o infracțiune comisă împotriva unei persoane LGBTI pe baza prejudecăților. Mai mult, atunci când infracțiunile motivate de ură anti-LGBTI sunt raportate poliției și/sau procuraturii, aceste organe de drept refuză să le investigheze, justificându-și inacțiunea pe motiv că nu a fost comisă nicio infracțiune, în pofida dovezilor suficiente.
- **Libertatea de exprimare și de întrunire a persoanelor LGBTI:** Dreptul la auto-exprimare și libertatea de întrunire pașnică, chiar dacă este asigurat formal de autorități în contextul paradei "Mândria moldovenească", rămâne o provocare mult discutată pentru persoanele LGBTI din țară. În afara paradei "Mândrie" care este însoțită de poliție, întrunirile publice ale persoanelor LGBTI au loc de obicei în medii private.
- **Discursul de ură față de persoanele LGBTI:** intoleranța față de persoanele LGBTI alimentează discursul de ură și infracțiunile pe motiv de ură împotriva lor. Cadrul legal nu criminalizează discursurile de ură față de persoanele LGBTI, iar ciclul urii și al intoleranței continuă.

IMPACTUL COVID-19:

În perioada de izolare, organizația care oferă servicii și asistență persoanelor LGBTI au trebuit să întrerupă furnizarea serviciilor respective. În plus, celebrările "Mândrie" au trebuit amânate în 2020 din cauza pandemiei.

Membrii comunității LGBTI au fost, de asemenea, expuși unui risc sporit de violență (de exemplu, dacă ar fi impuși să revină în familiile care nu îi acceptă dacă nu și-ar mai permite să locuiască separat de ele), lipsa accesului la asistența medicală (de exemplu, terapia hormonală) și lipsa accesului la muncă și mijloace de trai.⁴⁰⁹

Cauzele principale ale inegalităților

Cauza principală a dezavantajelor provine din intoleranță, stereotipuri, prejudecăți și, uneori, ura pe care majoritatea populației o manifestă față de persoanele LGBTI. Stereotipurile și prejudecățile legate de persoanele LGBTI provin din lipsa cunoștințelor și a conștientizării cu privire la orientarea sexuală și identitatea de gen.

MICII PRODUCĂTORI AGRICOLI

Caracteristici

Agricultura la scară mică predomină în sectorul agricol din Moldova, iar rolul micilor fermieri în întreaga producție agricolă și dezvoltarea rurală a țării este destul de semnificativ. Conform datelor Recensământului agricol general (2011), există 900.000 de exploatații agricole cu o suprafață medie a terenului de 2,5 ha. **În total, 98,8% din producătorii agricoli sunt mici fermieri și cultivă 36,4% din totalul terenurilor agricole**, generând peste 62% din volumul total al producției agricole. În 2018, 41% dintre persoanele care desfășurau activități independente în sectorul agricol erau sărace.⁴¹⁰

409 OHCHR, „COVID-19 și drepturile omului ale persoanelor LGBTI”, 2020.

410 BNS, „Nivelul sărăciei în Republica Moldova în 2014-2018”, 2020.

Vulnerabilități	<p>Micii fermieri se confruntă cu multiple provocări, în ceea ce privește profitabilitatea economică și diversele pericole reprezentate de efectele schimbărilor climatice și de evenimentele meteorologice extreme. Această situație a fost agravată de consecințele negative ale unei secete grave în țară, care a scăzut recoltele de cereale, fructe și legume cu 20-50%.</p> <p>Micile exploatații agricole sunt în principal ferme de subzistență și semi-subzistență care produc culturi pentru autosuficiență, ceea ce înseamnă că situația economică a micilor fermieri este foarte instabilă. Ratele sărăciei sunt cele mai ridicate în zonele rurale. Persoanele vârstnice, femeile care locuiesc în gospodăriile rurale și familiile cu membri adulți cu dizabilități sunt expuse în mod deosebit sărăciei. Lipsa oportunităților de angajare și îmbătrânirea populației înseamnă că micii fermieri sunt foarte dependenți de activitatea lor independentă, remitențe și pensii.</p> <p>Micii fermieri suferă de deficiențe majore în ceea ce privește accesarea resurselor financiare necesare pentru investiții în tehnologii de producție, echipamente și materie primă. În ceea ce privește comercializarea produselor, din cauza volumelor mici și a calității inconsecvente, micii fermieri nu pot accesa piețe cu valoare ridicată și nu pot negocia contracte de furnizare pe termen lung.</p> <p>Infrastructura fizică aflată în stare proastă și lipsa serviciilor adecvate sunt alți factori care limitează posibilitățile de dezvoltare pentru micii fermieri din zonele rurale.</p>
IMPACTUL COVID-19:	
<p>Măsurile legate de COVID-19 impuse de Guvern în primăvară au afectat negativ sectorul agricol și micii fermieri, și aceștea au suferit de lipsă de acces la piețele locale pentru a-și vinde produsele, precum și de dificultăți în accesarea materiei prime pentru producție.</p>	
Cauzele principale ale inegalităților	<p>Cauza principală a dezavantajelor este lipsa viabilității economice a micilor fermieri care nu pot genera venituri suficiente din activitățile agricole pentru a-și asigura un trai decent. Cauzele vulnerabilităților lor includ productivitatea și competitivitatea scăzută, accesul restricționat la piețe și capitalul redus pentru investiții.</p>

OAMENII CARE LOCUIESC ÎN ZONELE RURALE

Caracteristici	<p>Conform datelor Biroului Național de Statistică (BNS), 56,9% din populația Moldovei trăiește în mediul rural.⁴¹¹ Femeile din mediul rural reprezintă aproape 30% din populația țării și 51% din populația rurală stabilă^{412, 413}. Mai mult, 66 la sută din persoanele care trăiesc cu dizabilități în Moldova locuiesc în mediul rural⁴¹⁴ și conform datelor din BNS 56,6% dintre persoanele cu vârsta peste 60 de ani locuiesc în zonele rurale.⁴¹⁵</p> <p>Speranța de viață în zonele rurale este cu 2,6 ani mai mică decât speranța de viață în zonele urbane.</p> <p>Potrivit datelor de la BNS, există o tendință de migrație internă rurală către urbană. Un studiu al PNUD privind inegalitățile din Moldova urbană și rurală a constatat că migrația internă este determinată de lipsa de oportunități de a-și câștiga existența și de a găsi un loc de muncă în zonele rurale, comparativ cu orașele.⁴¹⁶</p>
-----------------------	---

411 BNS, '2019 MOLDOVA ÎN CIFRE: Breviar statistic / МОЛДОВА В ЦИФРАХ: Статистический справочник'.

412 Populația rurală stabilă se referă la numărul de persoane care au o locuință permanentă pe teritoriul respectiv, inclusiv persoanele care lipsesc temporar.

413 Institutul pentru Politici Publice (IPP), „Perspectiva femeilor din zonele rurale de pe ambele maluri ale râului Nistru”, 2019.

414 Biroul Național de Statistică, „Persoanele cu dizabilități în Republica Moldova în anul 2018”.

415 BNS, 'Vârștii în Republica Moldova în anul 2017', 2018. <https://statistica.gov.md/newsview.php?l=ro&idc=168&id=6141>

416 PNUD Moldova, „Inegalități urbane și rurale în Moldova: dincolo de venituri și medii, analizând viitorul inegalităților”, 2020.

Vulnerabilități

O vulnerabilitate economică mai mare a persoanelor din zonele rurale: în zonele rurale, nivelul veniturilor este cu 1,4% mai mic decât în zonele urbane.⁴¹⁷ Potrivit datelor BNS pentru gospodăriile rurale, salariile sunt cea mai importantă sursă de venit (38,1 la sută din venitul total), dar contribuția sa este cu 24,8 puncte procentuale mai mică decât în mediul urban.⁴¹⁸ În același timp, veniturile obținute din activitatea agricolă personală au constituit 16,6% din venitul total disponibil, comparativ cu 0,8% în mediul urban.

Populația rurală este mai dependentă de transferurile din străinătate decât populația urbană, remitențele reprezentând 16% din venit, comparativ cu 8,5% pentru populația urbană. În plus, prestațiile sociale reprezintă o sursă mai importantă de venit global, reprezentând 20,5% din venitul total, comparativ cu 16,8% în zonele urbane.

Starea de sănătate mai gravă a persoanelor din zonele rurale: o proporție mai mare (19,3%) din populația rurală își percepe starea de sănătate ca fiind proastă sau foarte proastă decât proporția persoanelor din mediul urban (12,8%), în modul înregistrat în Barometrul de Sănătate.⁴¹⁹ Există o prevalență mai mare a bolilor cronice în zonele rurale (50,8%, comparativ cu 44,2% în zonele urbane). În prezent, există un deficit de personal medical în zonele rurale; medicii de familie trebuie să ofere asistență medicală primară populației din cel puțin două până la trei comunități. În acest context, cei mai vulnerabili, precum persoanele în etate și persoanele cu dizabilități din zonele rurale, riscă să nu aibă acces la asistența medicală primară atunci când au nevoie de aceasta.

Accesul la servicii de planificare familială și contraceptive: Fetele și femeile din zonele rurale se confruntă cu dificultăți în exercitarea drepturilor lor sexuale și reproductive, din cauza accesului limitat la serviciile de planificare familială și contraceptive. Deși 56,9% din populație trăiește în zonele rurale, Guvernul se confruntă în continuare cu dificultăți în asigurarea accesului echitabil la serviciile de planificare familială pentru femeile și fetele care trăiesc în zonele rurale, ținând seama de nevoile și așteptările lor reale.

Acces la servicii de protecție pentru victimele violenței de gen: Femeile din zonele rurale care sunt victime ale violenței de gen nu au acces la servicii de protecție din cauza lipsei centrelor de plasament și servicii de sprijin pentru victime, inclusiv consiliere psihosocială, asistență juridică și programe de reabilitare. Aceasta este una dintre preocupările scoase în evidență de Comitetul pentru eliminarea discriminării împotriva femeilor (CEDF) în observațiile sale finale privind al șaselea raport periodic al Republicii Moldova.⁴²⁰

Calitate mai scăzută a educației în zonele rurale: Potrivit rezultatelor evaluării PISA din 2018, există diferențe între competențele elevilor din mediul urban și cel rural. Aproximativ 56% dintre elevii din școlile rurale nu ating nivelul minim de competență în științe.⁴²¹ Acest lucru s-ar putea datora distribuției inegale a serviciilor educaționale în Moldova. După cum s-a evidențiat în studiul privind inegalitățile în Moldova urbană și rurală, cauzele calității mai scăzute a educației oferite în zonele rurale includ lipsa personalului didactic pentru disciplinele de bază și incapacitatea părinților de a procura manuale suplimentare.⁴²² În afară de aceasta, rata abandonului școlar timpuriu este de 2,5 ori mai mare pentru tinerii din mediul rural, decât pentru tinerii din orașe. Factorii care determină abandonul școlar timpuriu includ domicilierea într-o zonă rurală, situația financiară precară a gospodăriei și nivelul scăzut de educație al părinților. Consiliul pentru prevenirea și eliminarea discriminării și asigurarea egalității și-a exprimat îngrijorarea cu privire la rata ridicată a abandonului școlar în rândul elevilor din zonele rurale, precum și cu privire la barierele cu care se confruntă femeile și fetele din zonele rurale în accesul la formarea profesională, care continuă să limiteze multe femei la îngrijirea casnică neremunerată.⁴²³

417 IPP, p. 33.

418 BNS, "Veniturile și cheltuielile populației în anul 2019", 2020.

419 Centrul pentru politici și analize în sănătate, "Barometru de sănătate a populației Republicii Moldova, 2019", 2020.

420 Comitetul pentru eliminarea discriminării împotriva femeilor, „Observații finale privind al șaselea raport periodic al Republicii Moldova (CE-DAW/C/MDA/CO/6)”, 2020.

421 Avocatul Poporului, [Raport privind respectarea drepturilor și libertăților omului în Republica Moldova](#), 2019, disponibil la:

422 PNUD Moldova, "Inegalități urbane și rurale în Moldova: dincolo de venituri și de valorile medii, analizând viitorul inegalităților", 2020.

423 Comitetul pentru eliminarea discriminării împotriva femeilor, „Observații finale privind al șaselea raport periodic al Republicii Moldova (CE-DAW/C/MDA/CO/6)”, 2020.

Cunoașterea mai redusă a drepturilor omului și percepții și nivel de toleranță slabe față de membrii grupurilor subreprezentate în rândul persoanelor care trăiesc în zonele rurale. Analiza datelor aferente Indicelui Coeziunii Sociale și Reconcilierii (SCORE) arată că persoanele din mediul rural au un nivel mai scăzut de încredere în universalitatea drepturilor omului (cu un scor de 6,9 în mediul rural, comparativ cu 7,4 în mediul urban).⁴²⁴ Datele SCORE arată, de asemenea, un nivel mai scăzut de toleranță socială în rândul persoanelor din zonele rurale.⁴²⁵ În afară de aceasta, există un nivel scăzut de activism în rândul populației generale în ceea ce privește promovarea drepturilor lor și cei mai pasivi sunt oamenii din mediul rural (72% nu au participat recent la nicio acțiune), așa cum s-a evidențiat în studiul sociologic privind percepțiile asupra drepturilor omului în Republica Moldova, realizate de Oficiul Avocatului Poporului în 2018.⁴²⁶

Acces redus la apă și salubritate în zonele rurale. Conform datelor BNS, circa 23% din sate nu au acces la apă potabilă și rețele de canalizare, iar multe dintre sistemele existente sunt învechite. Doar 2,3% dintre locuitorii din mediul rural au acces la salubritate.⁴²⁷

Acces redus la conexiunea la internet în zonele rurale, 74,5% din gospodării având acces în zonele rurale, comparativ cu 86,1% în zonele urbane.

IMPACTUL COVID-19:

Potrivit membrilor grupului de lucru al ONG-urilor privind COVID-19 și drepturile omului, creat la inițiativa OHCHR, COVID-19 a aprofundat inegalitățile existente:

- Accesul la serviciile medicale a fost chiar mai mic decât în alte timpuri, din cauza lipsei de transport, precum și din cauza temerii de a se infecta a personalului medical.
- Acces mai redus la servicii sociale și de asistență.
- Copiii din zonele rurale au avut acces mai mic la învățământul la distanță de bună calitate, având în vedere accesul limitat la internet, în special accesul la banda largă.
- Situația financiară a multor gospodării rurale a fost afectată de scăderea remitențelor din străinătate.

Cauzele principale ale inegalităților

Printre cauze se numără următoarele:

- Reducerea/subdezvoltarea infrastructurii sociale.
- Vulnerabilitatea sectorului agricol și insuficiența alternativelor pentru angajare și ocupare.
- Lipsa oportunităților de a participa la procesele de luare a deciziilor la nivel local.
- Accesul limitat la informații despre drepturi și modul de revendicare a acestora.

424 ONU Moldova, [Indicele Coeziunii Sociale și Reconcilierii în Moldova](#), 2018.

425 Ibid.

426 Biroul Avocatului Poporului, ["Percepții asupra drepturilor omului în Republica Moldova \(2018\)"](#), 2018.

427 BNS, [„Activitatea sistemelor publice de alimentare cu apă și de canalizare în 2017”](#), 2018.

6

ANALIZA RISCURILOR DE DEZVOLTARE A ȚĂRII

Riscurile pentru dezvoltarea durabilă a Moldovei sunt multiple. Deși țara a demonstrat progrese în direcția realizării diferitor ODD-uri în ultimii ani, dacă nu este atenuată, vulnerabilitatea actuală pune țara în pericolul de a rămâne în urmă în angajamentul său de realizare a Agendei 2030. Majoritatea riscurilor identificate sunt interconectate și consolidate.

La începutul anului 2020, Moldova a ieșit dintr-o criză politică gravă, după alegerile parlamentare din 24 februarie 2019 și după ani de zile de aflare sub controlul unor elemente oligarhice. Corupția este profundă în țară, după atâția ani de control din partea elementelor respective. Criza politică a evidențiat fragilitatea Moldovei în general și a subliniat multe dintre riscurile existente pentru dezvoltarea durabilă, care continuă să fie substanțiale și pot fi depășite doar prin ani de muncă dedicată.

Două evaluări regionale lunare (ERL) au fost elaborate la ONU Moldova, una în 2017 și una în iulie 2019. Echipa ONU de țară a identificat următoarele riscuri drept riscuri importante de urmărit în anul următor.

La nivel de țară, sondajul privind impactul COVID-19 asupra coeziunii sociale va fi utilizat pentru a monitoriza unii dintre indicatorii cheie ai coeziunii sociale fra-

gile în Moldova. Datele au fost colectate și analizate în iulie 2020 și decembrie 2020. Coeziunea socială fragilă are un impact direct asupra realizării ODD 16. Protecția drepturilor omului rămâne, de asemenea, o problemă cheie pentru Guvern. Organizația Națiunilor Unite și comunitatea internațională continuă să lucreze în vederea abordării acestor riscuri pe termen lung.

Pericolele de mediu, provocate de om, tehnologice, biologice și naturale prezintă provocări multiforme în ceea ce privește complexitatea sistemică, interconectarea și dependența. Procesele neliniare guvernează sistemele ecologice și, de asemenea, interacționează cu sistemele sociale complexe, unde evoluțiile geopolitice, culturale și tehnologice sunt aproape imposibil de previzionat. Pandemia globală a demonstrat impactul devastator care poate fi provocat de astfel de „riscuri în cascadă”, desfășurându-se pe fundalul unui sistem climatic permanent modificat, al conflictelor interne în curs și al presiunilor financiare globale.

Ceea ce este necesar în special pentru a aborda riscul în cascadă este de a crea scenarii, instrumente și informații care ar putea asocia factorii declanșatori cu tiparele lor de consecințe și, astfel, ajuta la vizualizarea structurii potențiale a urgențelor secundare.

STABILITATEA POLITICĂ

Probabilitatea: **Moderată**

Capacitatea națională de a face față: **Moderată**

Impactul: **Înalt**

La fel ca 2019, 2020 se dovedește a fi un alt an dificil și oarecum instabil pe frontul politic. Coaliția de guvernare a partidelor democratice și socialiste a început anul cu o majoritate clară în parlament, dar după ce mai mulți deputați au părăsit Partidul Democrat, majoritatea acestora a scăzut. După câteva săptămâni de lupte interne tensionate înainte de vacanța parlamentară de vară, unde se părea că Guvernul ar putea fi cenzurat, coaliția de guvernare a reușit să-și asigure din nou o majoritate parlamentară slabă. Toți acești factori au contribuit la un oarecum instabil, mai ales atunci când este asociat cu continuarea crizei COVID-19. După alegerile prezidențiale din noiembrie 2020, majoritatea în parlament a fost dizolvată. Acest risc ar putea continua în 2021, afectând buna execuție a bugetului național și progresul reformei publice.

Capacitatea Echipei ONU de țară

Echipa ONU de țară și-a demonstrat capacitatea de a gestiona situațiile de criză (de la criza politică de la începutul anului 2019 până în prezent și criza COVID-19 în 2020). Echipa ONU de țară lucrează la Tabloul riscului de criză (TRC) pentru a contribui la monitorizarea riscurilor. În plus, Echipa ONU de țară este asistată de un Consilier pentru Drepturile resurselor umane, un Consilier pentru Pace și Dezvoltare și un Ofițer național pentru Pace și Dezvoltare.

SPAȚIUL DEMOCRATIC

Probabilitatea: **Moderată**

Capacitatea națională de a face față: **Moderată**

Impactul: **Înalt**

Rezultatele alegerilor prezidențiale din noiembrie 2020 ar putea contribui la divizarea oamenilor în diferite tabere și la micșorarea spațiului civic sau cel puțin la crearea unui mediu în care dialogul între grupuri nu este susținut. Acest lucru trebuie monitorizat. Divizarea între diferitele partide de opoziție și coaliția de guvernare poate, de asemenea, închide dialogul și limita spațiul în care pot opera alți actori ai societății civile. Concentrarea holdingurilor de media în mâinile câtorva limitează libertatea informației, deoarece există doar câteva posturi și ziare mici care oferă informații mai echilibrate publicului larg. Necesitatea de a aborda egalitatea de gen în viitoarele alegeri și de a implica mai bine grupurile mai puțin privilegiate, inclusiv femeile din mediul rural și romii tot sunt riscuri care trebuie, de asemenea, urmate îndeaproape.

Capacitatea Echipei ONU de țară

Echipa ONU de țară s-a implicat în acest domeniu prin OHCHR, PNUD, UN Women, UNFPA și altele, axându-se în special pe monitorizarea problemei și consolidarea capacității pe termen lung a publicului larg de a se implica. Echipa ONU de țară are capacitatea de a continua să facă acest lucru, dar va trebui să-și evalueze capacitatea de a se implica mai bine în această problemă, cu accent special asupra grupurilor vulnerabile.

COEZIUNEA SOCIALĂ, EGALITATEA DE GEN ȘI NEDISCRIMINAREA

Probabilitatea: **Înaltă**

Capacitatea națională de a face față: **Moderată**

Impactul: **Moderat**

Discriminarea și inegalitățile continue reprezintă un risc moderat pentru dezvoltarea țării. Deși sărăcia a fost redusă în țară, persistă alte inegalități, cum ar fi accesul inegal la serviciile publice pe tot teritoriul. Disparitățile economice și discriminarea împotriva grupurilor vulnerabile se numără printre obstacolele care afectează drepturile sociale și economice și coeziunea societății. Într-un sondaj realizat de Oficiul Rezident Coordonator privind coeziunea socială și COVID-19, toleranța socială scăzută a fost observată în percepțiile persoanelor cu puncte de vedere geopolitice opuse. Imigranții par, de asemenea, să fie percepuți prost de participanții la sondajul efectuat pe malul drept, 9% declarând că ar prefera ca aceștia să le părăsească comunitățile. Mai îngrijorător, 20% dintre respondenții de pe malul drept sunt încă reticenți să aibă interacțiuni cu musulmanii, romii și persoanele care trăiesc cu HIV. Percepția persoanelor LGBTI, a lucrătorilor sexuali și a utilizatorilor de droguri - care par a fi acceptați de mai puțin de 60% dintre respondenții de pe malul drept și de circa 70% de pe malul stâng - este mult mai proastă. În ceea ce privește genul, sondajul a evidențiat și tendințele îngrijorătoare continue.

Capacitatea Echipei ONU de țară

Echipa ONU de țară a efectuat o serie de evaluări, sondaje și rapoarte pentru a aduna informații actualizate cu privire la această problemă. Utilizarea acestor informații pentru o mai bună informare a riscurilor de programare necesită mai mult sprijin. UN Women, PNUD, OHCHR, OIM, UNAIDS, OMS, UNFPA și altele au fost implicate în acest domeniu, contribuind cu recomandări de politici și intervenții directe.

ONU și-a continuat măsurile de consolidare a încrederii și programarea axată pe drepturile omului în regiunea transnistreană. Aceste programe au ca scop consolidarea relațiilor dintre cele două maluri și construirea platformelor și mecanismelor care să apropie cele două maluri și să înceapă să abordeze unii dintre factorii și dinamica care determină conflictul prelungit. Rezultatele și analiza aferente SCORE și recentul sondaj privind impactul coeziunii sociale au fost integrate în activitățile de advocacy și programare ale ONU pentru a se asigura că ONU abordează mai bine unele dintre cauzele subiacente ale coeziunii sociale slabe în Moldova. Mai precis, acestea au fost utilizate pentru a consolida documentele strategice ale ONU, cum ar fi ACT, Planul de răspuns și redresare socio-economică și evaluarea impactului, dar și a programării, socio-economice, proiectul UNFPA pentru tineret și lucrul UNAIDS cu grupurile marginalizate.

INFLUENȚELE REGIONALE ȘI GLOBALE

Probabilitatea: **Înaltă**

Capacitatea națională de a face față: **Moderată**

Impactul: **Mediu**

Acordul dintre Rusia, Uniunea Europeană și Statele Unite care a contribuit la eliminarea influenței oligarhice din Moldova în 2019 pare să fi expirat. Alegerile prezidențiale recente au evidențiat din nou diviziunile clare din țară între cei care doresc legături mai strânse cu UE și cei care se concentrează mai mult spre est. Actualul Guvern și-a declarat dorința de a lega cele două tabere, dar rămâne oarecum provocat în relațiile sale cu vestul, în special cu România și UE. În pofida relației mai fragile cu vestul, au fost asigurate fonduri de la FMI, UE și Banca Mondială. Această tensiune continuă reprezintă un risc mediu pentru guvernabilitatea și spațiul democratic al țării.

Capacitatea Echipei ONU de țară

Organizația Națiunilor Unite este un actor imparțial și, ca atare, uneori îi este dificil să manevreze prin dinamici regionale și globale.

RISCU ECOLOGIC

Probabilitatea: **Înaltă**

Capacitatea națională de a face față: **Moderată**

Impactul: **Moderat**

Datorită caracteristicilor sale geografice și economice, Moldova este extrem de vulnerabilă la schimbările climatice, în același timp fiind expusă dezastrilor din cauza fenomenelor hidrometeorologice și a pericolelor naturale. Cutremurele, alunecările de teren, seceta și inundațiile sunt printre cele mai importante pericole cauzate de evenimentele climatice, inundațiile prezentând cel mai mare risc pentru comunități și economie. Datorită temperaturilor ridicate curente și proiectate neobișnuite care duc la deficitul de apă, incidența incendiilor forestiere reprezintă tot mai mult un pericol pentru ecosistemele naturale, sistemele agricole și așezările umane. Pierderile economice datorate dezastrilor provocate de climă au cauzat pierderi economice în valoare de 4 milioane de dolari SUA pe an. Scenariile climatice indică faptul că țara s-ar putea îndrepta progresiv către un mediu mai arid, cu posibilitatea intensificării secetelor, precum și a incendiilor.

Capacitatea Echipei ONU de țară

PNUD lucrează pentru a spori utilizarea resurselor regenerabile în țară. UNDRR, PNUD, FAO și alte agenții, de asemenea, sprijină reducerea riscurilor de dezastru și consolidarea rezilienței urbane în Moldova. UNDRR, în special, a sprijinit Chișinăul în consolidarea rezilienței locale la riscurile de dezastru cu inițiativa "Îmbunătățirea Rezilienței Urbane 2030".

DEZVOLTAREA ECONOMICĂ – Comerțul în contextul COVID-19

Probabilitatea: **Înaltă**

Capacitatea națională de a face față: **Moderată**

Impactul: **Moderat**

Deoarece perspectivele economice din Moldova sunt în mare parte legate de evoluțiile din Uniunea Europeană și Rusia, principalii săi parteneri comerciali și de investiții, impactul măsurilor legate de COVID-19 în actuala criză economică rămâne o sursă majoră de risc care ar putea afecta economia țării și împinge mai mulți oameni în sărăcie.

Capacitatea Echipei ONU de țară

Echipa ONU de țară este susținută de economistul Oficiului resident coordonator și sprijinul acestuia este necesar în continuare. Există unele capacități în unele agenții, inclusiv UNICEF, PNUD, FAO, ILO și OIM. CEE-ONU și UNCTAD pot oferi sprijin tehnic Guvernului. Echipa ONU de țară a elaborat Planul de răspuns și redresare la COVID-19 al ONU Moldova pentru a sprijini țara în cinci domenii principale. Două dintre acestea sunt direct legate de redresarea economică.

DEZVOLTAREA ECONOMICĂ – Sărăcia în contextul măsurilor legate de COVID-19

Probabilitatea: **Înaltă**

Capacitatea națională de a face față: **Moderată**

Impactul: **Înalt**

Există un risc înalt ca populația vulnerabilă să cadă din nou în sărăcie ca urmare a măsurilor legate de COVID-19, care au dus la o reducere substanțială a veniturilor disponibile prin pierderea locurilor de muncă, scăderea veniturilor salariale și reducerea remitențelor.

Capacitatea Echipei ONU de țară

Capacitatea Echipei ONU de țară ETONU a identificat o serie de acțiuni în cadrul Planului de răspuns și redresare socio-economică după COVID-19 pentru a răspunde acestui risc.

DEZVOLTAREA SOCIO – ECONOMICĂ – Reducerea populației

Probabilitatea: **Înaltă**

Capacitatea națională de a face față: **Moderată**

Impactul: **Moderat**

Există o probabilitate moderată până la înaltă de depopulare rapidă, în special plecarea tinerilor și a lucrătorilor calificați, iar acest lucru afectează negativ capitalul uman și încetinește trecerea către sectoare economice și industrie cu calificare superioară. În plus, creșterea ratelor de dependență a persoanelor vârstnice reprezintă provocări semnificative pentru capacitatea bugetului de stat de a acoperi nevoile viitoare de pensii.

Capacitatea Echipei ONU de țară

Capacitatea Echipei ONU de țară UN Women, OHCHR, OIM, UNFPA, PNUD, UNICEF și alte organizații sunt în continuare lideri în chestiuni legate de migrație și reducerea populației în Moldova. ETONU ar putea sprijini elaborarea unei analize cuprinzătoare pentru a identifica impactul reducerii populației în diferite aspecte ale dezvoltării.

7

ANEXE

ANEXA 1. Tabele

Tabelul 1: Cheltuieli publice pentru agricultură, milioane lei

Estimări ale bugetului public național, 2016-2021						
Categorica	Executat	Executat	Aprobat	Estimat		
	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Venituri (total)	45953,9	53377,6	56999,6	62157,4	66959,8	72611,4
Cheltuieli (total)	48462,6	54522,4	61713,5	67896,1	72383,7	77422,7
Cheltuieli recurente	46967,4	53208,3	58269,7	64955,1	68707,5	75041,1
Investiții de capital	1495,2	1314,1	3443,8	2941,0	3676,2	2381,6
Agricultura	1340,6	1646,5	1851,9	1703,8	1602,4	1593,9
Cheltuieli recurente	1294,9	1583,1	1801,0	1659,8	1572,3	1570,7
Investiții de capital	45,7	63,4	50,9	44,0	30,1	23,2
Agricultura, ponderea în totalul cheltuielilor						
Agricultura	2,8	3,0	3,0	2,5	2,2	2,1
Cheltuieli recurente	2,7	2,9	2,9	2,4	2,2	2,0
Investiții de capital	0,1	0,1	0,1	0,1	0,0	0,0
Estimări ale bugetului de stat, 2016-2021						
Venituri (total)	28879,5	33947,4	36618,5	39639,2	42523,3	45957,5
Cheltuieli (total)	32313,2	35479,1	41332,4	45377,9	47947,2	50768,8
Cheltuieli recurente	31353,3	34654,7	37995,7	42573,6	44413,9	48535,1
Investiții de capital	959,9	824,4	3336,7	2804,3	3533,3	2233,7
Agricultura	1301,5	1613,2	1826,2	1671,9	1567,5	1555,5
Cheltuieli recurente	1263,9	1551,4	1776,1	1628,8	1538,3	1533,2
Investiții de capital	37,6	61,8	50,1	43,1	29,2	22,3
Agricultura, ponderea în totalul cheltuielilor						
Agricultura	4,0	4,5	4,4	3,7	3,3	3,1
Cheltuieli recurente	3,9	4,4	4,3	3,6	3,2	3,0
Investiții de capital	0,1	0,2	0,1	0,1	0,1	0,0

Sursa: HG nr. 851 din 20.08.2018 cu privire la aprobarea Cadrului bugetar pe termen mediu pentru perioada 2019-2020.

Tabelul 2: Valoarea producției industriale fabricate pe tipuri de activități. În mii de lei.

	2014	2019	procente 2014	procente 2019	2014/2019
Industria prelucrătoare	35452307,0	49862251,5	100,0 procente	100,0 procente	41 procente
Industria alimentară	13107698,0	16707925,9	37,0 procente	33,5 procente	27 procente
Producerea băuturilor	4574176,3	5217025,0	12,9 procente	10,5 procente	14 procente
Producerea, prelucrarea și conservarea cărnii și a produselor din carne	3159582,7	4240926,3	8,9 procente	8,5 procente	34 procente
Producerea vinurilor din struguri	2404918,5	3357388,1	6,8 procente	6,7 procente	40 procente
Prelucrarea și conservarea fructelor și legumelor	2006179,6	2951944,5	5,7 procente	5,9 procente	47 procente
Producerea produselor de panificație și farinacee	1926620,1	2628950,4	5,4 procente	5,3 procente	36 procente
Producerea produselor din carne (inclusiv din carne de pasăre)	1616319,3	2386154,1	4,6 procente	4,8 procente	48 procente
Producerea produselor lactate	2003942,3	2230992,5	5,7 procente	4,5 procente	11 procente
Producerea pâinii; prăjiturilor și produselor proaspete de patiserie	1542422,4	2102185,6	4,4 procente	4,2 procente	36 procente
Producerea produselor lactate și brânzeturilor	1825286,4	1995593,2	5,1 procente	4,0 procente	9 procente
Producerea altor alimente	2439491,4	1883624,8	6,9 procente	3,8 procente	-23 procente
Producerea uleiurilor și grăsimilor vegetale și animale	752504,4	1796587,5	2,1 procente	3,6 procente	139 procente
Prelucrarea și conservarea cărnii de pasăre	739569,0	1148396,4	2,1 procente	2,3 procente	55 procente
Producerea zahărului	1662249,4	902186,8	4,7 procente	1,8 procente	-46 procente

Sursa: BNS, 2020.⁴²⁸428 BNS, [Valoarea producției industriale fabricate, pe tipuri de activități, 2014-2019](#).

Tabelul 3: Numărul de proiecte de investiții străine directe anunțate în 2011-2019

Țara	Anul									
	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	Media (9 ani)
Moldova	13	8	11	6	4	5	7	4	6	7
Georgia	34	23	20	21	14	11	19	21	19	20
Armenia	25	23	24	14	5	7	14	15	9	15
Bosnia și Herțegovina	30	29	31	21	25	16	26	30	28	26
Macedonia de Nord	26	31	27	32	32	20	11	13	10	22
Estonia	30	32	20	32	11	18	13	25	28	23
Letonia	20	15	21	21	10	13	24	39	37	22
Lituania	42	45	47	46	51	53	69	91	71	57
Slovacia	93	67	80	4	38	53	49	4	43	57

Sursa: UNCTAD „Raportul investițiilor mondiale 2020” și Serviciul de informații ISD „Raportul ISD 2020”

Tabelul 4: Producția animală în 2019/2018

	Unitatea de măsură	Total	în procente față de 2018	Cota	2020, 6 luni	în procente față de 6 luni din 2019
Producția de bovine și păsări (vite)	mii tone	185,9	95	100	90,0	108
dintre care gospodăriile agricole		85,4	99	45,9	52,6	124
gospodăriile ale populației		100,5	91,8	54,1	37,4	91
Lapte	mii tone	366,9	89,1	100	168	90
dintre care gospodăriile agricole		23,4	105,3	6,4	11,4	95
gospodăriile ale populației		343,5	88,2	93,6	157	90
Ouă	milioane unități	673,6	97,8	100	337	93
dintre care gospodăriile agricole		284,7	89,5	42,3	144	88
gospodăriile ale populației		388,9	104,9	57,7	193	97

Tabelul 5: Exporturi de mărfuri pe grupe de produse, milioane dolari SUA

Produs/Sector	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
SI3_AGG - TO - EXP Total marfă	2,428	2,340	1,967	2,045	2,425	2,706	2,779
SI3_AGG - AG - EXP Produse agricole	1,031	1,081	924	938	1,116	1,151	
SI3_AGG - AGFO - EXP Alimente	1,012	1,061	906	926	1,105	1,139	
% of AGRI/Total Export,	84%	92%	93%	91%	92%	85%	

Sursa: www.data.wto.org

ANEXA 2. Metodologia ACT

METODOLOGIA

Analiza comună de țară ONU pentru Moldova (ACT ONU)

ACT ONU pentru Moldova se axează pe analiza provocărilor legate de situațiile demografice și socio-economice, menținând în același timp accentul pe realizarea ODD-urilor, principiul de a nu lăsa pe nimeni în urmă, abordând drepturile omului și luând în considerare prioritățile strategice ale Guvernului Moldovei. Procesul va depăși analiza contextului specific țării și va integra dimensiunile regionale și globale. Principiile drepturilor omului, egalității de gen și abilitării femeilor, rezilienței și sustenabilității, responsabilizării, de a nu lăsa pe nimeni în urmă, transformările și creșterea economică și colaborarea dezvoltare-umanitar-pace vor ghida elaborarea generală a ACT ONU și vor fi integrate în analiză.

Procesul va aborda, de asemenea, cele patru domenii generale ale **UNDAF** actual: (i) Guvernare, drepturile omului și egalitatea de gen; (ii) Creștere economică durabilă, incluzivă și echitabilă (iii) Sustenabilitatea și reziliența de mediu (iv) Dezvoltare socială incluzivă și echitabilă. Mai mult, analiza se va baza pe cadrul de risc al ONU privind ODD (Anexa 2 a Piesei Însoțitoare a ACT).

În plus, procesul se va baza pe rezultatele Evaluării naționale voluntare a Moldovei (**ENV**). Mai mult, ambele procese vor fi conversante. Lucrarea ACT va evalua, de asemenea, lacunele și necesitățile pentru implementarea **Strategiei Naționale de Dezvoltare „Moldova 2030”**.

ACT ONU va include (dar nu se va limita la) următoarele elemente:

- Evaluarea progresului **țării către îndeplinirea agendei 2030** și a posibilităților/opțiunilor de accelerare în cadrul ODD-urilor specifice sau al elementelor transversale
- **Incluziunea socială, drepturile omului, egalitatea de gen și abilitarea femeilor:** identificarea și analiza celor lăsați în urmă sau cu riscul de a fi lăsați în urmă folosind [Ghidul operațional UNSDG cu privire la nelăsarea nimănui în urmă](#)
- **Peisajul de finanțare al ODD: Prezentare generală a fluxurilor financiare** care afectează realizarea ODD
- **Analiza riscurilor multidimensionale:** Aplicarea unui Cadru de riscuri multidimensionale bazat pe ODD-uri (Pachetul complementar al pachetului de cooperare din Anexa 7), plus considerații privind riscurile economice și financiare, ACT va examina probabilitatea, impactul și prioritatea riscurilor existente, emergente și viitoare asupra traiectoriei de dezvoltare a țării, în special impactul acesteia asupra celor rămași cel mai mult în urmă.
- **Analiza cauzelor subiacente și a factorilor** care influențează situația socio-economică și politică a țării
- Schimbările demografice și impactul acestora asupra dezvoltării socio-economice
- Identificarea **provocărilor cheie, a lacunelor critice și a parteneriatelor potențiale** pentru a sprijini implementarea politicilor de dezvoltare și a angajamentelor internaționale;
- Analiza domeniilor cheie pentru dezvoltare:
  - o Transformarea economică,
  - o Mediu și schimbările climatice,
  - o Incluziunea socială,
  - o Guvernare și capacitate instituțională,
  - o Prevenire și colaborare umanitară-dezvoltare-pace.
- Identificați modul în care COVID-19 a exacerbat vulnerabilitățile țării.
- Rapoartele BNS privind monitorizarea indicatorilor ODD

Cu toate acestea, ACT nu se va limita la verificarea documentară și la lucrările analitice, ci va colecta și date din vizitele pe teren la proiectele în curs, autoritățile locale și oficialii guvernamentali pentru colectarea feedback-ului și analiza situației, acolo unde este adecvat și necesar.

I. TERMENE ȘI PUNCTE DE REFERINȚĂ

Calea critică pentru elaborarea ACT ONU este următoarea:

I. Aprobarea termenelor și înființarea echipei de lucru ACT

- Aprobarea **conceptului și termenelor ACT** de către EȚONU
- Înființarea **echipei de lucru ACT** (inclusiv Grupul regional de sprijin colegial pentru procesele ACT și scopurile de asigurare a calității)
- Stabilirea unui proces de implicare a grupurilor privind rezultatele, grupurilor tematice, cum ar fi grupul de lucru socio-economic pentru evaluarea impactului COVID-19, grupul operativ ODD/M&E, echipa de lucru privind regiunea transnistreană în funcție de necesități etc.

II. Crearea depozitului de date

- Crearea **depozitului de date ACT** și încărcarea datelor și a rapoartelor tematice
- Înființarea depozitului evaluărilor impactului COVID-19

III. Efectuarea evaluării și consultările

- **Verificarea documentară** a datelor disponibile, sondajelor, rapoartelor, studiilor tematice și identificarea lacunelor și provocărilor informaționale, stabilirea unor repere pre-Covid și post-Covid
- **Consultarea cu grupurile vulnerabile în cadrul aplicației instrumentului NLB**

IV. Validarea și aprobarea documentelor ACT ONU

- Grup de sprijin reciproc (GSR) pentru a revizui calitatea proiectului ACT
- RCO va distribui proiectul ACT ONU agențiilor ONU pentru revizuire și aprobare

V. Prezentarea publică

- **Difuzarea rezultatelor ACT ONU** printre părțile interesate relevante (naționale)
- **ACT este pus la dispoziția publicului larg de către Oficiul Rezident Coordonator și Echip de Țară ONU**

VI. ECHIPA RESPONSABILĂ pentru ACT a ONU

Agențiile ONU rezidente și nerezidente au atribuit o persoană responsabilă pentru a face parte din grupul de lucru permanent pentru elaborarea ACT ONU. Persoana responsabilă desemnată va fi responsabil(ă) pentru colectarea și coordonarea a expertizei de la agenția reprezentată cu scopul de a contribui la exercițiul ACT pe tot parcursul procesului acesteia: de la identificarea problemelor la lucrul analitic și contribuții la redactare. Oficiul Rezident Coordonator este o entitate cu drept de a convoca Echipa de lucru pentru elaborarea evaluării comune de țară din partea ONU. Oficiul Rezident Coordonator va fi responsabil de conducerea generală, coordonarea, facilitarea și controlul calității în conformitate cu rolurile și sarcinile descrise mai jos:

- Crearea unui depozit de date și analize care să fie utilizate pentru exercițiul ACT ONU și în funcție de necesități;
- După primirea contribuțiilor de la agenții, elaborarea ACT, a documentelor tematice și a altor piese analitice care susțin ACT ONU, precum și organizarea discuțiilor, după relevanță;
- Analiza situațională a contextului țării, a mediului de politici și a provocărilor cheie de dezvoltare prin prisma (i) economiei politice (ii) oportunităților și excluderii sociale (iii) mediului și schimbărilor climatice (iv) guvernării și instituțiilor;
- Analiza riscurilor și ipotezele cu privire la constatările cheie în cadrul ACT ONU;
- Analiza fluxurilor financiare care afectează performanța ODD și identificarea deficitului de finanțare;
- Contribuția la elaborarea unor mesaje comune de susținere a EȚONU și a dialogului politic cu privire la constatările cheie ale ACT ONU;
- Organizarea procesului de organizare a consultărilor cu părțile interesate cheie ale ACT.

ANEXA 3. Lista OSC-urilor și ONG-urilor consultate în timpul elaborării ACT

Grupul 1 Prosperitate și oameni

DENUMIREA ORGANIZAȚIILOR	PERSOANE DE CONTACT
Asociația obștească „POROJAN”	Duminica Ion
CCF Moldova	Liliana Rotaru
CCF Moldova	Livia Marginean
CCF Moldova	Lorina Ghitu
Consiliul Național al Tineretului din Moldova	Banari Roman
AO tinerilor cu dizabilitati „VIVERE”	Emma Matreniuc
Asociația Nationala a Mediatorului ComuNitar	Valeriu Căldăraru
Concordia. Proiecte Sociale	Matas Viorica
USMF Nicolae Testemițanu	Revenco Ninel
A.O. PRODOCS	Cristina Cușchevici,
AO NOVA	Caraus Tatiana,
Public-Medical Institution “Mother and Child Institute”	Adela Horodisteanu-Banuh
Federația Familiilor pentru Unificare și Pace în Lume din Moldova	Esanu Andrei
Federația Familiilor pentru Unificare și Pace în Lume din Moldova	Nadejdin Sabina
Te Doy Foundation	Ruxanda Revenco
Лига Людей Живущих с ВИЧ Республики Молдова	Игорь Кильчевский
Centrul de Caritate pentru Refugiați A.O.	Ahmad Djavaid Paknehad
HelpAge International Moldova	Cristina Railean
НП „Женские инициативы”	Савчина Наталья
Initiativa Pozitiva	Ina Vutcariov

DENUMIREA ORGANIZAȚIILOR	PERSOANE DE CONTACT
Alianța INFONET	Victor Koroli
Centrul de Informare si Documentare privind Drepturile Copilului	Arina Zîcu
НП „Женские инициативы”	Бурлака Елена
Центр молодёжных инициатив «FEED-BACK”	Павел Иовчев
Центр молодёжных инициатив «FEED-BACK”	Чимпоеш Дмитрий
AO Parteneriate pentru fiecare copil	Natalia Semeniuc,
Alliance of Organizations of Persons with Disabilities	Diana Tudos
Asociatia Nevazatorilor din Moldova	Stefan Oprea
АНО „Добровольцы-это мы” г.Тирасполь	Дмитрий Чечель
I.P. Trimbos Moldova	Cristina Nestor
Lumos Foundation	Eugenia Godoroja
Centrul de Informare și Resurse „Pro Bono”	Simona-Patricia Podoleanu
Consiliul Național al Tineretului din Moldova	Borcoi Mihaela
Asociatia Nationala a Mediatorului ComuNitar	Valeriu Căldăraru
Позитивная Инициатива	Поверга Руслан
Asociația pentru Dezvoltarea Creativă	Tabuncic Simona
Asociația pentru Dezvoltare Creativă	Mariana Turcan
League PLWHA Moldova	Untura Liudmila
A.O”SUNSHINE”	Ala Burlaca

DENUMIREA ORGANIZAȚIILOR	PERSOANE DE CONTACT
Centrul de Drept al Avocatilor	Oleg Palii
Consiliul Național al Tineretului din Moldova	Nicolai Cheleş
Asociația Națională a Para-juriștilor din Republica Moldova	Violetta Odagiu
Human Rights Embassy	Lela Metreveli
Ambasada Drepturilor Omului	Veaceslav Turcan
Platforma tineretului pentru solidaritate interetnica	Mihail Platinda
Asociația Femeilor Avocate din Moldova	Veronica Ojog
Freedom House	Olesea Garbuz
GENDERDOC-M Information Centre	Anastasia Danilova
Institutul pentru Inițiative Strategice (IPIS)	Supac Inna
Gender-Centru	Valentina Bodrug-Lungu
Federația Universală pentru Pace (UPF Moldova)	Erica Zucec
Inițiativa Pozitiva	Cearanovski Constantin
RCTV Memoria	Ludmila Popovici
RCTV Memoria	Andriana Zaslavet
НП Центр „Резонанс”	Гончар Александр Юрьевич
Fundatia Te Doy Moldova	Tatiana Chebac
Promo-LEX	Nicoleta Hriplivii
Ассоциация украинской молодежи в Республике Молдова „ЗЛАГОДА”	Лекарцев Дмитрий
Asociația pentru Dezvoltarea Creativă	Tabuncic Ruxanda

NAȚIUNILE UNITE
MOLDOVA

